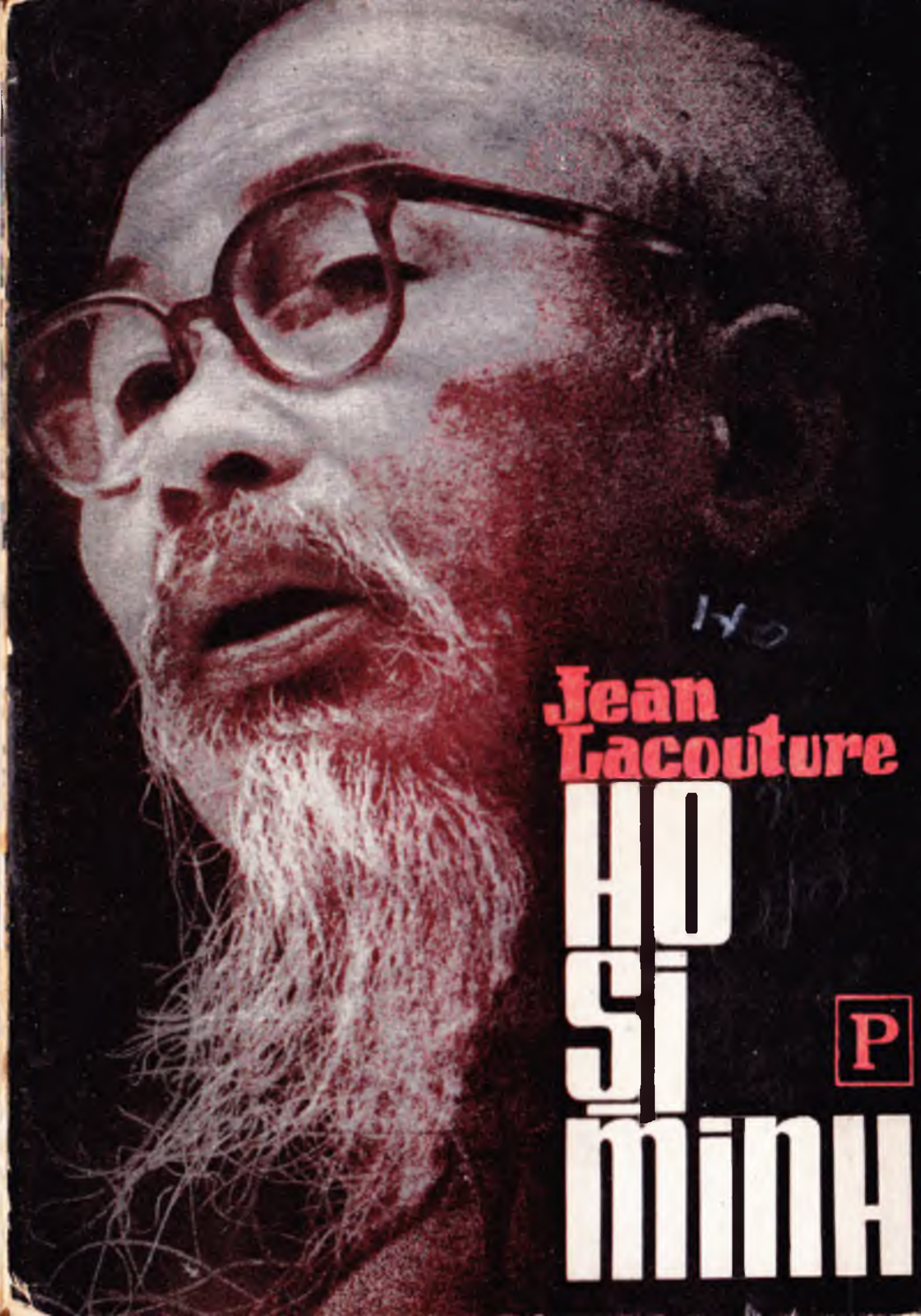
Payel Yayınevi - HO ŞI MİNH J. Lacouture

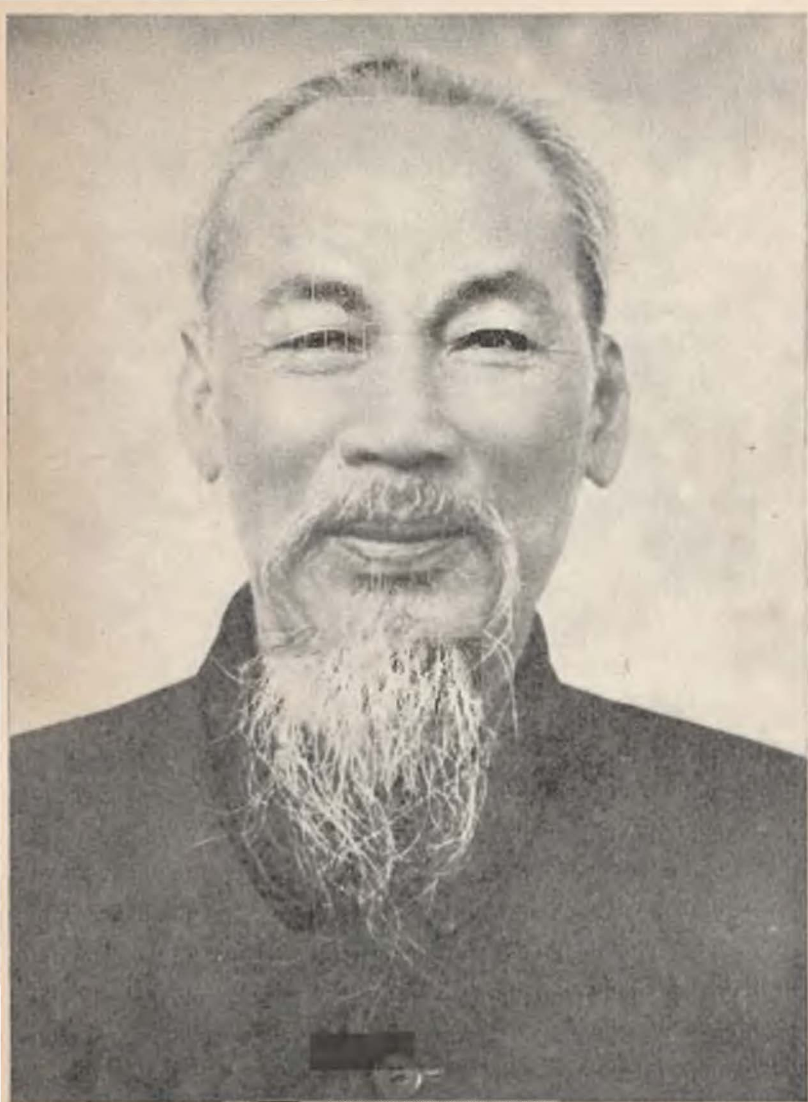
P

12

PAYEL YAYINLARI : 12
Büyük Devrimciler Dizisi : 1

Birinci Baskı : Nisan 1968
Kapak Düzeni : Cavit Bozak
Dizgi - Baskı : Halk Basımevi

HO ŞI MINH

JEAN LACOUTURE

HO Şİ MİNH

Türkçesi
Şerif HULÛSİ

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

BAŞKANIN PORTRESİ

Ho Şi Minh ya gizli ya da şan ve şerefle, ya gizli mukavemet hareketinin başı ya da başkan olarak yarım yüzyıldır yanıp tutuşmakta ve dövüşmektedir. Hafif yeşile çalan bu sarı yüzlü, pirinç beyazı sakallı, dağınık saçlı, alev bakışlı, açık kahverengi bezden asker elbisesi içinde eğreti gibi duran bu ufak tefek adam, türlü durumlarda ve türlü taktikler kullanarak, büyük bir kıvraklık göstererek, birçok tehlikeleri göze alarak, türlü fedakârlıklara katlanarak, hasımlarının kendisine karşı kullandıkları silâhlardan daha zayıf silâhlarla, Üçüncü Enternasyonal içinde, Vietnam milleti ve Lenin İnkılâbı uğrunda elli yıl mücadele etmiştir.

Lenin'in giriştiği mücadele 1924 yılı başlarında, Troçki'ninki 1940 ta, Dimitrof'unki 1948 de sona ermiş, Mao asıl 1927 yılında, Tito ise 1942 de ortaya çıkmıştır. İlhamını en çok Fransız İnkılâbından alan Bay Ho Ekim 1917 İnkılâbındanberi sosyalist bir mücadelecidir. Fransız Komünist Partisine, Sovyet Komünist Partisine üye olmuştu, belki Çin Komünist Partisine de girmiştir. Önce, Hindi Çinî Komünist Partisini, sonra Viet Minh'i, daha sonra da Lao Dong'u kurmuştu. Bir aralık, Afrika ve Amerika işçileri arasında sefalet içinde yaşamış, Yunnan hapisanelerine atılmış, zincire vurulmuştu.

Sömürge idarelerinin mahkemeleri tarafından ölüm cezasına mahkûm edilmiş, on defa sürgünden ve giyotinden kaçıp kurtulmuş, Budda rahibi elbisesini giymiş, Çin 8. ordusu üni-

formasını taşımıştı. Kanlı mücadeleler sonunda iktidarı ele alınca, zaman zaman, Batının iki imparatorluğuna karşı çıkmıştır. Büyük devletlerin emperyalist düzenine böyle inatçı bir sebatla meydan okuyacak bugün hangi inkılâpçı var?

Ho Şi Minh ne Lenin'dir, ne de Mao'dur. O şaşılacak Vietnam İnkılâbına dehasının damgasını vurmuş bir insan varsa, o da muhakkak ki Vo Nguyen Giap'tır. Ama, sırasile Nguyen Tat Tanh, Ba, Nguyen Ai Quoc, Vuong, Şin, Line, Tran, en son Ho Şi Minh adlarını alan küçük Cung insanlara can veren, insanları harekete getiren bir adamdı, bugün de öyledir. Ona bazıları suratını buruşturup sertçe "herkesi isyana sürükleyen adam" derler, doğru, öyledir. Herkesin uyuduğu saatlarda o hep uyanıktır.

Bu keskin zekâlı tecrübeci, tarihin her türlü işini gören bu harikulade adam bir milleti diriltmiş, bir devlet kurmuş, temelinde zulüm ve işkence görenlerin savaşı olan iki savaşı idare etmiştir. Fransa'ya karşı giriştiği mücadele büyük bir sömürge imparatorluğunun tasfiye edilmesine yol açtı. Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı yürütülen bugünkü mücadele ise, tekniğe dayanan kuvvetin insan karşısında ne kadar sınırlı olduğunu göstermiştir.

Bugün yaşıyan bütün insanlar arasında, halkçı emeller içine kök salmış amansız bir iktidar tekniği ile silâhlı bir azim ve iradenin ne demek olduğunu belki en iyi gösterecek insan Bay Ho Şi Minh'tir.

BİRİNCİ BÖLÜM

K Ö Y L Ü

Bereketli Thanh Hoa deltasının biraz ötesinde, Eski Annam'ın kuzeyinde hem nüfusunun çokluğu ile, hem de halkının sefaleti ve çocuklarının dediğim dedik bir karaktere sahip olmalarile ün salmış bir eyalet uzanır. Bu eyalet Nghe Tinh (1) tir, başkenti de Vinh'tir. 1947 ve 1954 yılları arasında Fransız topçusu tarafından yakılıp yıkılmış olan Vinh eyaleti, 1965 ten sonra, Amerikan uçakları tarafından dövülmüş ve yerle bir edilmiştir.

Bu hüzünlü ova üstünde kül renkli kuşlar, çok kocaman kanatlı yaban kazları uçar. Bunların boğuk ve acı sesleri enginlerden insana derin bir özlem, müphem bir korku ile, o doyulmaz yolculuk zevkini getirir. Deniz her yerde karşınızda olduğu halde, memleket, şaşılacak şey, denize arkasını çevirmiş gibidir. Burada yaşıyan halk denizci bir halk değil, elleri tuzla kemirilmiş köylülerdir.

Parıl parıl parlıyan kumsallardan tirşe renkli çeltik tarlalarına kadar bir ayna, sedef rengi uzun bir ayna uzatılmış sanırsınız. Annam sıra dağlarının kolları gelip bu aynada yansımaktadır. Suyu sünger gibi emen bu memleket çalışkan Tonkin

(1) Bu eyalet, aslında, Nghe An ve Ha Tinh adlı iki eyaletten teşekkül etmiştir.

(Kuzey Vietnam) ile aristokrat Annam arasında, dağla deniz, Kuzeyle Güney, yüksek ilim memurları kalabalığı ile yüksek saray memurları arasında, bunları birbirine birleştiren bir köşe gibidir.

Bir halk türküsü buraya "Yeşil sular, mor dağlar memleketi" der. Ama, toprak çoraktır; yazın Laos'tan kopup gelen yakıcı bir rüzgâr eser, toprağı çatlatır, nebatları kavurur. Yağmur yağdığı zaman da, her yeri seller basar. Kasırgalar da hiç eksik olmaz. Bu memleketteki kadar güzel, bu memleketteki kadar hırçın bir tabiat olamaz. Manzaranın böyle oluşuna bakıp ta, güleryüzlü Ben Tre adacığında doğmuş olan Bay Ho Şi Minh'in merkez-sağı tutan bir siyaset adamı olacağı iddia edilemez. Ama, doğduğu memleketin topluma meydan okumasını şimdilik bir yana bırakalım.

Öbür eyaletlerin Vietnamlıları buraya *"Tahtadan balık memleketidir o!"* derler. Vaktile, yolculuğa çıkan yoksullardan biri cebine tahtadan yapılmış bir balık koymuş. Köy aşçı dükkanlarında bir tabak pirinçle, bir kaşık *nuok-mam*'dan, yani millî baharattan başka bir şey ısmarlıyamıyormuş. Herkese karşı pek züğürt bir müşteri gibi görünmemek için, balığı çıkarıp hemen baharatın içine sokuveriyormuş. Böylelikle, ciddî, kelli felli bir müşteri diye geçiniyormuş. Tabii küçük balığı tuzlu su ile buladığını söylemeğe hacet yok. Yolda giderken, ikide bir de balığı dili ile yalıyormuş.

Vaktile Hue'de yapılan okuma yazma yarışmalarını, şiir yarışması mükâfatlarını hemen hemen hep bu eyaletten gelenler kazanırdı. Bazı aileleri ancak beş yüz metre karelik bir çeltik tarlasının mahsulü ile geçinen nüfusça çok kalabalık bir memlekette yazıcı, okul öğretmeni olmak için bir şeyler öğrenmez de ne yaparsın. Çünkü, vilâyet ya da eyâlet valileri yalnız kıralın nüfuzu ile, rüşvet ve hile ile memur seçilmezler. Bazan bilgiye de çok önem verildiği olur.

Vietnam inkılâpçılarının hemen hemen hepsi, yüzyıllardanberi, hep bu köylü, denizci ve şair memleketinden yetişmiştir. Aydını bu kadar çok, nüfusu bu kadar kalabalık bir memleketin

böyle olmasında şaşılacak ne var? İlim ve hakkından yoksun olma, sefalet ve bilgi, aynı zamanda enginlere, dünyaya açılış, bütün bunlar açlıktan ıstırap çeken okumuş insanlar memleketi Nghe Tinh'in bir isyan yuvası, inkılâpçılar için bir çeşit okul haline gelmesine yardım etmişti. Zaten, Hue sarayının da yazılı olmıyan şöyle bir kuralı vardı : Bu eyaletten yetişmiş olup, doğuştan asi sayılan yüksek memurları hiç bir zaman merkez bakanlıkları hizmetinde bulundurmamak.

Bu huzursuz topraklar ya tarih yazan, ya da tarih yaratan birtakım ilhamlı insanlar yetiştirmiştir. VIII. yüzyılda Çin derebeylerini kovup, kendini imparator ilân eden köylü isyanı şefi Mai Hak De bu eyalettendir. Vietnam edebiyatının şaheseri olan *Kim Van Kieu*'yu yazan Nguyen Du yine bu memleketten yetişmiştir.

Vietnam'ın geçmişi hiç bir yerde burada bıraktığı kadar derin izler bırakmamıştır. Kıral Le Loi'nin XV. yüzyıl başında Çinli istilâcıya karşı giriştiği "kurtuluş savaşı" burada patlak verdi. *Ru Tanh* denilen ovaya hâkim sarp tepeden bakılınca, o devirden kalma bir Çin kalesinin kalıntıları hâlâ bugün bile görülmektedir. Büyük önemi olan tarihî bir olay bu: Çünkü, "dağ yolları" stratejisini keşfeden belki de Le Loi'dir. Ovadaki Çin askerî karakollarını o bu yollar vasıtasile sarmıştı. Bazıları bunda 1946 - 1954 mukavemet hareketi ile bugünkü savaşta kullanılan metotların ilk şeklini görmek istemişlerdir. Zaten, Vietnam Halk Cumhuriyetini kuran adamın doğduğu evden birkaç kilometre ötede dağa çıkan kıralın arkadaşlarından birinin hatırasını anmak için yapılmış bir mabet bulunmaktadır. Vietnam tarihi maneviyat gücünü, bu manzaranın büyü ve ilham gücünü bu mabede kazımıştır, denebilir.

Günlük hayatın niteliklerine varıncaya kadar, her şeyde geçmişi bulmak mümkündür. Ortadaki ağaçtan büyük tekerleğinin iki yanına eşya yüklenen ve yollarda gıcır gıcır öten elarabası tipi Kuzeyden gelen istilâcıya karşı girişilmiş o mücadele devirlerinden kalmadır. Zaten, Vietnam'ın her yerinde bu arabalara "Nghe An elarabaları" denir. Bura köylüleri, impara-

torluk fermanlarına kulak asmıyarak, XX. yüzyıl başlarına kadar açık kahve rengi bezden entari giymekte devam etmişlerdir. Merkezî iktidar, edebe pek uygun olmadığını söylemek suretile, ancak bu kıyafetin hakkından gelebildi. Kadınlar da hemen pantalon giymeyi kabullendiler. Toplumun her seviyedeki tabakalarında hep gerginlik âlameti bunlar...

Sömürge rejiminin kurulması Nghe Tinh'in devamlı İnkılâp yuvası olmak rolünü kuvvetlendirecektir. Genç Kıral Ham-Nghi, 1885 te, general Courey tarafından Annam üstündeki Fransa himayesi andlaşmasını imzalamak için sıkıştırılınca, bunu yapmaktansa, kaçıp gitmeyi daha doğru bulmuştu. Milliyetçi yüksek memurların çağrısı üzerine, bir ayaklanma oldu. Bu ayaklanmaya "Aydınların isyanı" denir. Asıl isyan ocağı ve isyanın son kalesi Nghe Tinh eyaletiydi, hareketin önüne düşen Phan Dinh Phung ta bu eyaletten yetişmişti. Vietnam'ı sömürge idaresinin karşısına dikmiş olan siyasî hicviyeler yazarı Phan Boi Şo'dan ıslahatçı Phan Şu Trinh'e, Hindi Çinî Komünist Partisinin genel sekreteri Tran Phu'ya ve Le Hong Phong'a kadar gelmiş geçmiş insanların hepsi hemen hemen hep Vinh'ten Ha Tinh'e kadar uzanan eyaletten çıkmıştır. Birçok adlar alıp, kendi halkı arasında Nguyen Ai Quoc adile, yabancılar arasında da Ho Şi Minh adile ün salmış olan Nguyen Tat Thanh ta bunlardan biridir.

Şunu kabul etmeli ki: yarınki Vietnam Halk Cumhuriyeti başkanının 1941 yılına kadar geçen hayatı ile ilgili her şey bölük börçüktür, takribidir, hiç birbirini tutmaz. Siyasî hayatını yakından bilenler çoktur, dostları ona dair yüzlerce hikâye anlatırlar. Ama, bu hayatın birçok safhaları yer yer karanlıktır, akışını kavramak oldukça zordur. Hindi Çinî Komünist Partisinin kurucusu, efsanelerile yirmi yıl genç inkılâpçıların muhayyilelerini ve Hanoi Emniyet teşkilâtı dosyalarını dolduran inkılâpçı Nguyen Ai Quoc ile Ho Şi Minh'in aynı insan olduğuna uzun müddet itiraz bile edildi.

Hanoi Halk Cumhuriyeti tarafından 1960 yılında yapılan resmî bir yayın sürüp gidecek bütün şüpheleri - sanki lüzum varmış gibi - ortadan kaldırdı. Nitekim, bu broşür de şöyle başlıyor: "Ocak 1919: O zamanlar Fransa'ya yerleşmiş olup, Nguyen Ai Quoc adile tanınan Ho Şi Minh Versailles Konferansına bir istida gönderiyor." (2)

Ama, inkılâpçı liderin hayatının ilk yılları hakkında hâlâ şüpheli olan yerler vardır. Bütün bunlar arasında, en iyi bildiğimiz şey, Ho Şi Minh'in içinde doğduğu havadır.

Bu hava bir kelime ile özetlenebilir : Yürekler acısı. Bu hayat daha başında kendini Fransa'ya karşı girişilen mücadeleye verecektir. Niçin ? Sebebi gayet basit : XX. yüzyıl başında Hindi Çinî'deki Fransız iktidar sistemi iyi değildi. Bu iktidar rejiminin iyi olmaması faydasız ve körü körüne zulüm etmesinden ileri gelmiyordu. Çünkü, idareci kadrolar yeni yeni kurulmaktaydı ve eski Hindi Çinî yüksek memurlar rejiminin kötülüklerini azaltmağa başlamıştı. Birçok mühendisler yapılacak yolları çiziyor ve köprüler yapıyorlardı, gerçekten dürüst birçok yargıçlar hakiki adaleti yerine getiriyorlardı, birçok okullar açılmış, salgın hastalıklara karşı girişilen mücadele teşkilâtlandırılmıştı.

Ama, sömürge idaresi, aydınların büyük bir kısmı, halkın çoğu tarafından, bir medeniyetin prensiplerini ve bir milletin öğünülen bütünlüğünü çiğniyen zalim bir yabancı işgali gözü ile görülmüştü. Aydınların isyanından 1908 deki Fai Fo isyanına, 1916 yılında Duy Tan'ın ilhamı ile patlak veren ayaklanmaya kadar milliyetçilik hiç bir zaman silâhı elden bırakmadı. Bu milliyetçilik kurulan (*Phuc Phuoc* gibi) pek çok gizli siyasî dernekte ifadesini buldu. Bu derneklerin şefleri yabancı memleketlerde yaşıyorlardı, ama taraftarları, Hue'den Vinh'e kadar, her yerde sömürücüden hiç durmak dinlenmek bilmeden korkunç şekilde öç alıyorlardı.

(2) **Vietnam İşçi sınıfı Partisinin büyük tarihî merhaleleri,** Hanoi, 1960.

Ho Şi Minh, 1890 yılında doğduğu zaman, sömürge rejimi henüz zorla yerleşme devresindeydi, XX. yüzyıl başında ve Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kavuştuğu istikrarımsı hale gelmekten uzaktı. Fransa yeni bir medeniyeti ilham eden bir memleket olarak karşılanmadı. Fransa'nın yeni bir medeniyet getirdiğini ancak bir avuç aydın kabul etmişti. Sömürgeci Fransa, Çin'in ardından, Vietnam'ın kişiliğine yeniden şekil vermek ve toprak, insan ve kıral arasında yüzyıllardır süren ahengi yıkmak tecrübesine girişmiş azgın bir devlet olarak karşılandı.

Bu yüzden, Vietnam toplumunun aristokrat unsurları arasında olsun, halk kitleleri arasında olsun, birtakım isyan ya da itiraz hareketleri belirdi. Bu hareketlere en çok kaynaşma halindeki Nghe Tinh ınıntakası sahne oldu. Phan Dinh Phung'un "Aydınlar isyanı" *(Van Than,* ya da kırallığı destekleme hareketi) ndan sonra, Phan Boi Şo'nun "Doğuya yolculuk" hareketi *(Dong Du)* patlak verdi. Bu sonuncu hareket kırallık tahtına çıkmak iddiasında olup, Japonya'ya sığınan Cuong De'ye dayanmaktaydı. Tonkin'de (Fransa'da De Than diye anılan) Hoang Hoa Tham Fransız kuvvetlerine karşı çete savaşına girişirken, Tonkin millî eğitim teşkilâtı *(Dong kinh nghia thuc)* Fransız sızmasına karşı millî kültürü muhafaza etmek teşebbüsüne girişmişti. Öte yandan, Phan Şu Trinh te Fransa'nın getirdiği kültürün ve tekniğin önemini hesaba katan bir ıslahat eylemine kalkışmış bulunuyordu. Ama, bu ıslahat eylemi, Ho Şi Minh'in idama mahkûm edilmesinden ve sürgüne gönderilmesinden sonra, yarının bu lideri yanında mücadeleye katılacaktır.

XIX. yüzyılın sonunda Vietnam, isyan ve öç alma zihniyeti ile dolup taşmaktaydı. Eski toplum sarsılmış, tehlikeye düşmüş, yaşamak hakkını kaybetmişti. Sömürge idaresinin ileride yaratacağı burjuvazi daha doğmamıştı. Ho Şi Minh'in vatanı yenilmişti, ama bu bozgundan sonra ne uykuya dalmış, ne de bu bozguna tevekkülle katlanmıştı.

Vietnam'da Fransız gücünün ifadesi olan her şey: yani Kuzeyli gündelikçilerin Cochinchine (Güney Vietnam) daki plan-

tasyonlarda ve büyük malikânelerde çalıştırılmaları, içki satışının yayılması, afyon kullanılmasına istiyerek göz yumulması, memurların ya da askerlerin Hue'li ya da Cantho'lu kızlarla yatmak istekleri, bütün bunlar bu hava içinde iğrenç görünüyordu.

Sömürge rejiminden sorumlu olan Fransa, halkın muhayyilesinde olduğu gibi, günlük hayatta da vergi memurlarile, asker toplıyanlarile, candarmalarile sert ve sevimsiz bir yüz sayılıyordu. Poulo - Condor adı da bütün bunların üstüne tüy dikmişti. Çin denizindeki bu küçük ada kürek mahkûmlarının sürüldüğü yerdi, eylemli milliyetçiler ya da paraya tamah eden bir muhbir ya da zalim bir polis tarafından eylemli diye ele verilen kimseler bu adada acı çekecek ve ölüp gideceklerdir. Bu hava içinde doğup, birazcık gururu olan bir insanın vatanını kurtarmak uğrunda, rejimi ile kendisinde nefret uyandıran Fransa'ya karşı mücadele etmek yolunu seçmesinde şaşılacak ne var?

Yarınki Ho Şi Minh'in doğuşu ile, ailesile, gençliği ile ilgili bilgiler de pek az. Arkadaşlarından filân ya da falanın, ve siyasî mücadele yüzünden karşılaştığı kimselerin anlattıkları hikâyelere başvurmaktan başka çare yok.

Paris'teki Annamlı göçmenleri göz altında bulunduran, sonra, Amiral Decoux zamanında polis genel müfettişi olmadan önce, Hindi Çinî polis teşkilâtını kuran Louis Arnoux'nun, kendisini yirmi yıldan fazla bir zaman uğraştıracak adamın yetiştiği çevre hakkında gayet sağlam bir bilgisi vardı. Louis Arnoux, Ho Şi Minh'i bize şöyle anlattı :

"1907 yılında, Annam'a geldiğim zaman, Hue'nin eski aydınları bana şimdi Ha Tinh mıntakasında memur olan çok bilgili bir adamın sözünü etmişlerdi. Vietnam'da tanıdığı insan kadar Çin harfi biliyormuş. Bu memlekette en övünülen bilgı buymuş.. Adı da Nguyen Sinh Huy'muş...

"Birkaç gün sonra, bu adamın işine son verildi. Hakkındaki bazı polis raporları aşırı davranışları olduğunu, bazıları da

görevini kötüye kullandığını bildiriyordu. Bu türlü şeylerle her gün karşılaşan bir idarenin gözünde iki küçük kusur ki, yumuşak başlı kimselerde pekâlâ hoş görülür... Memurun azledilmesinin asıl sebebi şuydu : Milliyetçi emeller beslemesi, ve güç saydığı fransızcayı öğrenmek istemiyen Annamlılardan biri olması. Çocuklarından birinin adı Nguyen Tat Tanh'dı. İleride Nguyen Ai Quoc, Ho Şi Minh adlarını alacak gençti bu. Bu gencin hayatı işte böyle bir haksızlık, öfke, ve Fransa'ya karşı beslenen kin ve nefret havası içinde başlamıştı..."

Aslına bakılırsa, Ho Şi Minh'in yetiştiği çevrede himayeci devlete karşı beslenen duygular memurun azledilmesile başlamış değildi. Söylendiğine göre, Nguyen Sinh Huy (Ho Şi Minh'in babası) 1885 yılında patlak veren Aydınlar isyanına katılmıştı, yakınlarını Phan Boi Şo hayranlığı ile beslemişti. Phan Boi Şo'nun Fransa aleyhdarı siyasî hicviyeleri, hele ünlü *Deniz aşırı memlekette kanla yazılmış mektup* adlı hicviyesi, XX. yüzyıl başlarında, iyi kötü her yere yayılmış, ve Tonkin'in, Annam'ın milliyetçi çevrelerini alevlendirmişti.

Nguyen Tat Tanh 19 Mayıs 1890 da (bugün Hanoi'da kabul edilen resmî doğum tarihi) Nan Dan kazasının küçük Kim Lien köyünde doğmuştur. Bu küçük köyün bulunduğu Son Lam vadisi dut, mısır ve şeker kamışı tarlalarile yer yer kesilen çeltik tarlalarile kaplıdır. Hemen hemen bütün Vietnam köyleri gibi, yüksek bambu ağaçlarile kaplı olan köyde liderin doğduğu ottan yapılmış kulübe bugün bile muhafaza edilmiştir.

Bu çocukluğun nasıl geçtiğine dair elimizde, az çok evliya menkibesi edasile yazılmış ta olsa, yine bir hikâye var, o da Bay Hoai Thanh ve Thanh Tinh'in yazdıkları *Ho Şi Minh hakkında hatıralar* (Hanoi. 1962) dır. Kitabımızda en çok bu esere dayanacağız. Yalnız şaşılacak nokta şu ki, bu yazarlar Ho Şi Minh'in babasını herkes gibi Nguyen Sinh Huy olarak değil, Nguyen Sinh Sac olarak gösteriyorlar.

Ne olursa olsun, Ho Şi Minh'in babasının göbek adı Nguyen Sinh olduğu muhakkak. Yarınki başkanın ilk adının Ngu-

yen Şinh Cung olduğu anlaşılıyor. Çocuk on yaşına gelince, adet olduğu üzre, babası ona yeni bir ad, Nguyen Tat Thanh adını takıyor. Bu adı Hanoi'daki resmî vakanüvisler de kabul etmişlerdir.

Baba pek öyle sıradan bir adam değildi, o harika Bay Ho Şi Minh'in bir çeşit taslağı gibi bir şeydi. Bir köylü ile "ikinci sıra" dan bir kadının oğlu olan bu adam önceleri manda çobanlığı, çiftlik hizmetkârlığı etti, sonra çiftlik sahibinin kızı ile evlenip, bir parçacık çeltik tarlası ve ottan yapılmış bir kulübe edindi. Çocuklarının ilk üçü, bu arada da yarınki Ho Şi Minh işte bu kulübede doğdu. Nguyen Sinh Huy okudu, eğitim gördü, Çin harfleri imtihanını kazanıp Pho - Bang (yardımcı bilgin) unvanını kazandı. Önce Hue'de, sonra Thanh Hoa'da öğretmenlik etti, 1905 te karısının ve son çocuğunun ölümünden biraz sonra, Hue imparatorluk sarayında Dinişleri bakanlığında sekreter oldu.

Ama, o bu görevinden nefret ediyor, "memurluk köleliğin daniskasıdır" diyordu. Binh Khe kaymakamı olunca, yaptığı işleri öyle hor görmüştü ki, sonunda Fransız makamları tarafından bu görevinden azledilmesine sebep oldu. Ondan sonra, başı boş bir hayat yaşadı, oğlu bir İnkılâp eri gibi bütün dünyayı dolaşırken, ihtiyar Nguyen Sinh Huy Saygon'dan Phnom - Penh'e, oradan da Angkor'a gitti, her gittiği yerde ünlü bir hikâyeci olarak tanındı, arzuhalcilik etti. Sefil ve perişan, ama saygı gören hür bir insan olarak yirmi yıl oradan oraya gezdi durdu.

1925 yılında Saygon'da Le Manh Trinh adlı biri bu ihtiyar adama rasladı. Ona göre, "Kara kuru, teni kavrulmuş, elmacık kemikleri çıkık, seyrek keçi sakallı, o kara ipekten elbisesini hiç sırtından çıkarmıyan, erkeklik gücü hâlâ yerinde altmışlık bir adamdı bu. Hep gençlerle düşer kalkardı, biz de ona "amca" (3) demeğe alışmıştık..." Nguyen Sinh Huy 1930 yılında Cochinchine'in batısındaki bir Budda mabedinde öldü.

(3) Bu kelimenin ne manaya geldiğini ileride öğreneceğiz.

Çocukları çalışmışlar, ve De Tam'la birlikte babalarından daha çok savaşmış olan amcalarının etkisile hararetli birer milliyetçi olmuşlardı. Ho Şi Minh'in ablası Thanh doğum hekimliği yapıyordu. Vinh'teki assubaylar "yemekhanesi" nin idaresini eline almasını becermişti. Buradan aşırdığı silâhları dağa çıkan mücadeleci gruplara gönderiyordu. Eyalet yüksek memuru : *"Başka kadınlar çocuk doğururken sen silâh doğuruyorsun"* deyip, Thanh'ı hapisaneye yollamış, o da ömrünün birçok yıllarını burada geçirmişti. 1945 te yeni hükümet başkanının kendi küçük kardeşi olduğunu fotoğraflara bakıp tanıyınca, ihtiyar bayan Thanh sepetine iki ördekle yirmi yumurta koyup, Hanoi'un yolunu tutmuş, Ho Şi Minh te ona bir güzel ziyafet çekmişti. İhtiyar Thanh, sonra, yine köyüne dönmüş, 1954 te orada ölmüştü.

Ho Şi Minh'in erkek kardeşi Khiem de milliyetçi bir mücadeleciydi, Nghe-An halkının düştüğü sefalet yüzünden o zamanlar Vietnam genel valisi olan Bay Albert Sarrault'yu protesto eden bir mektup göndermekle ün salmıştı. Ama, anlaşılan içki yüzünden bozulup acaip karakterli bir insan haline gelmiş, her türlü derli toplu eylemin dışında kalmıştı. 1950 yılında ölünce, köylüler Ho Şi Minh'ten şu telgrafı aldılar :

"Kamu işlerinin yükü (4) bana kardeşimle ne hastalığında ilgilenmek, ne de şimdi onun cenaze merasimile uğraşmak imkânını verdi. Bu kardeşlik ibadetine sadakat gösteremediğimden ötürü özür diler, ve aile duygularını memleket işlerine feda etmek zorunda kalan bir evlâdı affetmek lütfunda bulunmanızı rica ederim. *Ho Şi Minh.*"

Yarının Ho Şi Minh'i olacak olan küçük Cung, Vietnamlı bir köylü çocuğuna yaraşan bir hayat yaşadı. Kulübeden göle gidip zevkle balık avlıyor, okula gitmek için Vinh ile Hue arasındaki yolları tepiyordu. On yaşındaydı, bu mıntaka çocukları

(4) Fransa'ya karşı girişilen savaşın en civcivli zamanıydı, Bay Ho Şi Minh te Tonkin'de dağa çıkmış bulunuyordu.

analarını kaybedince saçlarını iki dizi halinde örerlerdi. Cung ta saçını hâlâ böyle iki dizi halinde örmekteydi. İşte babası o zaman ona Nguyen Tat Thanh adını taktı. Hue ile Vinh arasındaki yolun yapılması için sömürge idaresinin herkese zorla yüklediği angarya ile daha da kararmış bir hava içinde Cung öğrenimini yaptı. Yol işini bırakıp kaçan işçiler gelip onun ailesine sığınıyorlardı.

Zaman zaman patlak veren isyanlar başarısızlıkla sona ermekteydi. Phan Dinh Phung yenilmiş, De Tham mücadeleleri durdurmak zorunda kalmış, Phan Boi Şo ise, 1901 de, Nghe-An kalesini alacağım diye boşuna uğraşmıştı. Büyük siyasî hicviye yazarı, bu arada, Nguyen Sinh Huy'la ve çocuklarile dost olmuştu. Bunları Japonya'ya beraberce götürmek istedi. Orada hararetli milliyetçi bir sülâleyi diriltmeğe hazırlanıyordu. Ama, ihtiyar Huy çocuklarını fransızca öğrenmeğe teşvik ediyordu. Yabancının iradesine boyun eğmek için yapmıyordu bunu. Gelecek, çocuklarının kültürlerinin gelişmesine bağlı gibi göründüğünden ötürü yapıyordu. Yine de öyleyken, dediğim dedik Phan Boi Şo'nun verdiği dersler boşa gitmedi, milliyetçi liderin *"Memleketi kurtarmak istiyenler kuvvetli bir Parti kurmalıdırlar"* öğüdü genç Thanh'ın hiç aklından çıkmadı.

Nguyen Tat Thanh, on beş yaşına gelince, Hue'deki Quoc Hoc kolejine girdi. Burada hem Vietnam dili, hem de fransızca öğretiliyordu. Ho Şi Minh işte bu okulda iken, 1908 isyan hareketlerine karıştı. Dört yıl süren dağdağalı ve hayal kırıcı bir öğrenimden sonra, bu delikanlı Güney'deki Phan Thiet şehrinin yolunu tuttu. Bu küçük liman şehri balık salamurasından yapılan *nuok-mam'*ı (millî baharat) ile ün salmıştı. Bu fabrikaya bağlı küçük bir okulda, Thanh Ocak 1911 den Eylül 1911 e kadar fransızca öğretmenliği yaptı. Bir gün ortadan kayboldu.

Saygon'a gitmişti. Eski pazar yerine yakın olan meslek okuluna hemen yazıldı. Bu okul uzun sefer yapan gemilere adam yetiştirirdi.

İKİNCİ BÖLÜM

GÖÇMEN

Nghe-An'da yaşıyan insanlar, tıpkı Kabylie, Mora ya da Sicilya insanları gibi, memleketlerini seve seve bırakıp giderler. Gördük ki, onları buna zorlıyan ihtiyaçtır. Yarının Ho Şi Minh'i için, bu iktisadî baskı, sömürge şartlarına katlanmak imkânsızlığı ve yabancı kültürlerle temas ederek kişiliğini kuvvetlendirmek azmi yüzünden iki kat artmaktaydı. Yüreği acılarla ve umutlarla dolup taşan bu genç 1911 yılının son günlerinde, tam yirmi bir yaşında iken, Hayfong-Marsilya seferini yapan *La Touche-Tréville* şilebine aşçı yamağı olarak bindi. O zaman Ba adını aldı.

Sömürücüleri anavatana götüren bir gemide edilen hizmetkârlık, Fransız toplumu hakkında ötedenberi verdiği hükmü düzeltmek imkânını vermedi... Ba iki yılını gemide çalışmakla geçirdi. Akdenizin ve Afrika'nın Oran, Dakar, Diego-Suarez, Port Said, İskenderiye gibi limanlarını gördü, buralarda Vietnam'ın durumunu andıran durumları gözledi. *Fransız sömürgeciliğini dava ediyorum* adlı ilk eserinin vesikalarını buralardan toplamıştır. Kendisine "Bay" denildiğini de ilk defa Marsilya'da duymuştur. Hayatını yazan yazarlardan Wilfred Burchett'in söylediğine göre, Fransa'da ilk uğradığı limanlarda Fransız halkının denizaşırı memleketlerdeki "sömürgeciler" den çok farklı

olduğu kanısına varmıştı: Partiyi savunmakta her zaman kullanılan temalarda yer alan bir gözlem (1).

Genç Vietnamlı, Boston ve New York limanlarına da uğradıktan sonra, 1914 Savaşı arifesinde, Havre limanında denizci mesleğine son verdi. Burada bir süre Sainte-Adresse'te bahçıvan olarak çalışmış, çok geçmeden, Paris'e gidecek yerde, Londra'ya gitmiştir : Belki de vatanı üstünde kabul etmediği bir baskı yapan memleketin kendisine misafirseverlik göstermesini istemediği için. Ne kadar bilenmiş olursa olsun, Kim Lien'li küçük aydının oğlu sislere ve ise gömülmüş o kocaman İngiliz başkentinde ne yapar?

Kar temizleyiciliği, lokanta bulaşıkçılığı ederek ekmeğini zor kazanmaktadır. Sonraları, Carlton otelinin ünlü aşçısı Escoffier'nin yanıağı olmasın mı? Aşçılık Fransa hakkında verdiği hükmü düzeltmesine yardım edebilirdi, ama onun gözü başka yerdedir, Asyalıların kurdukları *Lao Dong hoi ngai* (Denizaşırı memleket emekçileri) adlı gizli bir teşkilâta üye yazılmıştır. İrlanda isyanını, kendi memleketinin bir isyan hareketiymiş gibi, heyecanla karşıladı, İngiliz Fabien'lerinin çevrelerine girip çıktı, birkaç kitap okudu, İnkılâp kelimesinin ne manaya geldiğini öğrendi.

İncelemeden edindiği kanılar acele yapılacak işe yer vermiş, vatanın geleceği hakkında Londra'da harekete geçemiyeceğini ve ağır basamıyacağını çarçabuk anlamıştır. Savaşa, Annamlıların askere alınmalarına filân aldırmıyarak, 1917 yılının en karanlık günlerinde, Petrograd'taki Kışlık Saray Sovyetlerin eline geçmeden birkaç hafta önce, ve Lenin işçi sınıfı diktatörlüğünü daha kurmadan önce, Paris'e geldi.

1917 yılı sonlarında gördüğü Fransa, memleketinde gördüğü zalim Fransa'dan büsbütün başkadır. İşte savaş halinde bulunan, tehdide uğrayan, birçok inkılâpçı akımlarla tedirgin

(1) Wilfred Burchett, **17. arz dairesinin kuzeyinde,** Hanoi, 1955.

bir millet ki, ıstırap çeken gururlu bir halk ki, birçok bakımlardan kendisine kendi halkını hatırlatmaktadır.

Demek ki, Fransa yalnız gümrükçülerin ve candarmaların memleketi değildir. Aynı zamanda, bu duygulu, ateşli ve yoksul halk kalabalığının da memleketidir. Ho Şi Minh, savaşın Fransız toprağına sürüklediği asker ve emekçi yüz bin kadar Annamlı ile, bu kalabalığın içine karıştı, ve bu memlekette gurbet acısile insanca anlayış karışımı gibi bir şey buldu. Bu bir çeşit toptan sürgüne kızınıyor değil, ama bu sürgünün Annamlılarla Fransızlar arasında derin ve samimi bir kardeşlik münasebeti yarattığını anlamıştır.

Annamlı genç vatansever durumunu daha şuurlu bir şekilde tahlil etmeden önce bile, sömürge idaresinde yaşıyan insanla, emekçi arasındaki benzerlik derhal gözüne çarptı. İleride göreceğiz ki, ilk makalelerinden birinde bu benzerlik konusunu ele alacaktır. İşçi kuvvetlerine ve teşkilâtlarına, solcu partilere işte böyle tabii bir şekilde yönelmiş oldu. Memleketinde kalmış olsaydı, tamamile yabancıyı memleketten sürüp çıkarmağa bağlı, belki de az buçuk ırkçı bir rengi de olan, ideolojik ufuktan yoksun aşırı bir milliyetçilik içinde kapanıp kalacaktı.

Farklılaşmış, sanayileşmiş bir toplum içine bu dalış, düşüncesine daha geniş bir mana, siyasî bir renk verecektir. Her halile yaklaştığı bu Fransız solculuğu ile temasa gelince, bu asi vatansever modern bir inkılâpçı olup çıkacaktır. Sömürge sistemi onu kendi memleketine yabancı bir insan haline getirdi. Fransız halkı onu Fransa'da bir vatandaş yapıverdi.

Ho Şi Minh'in Paris'teki beş yıllık hayatı, hem bir insanı bir memlekete karşı çileden çıkarabilecek, hem de o memleketle bu insan arasında kopması imkânsız birtakım bağlar kurabilecek bir yaşayıştır. Sefalet ve kardeşlik, polisle uğraşmalar ve siyasî karşılaşmalar, çökme ve çürüme alâmetlerile daha aldatıcı bir cazibe kazanmış olan bir medeniyeti keşfetme, milliyetçi sarsıntılar ve cömert tasarıların yeşermesi: Her türlü imkândan yoksun, sömürge halkından bir Asyalı hazır bir dok-

tirin arayaraktan, savaş sonu ve savaş sonu müzakereleri Paris'inde işte bu şartlar içinde hayat, siyaset ve İnkılâp çıraklığı etmektedir.

Genç Nguyen Tat Thanh adını da değişmiştir. *La Touche - Tréville* gemisinde aşçı yamaklığı etmekle geçen iki yıl içinde Ba adile tanınmıştı. Bu hizmetkâr lakabile herkesi kendine mi güldürsün? İş ad bulmağa kalsın. Ama, bu defa en yükseğini seçiyor, Nguyen Ai Quoc adını alıyor. Nguyen Annam'da en çok kullanılan göbek adıdır, ama aynı zamanda sülâlenin de adıdır. "Ai" küçük, sevimli manalarına gelen bir ektir. "Quoc" ta vatan demektir. Yani "vatansever Quoc". Polis, birçok gizli beyannamelerin okuyucuları, Komünist Enternasyonali ve Vietnam halkının büyük lider etrafında yarattığı efsane onu hep bu adla anacak, tanıyacaktır.

Dostu Phan Van Truong'la önce Marcadet sokağındaki, sonra Gobelins sokağı 6 numaradaki perişan tavan arası odasında, daha sonra birçok hemşerilerile beraber Compoint çıkmaz sokağı 9 numaradaki buna benzer odada oturmuştu, en çok fotoğrafçılık ediyordu. *Vie ouvrière* gazetesinin bir sayısında şöyle bir ilân çıkmıştı : "Anne ve babalarınızın canlı bir hatırasına sahip olmak istiyorsanız, fotoğraflarınızı Nguyen Ai Quoc'ta rötuş ettiriniz. 45 franga güzel bir resim, güzel bir çerçeve elde edebilirsiniz." Çince güzel yazı yazmakta pek usta ise de, bu meslekte başarı kazanamadı, sefaletten bir türlü yakasını kurtaramadı.

Ne zararı var : Siyasî çevrelere sık sık girip çıkmak, Phan Şu Trinh, Phan Van Truong, Nguyen The Truyen gibi Annamlı birkaç inkılâpçıyı kendi etrafında toplamak, sosyalizmi öğrenmek, kitap okumak, çok geçmeden de yazı yazmak için bol bol vakit buluyor ya. İlk siyasî temasları Jemmaps rıhtımında küçük bir kitapçı dükkânı olan mücadeleci işçi Hasfeld adlı biri ile, ve, söylendiğine göre, Leon Troçki ile oldu. İlk önce Monatte ve Bourderon gibi inkılâpçı, ve Marcelle Capy gibi barışçı sendika idarecilerile münasebet kurdu. Paul Vaillant-Couturier kendisine *L'Humanité* gazetesinin sütunlarında yer verirken - ki

burada *Bir sürgünün hatıraları* ile bir perdelik küçük bir piyes yayınlamıştır -, Karl Marx'ın torunu Longuet de *Le Populaire* gazetesinde yazı yazmağa çağırmıştır. İşte bu sırada sosyalist gençlik teşkilâtına üye yazıldı. Bu teşkilâta giren ilk Annamlı üye odur.

Komünist aleyhdarı bir bülten olan B.E.I.P.I. tarafından *Esrarengiz Ho Şi Minh* gibi düşmanca bir adla yayınlanmış broşürün yazarı Bay Ho Van Tao genç inkılâpçıyı o günlerde tanımıştır, hakkında şunları söylüyor : "Hiç elinden kitap düşmiyen gölge gibi karanlık bir adamdı. Emile Zola'yı, Anatole France'ı, William Shakespeare'i, Charles Dickens'i, Victor Hugo'yu ve Romain Rolland'ı okurdu. İsviçre'de Lenin ve Zinovief ile beraber çalışmış, eski anarşist sendikacı mücadeleci Jules Raveau ile dost olmuştu... George Sorel'in ve Ernest Coerderoy'nın hayranı, bolşevik grubunun yakın dostu olan bu adam Ho Şi Minh için bitip tükenmez bir haber, bilgi, öğüt, ve menkıbe hazinesiydi. Genç Annamlıya uzun zaman akıl hocalığı edecektir. Ho Şi Minh o günlerden itibaren *La Vie ouvrière* gazetesinin küçük yazıişleri odasına sık sık girip çıkıyordu. Bu gazete inkılâpçı geleneklerin hâlâ canlı olarak yaşadığı Belleville mahallesinin üst başındaki bir binadaydı. Kendi memleketindeki isyan hareketlerine katılmış kimselerin hatıralarile, Bay Thiers'nin askerleri tarafından Père Lachaise mezarlığında ezilen Komunacıların efsanesi vatanından kopmuş bu gencin kafasında yan yana yaşıyordu, hatta birbirine karışmıştı..."

Bay Ho Van Tao, Ho Şi Minh'in Jasques Sternel tarafından yapılmış bir resminden söz ediyor. Bu resim sonra *La Révolution prolétarienne* gazetesi tarafından yayınlanmıştır : "O zamanlar küçük bir fotoğraf işçisiydi, ekmeğini zor kazanırdı... İnce zayıf, kısa boylu, yüzü kuru ve kavruk bir delikanlıydı. Bir fikirle coşup taşan insanların gözlerine aydınlığını veren o alevle parıl parıl çok tatlı bir bakışı vardı... Heyecanlı insan tipiydi." O zamanlar dostlarının bazıları ona, bilinmez neden, "Küçük Bay Ferdinand" derlermiş.

Sosyalist gençlik teşkilâtlarının üyesi, *Le Populaire* ve

L'Humanité gazetelerinin ikinci derece yazarı, *La Vie ouvrière* gazetesile çok yakın ilgisi olan, bu gazetede o zamanlar anarşist sendikacı grubundan Gaston Monmousseau'nun tecrübeli gazeteci öğütlerini dinliyen Ho Şi Minh, çok geçmeden, Üçüncü Enternasyonal üyesi Vuyoviç ile tanıştı. Üçüncü Enternasyonalin gözde ve bugün unutulmuş bir kişisile bu karşılaşma, Ho Şi Minh'in yakında vereceği kararlar üstünde, muhakkak ki, büyük bir etki yapmıştır.

Genç Japon yazarı Kyo Komatsu, 1920 yılında bir akşam, Sakko ve Vanzetti için Wagram salonunda yapılan mitinge gitmişti. Yanında duran biri omuzuna vurdu. Kuru ve kavruk yüzlü, gözleri alev alev yanan Asyalı bu genç hemen :

— Çinli misiniz, Annamlı mısınız? diye sordu.

Komatsu :

— Japonum, dedikten sonra, kendini tanıttı.

Kara bıyıklı hatip, yani Marcel Cachin söylevini bitirir bitirmez, iki genc hemen yakındaki bir kahvede buluştular. Nguyen Ai Quoc, tarifsiz bir heyecanla, memleketinin başına gelen felaketlerin sözünü etmeğe başladı. Birkaç defa buluştular. Asya'nın kaderinden söz açarak Paris sokaklarında dolaştılar.

Anavatandaki Annamlı sömürge tabasını kontrol etmekle görevli olan Bay Louis Arnoux, birkaç hafta sonra, Horticulteurs (Bahçıvanlar) salonuna gitti. Uzak Doğuya yaptığı bir yolculuktan dönüşünde Hindi Çinî kurtuluşunun savunucusu kesilen profesör Bay Fellicien Challay burada bir konuşma yapacaktı. Bay Louis Arnoux salonun giriş yerinde geniş alınlı, ince zayıf, telâşlı hareketler yapan bir delikanlı gördü, sömürgeciliği şiddetle suçlıyan beyannameler dağıtıyordu. Nguyen Ai Quoc'ın sözü edildiğini daha önce duymuştu. Eli altındaki muhbirlerden birisi kendisine delikanlının adını söyleyince, onunla bir buluşma tertiplemesini rica etti. Polis memuru ile inkılâpçı, 1919 ve 1920 yıllarında, Opera'ya yakın küçük bir kahvede birkaç kere görüşeceklerdir.

İnkılâpçının polis memuru hakkında o zaman ne düşünmüş olduğu bilinmiyor. Ama, heyecanlı ve dokunaklı bir eda ile,

kendisine köyünden, ailesinden, vatanından söz eden, ilim adamı babası Nguyen Sinh Huy'un uğradığı haksızlığı hatırlatan ateşli gencin hatırasını Bay Arnoux'nun iyilikseverlikle hatırlamadığı da muhakkak. Nguyen Ai Quoc alev alev parlıyan bakışlarla: "Fransa'nın işlediği bu türlü suçları nasıl affederim?" demişti.

Polis memurunun öne sürdüğü delillere kanımıyan o zamanın Sömürgeler bakanı Bay Albert Sarrault'ya Bay Louis Arnoux :

— Siz bu adamı tanıyacaksınız...' demişti.

Bakan mırıldanıp :

— Phan Şu Trinh'in takma adı bu, diye gevelemişti. Ama, bakanın özel kalem müdürü bu delikanlının varlığını ispat etmek için, polisle konuşan genci makamında kabul edecektir. Genç inkılâpçının Oudinot sokağındaki Bakanlığı ziyareti münasebetile, Nguyen Ai Quoc'un çekilen fotoğrafı bugün polisin elindedir. Bu fotoğrafta ince zayıf, hareketleri kararsız, tepesinde küçücük bir şapkası olan bir delikânlı görürsünüz. Bu fotoğraf size az buçuk "Göçmen" filmindeki Charlot'yu hatırlatır.

Siyasî faaliyeti, küçük meyhanedeki hararetli tartışmalarda, polisin gözü önünde yapılan mitinglerdeki, Dışmahalle Kulübü'nde maden kömürü işçisi dinleyicilerine sömürge idaresinin kötülüklerini hatırlattığı tartışmalardaki şekilden daha sağlam bir şekle bürünmüştü. Nguyen Ai Quoc ve dostu Phan Van Truong, Barış Konferansı münasebetile, ünlü Phan Şu Trinh ile birlikte sekiz maddelik bir program kaleme almışlardı. Bunda memleketlerinin kurtuluşu prensiplerini ortaya koymuşlar, Ocak 1919 da Konferans sekreterliğine sunmuşlardı. Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı Wodrow Wilson'un 14 prensibinden ilham alan bu taslak bugün pek mutedil görünmektedir. Taslaktaki istekler şunlardı : Fransız Parlamentosu yanında "yerli" murahhas heyeti bulundurulması, basın, toplantı ve dernek kurma hürriyeti, siyasî mahpusların affı ve serbest bırakılması, kararnamelerle idare rejimi yerine, kanunlarla ida-

re rejiminin getirilmesi, Fransızlar ve Annamlılar arasında adlî ve kazaî eşitlik...

Bu itidalli tutum, dikkati Hindi Çinî'li küçük göçmen grubu üstüne çekmek için gösterilmiş değildi. Versailles'a gidip, Wilson yanında Vietnam davasını doğrudan doğruya savunmağa kalkışan Nguyen Ai Quoc hiç te nazik denmiyecek bir şekilde baştan savuldu. Araplar, Kürtler, her kökten azınlıklar Wilson'u öyle durmadan rahatsız ediyorlardı ki... Quoc hemen taşrada bir turneye çıkıp, Annamlı emekçilere kendini dinletmekle, bu yapılan nezaketsiz hareketin öcünü aldı. Fransa'da çalışan hemşerileri yanında itibar kazandı. 1920 yıllarında Paris'e ayak basan Vietnamlı delikanlı, o eski perişan, Goblins ile Batignolles arasında başı boş dolaşan, tavan aralarında yatan, gecenin her saatında hemşerilerini kabul eden insan olmaktan çıkıp, Marché - des - Patriarches sokağındaki 3 numaralı evin birinci katındaki bir odayı tutmuş, makalelerini burada yazmış, ara sıra da buraya yatmağa gelmişti. O zamanlar bütün kişiliğinde büyüleyici, cazibemsi bir şey vardı : "Okumayı daha sonraya bırakta, gel bizimle çalış." Sommerard sokağındaki üniversite öğrenci yurdunda rasladığı genç hemşerilerine o, çok tatlı, ama kendine "hayır" dedirtmiyecek bir eda ile işte böyle konuşurdu.

Yukarıda adı geçen *"Ho Şi Minh hakkında hatıralar"* kitabında hatıralarını belki de biraz idealleştirerek anlatan Bui Lâm'ı dinliyelim :

"Emperyalistlerin sömürge pastasını paylaştıkları Versailles'da, diyor Bui Lâm, bir Vietnamlı, Nguyen Ai Quoc gürültüsüz patırtısız, Vietnam'a kendi siyasî rejimini kendi tayin etmek hakkının tanınmasını istemişti. Bu bizi yıldırımla vurulmuşa döndürdü... İşte Vietnamlının biri çıkmış, halkın haklarının geri verilmesini istiyordu. Yaşasın! Fransa'da oturan iki Vietnamlı birbirlerine raslasınlar da, Nguyen Ai Quoc'un adını anmasınlar, imkânsız..."

Bu sıralarda asinin dergilerdeki makalelerini okuyan Bay Bui Lâm gidip kahramanını görmeğe karar veriyor :

— Gobelins sokağındaki 6 numaralı evin kapısını çaldım. Kalbim çarpıyordu. Acaba beni nasıl karşılıyacak? Karşımdaki zayıf, kuru, teni parlak 30 - 32 yaşlarındaki delikanlı tarazlanmış kara kumaştan elbisesi içinde gülümsüyor, şaşılacak kadar parıldıyan iri gözlerile bana bakıyordu.

Quoc kendisine Vietnam hakkında durmadan sorular soruyor, Fransız işçisi ile sömürgeler işçisi arasında dayanışmanın lüzumlu olduğu üstünde ısrar ediyordu. Sonra, Bui Lâm'ı bir resim galerisine götürdü. Ziyaretçisi saf bir hayranlıkla diyor ki :

— Galeride herkesi tanıyordu, birçok Fransızlar gelip elini sıkmışlardı."

Nguyen Ai Quoc'un, gerçekten, Fransızlardan çok dostu vardı, ama Afrikalılardan, Antillilerden de tanıdıkları vardı. Hanoi'da çıkan *Annam vatanı*'na yazılar yazmış, bu dergide Vietnam'ın bağımsızlığını istiyen bir makale yazdığından dolayı idama mahkûm edilen Phan Şu Trinh lehinde şefaatta bulunmuş olan mücadeleci sosyalist Bay Babut'ye, 1920 yılında bir akşam, bir gencin kendisini aradığı haber verildi. Delikanlının gözleri yaşlarla buğulanmıştı.

— Bay Babut siz misiniz ?

Ev sahibi daha karşılık vermeğe vakit kalmadan, ziyaretçi hıçkırarak onu kolları arasına alıp kucaklamıştı. Nguyen Ai Quoc o zamanlar işte böyle bir delikanlıydı.

Ho Şi Minh'in, 1920 ve 1923 yılları arasında, Fransa'da gösterdiği siyasî faaliyet şu üç planda gelişmiştir: 1. 1920 de Tours şehrinde yapılan sosyalist Kongresine katılmak ve Marcel Cachin ile Frossart'ın komünist hizibine girmek; 2. *Fransız sömürge idaresini dava ediyorum* adlı şiddetli siyasî hicviyeyi yayınlamak; 3. "Sömürgelerarası Birlik" i kurmak. Ayrıca, bu birliğin mücadele organı olan *Le Paria*'yı da kendisi kurmuş, yazılarını yazmış, gazeteyi kendi elile kendisi dağıtmıştır.

Sonraları Marcel Cachin onun için şunları yazmıştır :

— O zamanlar Fransa'da yaşıyan bir Hindi Çinî temsilcisinin Kongrede (Tours Kongresi'nde) bulunduğunu unutama-

yız. Fransız emperyalizminin 20 milyon hemşerisini utanç verici bir şekilde sömürmesini şiddetle suçlamış, ve sosyalistlerin zulüm gören, yakalanan, hapse atılan, öldürülen yerlileri desteklemelerini istemişti. Bu Uzak Doğu temsilcisi kimdi? Ho Şi Minh'in ta kendisiydi." (2).

28 Aralık 1920 tarihli *L'Humanité* gazetesi Tours Kongresi'nde çekilmiş manalı bir fotoğraf yayınlamıştı. Bu fotoğraf, sonradan, birçok dergilerde ve iki üç kitapta da basılmıştır. Bu fotoğrafta görülen Nguyen Ai Quoc'un sırtında eskiciden kira ile alındığı belli koyu renkli bol bir elbise vardı. Boynu haşmetli bir kolalı yakalığın içine gömülmüştü. Sakalsız, bıyıksızdı, golvalı biçimi bıyıklı iri yarı sosyalist mücadeleciler arasında ve yanında oturan ünlü Paul Vaillant - Couturier'nin dostça bakışları altında, kabarık saçlarile ressam Fantin - Latour'un genç Arthur Rimbaud'sunu hatırlatıyordu. Bu kongrede bulunmuş olan Paul Boncour "İsyana çağrılarda bulunan bu genç Hindi Çinîliyi" hatırlatmıştır. Bu hatırlatışta "sarı tehlike" yi anmaktan ileri gelen bir ürperme de yok değildir. Quoc kendini tek başına bırakılmış, hatta kaybolmuş hissetmiş olmalı ki, söylendiğine göre, Leon Blum'le Paul Vaillant - Couturier, Marcel Sembat ile Clara Zetkin'in parlak bir şekilde giriştikleri tartışmaları güçlükle izlemişti. Ho Şi Minh'in Tours Kongresi'ne sunduğu muhtıranın metni muhafaza edilmiştir. *L'Humanité* bu metni Nguyen Ai Quoc'a ait olarak gösterdiği halde, Kongre tutanakları (s. 131 - 133) "Hindi Çinî temsilcisi" ne ait diye göstermiştir.

Tours şehrinin eski At talim yeri salonundatoplanan Sosyalist Parti Kongresi 26 Aralık 1920 günü partinin Ain, Tarn-et-Garonne şubesi temsilcilerini dinledi...

Başkanı :

— Hindi Çinî temsilcisine söz veriyorum, dedi.

Hindi Çinî temsilcisi söze başladı :

(2) **Vietnam İşçi sınıfı Partisinin büyük tarihî merhaleleri**, Hanoi, 1960.

— Arkadaşlar, bugün dünya İnkılâbı üstünde sizinle birlikte çalışmağa gelmiş olmayı pek isterdim, ama bugün, sosyalist olarak, kendi memleketimde işlenmiş iğrenç cinayetleri protesto etmek için geldiğimden ötürü son derece müteessirim. ("Çok güzel!" sözleri).

"Biliyorsunuz ki, Fransız kapitalizmi Hindi Çinî'ye geleli yarım yüzyıl oldu. Kapitalizm adına ve süngü ile memleketimizi ele geçirdi. O gün bu gün bize utanç verecek bir şekilde eziyet etmekle, bizi sömürmekle kalmadı, işin daha kötüsü, bizi korkunç bir şekilde kurban etti, zehirledi (afyonla, içki ile, vb. zehirlemek sözünün altını çiziyorum). Sermaye haydutlarının Hindi Çinî'de halka reva gördükleri zulüm ve işkenceleri size birkaç dakika gibi kısa bir zaman içinde ispat etmeme imkân yok. Sayıca okuldan daha fazla olan hapisanelerin kapıları her zaman ardına kadar açıktır, ve tıka basa insanla doludur. Sosyalist fikirlere sahip olmakla tanınmış her yerli hapsedilmiş, bazan da hiç muhakeme edilmeden öldürülmüştür. Bunun adına "Hindi Çinî adaleti" derler. Çünkü, orada, iki türlü ağırlık ölçüsü, iki türlü uzunluk ölçüsü vardır. Avrupalılara ya da Avrupalılaşmış olanlara tanınmış olan güvenlikler Annamlılara tanınmaz.

"Bize basın ve fikir hürriyeti verilmediği gibi, toplanmak ya da dernek kurmak hürriyeti de verilmemiştir. Yabancı bir memlekete göçmek ya da yolculuk etmek hakkımız yoktur. Kara cahillik içinde yaşar dururuz; çünkü, öğrenim hürriyetimiz yoktur. Bizi afyonla zehirlemek, alkolle serseme çevirmek için, Hindi Çinî'de, elden gelen her şey yapılır. Annamlıların menfaatı olmıyan menfaatları savunmak uğrunda binlerce Annamlı öldürülmüş, binlercesi de katledilmiştir.

"Arkadaşlar, Fransa nüfusunun yarısından fazlasını temsil eden yirmi milyon Annamlıya işte böyle muamele edilmektedir. Oysa, bu Annamlılar güya Fransa'nın koruduğu bir halktır (alkışlar). Sosyalist Parti zulüm ve işkence gören yerliler lehinde etkin bir eylemde bulunmak zorundadır."

Jean Longuet :

— Ben yerlileri savunmak için Parlamentoda müdahalede bulundum, dedi.

Hindi Çinî temsilcisi :

— Daha söze başlarken, sessizliğin diktatörce hüküm sürmesini istemiştim (gülüşmeler), diye devam etti. Parti bütün sömürge memleketlerde sosyalist bir propaganda yapmalıdır. Üçüncü Enternasyonale katılmakla, Sosyalist Parti sömürge meselelerini hele şükür layık olduğu önemle ele alacağına kesin olarak söz vermiş oluyor.

"Kuzey Afrika için daimi bir temsilci heyeti seçildiğini öğrenmekle pek mutluyuz. Ortaya çıkan meseleleri, yürütülecek eylemi Hindi Çinî'de yerinde incelemek üzre Parti oraya da sosyalist bir arkadaş gönderirse, biz de pek seviniriz.

Bir temsilci :

— Enver Paşa yoldaşla birlikte mi? diye sordu.

Hindi Çinî temsilcisi :

— Parlamento üyeleri, susunuz (alkışlar), diye karşılık verdi, ve sözlerine şöyle devam etti : Bütün insanlık adına, ister sağcı ister solcu olsun, bütün sosyalistler adına rica ediyoruz ki : "Arkadaşlar, bizi kurtarınız!" (alkışlar).

Kongre başkanı :

— Hindi Çinî temsilcisi alkışlarla selâmlanmasından anlamıştır ki, dedi, burjuvazinin işlediği cinayetleri protesto etmekte Sosyalist Parti kendisile tamamile birliktir.

Jean Longuet ezilenler ve zulüm görenler lehinde Parlamentoda müdahalede bulunduğunu bir kere daha hatırlattı.

Vaillant - Couturier ona şu karşılığı verdi :

— Zulüm ve işkence gören milletler lehinde Parlamentoda mücadele etmekle iş bitmez !

Hararetli ve heyecanlı bir çatışma. Adler, Rosa Luxemburg, Lenin ve Stalin gibi, o devir sosyalistleri arasındaki kalem tartışmalarının en önemli temaları birkaç cümle ile hatırlatıldı : Enver Paşaya edilen ima, inkılâpçı geniş hiziplerin, kuvvetli işçi sınıfı olan anavatanların zararına olarak "gerici" milliyetçilikleri destekleme gibi görünen her şeye karşı besledikleri gü-

vensizliği ortaya çıkarttı. Jean Longuet'ye göre değil, Vaillant - Couturier'ye göre, mesele artık "yerlilere karşı adalet" (nitekim, Nguyen Ai Quoc ta meseleyi böyle bir adalet meselesi olarak ortaya koymuştu) sözleri ile ortaya konamaz, bu meseleyi kurtarılacak milletler meselesi olarak ortaya koymak gerekir. Bu müzakerelere ileride tekrar döneceğiz...

Demek oluyor ki, Ho Şi Minh'in iki Enternasyonal arasındaki tereddüdü uzun sürmedi. Mizacındaki eğilimler, duyarlığındeki incelik kendisini zora başvurmaya düşman olanlara, meselâ Longuet'ye ya da Paul Faure'a doğru itebilirdi. Ama, öteki safla ötedenberi birçok temaslarda bulunmuş, kendisine birçok sözler verilmiş, kafasında birçok taslaklar hazırlamıştı : Bütün sömürge sistemlerini silip süpürecek büyük İnkılâp Moskova'dan gelmiştir, Ho Şi Minh te Marcel Cachin' le Frossard'ın, en çok ta, sıcak duyarlığı ile ve güzel söz söylemesile kendisini saran Paul Vaillant - Couturier'nin peşinden gidecektir.

Nguyen Ai Quoc'un iki yoldan birini seçişindeki sebepleri, ne yapsak, ondan daha iyi izah edemeyiz. Ho Şi Minh kırk yıl sonra, 70. doğum yıldönümü münasebetile Temmuz 1960 ta yazdığı *"Beni lenincilige götüren yol"* adlı makalesinde (3) bu sebepleri kendisi izah etmiştir :

"Birinci Dünya savaşından hemen sonra, Paris'te ücretli işçi, (bir Fransız firması tarafından yapılan) "eski Çin eserleri" desinatörü olarak çalışmıştım. O devirde, sömürgeciliğin kötülüklerini ortaya dökmek ve suçlamak için sık sık birtakım beyannameler dağıtırdım. O zamanlar, Ekim 1917 İnkılâbını sırf içten gelme bir muhabbetle destekliyordum. Bu inkılâbın bütün tarihî şumulünün ne olduğunu henüz bilmezdim. Lenin'i sırf hemşerilerini kurtarmış büyük bir vatansever diye sever ve sayardım. O güne kadar, daha eserlerinin hiç birini okumamıştım.

(3) Ho Şi Minh, **Beni lenincilige götüren yol, ds. Echo de Paris**, Temmuz 1960; Ho Şi Minh, **Millî kurtuluş savaşımız**, Murat Devrim çev., Ankara. 1968, s. 22 - 24.

"Fransız sosyalist Partisine girmiştim. Çünkü, bu "Baylar-Bayanlar" (Partili arkadaşlara böyle derdim) zulüm ve işkence edilen halkların mücadelesine muhabbet gösteriyorlardı. Parti, sendika nedir, sosyalizmin ya da komünizmin manası nedir, daha bilmiyordum.

"İkinci Enternasyonal içinde kalmalı mı kalmamalı mı, "İki buçukuncu Enternasyonal kurulmalı mı kurulmamalı mı, yoksa Lenin'in kurduğu Üçüncü Enternasyonal'e girmeli mi girmemeli mi meselesi o devirde Sosyalist Parti şubelerinde hararetle tartışılıyordu. Haftada üç dört defa, muntazam olarak, bu toplantılara giderdim. Bütün konuşmaları dikkatle dinlerdim. İlk zamanlar bu konuşulan şeyleri hiç anlamazdım. Niye böyle hararetle tartışılıyordu? İster İkinci Enternasyonel'le olsun, ister İki buçukuncu Enternasyonal'le olsun, isterse Üçüncü Enternasyonal'le olsun, İnkılâp pekâlâ yürütülebilirdi, bunu hararetle ve heyecanla tartışmağa ne lüzum var? Geride bir de Birinci Enternasyonal vardı. O ne olacak ?

"Benim öğreneceğim diye yanıp tutuştuğum mesele, bu toplantılarda tartışılmıyan mesele şuydu : Zulüm ve işkence edilen halkların mücadelesini destekliyen Enternasyonal hangisiydi ?

"Bir toplantıda bence en önemli mesele olan bu meseleyi ortaya attım. Bazı arkadaşlar bana şu karşılığı verdiler : Zulüm ve işkence edilen halkların mücadelesini destekliyen Enternasyonal İkinci Enternasyonal değil, Üçüncü Enternasyonal-dir, dediler. Arkadaşın biri de, Lenin'in milliyetler ve sömürge halkları hakkında yazdığı ve *L'Humanité* gazetesinin yayınladığı *Tezler*'i okuyayım diye verdi.

"Bu tezlerde anlaşılması zor birçok siyasî terimler vardı. Bununla beraber, birçok defalar ve tekrar tekrar okuya okuya işin esasını kavrıyabildim. Lenin'in tezleri bende büyük bir heyecan, büyük bir şevk, büyük bir iman uyandırdı, ve meseleleri aydın bir şekilde görüp anlamama yardım etti. O kadar çok sevinmiştim ki, sevincimden ağlamağa başlamış, ve sanki beni dinliyen büyük bir kalabalık önünde konuşuyormuşum gibi,

"Zulüm ve işkence edilen, sefalet içinde yüzen sevgili hemşeriler! Bize lâzım olan şey işte bu, kurtuluş yolumuz işte bu!" diye odada yalnız başıma haykırmıştım.

"Artık ondan sonra, Lenin'e, Üçüncü Enternasyonal'e karşı tam bir güven besledim.

"Evvelce, dinlemekten başka, bir şey yapmazdım: Konuşanların hepsi de haklıymış gibi gelirdi bana, şu mu yoksa bu mu haklı ya da haksız, bilemezdim. Ama, Lenin'in tezlerini okuyalıberi, ben de tartışmalara katılmıştım. Büyük bir heyecanla konuşuyordum. Fransızcayı iyi bilmediğim için, fikirlerimi tam bir şekilde ifade etmek imkânını bulamayışıma filân aldırış etmiyerek, Lenin'e, Üçüncü Enternasyonal'e muhalefet edenlerin hepsine şiddetle karşı çıkıyordum. Öne sürdüğüm biricik delil şundan ibaretti : "Arkadaşlar, sömürgeciliği mahkûm etmezseniz, zulüm ve işkence edilen halkları desteklemezseniz, öyleyse, ne biçim bir İnkılâp yapmak iddiasındasınız?

"Beni Lenin'e ve Üçüncü Enternasyonal'e inanmağa ilk zamanlar sürikliyen komünizm olmadı, vatanseverlik oldu. Yavaş yavaş, mücadele sırasında adım adım ilerliyerek, marksçı - leninci nazariyeyi pratik çalışma ile birleştirerektir ki, zulüm ve işkence görenlerle, bütün dünya emekçilerini yalnız ve yalnız sosyalizmin kurtarabileceğini anlamış oldum.

"Çin'de olduğu gibi, Vietnam'da da herkesin pek bildiği bir efsanede sihirli bir torbanın sözü edilir. İnsan büyük zorluklarla karşılaşınca, işin çıkar yolunu bulabilmesi için, bu torbayı açıvermesi elverirmiş. Marksçılık - lenincilik, inkılâpçılar için de, Vietnam halkı için de sade sihirli bir torba, doğru yönü gösteren bir pusula olmakla kalmaz, son zafere kadar, sosyalizme ve komünizme kadar giden yolu da aydınlatan hakikî bir güneştir."

Tamamile vesikaya dayanarak söylenen bu sözler Nguyen Ai Quoc'un iki yoldan birini seçmesindeki sebepleri olduğu gibi ve saf, duygulu bir çocuk edası ile özetler. Bundan sonra, o artık Üçüncü Enternasyonal'e sadık bir mücadeleci olarak hareket edecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜCADELECİ

Nguyen Ai Quoc Partinin 9. şubesine, söylediğine göre, aydınlar şubesine yazıldı. Bu şubede (sonraları *L'Oeuvre* gazetesine geçen) cerbezeli gazeteci Georges Piosch ile, o zamanlar, Paris'in en parlak mücadeleci marksçı nazariyecisi olan Boris Souvarine de mücadele etmektedirler. Ho Şi Minh Komünist Partisinin Aralık 1921 de Marsilya'da toplanan Kongresine bunların yanında katılmıştı. *L'Humanité* gazetesi Annamlı genç mücadelecinin o zamanlar ressam H. P. Gassier tarafından yapılmış bir krokisini yayınlamıştı : Bu resimde Ho Şi Minh uzun yüzlü, hatları çukur, perçemi düşmüş bir delikanlıdır.

Paris'te, Carreau du Temple'a yakın, bir çeşit Parti kadroları okulu olan 3. Belediye dairesindeki Komuna evine sık sık devam etmektedir. Kurumu idare eden Radi adlı eski bir mücadelecinin Voltaire ve Renan adlı iki oğlu vardır. İkisi de, hele Komünist gençlik teşkilâtına can veren ateşli genç Voltaire Radi, Nguyen Ai Quoc ile dost olmuşlardı. Ama, Quoc en çok halim selim bir insan olan Georges Piosch'un etkisile iyi konuşan bir hatip olarak yetişmeğe çalışmaktadır. Bu maksatla, Leo Poldès tarafından yeni kurulan Dışmahalle Kulübünün toplantılarına katılıyor. Burada söz alıp, bozuk bir fransızca ile, kekeliyerekten, ama heyecanlı bir eda ile sömürgelerdeki sömürme olaylarını anlatıyor.

Nguyen Ai Quoc anavatandaki işçi sınıfını kollamadığı gibi, partili arkadaşlarını da kollamaz. 25 Mayıs 1922 tarihli *L'Humanité* gazetesinde şunları yazmıştı : "Fransız Komünist Partisi sömürge siyaseti gibi çok önemli bir görevi üstüne almıştır... Parti, bu görevinde, anavatan işçilerinin sömürgeler hakkında gösterdiği ilgisizlikle karşılaşmaktadır. Buna şunu da önemle ekliyebiliriz : Fransız işçisinin sömürge yerlisini aşağı, ihmal edilebilir bir varlık saymak, sömürge yerlisinin - kim olursa olsun - Fransızları kötü ve pis sömürücüler saymak gibi birtakım peşin hükümleri vardır..."

Ama, derebey ve "sömürgeci ile işbirliği yapan" Vietnamlılara karşı tabii daha da saldırgandır. 1922 yılında, Annam imparatoru Khai Dinh'in Marsilya'yı ziyareti münasebetile bu şehirde bir "sömürgeler sergisi" açılmıştı. Nguyen Ai Quoc ise, bu vesile ile yazdığı *Bambudan ejder* adlı bir perdelik küçük piyesinde Hue sarayının âdetlerini gülünç hale getirmiş, ve hükümdara seslenen açık bir mektup yayınlamıştı. Bu mektupta özellikle şöyle diyordu :

"Haşmetli İmparator hazretleri inceleme gezisinde şu şairane Fransa'da Longchams'daki yarış atlarından, Opera'daki güzel Fransız kızlarından başka neler görmek tenezzülünde bulunmuştur ?

"Fransız halkı adalete, hürriyete, çalışmaya aşıktır. Haşmetli bunun farkına varmak tenezzülünde bulunmuş mudur? Bir İnkılâpla kurtulmuş, kendi kaderine hâkim olmak uğrunda imparator ve kıral istibdadının boyunduruğunu parçalayıp atmış Fransa halkına can veren kardeşliktir, soylu ve derin barış aşkıdır. Haşmetlimin bundan şüphesi mi var ?

"Resmî söylevlerin ve satılık gazetelerin ısmarlama dalkavuklukları dışında, Haşmetlim ne görebilmiştir? Pasteur'ün, Voltaire'in, Victor Hugo'nun ve Anatole France'ın ne olduklarına, ne yaptıklarına yüksek dikkatiniz hiç çekildi mi?"

Yeni inkılâpçı imanını nefret edilen bir geçmişten alınmış misallerle beslemek için, çok geçmeden, *Fransız sömürge idare-*

sini dava ediyorum adlı kitabını (1) yazdı. Jemmapes rıhtımındaki Emek Kitabevi tarafından yayınlanan bu yüz sayfalık kitap, arapça, çince ve fransızca yazılmış bir kapak içinde her yere yayıldı. Yazar kendi memleketinin tasalarını gayet iyi bildiğinden, bunların acısını kendisi de duyduğundan, kitabın büyücek bir kısmı Vietnam'a ayrılmıştır. Ama, sömürgeciliğin kötülüklerini göstermek için Hindi Çinî'den seçilmiş misaller arasına, yer yer, Dahomey'den, Madagaskar'dan ve Antiller'den alınmış misalleri de katmıştır.

Kitapta, zulüm ve işkence gören bir memleket adına, milliyetçi bir protestoda bulunmak söz konusu değildir. Bunda, dünyanın beş kıtasına dal budak salmış olan bir sistem ittiham edilmektedir. İnkılâpçı yazar bu sistemin karşısına uluslararası muhalefeti çıkarmak istiyor. Broşürün sondan evvelki bölümü "Sömürgelerarası Birlik" in bir bildirisi ile son bulmaktadır, sonucu da Karl Marx'ın ünlü çağrısıdır: "Bütün memleketlerin işçileri, birleşiniz..."

Nguyen Ai Quoc yürüyeceği yolu seçmiştir. Bu yol oldukça inişli yokuşludur. Bu noktaya ilerde tekrar döneceğiz. Ama, kendi kabiliyetine henüz hâkim değildir. Bu küçük kitap öyle beceriksizce yazılmış, edası çoğu zaman öyle zayıftır ki, genç inkılâpçının dostu ve devamlı yardımcısı olup, eserin önsözünü yazan Nguyen The Truyen bütün kitabı da yazmıştır diyeceği geliyor insanın. *Fransız sümürge idaresini dava ediyorum* kitabı sömürge sisteminin kötülüklerini, hatta korkunçluğunu inandırıcı bir güçle iyice belirten gelişi güzel sıralanmış olaylar ve âdetler dizisinden ibarettir. Ama, bu olaylar ve âdetler öyle beylik sözlerdir ve öyle bir yoksullukla sunulmuştur ki, bunda yarınki Ho Şi Minh'in usta elini görmek mümkün değildir.

Biz misalleri gösterelim, hükmü siz kendiniz verin. "Pis zencilerin ve pis Annamlıların" savaşa sürülmesi söz konusu olunca, şunları yazıyor : Bu insanlar "Anavatan Türk haremine

(1) Bu kitap 1962 de "Yabancı dillerde yayınlar" tarafından Hanoi' da tekrar basılmıştır.

ilk olarak girmek iddiasında'' galiba diye kendi kendilerine soraraktan derilerini Balkanların şairane çölünde bıraktılar; yoksa, bunları ne diye bu memleketlerde öldürtsünler? Ötekilerse, şeflerin zafer çelenklerini kanlarile sulamak, mareşallerin asalarını kendi kemiklerinden kakmalarla süslemek için, ya Marne nehri kıyılarında, ya da Şampanya ovasının çamurları içinde kendilerini kahramanca öldürttüler.''

L'Humanité gazetesine yazı yazdığı günlerin üslubuna dindarca bir saygı göstermiştir. Muhakkak olanı şu ki, Kim Lienli aydının oğlu, memleketini bırakıp gitmekle, ifade alanında, bir şey kazanmadı... Ama, en çok göze çarpan bir nokta var ki, o da, bazan dokunaklı olan bu karma karışık şeyler içinde sömürge meselelerini birçok öteki meselelerden ayırmamak azminin, sömürgeler meselesini bir bütün olarak ele alan görüşün var olmasıdır. Bu kaygı daha önce *Le Paria* gazetesinde devamlı olarak belirmişti. Nguyen Ai Quoc bu gazeteye ömrünün iki yılını vermiş, ve *Fransız sömürge idaresini dava ediyorum* kitabındaki bazı makaleler burada yayınlanmıştı.

Le Paria gazetesi Nisan 1922 ve Nisan 1926 tarihleri arasında çıktı, 38. sayısında kapandı. Önce, aylık iken, sonra on beş günde bir yayınlandı, daha sonra ve hele Nguyen Ai Quoc'un 1923 te Moskova'ya gitmesi üzerine, seyrek ve intizamsız bir şekilde çıkmağa başladı. Fiatı 25 santimdi, her sayısında müşterilerine çağrıda bulunuyor ve bağışta bulunanların adlarını ilân ediyordu: "Tabak işçisi Duport 5 frank; Kabyle'den Miludi 1 frank..." Gazetenin sorumlu müdürü Stephany diye birisiydi, ilk idarehanesi de Jacques - Callot sokağında 16 numaradaydı. Ama sonra Marché - des - Patriarches sokağındaki 3 numaraya sığındı. Gazetenin adı altındaki başlık önce: "Sömürge halklarının kürsüsü'' iken, Ocak 1924 te değiştirilip daha manalı bir ifade kazandı: "Sömürge emekçilerinin kürsüsü".

İyi tertip edilen, iyi basılan, kâh bir iki fotoğrafla, kâh birkaç desenle süslenen basit bir gazeteydi bu. Gazetede çıkan desenlerin hepsi, hele Ho Şi Minh'in desenleri çok kötüydü. Beceriksizce çırpıştırılmış bu desenlerde, tekerlekleri yumurta bi-

çiminde olan acaip arabalara kurulup yangelmiş çok şişman sömürge idarecilerini çeken iplik gibi ince hammallar görülmektedir. Bazı sayılarda makale başlıklarının arapça ve çince çevirileri de vardır. Hep sömürge İnkılâbına uluslararası bir boyut vermek kaygısı. Oysa, bu gazetede yalnız Fransız sömürgeciliğine hücum edilir. Denizaşırı öteki memleketlerdeki zulüm ve işkence şekillerinin hiç lafı edilmez.

Le Paria gazetesinde yarınki Viet Minh şefinden başka tanınmış imza yoktur. Ho Şi Minh makalelerinde Nguyen Ai Quoc imzasını değil, Nguyen Ai Quac imzasını kullanır. Ama, bazan, suriyeli lider Raşit Rıza'nın, ya da Marcel Cachin'in (Rif savaşı hakkındaki) makalelerinin de yayınlandığı olur. Gazetede kâh "Hacı Bicot", kâh "Ali Baba", kâh "Al Cezayirî" imzasile Cezayir hakkında bazı makaleler çıkar. Bu yazılar, sanıldığı gibi, Mesali Hac'ın değildir, Cezayir Komünist Partisini kuran Hac Ali Abdel Kader'in kaleminden çıkmıştır. Cezayirli yazar yazılarında keskin, hatta sert bir dil kullanırsa da, onun istediği şey bağımsızlık değil, memleketin (Cezayirlilere de seçilme hakkı tanıyan) bir tek meclis tarafından idare edilmesidir... O zamanlar, memleket idaresine katılma taraftarı olup, şöyle yazmıştı : "Crémieux kararnamesi bütün yerlilere de şamil olmalı".

Nguyen Ai Quoc *Le Paria* gazetesinde çok yazı yazmıştı. Bunlar bugün bile büyük bir ilgi ile okunabilir. Yukarıda söylediğimiz gibi, *Fransız sömürge idaresini dava ediyorum* kitabına gazetede çıkmış bazı yazılarını da almıştı. Alınan bu yazılar en sertleri olmakla beraber, en iyileri değildi. Meselâ, 2. sayıda çıkmış *"Hayvanlar ilmi"* adlı yazı çok güzel bir hicivdir, Darwin'den parçalar alıp, Buffon'un üslûbunu taklit ederek, "taklitçi zekâ" ya sahip acaip bir hayvanı anlatır. Bu hayvanı üstün kılan şey, diyor Quoc, *büyülenebilme kabiliyeti*'ne sahip olmasıdır. Bu kabiliyeti şöyle tarif ediyor: "Sürüdeki en büyük ve en güçlü hayvan alınıp ta, bunun boynuna parlak bir şey, altın para ya da haç takıldı mı, tamamile uysal hale geliverir... Bu harika hayvan *colonis indigeniae* (sömürge yerlisi) adı ile

tanınır, ama yerine göre Annamlı, Madagaskarlı, Cezayirli, Hintli adını alır..." Yazarımız not olarak şunu da ekliyor: "Yakında size bunun bir benzeri olan işçiyi tanıtacağız." Nguyen Ai Quoc'un bundaki hayal gücü usta bir kalem tartışmacısına yaraşmaktadır.

"Sömürgeler bakanı Albert Sarrault'ya açık mektup" undaki hayal gücü de bundan aşağı kalmaz. Yeni gelen bakan Annamlı göçmenleri göz altında bulundurma servisi kurmuştu, Bay Arnoux'nun bu servise bağlı olduğunu evvelce görmüştük. Ağustos 1922 tarihli *Le Paria*'da, Quoc, bakanın gösterdiği şefkate ve ilgiye teşekkür edip, şöyle diyor: "Parlamentoda tasarruf yapmağa çalıştığı şu günlerde, sanayiin ve ziraatin elemeği bulmak sıkıntısı çektiği bir sırada, halkı tekrar yerleştirmenin bütün enerjilere muhtaç olduğu bir zamanda, memlekete çok tuzluya oturacak bu türlü teveccühleri kabul etmek bize vatanseverliğe aykırı gibi gelecektir. Bakan hazretleri her gün neler yaptığımızı mutlaka görmek istiyorsa, ondan kolay ne var?. Biz her sabah bir hareket bülteni yayınlarız. Bakan hazretleri bunu lütfen okumak zahmetine katlanıverir, olur biter.

"Aslına bakılırsa, her gün gördüğümüz işler gayet basittir, ve hemen hemen hiç değişmez. Sabahleyin saat 8 ile 12 arası atelyede. Öğleden sonra, ya gazete (solcu gazete, tabiî) idarehanelerinde, ya da kitaplıkta. Akşamları da, ya odamızdayız, ya da eğitici konferansları dinlemeğe gideriz. Pazarları ve bayram tatillerinde ise, müzeleri, ilgi çekici daha başka yerleri gezeriz. İşte hepsi bu kadar!

"Bu elverişli ve akla uygun mektubun Bakan hazretlerini memnun edeceği umudu ile, saygılarımızın kabulünü rica ederiz..."

Ho Şi Minh'in makalelerinde bu neşeli ve canlı eda az görülen bir şeydir: Fransız sömürge sistemi aleyhindeki ittihamnameleri hayalden çok sayılarla, öç alıcı hakkahalardan çok acı veren menkıbelerle doludur. Kullanacağı vasıtaları seçmekte genellikle titiz değildir, ince farkları pek aramaz. Sömürge idaresi memuru eziyet etmekten hoşlanan bir hergeledir, Fransız

askeri de insan boğazlıyan bir hayvandır. Lyautey'nin Rabat'tan hareketi sırasında yazılmış imzasız kısa bir makalenin Quoc'a ait olduğunu söylerler. Makale şöyle başlar: "Hiç bir işe yaramaz o uğursuz külüstür herif Fas'tan ayrılıp, tutulduğu firengi hastalığını tedavi ettirmek üzre anavatana gitti".

Tuhaf bir şey: *Le Paria* gazetesinin 9 Aralık 1922 tarihli sayısında "Sarı bir bolşevik" adile evvelce *Sömürge postası*'nda yayınlanmış bir yazı çıktı. Bu makalede Nguyen Ai Quoc "hiç bir kişiliği, hiç bir yetkisi olmıyan haris" bir kimse olarak gösterilmişti. *Le Paria* gazetesi müdürlüğü bu makalenin sonuna Nguyen The Truyen'in dostunu hararetle savunan yazısını ekletti. Bunda deniliyordu ki: "Nguyen Ai Quoc memleketindeki aile ocağında mutlu olarak yaşıyordu. Genç yaşta, Fransızların hemşerilerinden birinin kafasını kestiklerini gördü. O zaman, kızdı, alıp başını gitti." Paris'te sürgün olarak yaşıyan inkılâpçının Vietnam halkınca daha o zamandan sevildiğini ispat etmek için, Nguyen The Truyen Annam'a son gidişinde gençlerin de ihtiyarların da kendisini sıgaya çekip, heyecanlı bir eda ile: "Sahiden böyle bir insan var mı? Bizim uydurduğumuz biri olmasın? Eti ile kemiği ile, yaşıyan bir insan mı bu?" diye sorduklarını yazmaktadır.

Ne olursa olsun, *Le Paria* gazetesi siyasî rengini ilân etmekte, gazeteyi çıkaranlar da ne olduklarını ve salık verdikleri geleceğin ne olduğunu hiç gizlemeğe çalışmamaktadırlar. Lenin'in ölümü üzerine, gazete Ekim 1917 İnkılâbının inkılâpçısına olan saygısını göstermek için özel bir sayı yayınlamıştı. Kasım 1923'te Krestintern (Köylü Enternasyonali) Kongresi toplanınca, *Le Paria* bu Kongreyi az buçuk ana evinde yapılan bir toplantı olarak göstermişti. Gazetenin hiç bir sayısı yok ki, bunda holhozların, ya da Moskova'daki Doğu halkları Üniversitesinin gelişmesi gibi, bir sovyet başarısı, ya da komünizmin bir zaferi övülmesin. En son, 1924 yılı seçimlerinde, *Le Paria* "bir sömürge yerlisini Parislilere aday olarak takdim eden biricik Parti", yani Fransız Komünist Partisi lehinde seçim mücadelesine girişmişti.

Nguyen Ai Quoc'un imzasını taşıyan makaleler gazetenin ta 30 uncu sayısına (Aralık 1924) kadar her sayısında çıkmıştır. Ama, *Le Paria* gazetesinin kurucusu, her halde, bu tarihten önce Moskova'ya gitmiş olmalı. Yazılarını, hiç değilse, o yılın başından itibaren, sovyet başkentinden yollamış olacak. Zaten, bu gazetede kendi imzasile yayınladığı son yazısı da *"Hands off China"* (Çin üstündeki pençeler) dir. Ho Şi Minh'in Çin ve Anglo - Sakson sömürgeciliği hakkındaki ilk yazısı budur. Moskova'dan bakınca, tutarlı bir inkılâpçının en çok dikkatini çekecek memleket ve devlet te bu olacaktır, bunda şaşılacak ne var?

Le Paria gazetesi çıktığı sıralarda, Nguyen Ai Quoc Paris'te Vietnam dili ile *Vietnam hon* (Vietnam'ın ruhu) adlı bir dergi çıkarmış, ama bu dergi ancak birkaç ay yaşıyabilmişti. Ho Şi Minh ile buluşmasının hikâyesini evvelce anlattığımız Bui Lâm'ın katıldığı bu teşebbüs verimli olmamıştır.

Nguyen Ai Quoc'un birinci "Fransız devresi", demek ki, 1923 yılında kapanıyor. İnkılâpçının Paris'e (kısa süren) iki üç gelip gidişini bir yana bırakırsak, buraya bir daha ancak 1946 da ve ilk Vietnam hükümetinin başkanı olarak gelecektir. Bazıları, ilk Moskova yolculuğundan sonra, inkılâpçının 1925 te Fransaya gelip biraz kaldığını söylerler. Bernard Fall'e göre (2), Fransız düşmanı Nguyen *(Nguyen O Phap)* imzası ile - belki de Moskova'dayken yazılmış - bir seri makalenin basılmasını komünist basına o zaman teklif etmiş olacak. Marcel Cachin'in Komünist Partisinde denizaşırı memleketler işlerinin o zamanki sorumlusu Jacques Doriot bu makalelerin yayınlanmasını, bu imza yüzünden, reddetmişti.

Muhakkak olanı şu ki, Ho Şi Minh ömrünün önemli altı yılını Fransa'da, Paris'te geçirmişti. O zaman, kaynaşma halinde olan Paris'te bir zafer tavsayıp bir İnkılâp sevgisi beliriyor, ufku pembe gören Millet Meclisinde yavaş yavaş solcu partiler

(2) Bernard Fall, **Le Viet Minh**, Paris. 1960, s. 27.

grubu teşekkül ederken, Breton ile Crevel sürrealizmi, Delaunay ile Braque kübizmi kurmuşlardı, İdareci çevrelerde bir sömürge meselesi anlayışı alâmetleri belirmişti: Maurice Barrès, Paul de Cassagnac ve sağcı arkadaşları Meclise Tunus'taki sömürge rejimini tekrar gözden geçirmek lehinde bir teklifte bulunmuşlardı.

Moskova'da, Kanton'da ve Hong-Kong'taki o yoksunluklarla dolu leninci ve inkılâpçı teknik yetişme yıllarından önce, Nguyen Sinh Huy'un oğlu Ho Şi Minh hayat, dostluk, aynı zamanda da siyaset çıraklığını işte bu yaralı, anlı şanlı, sarsıntılı, yeni hakikatlara ve tekrar yaşamak haklarına susamış Paris'te geçirdi. Bu Paris Quoc'a o hiç silinmez damgasını bastı. Onun için, bu ele avuca sığmaz Asyalı komünistte gizli bir taraf, bir hatıra tarafı, kendisini Longuet ve Vaillant - Couturier'nin "yoldaş" dedikleri bir Fransız sosyalisti yapan, ve Marche-des-Patriarches sokağındaki zemin kat odasında hemşerilerine Joseph Proudhon'u ve Jules Michelet'yi okumuş insan kılan taraf hep kalacaktır.

Nguyen Ai Quoc'un Paris'ten ayrılış tarihi de, Moskova'ya varış tarihi de hâlâ bir muammadır. Dünya komünizminin en gözde ve en hâkim kişilerinden birinin hayatı için çok önemli olan bu tarihin muamma olarak kalması tuhaf görünüyor. Bu konuda en önemli kaynak, Alman Komünist Partisini, o zamanlar, Komintern'de temsil eden ve Ho Şi Minh ile sağlam bir dostluk kurmuş olan Ruth Fischer'dir. Bunun delili de ölümünden birkaç ay önce, Fischer'le eski arkadaşı hakkında yaptığımız konuşma ve *Von Lenin zum Mao* adı ile 1956 da yayınladığı kitapta (3) Vietnam'lı lidere ayırdığı bölümdür. Oysa, Ruth Fischer'in karısı Nguyen Ai Quoc'un Moskova'ya gitmek üzre 1922 de Paris'ten ayrıldığını söyler. Dediğine göre, Nguyen Ai Quoc Komünist Enternasyonalinin dördüncü Kongresinde bu-

(3) Ruth Fischer, **Von Lenin Zum Mao** (Lenin'den Mao'ya), Düsseldorf, 1956. Ruth Fischer 1961 de Paris'te ölmüştür.

lunmuş, Enternasyonal içindeki Güney - Doğu Asya şubesinin kurulmasına eylemli olarak katılmıştır. Gerçi Ho Şi Minh 1922 de Moskova'ya gitmiştir, ama orada pek az kalıp hemen Paris'e dönmüştür.

Hanoi'da yayınlanan resmî bir broşür inkılâpçının Paris'ten ayrılış tarihini Haziran 1923 olarak göstermektedir. Bay Wilfred Burchett Nguyen Ai Quoc'un hareketinden önce *Le Paria* gazetesindeki Cezayirli, Antilli, Madagaskarlı ve Senegalli arkadaşlarına bıraktığı pek dokunaklı mektuplarını anar, ve bunlardan parçalar alır. Genç inkılâpçı bu mektuplarında arkadaşlarına "halk kitlelerini bağımsızlığa götürmek için bunları eğitmelerini" söyler. Her ne hal ise, Moskova'da hâlâ çıkan *Pravda* gazetesi 27 Ocak 1924 tarihli sayısında Nguyen Ai Quoc'un Lenin'in ölümü hakkında yazılmış bir makalesini yayınlamıştı. O bunda: "Lenin öldü. Şimdi biz ne yapacağız? Sömürgelerdeki zulüm ve işkence gören büyük halk kitlelerinin büyük bir acı ve büyük bir endişe ile ortaya attıkları soru işte budur..."

Kyo Komatsu ise, Nguyen Ai Quoc ile Kasım 1923 te Paris'te yaptığı bir konuşmayı anlattı.

— Sen de benimle Moskova'ya gel, demiş Vietnamlı. Hele şükür İnkılâbın memleketini tanıyacağım.

Japon kendini sanata, edebiyata vermeyi daha doğru bulduğunu, bu sebeple Paris'in kendince en uygun yer olduğunu söyleyince, Nguyen Ai Quoc şu karşılığı vermiş :

— Bu çürümüş toplumda hangi sanata yer var? Biz İnkılâbımızı yapalım, o zaman sınıfsız bir toplumun hür insanları için yazılar yazarsın!

Quoc, Kyo Komatsu'ya söz geçiremeyip, Moskova'ya yalnız gitti. Muhakkak olanı şu ki, Vietnamlı lider 1924 yılını Sovyet Rusya'da geçirdi, Doğulu emekçiler Üniversitesinde staj gördü, *Pravda* gazetesinde yayınlanmak üzre birçok makaleler kaleme aldı, ve *Çin ve Çin gençliği, Kara ırk* adlı iki broşür yayınladı. Nguyen Ai Quoc, o zamanlar, Komintern çevrelerinde özel bir mevki edindi. Ruth Fischer o devirdeki Vietnamlı inkılâpçının şöyle sözünü etti :

— Moskova'ya geldiği zaman, pek çelimsiz ve cılız bir adamdı. Asyalı inkılâpçı Hintli lider Roy'daki göz alıcı parlaklık ve heybet onda yoktu. Ama, kısa zamanda hepimizin takdirini, hatta sevgisini kazandı.

"İnkılâpçı eylemle bağlarını koparmış bu insanlara, hiç bir şey beğenmiyen bu aydınlara herkesi büyüliyen bir iyilik, bir sadelik edası getirmişti. Aramızda babacan bir tipti - ayrıca, göründüğünden daha fazla bilgindi - , ve onun bu haklı şöhreti iç çatışmalarda kendisini hile yaparak aldatmak yoluna sapmaktan kurtarmıştı. Şunu da söyliyelim ki, zekâsının özelliği kendisini doktirin tartışmalarından daha çok, eyleme ve pratik uygulamalara doğru çekmiş, ve hareket içinde her zaman tecrübeci bir insan olmuştur. Ama, bütün bunlar arkadaşlarının kendisine saygı göstermelerine engel olmamıştır. Hem zaten, pek büyük bir itibarı vardı. Pek önemli, o devrin en gözde bazı Asyalı idarecilerinden daha önemli bir rol oynamıştı: Mao'nun kendini göstermesi daha sonradır."

Nguyen Ai Quoc, Sovyet Rusya'ya gelişinden birkaç gün önce ölen Lenin'i tanımamışsa da, İnkılâbın yöneticisi olan adamın en yakın arkadaşlarile, Buharin, Zinovyef, ve Radek ile düşüp kalkmış, ve hele sömürge tipi çeşitli sistemleri özel bir dikkatle incelemiş olan eski Milliyetler Halk Komiseri Jozef Stalin'i çok yakından tanımıştır. Kendi üstatlarından biri olan, Dimitrof gibi, Kuusinen gibi, Thaelmann gibi Komintern idarecilerini Rusya'da tanımıştı. Çinli Li li-San, ve Ho Şi Minh'in fikrî kabiliyetleri hakkında pek lehte bir hüküm vermiyen Hintli Roy gibi Asyalı belli başlı liderlerle yakın dostluğu da yine burada başlamıştı.

Nguyen Ai Quoc'un Moskova'da ilk kaldığı sırada yaşadığı en önemli an 17 Haziran - 8 Temmuz 1924 te yapılan Komünist Enternasyonali Kongresi olmuştur. 1925 te Moskova Devlet yayınları tarafından yayınlanan Kongre tutanaklarında yer alan iki konuşması (s. 653 - 657) müstesna bir değer taşır. 1924 yıllarındaki Enternasyonal, stalinciliğin son yıllarında donup

kalmış olan Enternasyonale hiç benzemezdi. Tartışmalar çok hararetli oluyordu. Ho Şi Minh'in konuşmasında kendini belli eden o hürriyet edası çok çarpıcıydı ve heyecan vericiydi. "Sömürge alanında hiç mi hiç bir şey yapmamış" olan Sovyet Rusya Komünist Partisini tenkitte, elbette ki, Lenin'e ve Stalin'e sığınmıştı. Ama, hücumlarında, ayrıca, ideoloji kabuğunu delen milliyetçi cerbezeden gelme bir şiddet te vardı.

— Öyle olaylar göreceğiz ki, bunlar aklın almıyacağı şeylerdir, ve Partimizin sömürgelerle ilgili her şeye sistemli bir şekilde boş verdiğine insanı inandırmaktadır.

Bunun ardından, Köylü Enternasyonalinin verdiği direktifleri yüzüstü bırakarak Senegalli boksör Siki (4) nin başarılarını övüp, Dakar işçileri hakkında hiç bir şey söylemiyen, Paris - Saygon arasındaki mesafeyi kısa zamanda uçup uçuş rekoru kıran pilot Pelletier d'Oisy'yi övüp, Hindi Çinî köylüsünü pek umursamıyan (5) vb. *L' Humanité* gazetesinin ettiği hataları birer birer sayıp döktü.

Nguyen Ai Quoc, ikinci konuşmasında, Cochinchine'den Kabylie'ye kadar, bütün köylülerin sistemli bir şekilde yersiz yurtsuz ve topraksız bırakılışını, sayılara dayanarak, suçlamış, sonra, sömürgelerdeki sömürge sistemi ile katolik misyoner kurumlarının kendi aralarında iş ve menfaat birliği yaptıklarını meydana koymuştur. Ama, Vietnam İnkılâbına ilham veren bu insanın konuşmasındaki en ilgi çekici ve cazip taraf, Mao Tsetung'dan daha önce ortaya çıkıp, inkılâpçı etken olarak köylüler üstüne parmak basmasıdır :

— Sömürge köylülerinin ayaklanmaları çok yakındır. Birçok sömürgelerdeki köylüler, bundan önce de, isyan etmişlerdi, ama bu isyanların hepsi de kanla bastırılmıştı. Şimdi boyunlarını büküp kaderlerine rıza göstermeleri, sırf teşkilât ve idareci

(4) Fransız boksörü Georges Carpentier'yi yenen boksör...

(5) Bu konuşma, Fransız Komünist Partisinin sömürge "tutumu"nu düzeltmek konusunda şiddetli bir mücadeleye girişilmesine yol açmıştır.

yokluğundan ileri gelmektedir. Komünist Enternasyonali bunları bir araya getirmeye çalışmak zorundadır..."

Nguyen Ai Quoc köyden yetişmişse de, unutmıyalım ki, ömrünün on iki yılını şehirlileşmiş, sanayileşmiş, ücretli işçi haline gelmiş bir âlemde geçirmişti. Fransız Komünist Partisinden bir üyenin köylü ve sömürge meseleleri üstündeki bu ısrarı, o zaman için, orijinal, pek manalı bir şeydi.

Komünist Enternasyonalinin V. Kongresine katılan üyeler tarafından dinlenmiş bir hatip olan Nguyen Ai Quoc, demek ki, ünlü ve itibar sahibi bir inkılâpçıdır, ve harikalarla dolu siyasî hayatının Paris safhasından sonra, birinci Moskova safhası da sona ermiş, ve uzun aralıklarla, aşağı yukarı yirmi yıl devam edecek Çin bölümü başlamıştır.

Bu hayatın doğulu bir hikâyeci için harikalarla dolu menkıbelerinden birkaçı bu bölümde yer alır. Ama, bu heyecanlı olayların ve memleket memleket dolaşma maceralarının ana çizgisi gayet açıktır : Uluslararası İnkılâbın imkân ve vasıtalarile millî kurtuluşu sağlamak. Onun Kuomintang ile, Güney Çin'deki "savaş derebeyleri" ile ve Vietnamlı küçük göçmen milliyetçi topluluklarile olan en karanlık tartışmaları, Hindi Çinî'deki sömürge sistemini yıkmak kaygısı ile böylece aydınlanmış bulunmaktadır.

Nguyen Ai Quoc, Aralık 1924 te, ya da Ocak 1925 te, Moskova'dan Kanton'a gitti. Komünist Enternasyonali idarecileri tarafından iyi tayin edilmemiş birtakım görevleri yerine getirmek için, Komintern'in İnkılâpçı Çin hükümetindeki temsilcisi Borodin'in yanına gönderilmişti. Sekreter mi? Çevirici mi? Belli değil. Daha önce Moskova'da edindiği duruma bakarak, bu görevin Borodin yanında bugün Asya siyasetinde "uzman" dediğimiz bir rol olduğu söylenebilir. Görevini gizli olarak yerine getirdiği muhakkaktır. André Malraux gibi uyanık, iyi gözlemci bir romancı *Conquérants* adlı romanında Ho Şi Minh'e yer vermeğe lüzum görmemiştir - oysa biliyoruz ki,

Borodin romanın temel kişilerinden biridir - , ve zaten Vietnamlı inkılâpçıyı da pek hayal meyal hatırlamaktadır (6).

Kanton'da bulunduğu sürece, Nguyen Ai Quoc, aslında, Çin İnkılâbından çok, Hindi Çinî siyaseti ile ilgilenmiş görünüyor. Vietnam milliyetçiliği Kanton'da almış yürümüştü: Tam Tam Xa ("Kalblerin Birliği") adlı inkılâpçı grubun üyesi Pham Hong Thai adlı Vietnamlı bir genç, altı ay önce, Kanton'u ziyaret eden Hindi Çinî genel valisi Bay Merlin'in arabasına bomba atmıştı. Suikast başarısızlıkla sona ermişti, ama bizim inkılâpçının şuurunda derin bir iz bırakmıştı. Bay Truong Şinh, Bay Ho Şi Minh hakkında yazdığı kitapta şöyle diyor : *"Nguyen Ai Quoc, bundan, şu sonucu çıkardı : Sömürge rejimi, genel valileri katletmek suretile, devrilemez. İnkılâbın zafere ulaşabilmesi için, kuvvetli ve güçlü bir siyasî parti ister"* (7).

Fransa Hindi Çinî'de yerleşeliberi, Yunnan gibi, Kanton da Vietnamlılar için bir inkılâpçı yuvası olmakta devam etmişti. Sürgün hayatı yaşıyan inkılâpçı Phan Boi Şo'nun bulunuşu buraya oldukça büyük bir genç sürgünler grubunu çekmişti, ama eski milliyetçide mütecanis bir doktrinin bulunmaması, bütün bu gençleri hayal kırıklığına düşürmüştü. Nguyen Ai Quoc inkılâpçı Vietnam (o zamanlardaki adı ile, Annam) hareketinin ilk çekirdeğini işte bu gençlerle kurdu. İnkılâpçının büyük hedefi, başlıca görevi, muhakak ki, bu hareketi kurmaktı, ama uluslararası harekete dayanmayı da hiç bir zaman unutmuş değildi...

Ho Şi Minh'in "İnkılâp profesörü" faaliyeti, o zamanlar, birçok planlarda kendini göstermişti. Giriştiği ilk teşebbüs, o sıralarda, milliyetçi bir rengi olup, Phan Boi Şo'dan ilham alan tedhişçi Pham Hong Thai'ın "Kalblerin Birliği" nde üye olan

(6) Mart 1947 de Bay Malraux ile yaptığımız bir konuşmada, romancı Ho Şi Minh ile karşılaşıp karşılaşmadığını söyliyemiyeceğini itiraf etmişti.

(7) Truong Şinh, **Vietnam halkının saydığı lider Ho Şi Minh**, Hanoi, 1966, s. 15.

Vietnamlı sürgünleri daha aydın şekilde ilerici bir teşkilât içinde bir araya toplamak oldu.

Böylelikle, Nguyen Ai Quoc ile, Kanton'a sığınmış olan Ho Tung Mau ve Le Hung Phong adlı iki Vietnamlı inkılâpçı, Haziran 1925 te, *Vietnam thanh nien cach mang dong chi hoi*'yu (Vietnam inkılâpçı gençlik derneğini) kurdular. Bu dernek *Thanh nien* adile ün salacaktır, bu kısaltılmış ad Ho Şi Minh'in iki yıl teksir makinesile basıp dağıttığı küçük gazetenin de adıdır.

Bu küçük sürgünler topluluğu ile, bu küçük gazete Hindi Çinî Komünist Partisinin, Halk ordusunun ve Vietnam Halk Cumhuriyetinin kaynağını teşkil eder. Ama, *Thanh nien* marksçı bir dergi olarak görünmüyor, en çok milliyetçi temaları geliştiriyordu. Yazarlarının ustalığı, vatan ve hürriyet hakkındaki yazılarına, temel olarak, leninci diyalektiği ve kelime hazinesini katmaktan ibaretti. Bu ise, zihinlere tohum saçmak, ve İnkılâbın "ikinci safhasını" hazırlamak imkânını vermişti.

En çok eski inançlarla dolup taşan bir köylü kitlesine seslendiğini bildiğinden, *Thanh nien*'in kurucusu, düşünüp taşınarak, inkılâpçı eylemini iki merhaleye bölmek yolunu tuttu. Temelinde millî olan birinci merhale, "halkçı-burjuva" bir rejim kurmak düşüncesile, "bütün sınıfların en şuurlu unsurlarına" çağrıda bulunmuştu; ikinci merhale ise, iktisadî ve sosyal şartlar on beş yirmi yıl içinde değiştikten sonra, sosyalizme götürecekti. *Thanh nien* gazetesi, görünüşte, "birinci merhale" nin organıydı, Quoc ta geçiş devresi olan bu merhalenin adamıydı.

Ama, Üçüncü Enternasyonalin V. Kongresinde konuşmuş olan hatip, ne eylemini, ne de düşüncesini bu derece ihtiyatla gizlenmiş bir derneğin duvarları içine hapsedebilirdi. 1926 da *"İnkılâbın yolu"* adlı eserini yazdı. Bu yazı inkılâpçı Vietnam hareketine açıktan açığa marksçı - leninci bir yön ve nitelik verdi.

Ho Şi Minh bu yazısında üç temel fikre parmak basmıştı :

1. İnkılâp birkaç kişinin işi değil, geniş işçi ve köylü kit-

lelerinin eseridir. Bundan, kitleleri teşkilâtlandırmak zorunluluğu doğar.

2. İnkılâp marksçı - leninci bir parti tarafından idare edilmelidir.

3. Her memleketteki inkılâpçı hareket, uluslararası işçi sınıfı ile sıkı bir bağ kurmalıdır. Bunu öyle yapmalı ki, işçi sınıfı da, emekçi kitleleri de Üçüncü Enternasyonali İkinci Enternasyonalden ayırabilsin.

Nguyen Ai Quoc diyor ki :

— İnsan kendisine zulüm ve işkence edildiği için inkılâpçı olur. Zulüm ve işkence edildikçe, İnkılâp yapmakta daha azimli ve sebatlı hale gelir. Burjuva kendisini ezen derebeyliğe karşı ayaklandı. Aynı burjuvazi bugün işçi sınıfını ve köylüleri istibdadı altında inletmektedir. Onun için, bunlar da İnkılâbın itici kuvvetleri haline gelmektedirler.

"İşçiler ve köylüler toplumun en önemli inkılâpçı kuvvetini teşkil ederler. Çünkü, en çok zulüm ve işkence edilen, sayıca en kalablık olanlar bunlardır. Hiç bir şeye sahip olmadıklarından, zincirlerinden başka kaybedecekleri şeyleri yok, oysa, kazanacakları bütün bir dünya vardır (8). Onun için, İnkılâbın en azimli kuvvetlerini, temel unsurlarını teşkil ederler. Üniversite öğrencilerine, tüccarlara, küçük patronlara gelince, bunlar da kapitalizm tarafından ezilmektedirler. ama işçiler ve köylüler kadar değil, çok daha az. Bunlar İnkılâpta köylülerin ve işçilerin sadece müttefikleridir" (9).

Nguyen Ai Quoc, aynı zamanda, evvelce kurduğu küçük grubu eylemli sağlam bir çekirdek haline getirmek için, bu grup üstünde "derinliğine" işlemektedir. Marksçılık hakkında dersler verdi, arkadaşları Ho Tung Mau ile Lẹ Hong Son'u Çin Komünist Partisine girmeğe zorladı. Bunlar bu parti ile kendi

(8) Bu sözler için bak. Karl Marx ve Friedrich Engels, **Komünist Partisi Bildirisi**, ds. Marx - Engels, **Seçilmiş Eserler** I, Moskova. 1964, s. 56 (çev.).

(9) Ho Şi Minh, **İnkılâbın yolu**, s. 6. Bu parça : **Ho Şi Minh,** Hanoi. 1961, s. 53 te vardır.

grupları arasında sıkı bir münasebet kuracaklardır. Ho Şi Minh, Le Hong Phong adlı bir başka arkadaşını da Moskova'daki Askerî Akademiye gönderdi. İnkılâbın savaşçı grubu kurulmadan önce, orada yetişecektir. Daha başka genç mücadeleciler de Whampoa'daki Harp okuluna gönderilmiştir. Borodin idaresindeki Rus uzmanları bu okulda Çin ordusunu kurmaktaydılar. Borodin'in iki yardımcısı vardı : Biri siyasî yardımcı olan Şu En-lai, öteki askerî yardımcı olan Çan Kay-şek. En son, Ho Şi Minh yeni ajanlarının bir çoğunu Hindi Çinî'ye yolladı. Bunlar burada ilk tahrikçi hücrelerini kuracaklardı. Fedai olarak gönderilen ajanlardan biri, sonra, çok sivrilecektir. O da Hue sarayındaki yüksek bir memurun oğlu olan Pham Van Dong'tur.

Ho Şi Minh çalışma alanını, Asya çerçevesi içinde, daha da genişletti. Hintli lider Roy ve Koreli milliyetçilerle birlikte bir *Ezilmiş halklar Birliği* kurmak teşebbüsü iyi bir sonuç vermedi, ama, Ho Şi Minh, böylelikle, Pasifik denizindeki memleketlerarası işçi sendikaları Birliği ile temasa geçti, ve bu Birliğin 1927 de yapılan ilk Kongresinde bulundu.

Kanton'daki Nguyen Ai Quoc nasıl bir adamdı? Sonradan Vietnam İnkılâbının liderlerinden biri olan Nguyen Luong Bang'ın şu son yıllarda yayınladığı bir hikâyede (10) : *"zayıf ama sıhhatli, bakışları keskin ve parlak, Sun Yat-sen biçimi elbise giymiş, hareketleri yumuşak ve konuşmasile insanda sevgi uyandıran"* Vuong adlı birinin ortaya çıktığı görülüyor. Harekete can veren bu Vuong, memlekette teşkilât adına konuşacak gönüllüler toplamaktadır. Gönüllü gidecekler arasında Bang ta vardır. Vuong, Bang'a iyice düşünüp düşünmediğini soruyor, ve ihtiyatlı davranmasını sıkı sıkı tenbih ediyor : *"Sömürgeciler peşine düşeceklerdir. Sakın dostlarının evlerine gitme. Muhbirleri şaşırtmak için, kendini zevk ve safaya düşkün bir kimse olarak göstermekte tereddüt etme..."*

Nguyen Luong Bang beş yıl sonra Şanghay'da yakalandı.

(10) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** Hanoi, 1962.

Sopa ile dövüldü. Polisler kendisine Vuong'un fotoğrafını gösterdiler. *"Şefin Nguyen Ai Quoc, Hong-Kong'ta yakayı ele verdi. Haydi, itiraf et, bakalım."* Hakkında saygı beslediği liderin, kendisini bir inkılâpçı haline getiren bu Vuong olduğunu Bang bu suretle öğrenmiş.

Ama, Vuong, ondan sonra, epey çok yol tepmiştir. Borodin'in öğrencisi, Şu En-lai'ın meslektaşı, Sun Yat-sen'in mirasçısı olup, Whampoa'daki Harp okulunda Vietnamlı birçok inkılâpçının yetişmesine yardım eden Çan Kay-şek 1927 yılı ilkbaharında yüzündeki maskeyi atmış, Kanton Komünü'nü birkaç ay içinde ezmişti. Sovyet Rusya ile münasebetler kesilmiş, sendikalar kapatılmış, komünist mücadeleciler kılıçtan geçirilmişti. Vuong'un *Thanh nien*'i ile İnkılâp okulu bu hengâmede darma duman olup gitmişti. Ama, Vuong ile adamları işi önceden haber alıp kaçmışlardı; bir kısmı Han Keu'ya, bir kısmı da önce Şanghay'a, sonra da Hong-Kong'a sığınmıştı. *Thanh nien* Kongresi Mayıs 1929 da burada yapıldı. Ama, Nguyen Ai Quoc bu Kongrede bulunamadı, 1927 yılı sonlarında Çin'den ayrılmış bulunuyordu.

Vuong'u, 1928 ilkbaharında, yine Moskova'da buluyoruz. Üçüncü Enternasyonalin idarecilerile birçok görüşmeler yaptıktan sonra, Brüksel'e gitti, orada Sun Yat-sen'in karısı, Nehru ve Hatta ile birlikte "Emperyalist savaş aleyhindeki Kongre" ye katıldı. Kısa bir süre Fransa'da kaldıktan sonra (1928), Berlin'e uğrayıp, oradan İsviçre'ye, İtalya'ya geçti.

1928 sonbaharında Siam'a gitmek üzre gemi ile yola çıktı. Siam'a gitmesinin üç sebebi vardı: Bu memleketteki Vietnamlılar arasına gizli ajanlar sokmak, çok yakın komşu olan Hindi Çinî idaresi aleyhinde burada tahrikât yapmak, Komünist Enternasyonalinin Güney - Doğu Asya şebekelerini yeniden teşkilâtlandırmak.

Kasım 1928 de, Siam'ın kuzey-doğu eyaletlerinde "Şin baba" diye birinin adı duyulmağa ve yayılmağa başladı. Bu adamın Çin'den geldiği söyleniyordu. Siam'da oturan Vietnamlılar, çok geçmeden, onun bir vatansever olduğunu anladılar. Önce Udong'

ta, sonra Sakhon'da *Than ai* (Dostluk) adlı bir gazete çıkardı; bir okul açtı, burada hem Thailande dili, hem de Vietnam dili öğretiliyordu; bir de orman kooperatifi kurdu. Köylüler "Peri Tran hazretlerine", Moğolları yenen efsanevi hükümdar Tran Hung Dao'nun ruhlarına taptıklarından, "Şin baba" da "Vietnam dağlarının ve sularının koruyucu perisi" için bir ilâhi yazdı: milliyetçilik vasıtasile yaptığı hilede pek ileri gitti. Ama, Nguyen Ai Quoc'un ya da Vuong'un, ya da Şin baba'nın gözünde vatanı yücelten her şey İnkılâbı hazırlamaktadır.

Daha sonra, Bangok'ta Budda keşişi kıyafetine girdi, okudu, yazdı, vaazlar verdi, Budda mabetlerine de gizli ajanlar soktu. Her şeyi hesaba katan, ve yabancı iktidarı ve bu iktidara uşaklık etmemiş her şeyi içine alan bir diyalektikle burada genç Budda rahipleri yetiştirdi. O zamanlar kurduğu şebekeleri ve ortaya attığı parolaları, sonra, 1945 te Güney ve Batı Cochinchine'de göreceğiz. 1963 - 1966 arasında Budda rahipleri isyanlarında da belki bunların izleri vardı. Budda dini vatanda, ataların toprağında kök salmamış mıdır? Bu din olanı, yakın geleceği, yaşanmış şeyi hesaba katınıyor mu? Nguyen Ai Quoc gibi kıvrak bir marksçı onda kendi balını bulmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİRLEŞTİRİCİ

Böyle olmakla beraber, birbirine muvazi marksçı ve milliyetçi taktikler gütmenin yavaş yavaş zamanı geçmektedir. Vietnam'da yabancı memleketlerden idare edilen tahriklere karşılık verecek bir halk gelişmesi görülüyor. Henüz sayıca az da olsa, işçi sınıfı siyasî bir kuvvet haline gelmeğe başlamıştır. Sanayileşmiş mıntakalarda, daha şimdiden, oldukça yoğun merkezler teşekkül etmektedir. 1928 de, maden çıkarma sanayiinde 30.000 işçi vardı, bunun 25.000 i Tonkin'deki kömür havzasında, 2.000 i de Fransız - Alman dokuma sanayii Şirketinde çalışıyordu. Evlerinde parça başına çalışan 3.000 işçi de ayrı. 1962 yılında Hanoi'da yayınlanan bir broşürde deniliyor ki: *"Nüfusun sanayi mıntakalarındaki bu temerküzü işçi sınıfına İnkılâp için gerekli kuvveti ve şartları sağlamıştı. Gerçekten de, Fransız patronlara karşı gittikçe şiddetlenen bir mücadeleye giriştikten sonra, işçi sınıfı kendisini idare edecek inkılâpçı bir partinin bir ihtiyaç haline geldiğini anlamıştı."*

Daha şimdiden patlak veren grevler, ötede beride, işçi sınıfının hoşnutsuzluğunu ve teşkilâtlandığını göstermekteydi. Şubat 1928 de Hindi Çinî bira fabrikalarında ve buzhanesinde (Saygon), aynı yılın Martında Hayfong petrol tasfiyehanesinde, Nisanında Cochinchine'deki (Güney Vietnam) Tay Ninh kauçuk bahçelerinde, Mayısında Hayfong çimento fabrikasında,

Ekiminde Hanoi binek elarabası hammalları arasında, Kasımında Nam Dinh iplik fabrikasında grevler olmuştu. 1929 yılında da Vinh demiryolu işçileri, Hanoi'daki Aviat fabrikası işçileri grev yapacaklardır.

Vietnam İnkılâbı marksçı-leninci bir yüz kazanacak mı, açık bir Komünist Partisine kavuşacak mı? *Thanh nien*'in birçok hücrelerinde, Çin'de, Siam'da, hele Vietnam'da tartışmalar daha şimdiden şiddetlenmiştir. Nguyen Ai Quoc'un, o zamanlar, asıl leninci teşkilât safhasına geçmek taraftarı olup olmadığını bugün öğrenmek hemen hemen imkânsızdır. Vietnam'daki inkılâpçı harekete *Thanh nien* can vermekteydi. Nguyen Ai Quoc tarafından bulunmuş olan bu formül kendi derin düşüncesine uymaktaydı. Bazı marksçı tarihçiler (meselâ, Jean Chesnaux) bu formülü "ilk komünist" formül diye niteliyorlar. Bu formülü aşmalı mı, bu anlaşmadan vaz geçmeli mi, tamamile milliyetçi olan üyelerden ayrılmak tehlikesini göze almalı mı?

Gerçekten, *Thanh nien* daha kurulmadan önce, Nguyen Ai Quoc, kendisine bir çeşit çekirdek hizmetini görecek bir komünist teşkilâtı kurmuş, buna "komünist gençlik müfrezesi" (Thanh Nien Cong San Doan) adını vermişti. Bu bir çeşit demir muhafız teşkilâtının dokuz üyesi vardı, Ho Tung Mau, Le Hong Son ve Le Hong Phong ta bunlar arasındaydı. *Thanh nien* gazetesine gelince, 60 ıncı sayısından itibaren marksçı - leninci bir partinin kurulmasını bir ihtiyaç, bir zorunluk olarak göstermeğe başlamıştı.

Hindi Çinî Komünist Partisinin kurulması, liderin aşırı gitmesi sonucu olmasa bile, Nguyen Ai Quoc'un yokluğu sırasında *Thanh nien*'in türlü eğilimleri ile Tan Viet gibi "ilk komünist" öbür gruplar arasındaki bir rekabet hareketinin sonucu olarak görünmektedir.

Hindi Çinî Komünist Partisinin kurulması gibi son derece karışık bir işin içinden çıkabilmek için, daha doğrusu Mayıs 1929 da Hong-Kong'ta toplanan *Thanh nien* Kongresinden Hindi Çinî Komünist Partisinin kuruluşuna kadar uzanan son derece karışık devrenin içinden çıkabilmek için, yapılacak en iyi

şey, Cochinchine'li eski lider Tran Van Giau idaresinde yazılıp Hanoi Üniversitesi tarafından yayınlanan tarih kitabına başvurmaktır.

Nguyen Ai Quoc, 1929 yılı başlarında, Siyam'daydı. En yakın yardımcılarından biri olan Ho Tung Mau, Kuomintang tarafından hapse atılmıştı. Bunun üzerine, Lam Duc Thu idareyi ele aldı. 1 - 9 Mayıs 1929 da Hong-Kong'ta toplanan *Thanh nien* Kongresi Tonkin temsilci heyetinin derhal bir Komünist Partisi kurulması hakkındaki teklifini dinledi. Temsilcilerin çoğu bu teşebbüsü mevsimsiz buldu : Çalışmalar devam ederken, Tonkin'in dört temsilcisinden üçü tekrar Vietnam'a döndü. Tonkinlilerin teşebbüsünden etkilenen temsilciler, sonunda, açıkça marksçı-leninci bir teşkilât kurulması lehindeki bir karar suretini kabul ettiler, ve Komünist Enternasyonalinin iznini almak üzre Moskova'ya bir mektup gönderdiler. *Thanh nien* de fiilen ortadan kalkmış oldu. Kongrede küçük bir azınlık teşkil eden Tonkinli temsilcilerin giriştikleri teşebbüs bu teşkilâtın o günkü durumda artık yetersiz ve eskimiş olduğunu ispat etti.

Tonkin'liler, daha önceden, Hanoi'da ileride kurulacak Partinin (Doudart de Lagrée bulvarı, bugün Han-Long caddesi numara 6 da) ilk hücresini vücuda getirmişlerdi. Bu hücrenin yedi üyesi vardı. Bu öncüler, 17 Haziran 1929 da, Hindi Çini Komünist Partisinin (Dong Duong Cong San Dang'ın) kurulmuş olduğunu ilân ettiler. Bunun Tonkin (Bac Bo) ve Kuzey Annam üstünde etkisi oldu.

Thanh nien'deki Cochinchineli ve Annamlı temsilciler, Tonkinlilere uyarak, Ekim 1929 da Annam Komünist Partisini (Annam Cong San Dang'ı) kurdular. Yeni Vietnam'ın inkılâpçı partisi olan ve *Thanh nien*'e rakip topluluğu teşkil eden Tan Viet Cach Mang Dang (kısaca *Tan viet)* te bunlardan geri kalmadı, ve üçüncü bir komünist teşkilâtı olan Hindi Çini Komünistleri Birliğini vücuda getirdi.

Vietnam inkılâpçı gücünün bu dağınıklığı, en çok, Nguyen Ai Quoc'un uzun bir süre memlekette bulunmamasından, yukarıda

adını andığımız Nguyen Luong Bang'a göre (1) de, liderin 1929 yılında tekrar Çin'e dönmesinden ileri gelmişti. Ama, burada ancak birkaç hafta kaldı. Ho Şi Minh'in 1929 yılı yazında yine Siam'a döndüğü görülüyor (2).

Ho Şi Minh'in arkadaşları, hareketin tekrar birleştirilmesini sağlamak için, Uzak Doğu'daki inkılâpçı eylemin daha şimdiden bel kemiği haline gelmiş olan lidere işte burada başvurdular. O devirdeki Fransız kaynaklarına göre, Nguyen Ai Quoc şu inkılâpçı kurumlarla münasebet halindeydi :

1. Komünist Enternasyonalinin irtibat ve kontrol ajansı olarak Şanghay'da kurulan Doğu Bürosu. Anlaşılan, 1929 da kurulan bu büro Uzak Doğu memleketlerindeki siyasî teşekküller arasında eylem birliği sağlıyacaktı. Bu teşekküllerin benzeri sendika teşekkülleri 1926 yılında "Pasifik denizi memleketlerarası İşçi Birliği" ni kurarak böyle bir eylem birliği sağlamayı düşünmüştü.

2. Pasifik denizi memleketlerarası Birliği sekreterliği. Bu birliğin şefi sorumluluklarını, 1930 dan 1931 e kadar, Doğu bürosu şefinin sorumlulukları ile birleştirdi.

3. Endonezya, Malezya, ve Siam komünist teşkilâtları. Nguyen Ai Quoc, "Güney Bürosu" şefi olarak, bu teşkilâtları Mart 1930 dan Haziran 1931 e kadar kontrolu altında bulundurmuştu.

4. Fransız Komünist Partisi. Bu parti ile C.G.T.U. (*Confédération Générale du Travail Unitaire* : Birleşmiş Emek Genel Federasyonu) aracılığı ile münasebette bulunduğu anlaşılıyor.

5. Emperyalizm aleyhinde ve Millî Bağımsızlık uğrunda Mücadele Birliği. 1925 yılında Berlin'de kurulan bu birliğin Uzak Doğu'da şubesi vardı.

Nguyen Ai Quoc'un Siam'da bulunduğu, kendisile görüşen *Thanh nien* idaresindeki arkadaşlarından Cao Hoai Nghia tarafından Temmuz 1929 da ifşa edildi, oysa Vietnamlı lider bu

(1) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar**, Hanoi. 1962, s. 61.
(2) **Aynı eser**, s. 119.

görüşmenin gizli tutulmasını herkese sıkı sıkı tenbih etmiş olmalıdır. *Thanh nien* idarecileri Siam'a hemen bir yetkili temsilci gönderdiler. Bu temsilci hareketin içinde bulunduğu tehlikeyi Nguyen Ai Quoc'a izah etmek ve işleri bir düzene koymak için kendisinden Hong-Kong'a gelmesini rica etmekle görevliydi.

Bu sıralarda, Komünist Enternasyonali idarecileri bu fikir ayrılıklarına sinirlenmişlerdi. O zamanlar, Vietnam'ın başlıca temsilcisi olarak Moskova'da bulunan (ve ileride birleşmiş partinin sekreteri olacak olan) genç öğretmen Tran Phu, Nguyen Ai Quoc'u üç grubu tekrar birleştirmek işini çabuklaştırmağa teşvik için, onun yanına gönderildi. Tran Phu Uzak Doğu'ya giderken Temmuz 1929 da Paris'e de uğramıştı.

Yine de öyleyken, Nguyen Ai Quoc arkadaşlarını Ocak 1930 a kadar bekletti. Bunu yapmakla, ettikleri ihtiyatsızlıkları, kendisinin yokluğu sırasında giriştikleri teşebbüslerin tehlikesini anlatmak mı istemişti? Hong-Kong'a varır varmaz *Thanh nien'* in içinden doğmuş olan iki komünist hizibin her birinden seçilecek iki temsilciyi çağırttı, yeni bir program hazırladı ve herkese birliğin zorunluğunu kabul ettirdi.

Vietnam parti tarihinin en ciddî kaynaklarına bakılacak olursa, bu iş, 3 Şubat 1930 da, bir futbol maçı sırasında, Hong-Kong stadyumunun tribünlerinde yapılan bir toplantıda halledilmişti. Nguyen Ai Quoc uzak duran *Tan viet* gruplarile birleşmek görevini toplantıda bulunan iki gruba yüklemişti. Biraz sonra bu iş Cochinchine'de oranın idarecisi Ngo Gia Tu tarafından başarıldı.

Yeni partinin teşkilâtı açıkça komünistti. Ama, bu teşkilât geçiciydi. Sebebi de, hiziplerin birbirlerile kaynaşmalarına vakit bırakmak ve parti cihazını Komünist Enternasyonalinin kurallarına uyarak, seçim yolu ile kurmaktı. Merkez komitesi memleket içine, Hayfong'a taşındı. O devirden sonra, memleket dışında bulunan - tabiî, Nguyen Ai Quoc'tan başka - üyeler artık hiç bir idareci sorumluluğu yüklenmiyecekler, yalnız irti-

bat ve bilgi verme işi ile görevlendirileceklerdi. Böylelikle, Parti Hindi Çinî'ye yerleşmiş, ortodoks prensiplere uyarak, kitle ile temasa gelmiş oluyordu.

Parti, 3 Şubat 1930 dan aynı yılın Ekim ayına kadar, *Vietnam Cong san dang* ya da Vietnam Komünist Partisi adını taşıdı. Nguyen Ai Quoc Birliğe giren memleketlerin temsilcilerini Ekim 1930 da Hong-Kong'a çağırdı. Bunu yapmaktan maksadı, teşkilâtın iyi işlemesi için teşkilât içinde alınmış türlü tedbirleri kontrol etmek, ve partinin adını değiştirip *Dong duong cong san dang* ya da Hindi Çinî Komünist Partisi adını vermekti. Bu yeni ad Komünist Enternasyonalinin hem kurallarına, hem de ruhuna uygundu; çünkü, partinin milliyetçi tarafı azalmış, uluslararası niteliği daha belirmiş oluyordu. Bunun üzerine, merkez komitesi Hayfong'tan Saygon'a taşındı.

Nguyen Ai Quoc, 18 Şubat 1930 da, bir bildiri dağıttırmış, bunda partinin programını, şu on maddede toplıyarak, izah etmişti :

1. Vietnam'da emperyalizmi, derebeyliği ve gerici burjuvaziyi devirmek.
2. Hindi Çini'yi tamamile bağımsız hale getirmek.
3. Bir işçi, köylü ve asker hükûmeti kurmak.
4. Bankaları ve daha başka emperyalist teşebbüs kurumlarını millileştirmek, bunları işçi hükûmetinin kontrolüne tâbi kılmak.
5. Ziraî imtiyazları ve emperyalistlerle gerici burjuvaların öbür mülklerini müsadere edip, bunları yoksul köylülere dağıtmak.
6. Sekiz saatlik iş gününü uygulamak.
7. Zorla alınan vergi şeklindeki devlet borçlarını, şahsî vergiyi ve yoksul kimselere yüklenen haksız ve adaletsiz dolaylı vergileri ortadan kaldırmak.
8. Halka halkçı hürriyetleri sağlamak.
9. Eğitimi ve öğretimi herkese yaymak.
10. Erkek ve kadını hakça eşit kılmak.

Bay Truong Şinh tarafından yazılan ve Ho Şi Minh'in hayatını anlatan kitapta, bu program münasebetile (3), bir noktaya dokunuluyor ve bu on maddeden önce şöyle bir fikir öne sürülüyor : "O zamanlar, halkçı burjuva İnkılâbını gerçekleştirmek söz konusuydu, bu İnkılâp toprak İnkılâbını da içine alacaktı". Sonraları Vietnam İnkılâbının tümünü tarif etmekte kullanılacak formüle önceden dayanmak oluyor bu.

Neyse, lider artık anavatanına dönemezdi. Emniyet servisleri, o devirden itibaren onu sıkı ve müthiş bir göz hapsine almışlardı. Bu servislerin şefi olan Bay Arnoux 1919 da Paris'te tanıdığı inkılâpçının izini Bangkok'tan Hon-Kong'a, Hankeu'dan Kanton'a ve Singapur'a kadar dolaştığı her yerde nasıl kılı kırk yaran bir dikkatle takip ettiğini bize söyledi, ve şu noktayı da belirtti: "Beni gayet iyi tanırdı, ve ben sağ oldukça, hareket serbestisine sahip oldukça, Hindi Çinî'ye ayak basamıyacağını pek iyi bilirdi." Oysa, 1941 de, polis genel müfettişliği Japonlar tarafından kaldırılmadan önce (1944), Ho Şi Minh izci (yavru kurt) olarak gönderilen arkadaşlarile Tonkin'in yukarı mıntakasında buluşmuştur.

Nguyen Ai Quoc'u biraz sonra, yine Çin'de buluyoruz. Nguyen Luong Bang, 1930 kışı başlarında Şanghay'da kendisini hayrete düşüren şöyle küçücük bir aşk mektubu (4) alıyor : "Sevgilim, bilardo oynamak için seni Tien Thi kahvesinde bekliyorum." Mektubu alır almaz, hemen kahveye koşuyor. Vuong orada kendisine Şubat bildirisindeki "on madde" den bambaşka bir şekilde söz eden şöyle bir söylev vermiştir : "İşçi sınıfından ısırıcı, hicivci ifadelerle söz etmenin daha zamanı değil. Bugün için, mesele Fransız sömürgecilerini devirmek ve milleti kurtarmaktır. Öyleyse, herkeste vatanseverliği uyandırmak lâzım..."

Oysa, 1930 yılı yalnız Hindi Çinî Komünist Partisinin kuruluş yılı değildir. Bu yıl, aynı zamanda, en şiddetli millî isyan

(3) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** s. 98.
(4) **Aynı eser,** s. 65.

yılıdır. Bu isyan 1908 ve 1916 isyanlarından daha kırıcı, daha kanlıdır. Tonkinli genç öğretmen Nguyen Thai Hoc, üç yıl önce, *Vietnam quoc dan dang* adlı (kısa zamanda adının baş harfleri olan V. N. Q. D. D. ile ün salan) yeni bir milliyetçi parti kurdu. Bu parti Kuomintang'ın akidesini ve dolaysız eylem talimatını benimsemişti.

Tonkin'deki Yen Bay garnizonu, içeri sızan V.N.Q.D.D. ajanlarının tahriki ile, 1930 yılı Şubat ayının başlarında, ayaklandı. Birçok Fransız subayları ve assubayları öldürüldü. Ama, genel bir isyan işareti gibi görünen bu hareket hiç bir yerden yardım görmedi, tek başına kaldı. Fransız uçakları garnizonu bombardıman etti, yakındaki köyleri mitralyöz ateşine tuttu. Yakalanan birçok elebaşıları idam edildi. Ama, içlerinden bazıları kaçıp Yunnan'a sığındı. Ho Şi Minh bu kaçanlarla on yıl sonra buluştu.

İyi hazırlanmamış, acele patlak vermiş olan bu Yen Bay isyanı, bu işe teşebbüs edenlerin siyasî olgunluğa pek varmadıklarını göstermişti. Ama, halk arasında pek büyük yankılar yapan, Fransa'da büyük bir heyecan uyandıran, bu isyan büyük çaptaki ilk eylemlerini Hindi Çinî topraklarında göstermeğe hazırlanmış olan komünist idarecilere de bir ibret dersi oldu.

Nguyen Ai Quoc yokken, Nisan 1930 da, Moskova'da yetişmiş öğretmen Tran Phu'nun başkanlığında toplanan yeni Komünist Partisinin Merkez Komitesi Yen Bay asileri tarafından işlenen "hataları" incelemiş ve başka planlar hazırlamıştı.

"Nghe Tinh sovyetleri" nin 1930 yılı yazında kuzey Annam'da ortaya çıkması sözü geçen planlarla ilgilidir. Nguyen Ai Quoc'un doğduğu çorak ve nüfusça kalabalık eyaletin göbeğinde - ki lider yirmi yıl önce buradan ayrılıp Fransa'nın yolunu tutmuştu - o yıl eyaleti kasıp kavuran sefaletle mücadeleye azmetmiş olan teşkilâtlı köylüler ilk defa olarak harekete geldiler. Altı bin köylü, 12 Eylül günü, bölük bölük sıralanıp Vinh'e doğru fecî bir "açlık yürüyüşü" yaptı. Büyük malikâneler bölüşüldü. Daha şimdiden halk meclisleri, "sovyetler" kuruldu,

bunlara "Xo-Viet" adı verildi. Sondaki *Viet* millî eki bu meclislerin halk tarafından sevilmesine yardım etti.

Bunda, köylülerin içten gelme öfkelerinin payı neydi, harekete mahallî "taban" tarafından sürüklenip, yeni ve zayıf birliğini eylem içinde perçinlemek istiyen genç Vietnam Komünist Partisinin Hong - Kong'ta ortaya attığı parolanın payı neydi? Hiç bir zaman "köylü isyanı" haline gelmemiş olan işin teşkilâtı gösteriyor ki, "meslekten" mücadeleci birtakım kimseler bu işe el atmışlar; Parti vesikalarını incelemek imkânını bulanlar, bunda da, liderlerin harekete kitle tarafından itildikleri sonucuna varmışlardır.

Andrée Viollis *Hindi Çinî, imdat* adlı eserinde hareketin nasıl bastırıldığını acıklı bir şekilde hikâye etmiştir. Ama, Annam komünistleri büyük bir psikolojik başarı kazanmışlar, ve o güne kadar bilinmiyen bir kuvvetin ne çapta olduğunu göstermişlerdir. Halk meclisleri, yani sovyetler (Xo-Viet'ler) tarafından teşkilâtlandırılmış olan halk kitlelerinin harekete geçmeleri, sömürge rejimini, Yen Bay garnizonu isyanını kanlı bir bozguna sürüklemiş olan milliyetçilerin tedhiş usullerinden daha iyi bir şekilde tehlikeye atmış, ve tevekkül devrinin artık geçip, İnkılâbın mümkün hale geldiğini Vietnam köylülerinden bir kısmının kafalarına iyice sokmuştu.

Böyle olmakla beraber, hareket pahalıya malolmuştu. O zaman, acı günler devresi, Partinin tarihçilerine göre de, "gerileme" devresi başladı. Nguyen Ai Quoc'un yardımcılarından çoğu, bu arada ileride Başbakan olan Pham Van Dong, Nguyen Ai Quoc'un Saygon'daki meslek okulundan arkadaşı (1911) ve Kara Denizde André Marty ile birlikte isyan eden (sonra da cumhurbaşkanı olan) Ton Duc Thang, Hindi Çinî topraklarında yakalanıp, Poulo - Condor'a kürek mahkûmu olarak sürüldüler. Parti tarihçilerine göre, Hindi Çinî emniyet makamları Parti genel sekreteri Tran Phu'ya öyle gaddarcasına işkence etmişlerdi ki, bu değerli lider Nisan 1931 de Cholon hastahanesinde öldü.

Hong-Kong'ta Tong Van So (5) adı ile yaşıyan Ho Şi Minh 1931 yılında Vinh mahkemesi tarafından gıyabında idama mahkûm edildi. Fransız emniyet makamları Hong-Kong'taki yetkili İngiliz makamlarına başvurup, suçlunun kendilerine teslim edilmesini istediler. Fransız emniyet makamlarını memnun etmekten çok, Güney-Doğu Asya'nın İngiliz nüfuz mıntakalarındaki yıkıcı hareketlerin gelişmesini önlemek istiyen İngiliz polisi, Hindi Çinî Komünist Partisi, Moskova ve Fransız Komünist Partisi arasında irtibat kurmak üzre Komünist Enternasyonali tarafından görevlendirilen Fransız komünisti Ducroux ile arkadaşı Noulens'i (asıl adı Ruegg idi, ve belki de Sovyet vatandaşıydı) Şanghay'da ve Singapur'da yakaladıktan sonra, 6 Haziran 1931 de de Nguyen Ai Quoc'u yakaladı.

Yakalanmalarının arifesinde Nguyen Ai Quoc'la Hong - Kong'taki buluşmalarını Joseph Ducroux bize anlattı. Ducroux büyük Çin - İngiliz limanına Nisan 1931 de gelmiş. İkisini de tanıyan arkadaşların yardımı ile Quoc'la hemen temasa geçmiş: "İnsana son derece ince ve zayıf, ama harikulade çevik bir kimse izlenimi veriyordu. O zamanlar tüysüzdü, dudağının üstünde bıyık diye birkaç seyrek tel vardı. İnce uzun, kavruk bir yüzü vardı... Bu derece az yemek yiyen, her türlü rahatı bu derece tepen insana pek az raslamışımdır. O ne durup dinlenmeden çalışmak, her yere koşmak! Kafası her zaman meşguldü... Galiba kafasında bir tek düşünce, bütün ömründe hiç peşini bırakmıyan bir düşünce vardı, o da : Vatan'dı, Vietnam'dı. Samimi bir enternasyonalci, gerçek bir inkılâpçı değildi, demek istemiyorum. Ama, onca Vietnam en başta geliyordu...

"Güney - Doğu Asya buhranlarile ve mücadelelerile karma karışık hale gelen Hong - Kong'un bu havası içinde, marksçı olarak birçok davalar uğrunda mücadele edebileceği bu şehirde onun eylemi ve sorumlulukları tamamile Hindi Çini'ye yönelmişti. Ama, Fransız siyasî hayatından her zaman büyük bir yetki ile söz ederdi, bu konuda Paris'teki Marcel Cachin, Vail-

(5) **Başkan Ho Şi Minh,** Hanoi. 1961, s. 62.

lant-Couturier gibi arkadaşlarından haber alırdı. Doktirin tartışmalarına pek vakit ayırmazdı. O her şeyden önce mücadeleci, teşkilâtçı bir adamdı...

"Hong-Kong'tan ayrılıp, Saygon'a giderken bana güvenilir iki arkadaşın adını, daha doğrusu takma adını verdi: Bu iki arkadaş "Le Man" ile "Ly Que" idi, yapacağım bütün temasları bana bunlar hazırlayacaktı. Nguyen Ai Quoc'u - bir çeşit peygamber ya da yüce şef değil - önemli bir idareci saydıkları pek belli olan bu iki arkadaş benim Hindi Çinî'deki işimi öyle iyi düzene koymuşlardı ki, iki ay, hiç kimsede kuşku uyandırmadan, gerekli bütün temaslarda bulundum.

"Singapur'da beni yakalıyan Fransız sömürge polisi değil, İngiliz emniyet teşkilâtıydı. Ne türlü bir ihbar üstüne oldu bu iş, bilmiyorum. Ama, Nguyen Ai Quoc, Noulens ve ben İngiliz makamları tarafından kurulmuş bir tuzağa düştük... Zaten, ben de 18 aylık hapis cezasına mahkûm edildim. Suçum da "kimliğimi yanlış bildirmek", yani sahtekârlıktı. Bu mahkûmiyetin hiç bir temele dayanmadığını da söylemeliyim..."

Hindi Çinî Komünist Partisinin şefi, Ducroux ile birlikte, Hindi Çinî emniyet makamlarına teslim edilecek mi? Kızıl Yardım teşkilâtı bunların serbest bırakılmaları için şiddetli bir mücadeleye girişti. "Bu iki inkılâpçı mücadelecinin Fransız cellatlarına teslim edilmelerini önlemek" maksadile, Emperyalizm aleyhinde mücadele Birliği uluslararası sekreterliği "İngiliz işçilerinden İngiliz İşçi Partisi hükümetini sığınma hakkına saygı göstermeğe zorlamalarını" ısrarla istedi.

Wilfred Burchett, *17. arz dairesinin kuzeyinde adlı* eserinde, o zamanlar yer alan heyecanlı adlî olayları anlatır, sömürge düşmanı Frank Loseby adlı bir İngiliz avukatının hapsedilen Quoc için ettiği sonsuz fedakârlığı ortaya koyar, o zamanlar işçi Partisinin sol kanadına can veren (ve sonradan maliye bakanı olan) Stafford Cripps'in Krallık Divanında yaptığı müdahaleyi anlatır. Anlaşılan, Nguyen Ai Quoc Hong - Kong hapishanesi kliniğine yatırılmış. Lideri çoktanberidir kemiren akciğer veremi burada tedavi edilecektir.

Bunun üzerine, Ho Şi Minh'in izi kaybedildi. "Nguyen Ai Quoc'' un Hanoi Emniyetindeki dosyasına son fişin konması da belki bu tarihtedir. Bu fiş Quoc'u 1933 yılında Hong - Kong hapishanesinde ölmüştür, diye gösterir... Zaten, haber hem *L'Humanité,* hem de Sovyet gazeteleri tarafından doğrulanmıştı. Stalin Enstitüsündeki öğrenciler hem Nguyen Ai Quoc'un, hem de Tran Phu'nun hatırasına Moskova'da bir merasim yaptılar. Komünist Enternasyonalinin bir temsilcisi de bir söylev verdi (6).

1945 yılında, Cao Bang istihbarat servisinden bir subay, Çin sınırlarında çok sözü edilmeğe başlanan Ho Şi Minh'in, Hindi Çinî Komünist Partisini kuran Nguyen Ai Quoc'tan başkası olmadığını telgrafla Paris'e bildirdiği zaman, Oudinot sokağından bir memur Hanoi'a telgrafla şu karşılığı verdi : "Bize bu bilgiyi veren deli de kim? Herkes biliyor ki, Nguyen Ai Quoc 1931 ve 1935 yılları arasında Hong - Kong'ta ölmüştür..."

Ho Şi Minh'in Hong - Kong hapishanesinde öldüğü haberine kanmayan ve tekrar izini bulmağa çalışan uzmanların verdikleri bazı raporlar onu bu sıralarda Bangkok'ta göstermektedir. Bu raporlardan birine göre, Bangkok'a gitmesi ve orada tutunabilmesi, ancak, İntelicens Servis'e ettiği iyilikler sayesinde mümkün olabilir. Hong - Kong mahpusunun yaptığı hileyi ilgi çekici bir şekilde izah etmekti bu. Ama, bu faraziye Nguyen Ai Quoc'u tanıyana pek ciddî görünmedi. Bay Arnoux'ya biz bu noktayı hatırlatınca, o hemen şu karşılığı vermişti: "Ho Şi Minh gibi bir adam İngiliz ajanı olacak ha? Hem de 1933 ten sonra? Yok canım, siyasî hayatının daha başlangıcında, benim hesabıma çalışmasını ben bile ona teklif etmeğe cesaret edememiştim!"

Avukat Loseby ile karısı Nguyen Ai Quoc'u her halde Temmuz 1932 de Hong - Kong hapisanesinin kiliniğinden çıkarttırmış olacaklar. Karı koca, sonra, onu bir gemiye bindirip,

(6) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** Hanoi. 1962, s. 126.

Amoy'da sakladılar. Quoc burada tam altı ay gizlendi. Bay Ho'nun 1933 yılı başlarında Şanghay'da tekrar siyasî faaliyete başlamasını yine Nguyen Luong Bang'tan dinliyelim :

— *Çan Kay-şek ve avenesi komünist avına çıkmışlardı. Partinin mücadeleci üyeleri sokakta birbirlerinin yüzüne bakamaz olmuşlardı. Ho amca Çin Komünist Partisi ile münasebete girişmenin yollarını aradığı bir sırada, talih yüzüne güldü, Fransız Komünist Partisinin Merkez Komitesi üyesi olan Paul Vaillant-Couturier Şanghay'a geldi, Ho amca da o sayede Çin Komünist Partisi ile tekrar temasa geçti. Kendisini bir Sovyet gemisine bindirdiler, Vladivostok'a varınca, tirene atladığı gibi, Moskova'nın yolunu tuttu."*

Ho Şi Minh, 1935 te, Hindi Çinî Komünist Partisinin temsilcisi Le Hong Phong'la birlikte, Komünist Enternasyonalinin Moskova'da toplanan VII. Kongresine katıldı. Kongre Hindi Çinî Komünist Partisinin Komünist Enternasyonaline üye olarak katılmasını resmen kabul etti. Quoc, sonra, bir süre Lenin Enstitüsündeki derslere devam etti, burada Linof adile anılıyordu. Bu enstitünün Asya şubesindeki öğrencilere Vietnam tarihi hakkında dersler verdi. "Öğrenmeyi daha kolaylaştırmak" için bu dersleri manzum olarak kaleme alıyordu.

1935 teki Kongre Ho Şi Minh'i değil, Le Hong Phong'u Enternasyonal Merkez Komitesi üyeliğine seçti. Ama, biraz sonra tekrar Güney-Doğu Asya'ya dönen Phong derhal yakalandı, ve hapisanede öldü. Nguyen Ai Quoc, Moskova'da, aslında, genç yardımcısının vekili rolünü oynadı. Öyle ki, VII. Kongre, Yorgi Dimitrof gibi, Nguyen Ai Quoc'un da ötedenberi salık verdiği bir siyasî görüşü, yani "Halk cepheleri" fikrini değerlendirdi.

Bu sırada, Ho Şi Minh, kendisi yokken, Le Hong Phong'un dönmesini de beklemeden Mart 1935 te Macao'da ilk kongresini yapan Hindi Çinî Komünist Partisi idaresi ile ihtilâf halindeydi. Truong Şinh'in başkan Ho'nun hayatını yazdığı kitapta bu olaydan üç satırla söz etmesi dikkate değer. Hele Pham

Van Dong'un önsözü ile yayınlanan broşür (7) bu olayın hiç sözünü etmez...

"Vietnam işçi sınıfı partisinin büyük tarihî merhaleleri" (8) adlı eserden biraz daha fazlaca bilgi edinebiliyoruz. Macao Kongresi durumun "İnkılâp için son derece elverişli" olduğuna hükmetmişti. Bu noktayı iyice belirtmekteydi :

"Şunu unutmamalı ki, zalimleri yalnız - sınıf mücadelesinin en yüksek şekli olan - silâhlı mücadele devirebilir... 1930 - 1931 yıllarında, bozguna uğramamıza rağmen, büyük başarılar kazandık. Bu da ispat eder ki, sınıf mücadelesi teşkilâtlandırılmalı ve kahramanca, azimle yürütülmelidir".

Bu metni yayınlayan yarı resmî eser şunu ekliyor: "Macao Kongresi, böyle demekle, memlekette ve dünyada husule gelen değişiklikleri gerçek değeri ile değerlendirmeyi bilemediğini göstermiş oldu".

Netekim, Enternasyonal Kongresi, üç ay sonra, pek "solcu" olmıyan genel bir hareket çizgisini ortaya atmıştı. Nguyen Ai Quoc 1939 daki raporunda bu çizgiyi şöyle tarif edecektir.

"1. Parti, şimdilik bağımsızlık, parlamento gibi haddinden fazla aşırı isteklerde bulunamaz. Yoksa, Japon tuzağına düşmek tehlikesile karşılaşmış olur.

Bu günlük, ancak, teşkilâtlanma, toplantı, basın hürriyetleri, bütün siyasî mahkûmların affı ve Partiye kanun çerçevesi içinde faaliyette bulunmak hakkının tanınması, gibi halkçı hakları istemek yerinde olur.

2. Bu amaçlara varabilmek için, halkçı cepheyi geliştirmeye çalışmalı.

Bu cephe Hindi Çinîlileri içine aldığı gibi, ilerici Fransızları, emekçi halkı ve burjuvaziyi de içine alır.

(7) **Başkan Ho Şi Minh**, Hanoi. 1961.

(8) **Vietnam işçi sınıfı partisinin büyük tarihi merhaleleri**, Hanoi. 1960.

3. Parti burjuvaziye karşı çok ustalıklı ve kıvrak davranmalıdır. Burjuvaziyi cepheye çekmek, davamıza kazanılabilecek unsurlarla birleşmek, kaypak unsurları etkisiz hale getirmek için elinden geleni yapmalıdır. Bunların hiç biri Cephenin dışında kalmamalı.

4. Troçkicilere gelince, bunlarla ne ittifak kurulabilir, ne de bunlara taviz verilebilir. Bunların faşistlerin adamları rolü oynadıklarını ne yapıp yapıp meydana çıkarmalıdır.

5. Halkçı cephe, etki alanını genişletmek ve kuvvetlendirmek, eyleminin daha etkin olmasını sağlamak için, hürriyet, demokrasi uğrunda mücadele eden, ve bize değerli yardımda bulunabilecek olan Fransa Halk Cephesi ile münasebet kurmalıdır.

6. Parti kendi idaresini Halkçı cepheye zorla kabul ettirmemelidir... Sekterliğe ve dar görüşlülüğe karşı şiddetle mücadele etmeli, marksçılığı - lenincililiği incelemeli, kadroların ve mücadelecilerin siyasî şuurunu yükseltmeli, Fransız Komünist Partisi ile sıkı münasebetler kurmalıdır..."

Hindi Çinî Komünist Partisinin, Haziran 1936 da, toplanan ilk Millî Konferansı "hareket hattını" düzeltip, "aşırı sömürgecileri" "faşist aleyhdarı sömürgecilerden" ayıracak kadar ileri gittiği bir sırada, Başbakan Leon Blum tarafından kurulan Halk cephesi hükümeti komünistlerin desteği ile Vietnam'a bir soruşturma komisyonu yolladı. Eski bakanlardan Justin Godart başkanlığındaki bu komisyon Hindi Çinî'de siyasî af ilân etti. Nguyen Ai Quoc'un, aralarında Pham Van Dong ve Tran Van Giau gibi kimseler de bulunan, birçok arkadaşlarını serbest bıraktı, ve bunlara "memleket içinde" kanunî eylemde bulunmak imkânını verdi. Ho Şi Minh bu devirde herkesten daha üstün olduğunu gösterecektir. Komünistlerin, hele Cochinchine'de 1935 ve 1937 yılları arasındaki davranışlarında onun etkisi iyice belli oluyor. Ama, Vietnam toplumunun bu kısmına özgü güney zihniyetini, dengeleri ve sebatkârlıkları hesaba katmak lâzımdır : Bu özellikler seçimler sırasında Saygon belediye

meclisine iki komünistin girmesine, ve bunların 1935 - 1937 yılları arasında bu meclis içinde önemli işler görmelerine yardım etmiştir. Bazı komünist mücadelecilerin *Mücadele* gazetesi etrafında yaratılan hareket içindeki troçkicilerle (9) yaptıkları işbirliği, Pham Van Dong tarafından idare edilen *Hindi Çinî'li azmi* adlı gazetenin Hanoi'da yayınlanması, bunda önemli bir rol oynamıştır. Güneylilere özgü bu orijinallik, 1960 dan sonra, Hanoi'la Millî Kurtuluş Cephesi arasındaki münasebetlerde yine görülecektir.

Sosyalistlerle komünistlerin 1 Mayıs 1938 de Hanoi'da birlikte düzenledikleri bir gösteri onbinlerce emekçiyi, Fransızı ve Vietnamlıyı yan yana bir araya topladı.

Ama, kanun çerçevesi içindeki siyasî eylem kısa sürdü. 1937 yılı sonundan itibaren yine gizli (yeraltı) çalışmaya dönüldü. Bu dönüş, 1939 yılındaki şiddet hareketi sırasında, Hindi Çinî Komünist Partisini en değerli başlarını kaybetmekten kurtardı. Şeflerinin hemen hemen hepsi, bunlar arasında da Pham Van Dong, Vo Nguyen Giap, Dang Xuan Khu savaşın (İkinci Dünya Savaşının) daha ilk günlerinde Çin'e kaçtılar. Yine de öyleyken, bine yakın partilinin, bu arada Tran Huy Lieu'nün, Duong Bach Mai'ın, Nguyen Van Tao'nun yakalanmaları yüzünden Parti, amiral Decoux rejiminin devamınca, ve Japonlar 9 Mayıs 1945 te Fransız iktidarına son verinceye kadar, hiç bir şey yapamaz hale geldi.

Nguyen Ai Quoc, 1934 ve 1938 yılları arasında, Moskova'da hayatının en sakin ve çalışma ile yüklü yıllarını yaşadı, Sovyet Komünist Partisini ve Enternasyonali kemiren kavgalardan ve tasfiye hareketlerinden tamamile uzak kaldı. 1931 - 1932 yıllarındaki çetin imtihanlardan ve geri çekilmeden sonra, - 1939 daki şiddetli baskı hareketinden önce - kanunî eylem devresin-

(9) 1933 yılında bu yönde bir anlaşma imzalandı. 1939 da, tabiî, bu tecrübeden sonra, yayınlanıp dağıtılan bir raporda 1933 - 1939 yılları arasında "faşistlerin adamları" haline gelmiş olan troçkicilerle işbirliği suç sayılıp mahkûm edilmiştir.

de kendini tekrar toparlıyan partisi ile hiç bir zaman teması kaybetmedi. Moskova'dan, - Sovyet memleketinin şiddetli kışı sebebile yine ortaya çıkan - verem hastalığının tedavisi için gönderildiği Soçi'den Hindi Çinî Komünist Partisinin Saygon'daki organı *Tin Tuc* (Haberler) gazetesine muntazam olarak doktirin makaleleri yolladı. Bu makalelerde pek uysal olan Line takma adını kullanıyordu.

1938 yazı başlarında iyileşir gibi oldu. Ama, Asya'daki cephelerde işler kötü gidiyordu. Japonlar zaferden zafere koşuyorlardı. Halk cephesi tecrübesi Fransa'da olduğu gibi, Hindi Çinî'de de hiç bir sonuç vermedi. Nguyen Ai Quoc, Ağustos 1938 de tekrar Çin'e döndü. Japon baskısı Çan Kay-şek'i komünistlerle yine ittifak yapmağa zorladı. Vietnamlı lider komünist başkenti Yennan'a giderken yolun normal bozukluklarından başka bir tehlike ile karşılaşmadı. Kendine "Courage ana" (10) süsü verip, iki tekerlekli küçük elarabasını iterek Yennan'a giden yolları tepti (11).

Ho Şi Minh Yennan'da "elma bahçesi" denilen yerde kaldı. Ama, şiir dolu kır hayatı kısa sürdü. Kuomintang kurmayı Çin Komünist Partisinden askerî birliklerine çete savaşı taktiğini öğretecek öğretmenler istedi. Ho Şi Minh, bu vesile ile, 1939 da (sonra Halk Ordusu mareşali olan) general Ying'in sefer heyetine siyasî komiser tayin edildi, ve Çan Kay-şek'in askerlerine kendi fikirlerini öğretti: Tıpkı, Şu En-Lai'in on yıl önce Whampoa'da yaptığı gibi.

Nguyen Ai Quoc 1940 yılı Şubatında Güney Çin'dedir (12). Hindi Çinî Komünist Partisinin Fransız baskısından kaçan kurmay heyetinin bir kısmına, hele ileride kendisinin en sadık ve en etkin yardımcıları olacak iki insana, yüksek memur Quang

(10) Bertolt Brecht'in **"Courage ana"** adlı piyesindeki kadın kahramana ima ediliyor. **Courage ana** piyesi Muammer Sencer tarafından türkçeye çevrilmiş ve 1967 yılında yayınlanmıştır (çev.).

(11) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** Hanoi. 1962, s. 74.

(12) **Aynı eser, s.** 75 - 76.

Ngai'ın oğlu olup yirmi yaşında inkılâpçı, yirmi beş yaşında da komünist olan Pham Van Dong ile, büyük bir strateji ustası olduğunu ortaya koymadan önce herkesce örnek sayılacak bir mücadeleci olan eski tarih profesörü Vo Nguyen Giap'a burada kavuştu. Nguyen Ai Quoc, 1940 ta Çin'deyken, Yunnan'da ve Kuang Si'de Vietnam İnkılâbına o günden itibaren durmadan şeklini verecek, öncü grubu kuracak, İnkılâbın stratejisini de yine burada hazırlıyacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HAPİSANE HAYATI

Nguyen Ai Quoc'un hayatının bu safhasını, Çin'deki ilk maceralardan, Sovyet Rusya'da uzun süren inziva hayatından sonra, Viet Minh'in kuruluşu arifesinde, memlekete tekrar dönüşün başlangıcı olan safha sayıyoruz. Güney Çin'deyiz.

Hoan Quang Binh'in berber dükkânında, Tran adı ile *"gayet mülâyim, yalnız bakışlarının canlılığı ile insanı şaşırtan yaşlı bir köylü olarak görünüyor"* (1). Tsu Souan'da bir "siyasî felsefe kursu" açıyor, ve odun yararak, berberin karısını dövmesini "inkılâpçı ahlâk, arkadaş" diye önliyerek, her şeyde bir çeşit lâik ermiş gibi davranıyor.

Quoc ileride iki sevgili çömezi olacak olan Dong'la Giap'a, 1940 ta, Kumming'te (Yunnan) rasladı. Vu Anh bu görüşmelerden birini şöyle anlatıyor : "Bunları gezdirmek için, Tran'la ben bir kayık kiralamıştık... Amca neşeli neşeli : "Bizim Dong pek o kadar ihtiyarlamamış! " dedi. Sonra Giap'a dönüp: "O hep yirmi yaşındaki bir kız gibi taptaze..." diye ekledi (2).

Ama, en çok Vo Nguyen Giap'ın "amca" ile ilk karşılaşmasını anlatan hikâye üstünde durmak lâzım.

Yarının generali (Giap) 1940 yılının Mart ayı başlarında

(1) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** Hanoi. 1962, s. 140.
(2) **Aynı eser,** s. 157 - 158.

tarih okuttuğu okuldan ve Hanoi'dan ayrılmış. Her şeyi gözealmış. Ya İnkılâbın zaferi, ya hiç. Esrarengiz "Vuong" u aramak için, Pham Dong'la yola çıkmış. Versailles Konferansı'na isteklerini sunan, *Le Paria*'da yazılar yazan, Tours Kongresinde bulunan, Komünist Enternasyonalinin toplantılarına katılan, Vietnamlı gençlerin hayal ettikleri o Nguyen Ai Quoc denilen insanı ne yapıp yapıp bulacak... Giap, Quoc'un bir fotoğrafını uzun zaman yanında taşımış, evvelce gördük ki, Vietnam'daki partinin kanun çerçevesi içinde yayınlanan gazetelerinde 1936 ve 1938 yılları arasında çıkmış "Line" imzalı makaleleri okumuş.

İşte şimdi kayıkta onunla karşılaşmış: "Avrupalı gibi giyinmiş, fötr şapkalı, orta yaşlı bir adam bize doğru yaklaştı. Bendeki o yirmi yıllık ünlü fotoğrafla kıyaslayınca, gözüme daha canlı, daha çevik bir insan gibi göründü. Aydın bir sadeliği olan bir kimse ile karşılaşmıştım. Kendisini ilk defa görüyordum. birbirimize çoktan kuvvetli bir dostlukla bağlı olduğumuzu hissetmiştik... Orta Vietnam şivesile konuşuyordu (3). Bu kadar uzun bir ayrılıktan sonra, onun böyle kendi yerli şivesini muhafaza edebileceğini, söyleseler, inanmazdım." (4).

Fransız devletinin çökmesi, önemli Japon askerî birliklerinin Hindi Çinî'ye girmesi, liderle birlikte çalışanların söylediklerine göre, o zamanlar onun aydın bir şekilde tahlil ettiği bir tekâmülün kesin etkenleridir. Fransa'nın faşizm elile bozguna uğramasında, büyük bir askerî güce dayanan Japon iktidarının eskimiş bir sömürge sisteminin yavaş yavaş yerini almasında menfî birtakım unsurlar vardı. Ama, sömürgeciliğin yıkılması İnkılâp için bir kazançtı. Japon tehdidi de, Vietnam'ın bağımsızlık hareketi ile, Nguyen Ai Quoc ve arkadaşlarının o zamanlar münasebete girişebilecekleri biricik Çin kuvveti olan Kuomintang arasında "objektif" bir yaklaşmaya sebep oldu. Mao'nun Yennan'ı ile Moskova o kadar uzakta ki.

(3) Vo Nguyen Giap, Nghe Tinh'e yakın olan Quang Binh'tendir.
(4) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** Hanoi. 1962, s. 177.

Komünist Enternasyonalinin 1935 Kongresinde kurulmasına karar verdiği genişletilmiş cephe (Halk cephesi) taktiğini 1930 yıllarındaki inkılâpçı atılganlıkla eylemli bir strateji içinde birleştirmenin zamanı gelmişti. Geniş bir koalisyona giden yolu açmak, ve, ikisi ortası yoldan giderek, iktidarı ele geçirmeyi hazırlamak lâzımdı. İkisi ortası yoldan. Çünkü, lider "isyan zamanının henüz gelip çatmadığını" tekrarlamaktadır. Eylül 1940 taki Kuzey Tonkin (Kuzey Vietnam) Kasım 1940 taki Batı Cochinchine (Güney Vietnam), ve Ocak 1941 deki Nghe An (Ho Şi Minh'in doğduğu yer) ayaklanmaları ona vakitsiz çıkarılmış birtakım isyanlar olarak görünmektedir. Böyle olmakla beraber, Nguyen Ai Quoc, bu ayaklanmaları, Vietnam halkının olgunlaştığına ve büyük eylemlere hazırlandığına delil saymaktadır.

1940 kışında, "kurtarılan Bac Bo (Tonkin) mıntakası" nı Cao Bang dolaylarında teşkilâtlandırdı. "Ho amca" (Mao Tsetung etrafında bulunanların Yennan'da kendisine verdikleri Ho Quang'tan gelme) diye anılmağa başlıyan Nguyen Ai Quoc, otuz yıl gurbette yaşadıktan sonra, 1941 yılı Ocak ayının sonlarında memlekete döndü. Vietnam'ın kuzeyinde, Pac Bo'da, Çin sınırına çok yakın bir yerde, Cao Banc ile Tsin Si arasındaki Nung memleketinin kireçli arazisindeki bir dağın eteğinde bir mağara keşfetti. Mağaranın önünden çağıldıyan bir ırmak akıyordu. O burada, istalaktitler ve kalın sarmaşıklar, çalılıklar ve kaya döküntüleri arasında bir yıldan fazla yaşadı. Dağa Karl Marx, ırmağa da Lenin adını taktı. Çalışıyor, etrafını alan arkadaşlarına hiç yorulmak bilmeden kendi fikirlerini aşılıyordu. Sırtında Nung memleketi dağlılarının çivit renkli bez dokumasından bir elbise, küçük boydaki *Viet Lap* (Bağımsız Vietnam) gazetesini dağ, dere, tepe dolaşıp köylere dağıtıyordu.

Hindi Çini Komünist Partisinin 8. "Büyük konferansı" nı (Plenum) Nguyen Ai Quoc 10 - 19 Mayıs 1941 de işte burada

(5) Hoang Quoc Viet, **Vietnam mukavemet hareketinden hikâyeler,** Paris. Maspéro, s. 162.

topladı, ve konferansa kendisi başkanlık etti. Konferansın toplandığı dallardan ve sazlardan çatılan kulübede bambudan yapılmış bir masadan başka eşya yoktu, herkes birer ağaç kütüğünün üstüne oturmuştu (5). Çağdaş tarihimizin en ünlü hareketlerinden biri olan *Viet Minh* işte böyle bir kulübede kurulmuştu.

Vietnam marksçılığına ilk can veren Hoang Quoc Viet, Truong Şinh, Pham Van Dong, Hoang Van Thu, Vu Anh, Phung Şi Kien, Vo Nguyen Giap gibi kimseler Viet Minh kurucusunun etrafında toplanmışlardı. Hareketin dayandığı temelleri genişletmek ve Vietnam vatanseverliği üstünde ısrar edip, "millî" isyanı iyiye doğru götürmek için, bu grup doğrudan doğruya Bay Ho'nun ilhamı ile şu kararı verdi :

"Yalnız işçileri, köylüleri, küçük burjuvaları ve millî burjuvaları bir araya toplamakla kalmayıp, vatansever toprak sahiplerini de içine alan geniş bir Millî Cephe kurmak ve toprak alanında, şimdilik, vatana ihanet edenlerin topraklarını müsadere edip yoksul köylülere dağıtmak, gibi sınırlı bir parolayı benimsemek."

Vietnam İnkılâbı tarihinde son derece önemli bir an bu. Belki de en önemlisi. Çünkü, Nguyen Ai Quoc vatansever İnkılâp uğrunda mücadele eden insan olarak işte o anda tam manasile belirmiş oldu. Üçüncü Enternasyonalin sıkı disiplini ondaki milliyetçiliği yirmi yıldır epey susturmuştu. Pac Bo mağarasında millî meseleyi tekrar ele almak cesaretini gösterdi. Vietnam Komünist Partisi sözlerini bırakıp, *Hindi Çinî Komünist Partisi* sözlerini benimsiyen, millete dayanmanın yasak edilmesinden acı duyan Bay Ho hareketi bile bile "Cuu Quoc" (Millî kurtuluş) bayrağı altında topladı. Bundan sonra, vatan tarihi, bayrak, Vietnam kültürü üstünde, bunun sonucu olarak ta, işçi sınıfından çok, köylüler üstünde ısrar edilecektir.

Vietnam'ın bağımsızlığı uğrunda kurulan Birlik *(Vietnam Doc Lap Dong Mingh*, kısaca *Viet Minh*) o zamanlar şu amaçla ortaya çıkmıştı :

"Halkımızın kurtuluşu ve milletimizin selâmete kavuşması

uğrunda hep birlikte çalışmak üzre, servet, yaş, kadın, erkek, din ya da siyasî kanı farkı gözetmeksizin, bütün vatanseverleri bir araya toplamak."

Programı da varılacak "en yakın" hedefi göstermekle yetinmişti :

"Japon faşistlerini ve Fransız sömürgecilerini devirdikten sonra, yeni demokrasi zihniyeti ile ve altın yıldızla kızıl bayrak alâmetini taşıyan Vietnam Halk Cumhuriyetinin inkılâpçı hükümeti kurulacaktır." (6)

Pac Bo mağarasında inkılapçı gizli teşkilâtı kuranların uzun vadeli niyetlerini gizliyen biricik şey "altın yıldızlı kızıl bayrak alâmeti" idi. Ama, konferans sonunda kalemealıp, 6 Haziran 1941 de Liao Çeu adlı Çin kasabasından her yere dağıttığı halka hitap eden o bildiride (bu ünlü metnin "Yabancı memleketten gönderilen mektup" adını taşıması bu yüzdendir), Nguyen Ai Quoc girişilen mücadelenin milliyetçi ve hep birlikte yürütülecek yüzü üstünde ısrar etmektedir. Bildirinin başlangıç kısmı manalıdır :

"Saygı değer ihtiyarlar,

"Vatansever insanlar,

"Aydınlar, köylüler, işçiler, esnaflar, askerler,

"Sevgili hemşeriler,

"Almanlar tarafından yenileliberi Fransızların kuvvetleri parçalandı, dağıldı... Bunlar alçaklık edip, memleketimizi Japonların eline teslim ettiler... Halkımız, eskiden, Fransız korsanlarının elinde caınız hizmeti görmüştü, şimdi de Japon korsanlarının kölesi oldu... Lac ve Hong'ların (7) bugünkü çocukları, yani 20 milyondan fazla insan buna daha uzun zaman katlanmamak kararını verdi. Bugün kurtuluş saatı gelip çatmıştır.. Geçmiş yüzyıllarda, memleketimiz Moğol istilası tehlikesile karşılaşınca, Tan devri ihtiyarları bu tehlikenin karşı-

(6) **Vietnam işçi sınıfı Partisinin büyük tarihî devirleri,** Hanoi, s. 41.

(7) Vietnam halkının efsanevi kurucuları.

sına dikilmişlerdi... İhtiyarlarımız ve vatansever insanlarımız bu ünlü atalarımızın örneğine uymalıdırlar.

"Yürekleri vatanseverlik duygusu ile dolup taşan zengin eşraf, askerler, köylüler, aydınlar, memurlar, esnaflar, delikanlılar, kadınlar, millî kurtuluş şu anda her şeyden üstün tutulmalıdır! Japon ve Fransız faşistlerile bunların av köpeklerini devirmek için birleşmeliyiz...

"İnkılâbın savaşçıları, savaş saatı çalmıştır! İsyan bayrağını açıp, altına toplanınız. Vatanın kutsal çağrısı kulaklarınızda çınlamaktadır...

"Vietnam İnkılâbı zaferi kazanacaktır !

"Dünya İnkılâbı zaferi kazanacaktır!" (8).

İnkılâpçının vatansever maskesi altından her zaman başını çıkardığını son cümle burada da göstermektedir... Hazırlanmakta olan bu mahallî isyanı bütün dünyayı saran savaşa bağlamamazlık edebilir miyiz? 1941 yılının o ayında, faşist Alman orduları Sovyetler Birliğine saldırmıştı. Altı ay sonra da Amerika Birleşik Devletleri Kuvvetleri Pearl-Harbour'da hücuma uğradı. Nguyen Ai Quoc, Pac Bo'da, ilk teşkilât kadrolarını kurarken, *Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Komünist (Bolşevik) partisi tarihi* ile Sun Tse'nin *Orduların sevk ve idaresi*'ni Vietnam diline çevirirken ve *Çete savaşı usulleri, Çinlilerin çete savaşı tecrübesi, Fransızların çete savaşı tecrübesi* adlı kitaplarını yazarken, Vo Nguyen Giap ve dağlı Şu Van Tan kumandasındaki ilk çeteci grupları, liderin verdiği direktiflere uyularak, o zaman için askerî teşekküllerden daha faydalı olduğuna hükmedilen birer "propaganda birliği" haline getirildi, ve bu "propaganda birlikleri" faaliyet alanlarını, 1941 yılı sonlarında, ta Güneye (Tuyen Quang'a ve Thai Nguyen'e) kadar genişletti.

Nguyen Ai Quoc, Temmuz 1942 de, tekrar Çin'e gitmek kararını verdi. Bu yolculuğun iki hedefi vardı. En resmî olan bi-

(8) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler,** s. 24 - 27; Ho Şi Minh,, **Millî Kurtuluş savaşımız,** Murat Devrim çev., Ankara. 1968, s. 60 - 63.

rinci hedef, Vietnam bağımsızlığı uğrunda kurulan Birlik *(Viet Minh)* adına Çan Kay-şek'le temasta bulunmak ve Japon faşizmine karşı girişilen ortak mücadelede generalin desteğini kazanmak. İkinci hedef, tabiî, Çin Komünist Partisi ve Moskova ile tekrar münasebet kurmak, ve Vietnam komünistlerinin Komünist Enternasyanolinin son Kongresindeki zihniyete, yani "millî cepheler" zihniyetine uygun olarak tespit ettikleri stratejiyi "kardeş partiler" e izah etmekti.

Lider, yola çıkarken, kendine yeni bir savaş adı seçti. Bu da *Ho Şi Minh* idi. Evvelce gördük ki, Çinli arkadaşları kendisini Ho Quang adile çağırmaktaydılar. O baştaki Ho kelimesine *Şi Minh* "aydınlatan" (9) sözlerini ekledi. Eski inkılâpçı, şimdi liderden çok, bir meşaledir. Ama, peygamberliğe sürüklenip gitmekten sakınmaktadır. Pratik bir insan olduğundan, yeni adı ile bastırdığı kartvizitlerinde kendini Vietnam'da oturan Çinli bir gazeteci olarak tanıtmıştır.

Ho Şi Minh'in yolculuğu uzun sürmedi. Daha Çin sınırını geçer geçmez, kendisine kılavuzluk eden Çinli ile birlikte yakalandı. Kuomintang yakaladığı kimsenin ne değerde bir insan olduğunu hemen anladı mı acaba? Muhakkak olanı şu ki, *Viet Minh,* o zamanlar mareşal Çang Fa - kvei ve siyasî müşaviri Siao Ven tarafından ortaya atılıp, Çin'de Kuomintang'a sadakatla bağlı bir Vietnam Partisi kurmağa dayanan planlara aykırı idi. Çin'in güney sınırlarında kaynaşma merkezi olacak yeni bir Yennan kurulmasına göz yumulamazdı.

Çok geçmeden, arkadaşları Bay Ho'nun yakalandığını haber aldılar. Hatta bir gün kendilerine öldüğü bildirildi. On yıl önce Hong - Kong'ta olduğu gibi, aylarca herkes onu ölü diye bildi.

Vo Nguyen Giap bu olayı hem nükteli, hem de heyecanlı bir şekilde anlatmıştır:

(9) Nghe Tinh'te doğmuş olup, "kâğıt parayı icat etmekle" ünsalan tarihî kişi Ho Qui Ly'den ilham almıştır belki de. Ama, Quang sözünün de "ışık" manasına geldiği öne sürülebilir.

— Bir gün, Pham Van Dong'tan bir mektup aldım... Ho amcanın Kuomintang hapisanelerinde öldüğünü bildiriyordu. Bunun acısı bizi felce uğratmıştı. Saygı değer liderimiz için bir cenaze merasimi tertipledik, Dong yoldaş ta merasimde verilecek söylevi yazacaktı. Amcanın tahtadan yapılmış küçük bavulunu açtık, resim aradık. Yoldaşlardan birisini hemen Çin'e yolladık, mezarının bulunduğu yeri öğrenip gelecekti.. Aradan birkaç ay geçtikten sonra, Çin'den gönderilmiş bir gazete geldi. Adres yazılı olan kuşağın üstünde bildik bir kimsenin elyazısile şu mısralar vardı :

Bulutlar tepeleri tutuşturmuş,
Dağlar bulutlarla kucak kucağa...
Yalnız başımayım, yüreğim üzgün,
Gözlerim uzak Güney göklerinde :
Dostları, hep onları düşünürüm.

"Sevinçten çılgına dönmüştük, ama bu işe de çok şaşmıştık. Bize acı haberi getiren Cap yoldaşa soru üstüne soru soruyorduk.

"— Çinli vali bana: "Sou Leu! Sou Leu! (çoktan öldü)" diye karşılık verdi.

"— Yok canım, sen vurguları birbirine karıştırmışsın. O her halde : "Çu Leu, Çu Leu (çok iyi!) demiş olacak."

Ayaklarına zincir vurulan Ho Şi Minh tam on bir ay hapisane hapisane dolaştı. Uyuz hastalığına tutulup, en azılı haydutların arasında yaşadı, mahkûmlarla yan yana yattı, hatta bunlardan biri bir gece yanı başında ölmüştü.

Çinlilerin istedikleri şey, Ho Şi Minh'in kendi eylemini ve kadrolarını mareşal Çang Fa-kvei ve Yunnanlı benzeri mareşal Long Yun'a boyun eğen Vietnamlı milliyetçi topluluklarının eylemine tabi kılmasını sağlamak mıydı? Yoksa, Ho amca sistemi ezme usullerinin kurbanı mı olmuştu ?

Ho Şi Minh, kâh boynunda demir bir halka, çoğu zaman ayakları zincire vurulmuş olarak, Nanning'ten Tsin Tsi'ye, Kvei

Lin'den Lieu Çeu'ya yürüdü, ölmedi. Gördük ki, yazılar da yazdı. Çok sonra *Hapisane notları* (10) adlı kitapta yayınlanan şiirleri kaleme aldı.

Şaşılacak şey, bu hararetli milliyetçi yazılarında, o zamanlar, millî dili kullanmıyor, T'ang devri (VI - IX. yüzyıllar) ndeki o güzel klasik çinceyi, Mao Tse-tung'un da sevdiği üslubu kullanıyordu. Ho amca'nın üslubu ile Mao Tse-tung'un üslubunu karşılaştıran Vietnamlı tenkitçiler Viet Minh liderinin üslubunu daha ince, daha zarif buluyorlar.

Son derece sade, dokunaklı, dolaysız, ahlâkçı olan bu yüze yakın kısa şiirde köylü mizahı, çoğu zaman, yerini örnek mücadelecinin öğretici edasına bırakır. Bütün bu şiirlerde Vietnamlının örnek denecek metinliği ve sabrı ile karışmış bir insan sevgisi âdeta hep vardır. Bu şiirleri yazan mahpus büyük bir sanatçı mıdır? Mizah anlayışı olan bir ahlâkçı insan olduğu muhakkak.

Ahlâkî davranışında :

Hapiste olan senin vücudun,
Ruhun değil ki...

ve şiirlerine pek önem vermeyişinde :

Hürriyet gününü bekleyip,
Şiir yazıyorum ben şimdi.

neye bel bağlandığı daha ilk kelimelerinden anlaşılıyor.

Ama, ses, olaydan özdeyişçi bir ahlâkçılığa doğru perde perde yükseliyor :

"Pirinç havanda acı çeker ama,
Acı geçince, beyazlığa hayransın;
Günümüzde insanlar da böyledir,
Felâketle dövülüp adam olur."

(10) Ho Şi Minh, **Hapisane notları**, Phan Nhuan çev., Paris. Pierre Seghers. 1963. Kitabımızda okuduğunuz mısralar kâh bu çeviriden, kâh G. Boudarel'in çevirisinden (**Les Lettres françaises**, Haziran 1960) alınmıştır.

Koğuşta bit içinde yatan mahkûmların uyuyuşlarına bakarken de bu ses gürlemektedir :

"Gözleri kapanınca, hepsi temiz, hepsi dürüst,
Uyandılar mı, iyisi kötüsü belli olur.
Oysa, doğuştan, ne bu iyi, ne kötü öteki,
Eğitimdir bunları iyi de kötü de yapan."

Bay Ho'nun şiirlerini fransızcaya çeviren Phan Nhuan bu sözleri Vietnam'daki okul öğretmenlerinin çocuklara öğrettikleri şu atasözü ile kıyaslıyor :

"İnsan doğduğunda iyidir."

Kim Lien köyünde doğan küçük Cung, Bay Ho olunca, hapisanede Rousseau'dan Marx'a geçmiştir.

Bazan acı bir çığlık kopardığı olur :

"Bu zindanda geçirdiğim
İnsanlık dışı şu dört ay;
Sanki on uzun yılmış gibi,
Beni acı yedi bitirdi!"

Ya da, önce tatlı bir hayale dalar :

"Gül açar, gül solar,
Bilmez yaptığını;
Ama o kokusu
Hapse yayılmasın,
Adaletsizlikler,
Hepsi birden dolar
Kalbine mahpusun."

Hulya ittihamname haline gelmiştir. Biraz ileride de şöyle der :

"Bugünkü şiire, çelik gibi, su vermeli,
Şairler bilmeli dövüşmeyi herkes gibi!"

Şairin ara sıra hüzne kapıldığı olur :

"Sabahleyin duvara tırmanan güneş,
Kapıyı çaldı, oysa kapı kapalı,
Hapisane daha gece karanlığı...

... Dövüşene hep vururlar zincirleri,
Zincire vurulan yatacak yer bulur,
Zinciri olmıyanın hali dumandır...
Pirinç devletten, yattığımız yer saray,
Muhafızlar nöbetleşe emrimdedir,
Öyle ya, az şeref mi bütün bunlar?..."

Ho Şi Minh ne André Chenier'dir, ne de "Reading zındanı" nda yatan Oscar Wilde'tır. Asya duygululuğu ile Fransız romantizmini içinde taşıyan, Victor Hugo'nun *Yüzyılların efsanesi'*-nden ve belki de Paul Verlaine'den gelme şeylerle çın çın öten bu sözlerde hem şefkatli, hem de gururlu bir şeyler var. Ho Şi Minh'in kişiliği, kültürü ve garip alınyazısı bu sözlerde acaip bir şekilde ifade edilmiştir. Ping Ma zındanında kalın kâğıtlara köşeli güzel harfler çizerken Nghe - An'ı, T'ang devrindeki gelmiş geçmiş büyük yazarları hatırlamakla kalmamış, Paris'-te Jemmapes rıhtımında okuduğu şeyleri, Jules Raveau ile Georges Pioch'u da hatırlamıştır.

"Eski faşist düşmanı mücadeleciyi kurtarmak için" arkadaşları son derece şiddetli bir mücadeleye giriştiler. Faşist düşmanı filân gibi deliler Kuomintang'ın adamları üstünde etki yapabilir miydi? 1925 - 1926 yıllarında Kanton'da komünistlerle birlikte mücadele etmiş olan mareşal Çang Fa - kvei'nin, inkılâpla, öteki "savaş senyörleri" nden daha fazla münasebetleri vardı.

Hindi Çinî Komünist Partisi ile Viet Minh'in kurucusu hapsedildiği sırada, mareşal Vietnam'da iktidarı ele almak için 1942 Ekiminde uzun sabır istiyen bir harekete girişmişti. Bu maksatla, Viet Minh'e rakip bir birlik kurmuş, kendi yardımcısı olan Siao - Ven bu birliğe *Vietnam caş mang dong minh hoi*

(Vietnam inkılâpçı Birliği) adını vermişti. Kuomintang'ın şefleri, uzun zamandır sürgünde yaşadığı için kendi ana dilini bile unutmuş olan Nguyen Hai Than adlı Vietnamlı eski bir milliyetçiyi bu Birliğin başına getirmişlerdi. Çinliler bundan daha uysal birini bulamazlardı. Çünkü, başkan Roosevelt ile Çan Kay - şek arasında daha şimdiden hazırlanan bir plana göre, Kuzey Vietnam, Japonların yenilmesinden sonra, Çin'in vasiliği altına sokulacaktı.

Fransız sömürge iktidarının daha şimdiden bocaladığı bir sırada, Sovyetler Birliği ile Müttefiklerin Alman ordularını Avrupa'da iyice hırpalamaları üzerine, Fransa'da Vietnam İnkılâbı ile işbirliği yapabilecek bir rejim kurulması ihtimalleri belirdiği bir sırada, şimdi de yeni bir Çin tehlikesi belirmiş, yeni Çung King emperyalizmi Fransız sömürge idaresini devralmağa kalkışmıştı. Nguyen Ai Quoc bu işte büyük bir strateji ustasına yaraşan bir oyun oynadı. Hapisaneden bitkin ve dermansız bir halde çıkar çıkmaz, türlü facialarla ve tehlikelerle dolu olan hayatının en güzel manevralarından birini yaptı.

Hapisten daha çıkmadan önce, mareşal Çang Fa - kvei'e haber gönderdi, "mareşal tarafından kurulan" Parti ile işbirliği yapmağa hazır olduğunu bildirdi. Bu arada, eski milliyetçi Nguyen Hai Than'ın beceriksiz bir kimse olduğu iyice anlaşılmıştı. Böyle olmakla beraber mareşal Üçüncü Enternasyonalin temsilcisi olan Nguyen Ai Quoc'u biraz tehlikeli buluyordu... Mahpus kendisine itiraz etti, adını değiştirdiğini, artık Nguyen Ai Quoc diye birisinin bulunmadığını bildirdi. Ho Şi Minh adını alan adamı kim tanır? Ayrıca, biraz çinceye çalan bu ad Çung King üstünde iyi bir etki yapacaktı. İşte böylelikle, mahpus, Çang Fa - kvei tarafından Viet Minh'in yerini almak maksadile kurulan teşkilâtın, *Dong minh hoi*'un başına getirilmiş oldu... Çin siyasetinin harikalarından biri bu da !

ALTINCI BÖLÜM

KURTARICI

Pis ve leş gibi kokan Ping - Ma ve Kvei - Lin zındanlarından çıkar çıkmaz, Ho Şi Minh, Japonlara karşı savaşmak ve Vietnam'ı bağımsızlığa kavuşturmak için, masrafları çinliler tarafından verilen (ayda 100.000 dolar) teşkilâtın başına geçti (1). Bay Ho ilk iki hedefine ulaşmıştı. Üçüncü hedefi olan İnkılâba ulaşmak için biraz sabredecekti...

Hapisaneden çıktıktan bir ay sonra, Yunnan'da lideri görmeğe giden Hoang Quang Binh onun *Dong minh hoi*'u çekirdek haline getirmek siyasetini savunuşunu ve umutlarını izah edişini anlatıyor :

— Yataktaydı. Bir gemici fenerinin donuk ışığı ile aydınlanmış bir odada benimle konuşuyordu. Avurtları çökmüş, gözleri yuvalarına gömülmüştü. Öyle olduğu halde, yüzünde hâlâ bir sevinç parlaklığı vardı. Üstündeki yorgan titriyordu, sıtma yakasını bırakmamıştı. Sakalı hep eskisi gibi hasır püskülü gibiydi, yastık diye kullanılan heybenin üstüne yayılmış olan kabarmış saçlarında daha şimdiden tek tük aklar belirmişti. Onu böyle görünce, şaşkına dönmüş, fena olmuştuk. Nesneleri ve insanları böyle büyük bir aşkla sevmek mümkün mü?

Ho Şi Minh ile Viet Minh, yani İnkılâpçı Vietnam makina-

(1) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** s. 147.

sı artık ıstıraplı geçen çocukluk günlerinden sıyrılıp, bayrağı ile, rumuzlarile ve savaş adlarile mücadele alanına atılmıştı.

Çok geçmeden, Giap, Yukarı Tonkin'de Fransız sömürge idaresine isyan eden Şu Van Tan'ın çetecilerile birleşti. Toprak kazanmaktan çok, yarın için faydalı olacak bir adım atmak kaygısı ile Cao Bang'a ve Thai Nguyen'e sızma teşebbüsü yavaş yavaş Fransız sömürge idaresinin sert mukavemeti ile karşılaştı.

Bu faaliyetler hem amiral Decoux'nun Vichy hükümetini temsil ettiği Hanoi makamları, hem de Haziran 1943 tenberi general Charles de Gaulle'ün başkanlık ettiği Cezayir Komitesi tarafından Yunnan'ın başkenti Kun - Ming'e gönderilen Fransız askerî heyetini telaşa düşürdü. Amiral Decoux'nun diplomasi temsilcisi de Boisanger ile Fransız askerî heyetinin bir üyesi Cao Bang'ta buluşup bir görüşme yaptılar. Vietnamlı inkılâpçıları desteklemekten vazgeçilmesini sağlamak için, milliyetçi Çin makamları nezdinde bir teşebbüste bulundular. Öte yandan, Ho Şi Minh'e ve arkadaşlarına tanınan imtiyazlar komünist düşmanı Vietnamlı milliyetçileri son derece sinirlendirdi. Kuomintang kendi "hakiki" dostlarına ihanet ederek, komünistlerle bir olup oyun mu oynuyor? Vietnamlı rakip eğilimlerin arasını bulup uzlaştırarak bu zıtlıkların içinden sıyrılmak istiyen mareşal Çang Fa - kvei 1944 Martında - çete savaşları için subay yetiştirecek bir okulu bulunan - Lieu Çeu'da bir Vietnam hareketleri Kongresi topladı.

Ho Şi Minh ile Pham Van Dong bu Kongrede, Nguyen Hai Than, Bo Xuan Luat, Vu Hong Khanh, Truong Boi Cong, Nghiem Ke To, Nguyen Tuon Tam gibi Çin taraftarı, Japon taraftarı, ya da sadece miliyetçi grupların şefleri karşısında Viet Minh'i temsil ettiler. Viet Minh şefleri şiddetle tenkit edildi, aşırı ve zararlı teşebbüslere girişmekle, hareketi kendi çıkarlarına gaspetmekle ittiham edildi. Çinli idarecilere gelince, tabii ki, komünistler için pek elverişli olmıyan bir yönde hakemlik ettiler. Ho Şi Minh birazcık geri çekilmek zorunda kaldı. Lieu - Çeu Kongresinden sonra, çinlilerin eski dostu Truong Boi Cong başkanlı-

ğında kurulan "geçici hükümet" te Bay Ho ancak bir bakanlık görevi almakla yetindi. Ama, rakiplerinin tasarladıkları kendisini elemeleri tehlikesini atlatmış oldu. O zamanlar, kendisi için son derece lüzumlu olan Çin - Amerikan mekanizması içinde bulunmakta devam etti.

Bu sözüm ona hükümet içindeki kendi "müttefikleri" birbirlerini yemeğe başladıkları bir sırada, Viet Minh lideri Hindi Çinî sınırına gitmişti. Kendi arkadaşları burada yalnız askerî bir baskı yapmakta devam ediyorlardı. "Lieu Çeu hükümeti" çok geçmeden dağılıp gidecek, ama Bay Ho, çetecileri ve şebekeleri, Batıdan kötü haberler gelmesine rağmen, yaşamakta devam edeceklerdir.

General Charles de Gaulle 8 Kasım 1943 te Cezayir'de yaptığı bir konuşmada Hindi Çinî'ye tekrar yerleşmenin Fransa için bir "zorunluk" olduğunu söylemişti. "Fransız demokratları" na birkaç çağrıda bulunan ve "Fransız ve Japon faşistleri" ile "De Gaulle'cüler" arasında bir ayırım yapmış olan Viet Minh propagandası bu konuşma aleyhinde şiddetli bir tepki gösterdi. Haziran 1944 te Tonkin'de basılıp dağıtılan bir bildiride, özellikle, şöyle deniliyordu :

— Demek ki, Alman hâkimiyetine karşı mücadele eden Fransızlar başka halklar üstündeki kendi hâkimiyetlerini muhafaza etmek iddiasındadırlar! Hindi Çinî komünistleri olan bizler Cezayir Komitesinin bu tutarsızlığını şiddetle protesto ederiz. Hindi Çinî'de faşist düşmanı geniş bir cephe kurmak uğrunda çalışmakla, biz hem kendimizi, hem de faşist düşmanı yabancıları faşist Japon askerlerinin zulmünden kurtarmak istiyoruz. Ama, bunu yaptığımız için, De Gaulle'cülerin ya da başkalarının hâkimiyeti uğruna millî bağımsızlığımızı feda ettiğimizi söylemek, düpedüz safsatadır, düpedüz saçmalamaktır."

Üç ay sonra yayınlanan, ve garip bir kehanet edası taşıyan yeni bir bildiri, Ho Şi Minh ve arkadaşlarının siyasî tahlili gayet başarı ile yaptıklarını ispat ediyor :

— Hücuma geçmek zamanı gelmiştir. Almanya ha yenildi ha yenilecek. Naziliğin bozguna uğraması, Japonya'nın da boz-

gunu demektir. De Gaulle'cüler Japonlara karşı çıktıkları bir sırada, Amerikalılarla Çinliler de Hindi Çinî'ye gireceklerdir. Japonlar, askerî bir hükümet kurmak için, Fransız faşistlerini belki daha önce devirecekler... O zaman, Hindi Çinî'de bir kargaşalıktır başlıyacak. Artık ortada iktidar diye bir şey bulunmıyacağından, iktidarı ele geçirmemize hacet bile kalmıyacak... Yakında, çok elverişli şartlar içinde, tarihimizde hiç eşi emsali olmıyan elverişli şartlar içinde ayaklanacağız. Fırsat tam bu fırsat olunca, etkenler de elverişli bulununca, bundan faydalanmamak, memleketimizin tarihine karşı işlenmiş affedilmez bir cinayet olur" (2).

Vo Nguyen Giap'ın can verdiği Cao Bang mıntakasındaki inkılâpçı komite, 1944 yılının Temmuz ayı sonlarında, Kuzey Vietnam'da askerî ayaklanma hareketinin başlaması fikrinde olduğunu açıkça ilân etti. Giap Eylül ayında Ho Şi Minh'in Pac Bo'da oturduğu mağaraya gidip, kendisile görüştü. Lider, itiraz ederek, Giap'ın yalnız "mahallî" tahlile dayandığını, meseleyi tümü ile ele almadığını söyledi, genç yoldaşının heyecanını yatıştırdı.

"Barışçı İnkılâp safhası geçmiştir, ama, dedi Bay Ho, genel isyan saatı da henüz gelmemiştir." Bununla beraber, Giap'a bir "kurtuluş birliği" kurulmasını teklif etti, bunun hedefi askerî olmaktan çok siyasî olacaktı. İhtiyar lider şu noktayı da eklemeyi unutmadı: "Gerçi çok kuvvetli değiliz, ama, hiç bir harekette bulunmadan kendimizi ezdirmek için bir sebep değil bu..." Giap yanından ayrılırken, kulağına şunları fısıldadı :

— *Gizli, her zaman gizli davranıp, ancak gafil avlıyarak baskın yapınız. düşman daha harekete geçmeden çekiliniz...*" (3)

Ho Şi Minh, 1944 yılının Aralık ayı başlarında, "Vietnam'ın kurtuluşu uğrunda silâhlı propaganda Birliği" nin teşekkülü hakkındaki direktifleri imzaladı. O zamanlar Tonkin'in Yukarı -

(2) Philippe Devillers. **Vietnam tarihi : 1940 - 1952,** Paris. 1953, s. III.

(3) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** s. 201 - 202.

Mıntakasında bulunan Giap kumandasındaki 34 savaşçı bu birliğin ilk çekirdeğini teşkil etti. Ho Şi Minh'in verdiği direktifler şunlardı :

1. "Vietnam'ın kurtuluşu uğrunda silâhlı propaganda Birliği" adının manasını şöyle anlamalıyız: Bu birlik askerî kuvvetten çok, siyasete dayanacak. Askerî bakımdan etkin olmak için, dayanılacak temel prensip "kuvvetleri bir noktaya toplamak prensibidir"..

2. Mahallî silâhlı gruplar karşısındaki davranış şudur: Mahallî kadroları, yetiştirmek düşüncesile, bir araya toplamak, edinilen tecrübeleri birbirine anlatmak, birbirinin maneviyatlarını kuvvetlendirmek, harekât arasında bağ kurmak düşüncesile, yetişmiş olanları çeşitli mıntakalara yollamak.

3. Kullanılacak taktik : Çete savaşı usulleri, eylemde gizlilik, çabukluk, çeviklik, hareket kabiliyeti. Bunlar şu prensibe dayanmalıdır: Ansızın ortaya çıkıp, hiç bir iz bırakmadan hemen gözden kaybolmak. "Vietnam'ın kurtuluşu uğrunda silâhlı propaganda Birliği" kalabalık bir ailenin en büyük evladı olacaktır... Bu birlik Kurtuluş Ordusunun çekirdeğidir. Kuzeyden Güneye kadar, bütün Vietnam toprakları bu Birliğin eylem alanıdır"(4).

Çok geçmeden, Viet Minh'in ilk "muntazam" savaş grupları teşekkül etti. Bu gruplar tarafından korunan Ho Şi Minh, 29 Ekim 1944 te, Hindi Çinî topraklarına girdi, Pac Bo sınır mıntakasından epey içerilere kadar daldı, ve Thai Nguyen eyaletine geldi. Kalkerli yalçın kayalar arasında bir yere yerleşti. On ay sonra, buradan Hanoi'a gidecek, 1947 ve 1954 yılları arasında, barınmak için sık sık buraya gelecektir.

Viet Minh çetecileri - yarbay Bernier kumandasında Japonlara karşı dövüşen küçük Fransız savaşçıları topluluklarından ara sıra bunlara katılanlar - memleketin her yerinde çil yavrusu gibi dağıldılar. Birçok garnizonlardan askerlerin kaç-

(4) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler,** s. 30 - 31; Ho Şi Minh, **Millî Kurtuluş Savaşımız,** Murat Devrim çev., Ankara. 1968, s. 70 - 71.

malarına sebep oldular. Thai Nguyen yakınlarındaki Dinh Ca adlı (dağlık) dar geçide sızdılar. Bir "kara fiyoru" nu andıran bu geçit, Galieni'nin giriştiği askerî harekâttanberi, asilerin sık sık barındıkları bir yer olmuştu. Çeteciler üç dağ köyü ile birleşmişlerdi. Tahrikler durmadan yer kazanmakta, yayılmaktadır.

Bu devre en çok, çalılıklar arasındaki okullarda marksçı doktrini öğretme, mücadeleleri ve subayları yetiştirme devresidir. Bu devreye can veren adam, Ho Şi Minh'in kontrolü altında çalışan Giap'tır. Bu komutanın anlattığına göre, Viet Minh'in kurucusu, pantalonun paçalarını dizlerine kadar sıvayıp, yakındaki dereyi derin olmıyan yerinden geçerek, bazan bu derslere gelirmiş. Ziyaretçinin, sorular sormak suretiyle, derse katıldığı olurmuş. Derslerden birinin sonunda, öğrencinin biri Giap'a yaklaşıp, demiş ki :

— Şu acaip kılıklı ufak tefek ihtiyar ne tuhaf adam. Yaşına bakmayıp, siyasetle ilgileniyor.

Yukarı Mıntakadaki dağlarda kurulan bu gizli teşkilât Viet Minh'ten olan mücadeleciler arasında bir efsane olarak hâlâ yaşamaktadır. Giap'ın şöhret kazanmasına Dien Bien Phu zaferi kadar yardım etmiştir. Bu eylem şekli, tıpkı "gizli dernekler" gibi, Vietnamlıların romantik ruhuna pek uygun gelmektedir.

Hanoi'daki Fransız makamları harekete geçmeğe karar verdi. Yukarı Mıntakanın "temizlenmesi" ni sağlamak için, askerî kuvvetler toplandı, bunların başına bir komutan tayin edildi. 12 Mart 1945 te harekâta başlanacaktı. Ho Şi Minh'in elinde bulunan kuvvetler, daha iyi imkânlara sahip olan Fransız kuvvetlerine mukavemet edemezlerdi. Viet Minh "dayanabilecek" mi? Hanoi'da teşkil edilen Fransız askerî birliği Kuzeye gitmek üzere yola çıkmadan önce, Japon ordusu bu birliğe şiddetli bir darbe indirdi. Hindi Çinî'de birazcık resmî yetki sahibi olan bütün Fransızlar 9 Mart 1945 günü, şafak vakti yakalanıp hapse atıldı. Tanrılar Ho Şi Minh'in imdadına yetişmişlerdi. Fransız kuvvetlerinin yokedilmesi, yalnız Viet Minh'in üslerini ve şebekelerini mahvolmaktan, belki de idarecilerini yakalan-

maktan kurtarmakla kalmadı, aynı zamanda Viet Minh'e iktidarın kapılarını da araladı. Çünkü, şimdi alana hâkim olan Japon Ordusu inkılâpçı teşebbüse gerektiği kadar mütecanis ve gerektiği kadar sağlam bir yapı ile karşı çıkamazdı.

9 Martı 10 Marta bağlıyan gece yaptığı bir toplantıda, Viet Minh Daimi Komitesi şu sonuca vardı: İktidarı ele geçiren Japon faşizmi, şimdi *"Vietnam İnkılâbının biricik düşmanı"* haline gelmiştir. O halde, Vietnamlı inkılâpçılar Japon faşistlerine karşı savaşmayı samimiyetle istiyen her Fransız topluluğu ile temas kurmak zorundadırlar. Siyasî Büro, genel ayaklanmadan önce, mahallî ayaklanmaların çoğaltılmasına karar verdi. Büronun verdiği bir direktif, genel ayaklanmadan önceki bu devrede tutulacak yolu ve kullanılacak eylem vasıtalarını göstermekteydi: Memleketin her yerinde hem yeni kurtuluş ordusu birlikleri, hem de askerî komiteler, kurtuluş komiteleri ve inkılâpçı halk komiteleri kurmak. Ama, durum genel ayaklanma için henüz elverişli değildi (5).

Giap'ın silâhlı propaganda birliği, ve Şu Van Tan'ın millî selâmet ordusu güneye doğru ilerlemekteydi. Buna ilerlemekten çok, sızma denebilir. İki ayrı yönden gelen bu kuvvetler, Nisan başlarında, Thai Nguyen mıntakasına vardılar. Buna "Tan Trao" buluşması denir. Bac Giang eyaletindeki Hiep - Hoa kasabasında bir "Çeteciler Kongresi" toplandı. Şu parola ortaya atıldı: "Halk ayaklanması, Güney'e doğru yürüyüşe geçme!" Ho Şi Minh, hemen Giap'la görüşmek istediğini bildirdi. Çeteci ile lider, Mayıs başlarında, Na Kieu'de buluştular. Tam da zâlim nazi Almanyasının teslim olduğu günlerde.

— O kadar çoşkun ve heyecanlıydım ki, diyor Vo Nguyen Giap, hemen durum hakkında raporumu verdim, propaganda birliğini kurmamı emrettiği gündenberi elde ettiğimiz başarıları anlattım.. Beni düşünceli düşünceli dinledi, ama yüzünün sevinçten parladığını görüyordum. Bana uluslararası durumun

(5) **Vietnam işçi sınıfı Partisinin büyük tarihî merhaleleri,** Hanoi. 1960, s. 48.

sözünü etti, bunun bizim için ne kadar elverişli olduğunu belirtti. Siyasî bakımdan güvenilir, savunulması da kolay bir yer seçilmesini istemişti: Burada yabancı memleketlerle münasebet kuracak bir merkez vücuda getirilecekti..." (6).

Ama, Ho amca ateşli yardımcısına maceracılıktan sakınmasını söyledi, ve aşağıdaki şu üç şart henüz yerine getirilmedikçe hiç bir halk hareketine ön ayak olunmamasını hatırlattı. Şartlar şunlar :

a). Düşman tutunamıyacak bir durumda olmalı.

b) Halk kendisine zulüm edildiğini iyice anlamalı,

c) İnkılâpçıların bütün hazırlıkları tamamlanmış olmalı.

Viet Minh'in kurucusu, 4 Haziran 1945 te, inkılâpçı tekâmülün Cephenin stratejisini değiştirtecek kadar ilerlediğine hükmetti. Bunun üzerine, çeşitli çetecileri, birlikleri ve "kurtarılmış mıntakaları" tekrar bir araya toplamağa karar verdi, ve inkılâpçı topluluklar tarafından kontrol edilen altı kesimin bir tek "hür ve serbest mıntaka" ve çeşitli birliklerin de "Kurtuluş Ordusu" halinde bir araya getirilmesi emrini imzaladı. Bu irtibat Giap tarafından sağlanacaktı.

Hazırlık çalışmasının, İnkılâbın geçici küçük başkenti olan Tan Trao kasabasında, Ho Şi Minh'in yanında nasıl hazırlandığını yine Giap anlatıyor :

"— Nam Dao'yu ele geçirdikten sonra, ilk telefonumuzu kurabildik. 300 metrelik bir telefon hattı Başkanın bürosunu benim büroma bağlamıştı... Sevgili liderimiz birden yatağa düştü, ateşler içinde yanıyordu. Yattığı kötü yer yatağında saatlerce koma halinde kaldığı oluyordu. Biraz kendine geldi mi, her seferinde şöyle mırıldanıyordu: "Şimdi şartlar elverişli. Ne yapıp yapıp bağımsızlığı koparmalı. Hatta Truong Son dağlarını ateşe vermek pahasına da olsa. Çete savaşında, hareket büyüdü mü, hemen bundan faydalanmalı, üsleri genişletmeli." Bana son düşüncelerini söylediğine bir türlü inanmak istemiyordum. Ama, daha sonra, iyice düşününce, anladım ki,

(6) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar, s. 207 - 208.**

kendini tamamile kuvvetten düşmüş hissederek ,bana son öğütlerini vermişti...'' (7).

Gerilerini kuvvetlendirmek ve üslerini genişletmek için, Ho Şi Minh ve arkadaşları temasları arttırmışlardı. Güney Çin'deki Amerikan başkomutanı general Wedemeyer, gerçekten, Yunnan hava üslerini tehdit eden Japonların faaliyetleri hakkında kendisine bilgi verecek müttefikler aramaktaydı. Çung - King genel kurmayı prensip olarak, Kun - Ming'teki Fransız askerî temsilci heyeti ile işbirliği yapıyordu. Ayrıca, komutan Langlade'ın can verdiği De Gaulle'cü şebekelerle, hele, savaştan önce Texaco petrol kumpanyasını Hayfong'ta temsil eden ve Amerikan Bahriyesinin haber alma servislerine bağlı bulunan Kanadalı binbaşı Gordon'un Çin - Tonkin kesiminde kurduğu şebeke ile temas halindeydi. Ama, kendi işlerini genişletmek kaygısında olan ve Fransızların Hindi Çinî'de bulunmaları aleyhinde durmadan kulağı bükülen özel Amerikan servisleri, ideolojisini bile bile, Viet Minh ile temas kurdular.

Bernard Fall'in anlattığına göre (8), Ho Şi Minh, Şubat 1945 te, Kun-Ming'e gitmiş, orada Strateji hizmetleri İdaresinin (O. S. S.) şube şefi olan albay Helliwell ile görüşmüştü. Viet Minh şefi kendilerine silâh verilmesini isteyince, Amerikan subayı bunu iki şartla verebileceğini söylemiş :

1. Bu silâhlar Fransızlara karşı kullanılmayacak,

2. Amerikan ajanları inkılâpçıların kontrolü altında bulunan kesimlere kabul edilecek.

Albay Helliwell Viet Minh'in birkaç tabancadan başka bir şey almamış olacağını söylüyor, ama Strateji hizmetleri İdaresi üyelerinin söylediklerine bakılırsa, Ho Şi Minh'in adamları, o devirde, hafif Amerikan silâhlarından oldukça önemli bir miktar almışlar.

Her ne hal ise, Bay Ho'nun Kun - Ming'e yaptığı yolculuğun faydalı olduğu muhakkak. Görüştüğü kimseleri büyüle-

(7) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** s. 211.

(8) Bernard Fall, **Le Viet Minh : 1945 - 1960,** Paris. 1960, s. 34.

miş, ve Strateji hizmetleri İdaresinde edindiği dostları yıllarca unutmamıştır. Robert Shaplen, komünist liderle, o zamanlar, görüşmüş subaylardan birinin şu sözlerini aktarmıştır :

— Bay Ho son derece babacan, mert bir adamdı... Sık ormanlar içindeki tepede oturan bu yaşlı adamın hiç aklımdan çıkmıyacak niteliği, o emsalsiz nezaketi ve kibarlığıdır (9).

Bay Ho ve arkadaşlarının Amerikalılarla kurdukları temaslara daha başka temaslar da eklendi. Milliyetçi V.N.Q.D.D. (Viet Nam Quoc Dan Dang) hareketinin şeflerinden biri olup, bir yıl önce yapılan Lieu Çeu Kongresindenberi Ho Şi Minh ve arkadaşlarının "müttefiki" haline gelen Nguyen Tuong Tam, Temmuz 1945 te, güney Çin'deki Fransız askerî heyetinin şefi Jean Sainteny ile uzun bir görüşme yaptıktan sonra, Viet Minh' in güttüğü siyasî hedeflerin neler olduğunu Fransız temsilcilerine bildirmeğe karar verdi.

Binbaşı Gordon ve Viet Minh nezdindeki Amerikan heyetinden teğmen Phelan'ın aracılığı ile Bay Sainteny'ye ve temsilci heyetinden Leon Pignon (10) a ve 9 Mart 1945 te 6000 askerin başında olduğu halde Japonların elinden kaçıp kurtulan general Alessandri'ye gönderilen, ingilizce olarak yazılmış, Viet Minh mesajında inkılâpçıların niyetleri şöyle ifade edilmişti:

"Viet Minh Birliğinden olan bizler aşağıdaki hususların bütün Fransızlara tanıtılmasını, ve Fransız Hindi Çinî'sinde yarın güdülecek siyasette bunların gözetilmesini istiyoruz :

"1. Bu memleketi idare eden Parlamentonun seçilmesi için genel seçimler yapılsın. Bize bağımsızlık tanınıncaya kadar Fransız valisi başkan olarak bulunsun. Bu başkan Parlamento tarafından kabul edilen bir kabine ya da bir müşavirler heyeti seçsin. Bütün bu görevlerin yetkileri ileride tespit edilebilecektir.

(9) Robert Shaplen, **Ho Şi Minh muamması**, ds. **The Reporter, 27** Ocak 1955.

(10) Leon Pignon Fransız temsilci heyetinde sivil işleri müdürüydü. 1950 yılında Saygon'a yüksek komiser tayin edilmiştir.

"2. En az beş yıl, en çok on yıl içinde memleketimize bağımsızlık verilsin.

"3. Memleketin tabiî kaynakları, Fransa'ya ödenecek âdil bir tazminat karşılığında, bu memleket halkına geri verilsin. Fransa iktisadî imtiyazlardan faydalansın.

"4. Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen bütün hürriyetler Hindi Çinîlilere de sağlansın.

"5. Afyon satılması yasak edilsin.

"Bu şartların Fransız hükümetince de kabul edilebilecek şartlar olduğunu umarız." (11).

Bu metinde mutedil bir dil kullanılması sadece taktik gereği miydi? Yoksa, basit bir savaş hilesi, muhtemel muhatabı müzakereye zorlamak ve çok daha ileri götürmek için, önüne atılmış bir "olta" yemi miydi? Bay Pignon ile general Alessandri, o zaman, Hanoi'daki geçici hükümetin başkanı olan lidere, birkaç ay sonra, bu metnin sözünü edince, Ho Şi Minh o metinde yazılanları unutmuş gibi bir tavır takınmıştı. Ama, ileride yapılacak müzakerelerin tümündeki genel tutumuna Temmuz mesajındaki zihniyete yakın bir zihniyet hâkim olacaktır.

Bay Sainteny ile çalışma arkadaşları, ellerinde hiç bir talimat olmadığından, Viet Minh'in tekliflerine "beklemek gerektiği" karşılığını vermişlerdi. Ayrıca, teklif mesajının özel servislerce yerine gönderildiğine emin olacak durumda da değillerdi. Ho amca ile Paris arasında kaçırılan fırsatların ilki miydi acaba bu ?

Ho Şi Minh işte yine Fransa ile karşı karşıya geliyor. Bu münasebetin birinci safhası, evvelce gördük ki, 1923 yılı sonlarında Paris'te sona ermişti. İnkılâpçı, o zaman, Fransa'dan ayrılıp, Moskova'ya gitmişti. Bir komünist olarak, komünizmin başkentindeki hayatı yaşamak, tecrübesini, marksçılık, ayak-

(11) Jean Sainteny, **Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi**, Paris. 1953, s. 57.

lanma teknikleri bilgisini derinleştirmek istedi. Moskova'dan Kanton'a, Hong - Kong'tan Bankok'a uzanan yollar üstünde yaşadığı yoğun faaliyet yıllarında, ve tarihin en büyük inkılâpçı teşebbüsüne can verdiği o son derece yorucu günlerde, türlü yoksunluklar içinde, oradan kovulmuş, burada hapsedilmiş, kaçmış, filân yerde, teşkilât kurmuş, durmadan planlar hazırlamış, bir başka yerde taraftarlar kazanmış, kararsız olanlara doğru yolu göstermiş, coşkun ve galeyan içinde olanları yatıştırmış, kurnazlıkların türlüsünü etmiş, hiç ummadığı bir yerde tam tuzağa düşecekken, kaçıp kurtulmuştur. Hiç kimsenin dayanamıyacağı amansız bir âlem, bir cehennem hayatı. Ama, o hiç bir zaman cesaretini, İnkılâba olan güvenini kaybetmemiştir.

İşte şimdi de memleketine hâkim olan devletle müzakerelerde bulunmak şansı belirdi. Bu devlet kendisini sürmüş, mahkûm etmişti. Tarihin garip cilvesi, başka bir memleketi işgal eden bu devletin memleketi de yabancı istilâsına uğramıştı. Neyse ki, bu yabancı memleket şimdi bu istilâdan kurtulmuştu, ve hükûmeti de 1936 yılında olduğu gibi, yirmi beş yıl önce dostluk ettiği kimselerin elindeydi.

Yukarı Mıntakadaki dağlarda, ormanlarda savaşanlar için, Fransa'nın siyasî tekâmülü hakkında sağlam bilgi edinmek, elbette ki, kolay değildir. İktidara gelen yeni siyasî grupların ne oldukları hakkında birazcık birşey bilenler, sistemin az çok bulanık, iki tarafa çekilen bir nitelik taşıdığını kolayca anlamışlardır. *La Vie ouvrière, Le Populaire* ve *L'Humanité* gazetelerinin eski yazarı Mukavemet hareketleri Fransasına, Mukavemet Millî Meclisinin programı sayesinde hürriyetine kavuşan Fransa'ya, birçok sosyalist arkadaşları gibi, seçkin birer komünist olan Charles Tillon'a ve Fernand Grenier'ye de hükümette yer veren Fransa'ya yaklaşmak umudunu hiç beslemez olur mu?

Ho Şi Minh'in bu devirde göstereceği birçok hareketlerde, Fransız muhataplarının çoğuna karşı gösterdiği güleryüzlülükte, iyi ev sahipliğinde açık bir özlem, bazan da müphem bir şenlik havasını andırır bir şey vardır : Memleketinin kurtuluşu,

Asya İnkılâbının karanlık ve tehlikeli yollarından geçse de kendisine, eninde sonunda, bir gün Paris'ten geçecektir, umudunu vermemiş miydi? Burada da edebiyata ve safça idealleştirmeye sürüklenmekten sakınalım. Bu duygular hiç bir zaman Ho Şi Minh'i pek fazla bağlamaz, iyi bulduğu (aşırı) usullere, vasıtalara başvurmaktan alıkoymaz, sonunda, hangi yoldan olursa olsun, sosyalist tipte bağımsız bir Vietnam devleti kurmağa doğru yönelmesini önliyemez.

Fransızlarla Viet Minh arasında, o ay içinde, iki temas yapıldı. Tsin Tsi kesiminin sorumlusu olan komutan Revol, 12 Temmuzda, Soc Giang mıntakasının komutanı Viet Minh'li subayla buluşmuştu. Viet Minh'li subay Japonlara karşı işbirliği yapmak teklifinde bulunmuş, ama Fransız komutanından silâh istemişti (12). Revol durumu Sainteny'ye bildirdi, Paris'e danışıldı, teklif müsait karşılandı. Ho Şi Minh ve arkadaşlarının niyetlerini ve imkânlarını yoklamak için, binbaşı Thomas ve teğmen Montfort komutasındaki bir Fransız - Amerikan subay temsilci heyeti, 16 Temmuzda, Viet Minh idareci komitesinin bulunduğu yere paraşütle indi. Yapılan bu görüşmelerin vardığı sonuç hakkında hiç bir iz ele geçirilememiştir. Ama, Ho Şi Minh ile Sainteny arasında karşılıklı oturup konuşmak tasarısı o zaman belirdi.

Viet Minh şefinin Fransız temsilcisile ister Kun Ming'te, ister Yukarı Tonkin'in Giap'ın adamları idaresindeki kesiminde buluşmak arzusunda olduğunu ona haber veren 16 Temmuzda paraşütle inmiş heyetteki subaylardan biri miydi? yoksa, bütün bu oyunların perde arkasında gizlenen orkestra şefi o pek faal binbaşı Gordon muydu? Görüşmelerin Hindi Çinî topraklarında yapılmasını ve Fransa'nın haklarını daha iyi bir şekilde değerlendirmeyi istiyen Jean Sainteny Yukarı Tonkin'de buluşmayı daha uygun buldu. Sözü burada Fransız hükümetinin temsilcisine bırakalım :

(12) Jean Sainteny, **Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi,** Paris, 1953, s. 58.

— Birbiri ardından gelen olaylar, hele o mıntakada uçakların hareketini imkânsız kılan sel halindeki yağmurlar bu tasavvurun gerçekleşmesine engel oldu. O sırada, Viet Minh kurmay heyetinin yanında bulunan müttefik subayların daha sonra bize anlattıklarına göre, Viet Minh Birliği idarecileri Fransız temsilcisini karşılamayı öyle candan istiyorlarmış ki, bu karşılama münasebetile mavi, beyaz, kırmızı bayraklar ve üstlerinde "Fransız temsilcisi hoş geldiniz" sözleri yazılı bezler hazırlatmışlarmış. Anlaşılan, o zamanlar, Japon askerî birliklerinin teslim olmalarından sonra, Tonkin başkentini tekrar teslim almakla görevli Fransız Cumhuriyeti geçici hükümetinin temsilcisi ile birlikte Viet Minh idarecileri de Hanoi'ya girmek umudunu beslemiş olacaklar." (13).

Ho Şi Minh ve arkadaşlarının o devirdeki tutumu, yanî Fransa ile tekrar temas kurmak ve memleketin siyasî kurtuluşunu eski sömürgeci ile anlaşma yolundan giderek elde etmek kaygıları türlü düşüncelerden ileri gelmektedir. Bu düşüncelerden birincisi, Mart 1945 te yerine getirilmiş bir görev sonunda Bay Paul Mus tarafından kaleme alınan bir telgrafta gayet mükemmel bir şekilde tarif edilmiştir. Bu düşüncenin özü şudur: Vietnam milliyetçiliğinin Fransa karşısındaki tutumu, tamamile Paris'in dünyada işgal etmiş görüneceği mevkie bağlıdır. Biliyoruz ki, 1945 yılında, Almanya'daki faşist idare çökmüş, Fransa tekrar büyük bir devlet olarak kurulmuştur.

Marksçı okuldan yetişmiş birer gerçekçi olan Vietnamlı inkılâpçılar tutumlarını, geniş çapta, bu duruma uydurmuşlardır. Ayrıca, Paris karşısında "anlayışlı" davranmalarının bir başka sebebi de, Fransa'da kurulan yeni hükümetteki bakanlardan üçte birinin komünist, üçte birinin de sosyalist olmasıdır.

En son, bir de Japon meselesi var ki, gelip geçici olan bu tehlikeyi, ne olursa olsun, kısa zamanda bertaraf etmek şart-

(13) Jean Sainteny, **Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi,** Paris. 1953, s. 59.

tır. "Japon askerî faşizmi" ne karşı, hiç değilse, bir süre için, Fransız "demokratları" na dayanılacaktır. Her gün Japon mareşali kont Terauchi'nin zulmüne katlanmaktansa, ta uzaklarda oturan general Charles de Gaulle ile müzakerelere girişmek daha akıllıca bir iştir.

Tam bu sırada, 24 Mart 1945 te, Paris Hindi Çinî programını ilân etti. Vietnamlı inkılâpçılar büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. Bu program Hindi Çinî'deki *beş* memleket arasında bir federasyon kurmak tasavvurunu ortaya atmıştı. Başka bir deyişle, Fransız hükümeti Vietnam'ın üç memleketi olan Tonkin, Annam, Cochinchine arasındaki bölünmeyi devam ettirmek, öteki iki memleket, yani Kamboç ve Laos kadar birbirinden ayırmak niyetindeydi. Bu parçalama işlemi Ho Şi Minh tipindeki inkılâpçı vatanseverlerce bir tehdit ve bir hakaret olarak karşılandı. "Yeni Fransa" dedikleri buymuş meğer?

Ama, olaylar büyük bir hızla gelişti, bütün planları altüst etti. 6 Ağustos 1945 te Hiroşima'da patlatılan atom bombası Japonya'yı yıldırımla vurulmuşa döndürdü. 15 Ağustosta, Tokyo hükümeti mütareke teklif etti. Japonlar Fransız sömürgecilik binasını yıktıktan tam beş ay sonra, Japon kilidi de parçalandı.

Burada biraz durmalıyız. Çünkü, Ho Şi Minh'in kişiliğinin ve Lenin stratejisinden ilham alan kendi stratejisinin bütün yoğunluğu ile meydana çıktığı bir an bu. Bu strateji iki fikre dayanmaktadır : Biri "elverişli zamanı yakalamak", ikincisi de "asıl düşmanın kim olduğunu" iyice bilmek.

Ho Şi Minh'in kişiliğini hiç bir şey "elverişli zamanı yakalamak" teması kadar güzel tarif edemez. Harekete geçmek ve müzakereye girişmek için, bütün ömrü boyunca, ve 1960 yılından sonraki İkinci Vietnam savaşı sırasında bile hep elverişli şartları aramıştır. Burada, birden bire, kendi kurduğu partinin, belki Vietnam'daki İnkılâbın geleceği ile oynanmaktadır.

Arkadaşları, harekete geçmesi için, üç dört aydanberi, herhalde 9 Marttanberi, kendisini sıkıştırmaktadırlar : Fransız sömürgeci tası tarağı toplayıp gitmiş, yerini Japon faşistlerine bı-

rakmıştır! Ama, o, mahallî kuvvetler arasındaki - elverişsiz - münasebeti de, dünya kuvvetleri arasındaki - Mihver'in bozguna uğramasından sonra elverişli - münasebeti de bilmektedir. Japonya'nın uluslararası planda zayıfladığı kadar mahallî planda da zayıflamasını beklemek lâzımdır. Ama, aynı zamanda, Fransa kalkınmadan da harekete geçmek şart.

"Asıl düşmanın kim olduğunu bilmeğe" gelince, önemli olanı bu düşmanlardan birine saplanıp kalmamaktır. Düşman değişir: kâh Fransız sömürgeciliği, kâh Japon faşizmi, kâh Çinli istilâcı, kâh Amerikan emperyalizmi olur. Önemli olan şey, her seferinde düşmanın kim olduğunu iyice seçmek, ötekilerin yardımile bu düşmana karşı harekete geçmektir.

Hastalığı daha iyice geçmemiş olan Ho Şi Minh, 10 Ağustos 1945 te, Hiroşima felâketinden dört gün sonra, Tan Trao'da (Thay Nguyen eyaletinde) "Olağanüstü bir halk Kongresi" ni toplantıya çağırdı. Bu Kongreye Kuzey'in türlü halklarından ve henüz Viet Minh'e girmemiş türlü eğilimdeki kimselerden 60 temsilci katıldı. Böylelikle, 13 Ağustos günü "Vietnam millî kurtuluş Komitesi" kuruldu, bu komite *"müttefikler gelmeden, iktidarı Japon faşistlerinin elinden almak"* (kullanılan terim ilgi çekicidir) kararını verdi. Giap Hanoi'a gitmek için (ki bu sırada buradaki arkadaşları iktidarı ele almışlardı) Thay Nguyen'den yola çıktığı sırada, Ho Şi Minh sonunda "herkesi ayaklanmağa çağırdı":

"... Millî kurtuluş komitesi şu anda geçici bir hükümet demektir. Hepiniz bu komite etrafında toplanınız. Bu komite tarafından verilen emirlerin yerine getirilmesine gözcülük ediniz. Mücadelemiz daha da uzun sürecek, şiddetli ve yorucu olacaktır. Japonların yenilmesi bizi bir hamlede hür ve bağımsız insanlar haline getiremez...

"Vatandaşlar, doğrulup kalkınız. Kendimizi kendi kuvvetlerimizle kurtaralım. Dünyada ezilen birçok halklar kurtuluş uğrundaki mücadelede birbirlerile hararetle yarışmaktadırlar. Biz de onlardan geri kalmamalıyız... Viet Minh bayrağı altında, ileri."

Ho Şi Minh, Nguyen Ai Quoc adını son bir defa bu çağırıyı imzalamakta kullanmıştır.

Çağrı hem Hue'de ve Saygon'da, hem de Hanoi'da yayılmıştır. Her yerde büyük bir heyecan, büyük bir kaynaşma görüldü. Nguyen Ai Quoc adı öyle acı günleri hatırlatıyor ki! Japon istilâcı yenilmiştir, ama hâlâ güçlüdür, Avrupa'ya kızgın olduğundan, Asya İnkılâbına göz yumuyor: Vaktile, Ho Şi Minh'i serbest bırakan Kuomintang idarecilerinin düşündükleri gibi tıpkı.

Japonya'nın bozguna uğradığını haber alır almaz, Fransa'nın haklarını sağlamak maksadile, Kung Ming'ten Hindi Çinî başkentine gitmek teşebbüsünde bulunan Jean Sainteny Amerikan generali Wedemeyer'in muhalefeti ile karşılaştığı sırada (bu muhalefet 22 Ağustos'ta bertaraf edilecektir), Hanoi'daki Viet Minh temsilcileri kanunların artık hüküm sürmediği bu şehirde sessiz bir kaynaşma çıkarmışlardı. Bir gün önce teslim olan Japon hükümetinin buradaki makamları bütün yetkilerini, beş ay önce imparator seçilen Bao Dai'in zayıf hükümetine teslim ettikleri gün, yani 16 Ağustosta bu kaynaşma en yüksek safhasına varmıştı. Bu sefer düşman Ho Şi Minh ve arkadaşlarile boy ölçüşebilecek çapta değildi.

17 Ağustos günü, Jean Sainteny, Kun Ming'te pineklediği sırada, Memurlar genel Birliği grev yapmak kararını verdi. Gündüz yakıcı bir sıcakla kavrulan Hanoi akşama doğru yağmağa başlıyan muson yağmurlarile serinleyince, beyaz kısa pantalon giymiş on binlerce kişilik bir kalabalık bütün şehri dolaştıktan sonra, gelip belediye tiyatrosu önünde toplandı, buradaki sarı kırmızı imparatorluk bayrağının yanında Viet Minh'in altın sarısı yıldızlı kırmızı bayraklarının dalgalandığı görüldü. Tabiî ki, olayların gerisinde kalmış olan eşraftan kurulu "Tonkin danışma Meclisi" tiyatrodan yüz metre kadar ötedeki haşmetli binasında çarçabuk toplandı. Kısa süren heyecanlı bir müzakereden sonra tavsadı.

Mahallî Viet Minh idarecileri suyun yüzüne çıkmışlardı. Ama, henüz hareketin başına geçmemişlerdi. Kendilerine katı-

lanların çoğalması, hazırlık yapılması, işlerin düzene konması için daha iki gün ister. 18 Ağustos henüz karma karışık uzun bir gösteri günüdür. Ama, 19 Ağustos günü *"İnkılâp-öncesi"* nin ardından artık *"Genel İnkılâp"* gelmektedir (Parti propagandası bu iki terimi sofucasına muhafaza etmiştir). Bu ikinci "günde" toplanmalar daha artmış, halk kitleleri, emekçi sayısı daha çoğalmış, harekete kadınlar da katılmıştır. En son, tiyatronun cephesinde hemen hemen yalnız sarı yıldızlı kırmızı bayraklar dalgalanmağa başladı. Bunlar direklere çekilirken havaya kalkan yumruklu eller tarafından selâmlanıyordu.

O gece, 19 Ağustosu 20 ye bağlıyan gece halk coştu, boşandı. Bir Fransız avıdır başladı. Söylendiğine göre, ondan fazla Fransız öldürülmüştü. Fransızlar için altı ay süren, ama Güneyde kanlı olmasına karşılık, daha kısa süren bir kâbus başladı.

Komünist tekniği almış yürümüştü : her yeri dövizler, beyannameler kapladı, her yerde mikrofonla konuşmalar yapıldı, her yerde parolalar hep bir ağızdan söylendi. Avuç içine alınan halk kitlelerine istenilen şekil verilirken, beri yanda, Viet Minh'in "hücum birlikleri" kamu binalarını ve Hindi Çinî Muhafız kıtalarının silâhlarını ele geçirmişlerdi. Milliyetçi teşkilâtlar bu arada kaybolup gitmiş gibiydi. 20 Ağustos günü Öğrenciler genel Birliğinin kendilerine katılmasile Ho Şi Minh'in adamları şehre hâkim oldular.

Ho Şi Minh'in temsilcileri, Hanoi'dakine muvazi olarak, imparatorluğun başkenti olan Hue'de de harekete geçmişler, 25 Ağustosta Bao Dai'i tahtından indirip, "Halk Cumhuriyeti" ni kurmuşlardı. Saygon'da ise, milliyetçilerden daha atik davranan küçük bir komünist nüvesi, 23 Ağustosta, "Güney Vietnam geçici yürütme Komitesi" nin kontrolünü ele geçirmiş, ve başkanlığına içlerinde en sert adam olan Tran Van Giau'yu getirmişlerdi.

Philippe Devillers'nin de dediği gibi, böylelikle, "25 Ağustos 1945 günü, yani Japonların teslim olmalarından tam on gün

sonra, Viet Minh bütün memlekete hâkim olmuştu. Müzakerenin, yeni katılan üyelerin, propagandanın ve sindirmenin toplu etkisinden yararlanan Viet Minh, hele Japonların "tarafsızlığından" da yardım görünce, şaşılacak bir kolaylıkla iktidarı ele geçirdi..." (14).

Oysa, Ho Şi Minh gölgede kaldı. Ağustos ayı başlarında Yukarı Mıntakada onun başkanlığında teşekkül eden Kurtuluş Komitesinin birçok üyeleri Hanoi'a geldiler, ileri gelen solcu birkaç kimse ile birlikte günlük işleri görecek bir hükûmet kurmağa başladılar. Ama, Ho Şi Minh'in ortaya çıkmasını, memleketteki ve Japonlar karşısındaki durumun biraz aydınlanmasını beklemek uygun olurdu.

İnkılâpçı hareketin başında bulunan şefin kimliği halk kitlelerinde büyük bir merak uyandırır, ve her zaman lehte olmıyan birtakım efsaneler teşekkül eder. Nguyen Tien Lang, az çok kendi hayatını anlatan, *İsyan yolları* adlı romanında (15), kahramanının o zamanlar hapisanedeki koğuş arkadaşı ile yaptığı bir konuşmayı anlatır :

— Viet Minh'in şefi kimdir ?

— Ho Şi Minh adlı Çinli bir albaymış, diyorlar...

Hindi Çinî meselelerini iyi bilen Fransız uzmanlarına gelince, bu meseleyi hâlâ soruşturup durmaktadırlar. O zamanlar, bazı kimselerin düşündüklerine göre, ayaklanmanın lideri, Fransız emniyet teşkilâtının raporlarında hep Ha Ba Cang adı ile anılan sendikacı şef Hoang Quoc Viet idi. Polisin kendisine ettiği işkenceler topal kalmasına sebep olduğundan ötürü, müthiş bir şöhret kazanmıştı.

Ho Şi Minh'in 21 Ağustos 1945 te Hanoi'a geldiği anlaşılıyor. Sainteny de bir gün önce buraya gelmişti, ama Japonlar tarafından kendisine gösterilen yerde oturmağa zorlandı ve göz

(14) Philippe Devillers. **Vietnam tarihi : 1940 - 1952**, Paris. 1953, s. 142.

(15) Nguyen Tien Lang, **İsyan yolları** (Les chemins de la révolte), Paris. 1952.

hapsi altına alındı. Ho Şi Minh, önce, dostlarının evinde gizli gizli yaşadı. Liderin geçici hükümette birlikte çalıştığı kimselerden birinin Ho Şi Minh ile, kabine arkadaşlarile, Komünist Partisi siyasî bürosundan (*Tong Bo'*dan) olan kimselerle nasıl tanıştığının hikâyesini kendilerinden dinliyelim. O zamanlar, ilk Viet Minh hükümetine Millî İktisat Bakanı tayin edilen Katolik öğrenciler Derneği başkanı Bay Nguyen Manh Ha bize şu tatlı hikâyeyi anlattı :

"Ayaklanmanın şefi olduğu fısıldanan bu Ho Şi Minh'in, gençliğimizde adı hiç aklımızdan çıkmıyan ve bizi heyecanlandıran inkılâpçı Nguyen Ai Quoc'tan başka bir kimse olmadığını düşünürdük... Giap'ı Üniversiteden tanırdık, 21 Ağustostan itibaren ayaklanmaya can veren önemli kimseoydu. Giap her akşam saat sekizle on iki arasında bizi toplardı, küçük "bakanlar kurulu toplantıları" yapardık, bu toplantılarda kamu işleri tartışılırdı. Bir akşam, Giap bize : "Ho Şi Minh yarın burada olacak" dedi. Günlerden ya 25, ya da 26 Ağustostu.

"Ertesi gün, sofada gevezelik ederken, kısa pantalonlu, eli bastonlu, açık kahve rengi acaip bir kolonyal şapka giymiş garip bir adamın bize doğru geldiğini gördük. Hali tavrı hoş bir ihtiyar zevzeği andırıyordu. Kim bu? Çeltik tarlasından kalkıp gelmiş taşralı bir "can bo" (kadro mensubu) mu? Yoksa, bir dışmahalle aydını mı? Oysa, o devirde bizi pek şaşırtan bir şey gözümüze çarptı, karşımızdaki insan sıradan herhangi bir kimse değildi : ceketinden bir Amerikan cıgarası paketinin ucu görünüyordu...

"Dostça bir eda ile bana :

— Marrane (16) ın damadı sen misin? dedi.

"İşte onunla böyle tanıştık.

(16) Fransa'nın kurtuluşunda Seine mıntakası Genel Meclisi Başkanı. Bay Nguyen Manh Ha 1946 yılında Viet Minh hükümetinden ayrılmıştır. Önce Phnom - Penh'e, sonra Paris'e yerleşti. Paris'te "Güney Vietnam barışı ve tarafsızlığı uğrunda Mücadele" hareketinin idarecilerinden biri oldu .

"Ho Bakanlar Kurulu toplantılarında pek mülayim bir adamdı. 1 Eylül 1945 te, yani bağımsızlığın ilân edilmesinden bir gün önce, toplantıya elinde bir kâğıt parçası ile geldi, bu kâğıtta halka hitap eden bir bildiri yazılıydı, düzeltilecek yeri var mı yok mu diye bize uzattı. Zaten, o devirde, yani komünist aleyhdarı milliyetçiler daha hükümete girmeden önce, Kurulda tartışılacak pek az konu bulunurdu..

"Viet Minh'in genel bir hâkimiyeti vardı. Pek öne sürülecek itirazlarımız olmuyordu: Güttüğü siyaset, temelinde, Çinlileri ortadan kaldırmak için Fransa ile anlaşmak, ve anlaşmazlıklardan mümkün olduğu kadar kaçınıp, bağımsızlığı elde etmekten ibaretti. Buna söylenecek ne söz bulunur? Ama, Ho Şi Minh V.N.Q.D.D. şeflerini, aşırı milliyetçileri Bakanlar Kuruluna sokmak zorunda kalınca, Şubat 1946 dan itibaren işler bozuldu. Lider bunu bize şöyle haber verdi :

— Şimdiden sonra, artık dostlar arasında değiliz. Şiddetle tartışmamız, çok çekişmemiz, hatta içimizden çoğumuzun yerini bırakıp gitmemiz lâzım gelecek.

"Kocaman mendilile yüzünü örtmüş, ağlıyordu. Son derece dokunaklı, son derece heyecanlı bir an oldu bu..

"Amcanın ancak iki defa kızdığını gördüm. Birincisi şöyle oldu: Viet Minh hükûmetindeki bakanların en sekteri olan propaganda bakanı Tran Huy Lieu Hanoi caddelerine koydurduğu hoparlörlerle Fransız aleyhdarı şiddetli bir bildiri yayınlatmıştı. Bu olaydan sonra, Ho Şi Minh Kurul toplantısında Tran Huy Lieu'ye sertçe çıkıştı : "Yaa, sömürgecilere kaba bir şekilde ağız dolusu çatmak eğlenceli bir şey demek. İyi ama, bu işin sonu neye varır?" İkincisi de şu : Posta, Telgraf ve Telefon işlerine bakmakla görevli bakan başkanın istediği pulları çıkaramadığını itiraf etmişti. Bunun üzerine, o babacan adama hepimizi de şaşırtan bir sertlikle çattı: "Bakın, gördünüz mü? Herkes bağımsızlığa kavuşulsun istiyor, ama bir pul bastırmak işinin hakkından gelinemiyor!"

Hükümetin kuruluşu, kabineye giren bakanların adları 29

Ağustos 1945 tarihinde ilân edildi.

— Başkan Ho Şi Minh mi ?

Halk birbirine soruyor :

— Kim bu adam ?

Bu işlere aklı erenler :

— Kim olacak? Komünist şef Nguyen Ai Quoc.

— Sahi mi?

Gazeteciler tarafından sorguya çekilen başkan, alçak gönüllülük ederek, şu karşılığı vermekle yetinmişti :

— Ben inkılâpçı bir adamım. Doğduğum zaman, memleketim çoktanberidir esir, köle bir memleketti. Delikanlılık çağına gelir gelmez, hemen memleketimi kurtarmak için mücadeleye giriştim. Benim biricik değerim budur. Geçmişime saygı gösteren arkadaşlarım beni hükümet başkanlığına seçtiler.

Ertesi gün, Kun Ming radyosu liderin hayat hikâyesini anlatan bir konuşma yayınladı. Bu konuşmada, komünist eylemine, komünist topluluğa hiç bir imada bulunulmamış yalnız milliyetçiliğin sözü edilmişti.

Liderlerinin hâlâ adını sökmeğe, bir defacık olsun yüzünü görmeğe çalışan bu halkın dilinde Ho Şi Minh birkaç gün içinde "Ho amca" olacaktır. Eylül 1945 te kâh "çocuklara", kâh "ihtiyarlara" onun nasıl hitap ettiğini dinliyelim.

"Çocuklarım,

"Bugün Vietnam Halk Cumhuriyetinin ilk ders yılına başlıyoruz. Babalarınızın, ağabeylerinizin görmedikleri bağımsız bir memleket eğitimi görmekle mutlusunuz... Seksen yıl süren kölelik memleketimizi küçülttü. Şimdi, atalarımızın bize bıraktıkları mirası ileri götürmemiz, dünyanın öbür memleketlerine yetişmemiz lâzım. Vietnam şan ve şerefe kavuşacaktır. Halkı beş kıtanın öbür milletlerine eşit şerefli bir mevki sahibi olacak mı? Olacaksa, bunda büyük pay sizin çalışmakla geçen çabalı günlerinizin olacaktır..." (17).

(17) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler**, s. 40.

Askerliği, nişanı seven bir insanın aldatıcı sözleri gibi gelir bunlar. Ama, aile münasebetlerinin, duyguluļuğun ve milliyetçiliğin de damgasile bezenen bir medeniyette hoşa gidecek bir gurur ve şefkat edası taşıdıkları da muhakkak.

"İhtiyarlara mektup" undan yalnız ilk cümleyi alacağız. Okunmak zahmetine değer :

"Baylar,

"Size bir ihtiyar olarak hitap ediyorum..."

YEDİNCİ BÖLÜM

MÜZAKERECİ

Fransa ile olan münasebetler, tabiî ki, gergindi. Japonya'nın birden bire çökmesi, Ho Şi Minh'in arkadaşların da, Japon faşizminden yakayı kurtarmak için, "Demokrat Fransa" ya artık ihtiyaçları olmadığı, ve kaderin Hindi Çinî'de kendilerine eski efendiyi daha az kollamalarına imkân verecek bir "hareket serbestliği" sağladığı hayalini uyandırmıştı. Şu demagoji endişesi de çabası : Milliyetçilerden aşağı kalmamak için, sömürgeciliğe şiddetle yüklenmek ve tahttan indirilmeden önce de sonra da bağımsızlığın ısrarlı savunucusu olan Bao Dai'den daha önce davranıp, hemen bağımsızlık istemek uygun olurdu. Eski imparator da, zaten, Bay Ho hükümetinin 'yüce müşaviri" tayin edilecektir.

Böyle olmakla beraber, Fransa temsilcisi Bay Sainteny'yi Hanoi'a gelişinden bir hafta sonra, 27 Ağustosta ziyaret eden Vo Nguyen Giap kendisinin "öğütlerini ve direktiflerini" dinlemek dileğinde bulunmuş (1), ve Sainteny'nin Amerikan yüksek subayı komutan Patti'nin yanında, Japonları 16. arz dairesinin kuzeyine (Turan ötelerine) atmak için, bu bölgeye Çin kuvvetleri yerleştirileceğini haber verdiği zaman, şaşkınlığını gizlememişti.

(1) Jean Sainteny, **Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi,** Paris. 1953, s. 86.

Viet Minh, ilk defa olarak, karşısına beklenmedik bir engel çıktığını görüyordu. Demek ki, Fransa ile işbirliği tekrar faydalı hale gelmiş oluyordu. Oysa, Bay Ho Şi Minh ve arkadaşlarının hemen o 27 Ağustos akşamı yaptıkları tahlil, Vietnam'ın bağımsız olduğunu ilân için 2 Eylül günü düzenlenen miting sırasında Fransa hakkında söylenen sözleri yumuşatmağa götürmedi.

Fransa'nın Uzak Doğu'daki hâkimiyetini tekrar kurmakla görevli kuvvetlerin başkomutanlığına tayin edilen general Leclerc, Seylan'dan geçerken verdiği sert bir demeçte, Fransa'nın Hindi Çinî üstündeki haklarını, gerekirse, "silâh zoru" ile değerlendirmek azminde olduğunu bildirmesi, Hanoi idarecilerinin yüreklerine su serpmek için söylenmiş sözler değildi. Düzenlenen gösteride Fransız aleyhdarı sözlerin alıp vermesinde belki bu demecin verdiği üzüntünün de payı vardı. Kendisinin ve bazı arkadaşlarının Fransa'ya karşı kin ve nefretle dolup taşan sözlerini evvelce yumuşak tutmuş ve sonraları da yumuşatan Ho Şi Minh bile, 2 Eylül günü, Fransa aleyhinde koparılmış bir çığlıktan başka bir şey olmıyan bir söylev verdi. Bu söylevin baş tarafını biraz aşağıda okuyacaksınız .

Bu büyük halk kalabalığı, en çok, galeyan dolu birkaç gün içinde kendi şefi olup çıkıveren o esrarengiz adamı görmeğe gelmişti. O gün düzenlenen gösteriler sırasında, Fransa aleyhinde hiç bir kin ve nefret belirtisi görülmedi. Jean Sainteny'nin kitabında belirtildiğine göre, "bu gösteriye yüzbinlerce insan, bu arada birçok katolik rahibi katılmıştı." (2). Yazara göre, "intizam içinde yapılan geçit resminde hiç kimsenin ağzından fesatçı bir söz çıkmamıştı. Gösteri alayları sömürge idaresinin sembolü - o zaman yerleşilen - Genel idare Sarayının önünden geçtiği halde, "hiç bir düşmanca harekette bulunulduğunu görmedik" diyor Sainteny.

Fransa temsilcisi şu sözleri de ekliyor: "Ho Şi Minh yatıştı-

(2) Jean Sainteny, **Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi,** Paris. 1953, s. 92.

rıcı, mutedil bir unsur olarak görünmek ister gibiydi." Böyle olmakla beraber, o gün öğleden sonra Ba Dinh meydanına kurulan bir kerevet üstünde, rüzgârda dalgalanan keçi sakalile, heyecandan ağırlaşan sesile verdiği söylevin metni hiç te mutedil bir eda taşıyordu denemez:

"Bundan seksen yıl önce, Fransız sömürgecileri çetesi sözde hürriyeti, eşitliği ve kardeşliği sembolleştiren üç renkli bayraklarile gelip topraklarımızı elimizden aldı, halkımıza zulüm ve işkence etti... Fransızlar bize hiç bir siyasî hürriyet vermediler, barbarca kanunlar çıkardılar, okuldan çok hapisane yaptılar, bütün isyan hareketlerimizi kanla bastırdılar, kamu oyunu torpilleyip susturdular, ırkımızı aptallaşmış insanlar haline getirmek için afyondan ve içkiden yararlandılar... İktisadî alanda, bizi soyup soğana çevirerek bir deri bir kemik bıraktılar; çeltik tarlalarımızı, topraklarımızı, ormanlarımızı, madenlerimizi elimizden kaptılar... Haksız ve saçma vergileri sırtımıza yüklediler. Kapitalistlerimizin zenginleşmesine engel oldular, memurlarımızı hiç te insanoğluna yakışmıyacak bir tarzda sömürdüler (3).

"Onun için, biz, halkın temsilcisi olan Yeni Vietnam'ın geçici hükümeti Fransız sömürge rejimini reddettiğimizi, Fransa ile memleketimiz arasında evvelce yapılan andlaşmaları reddettiğimizi bildiriyoruz... Fransız sömürgecilerinin teşebbüslerine karşı mücadele etmek azminde olduğumuzu söylemek için, bütün halk tek bir yürek halinde birleşmiştir..." (4).

Bu söylevin verildiği tarihten sonra, Ho Şi Minh'e az çok yakın bulunmuş bir kimse bu satırları biraz hayret ederek okur, ve bu kadar hünerli, bu kadar kendine hâkim bir adamın, iktidar sorumluluklarını yüklendiği bir sırada, eski kırgınlığını adeta safçasına böyle açığa vurmasına nelerin sebep olabileceğini kendi kendine sorar. Çok iyi tanıdığı bir adamın bu sözlerini yorumlıyan Paul Mus şöyle bir izahta bulunuyor: "Baş-

(3) Kelimesi kelimesine Tours Kongresi'nde yaptığı konuşma.
(4) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler**, C. II, s. 36 - 37.

kan Ho Şi Minh'in bu yaptığı ilk resmî ve uluslararası şumullü olan iş, aynı zamanda, eski sürgün Nguyen Ai Quoc tarafından yapılmış son inkılâpçı eylemdir. İnkılâptan hükümet başına geçerken kendisinin yine kendisine yaptığı bir vasiyettir, denebilir." (5).

Aynı devirde geçmiş bir başka olay da, Viet Minh ile Fransa arasındaki münasebetleri iyi hale getirmek için yapılacak daha çok şey bulunduğunu ispat etmektedir. Kalküta'daki Fransız temsilciliği "Cumhuriyetin iki komiseri" nden birincisi olan Bay Cédile'i Güney'e, ikincisi olan Bay Messmer'i de Kuzey'e tayin etmişti. 22 Ağustos günü her ikisi de paraşütle Hindi Çinî topraklarına indiler. Oysa, Bay Cédile kazasız belâsız Saygon'a vardığı halde, Thai Nguyen yakınlarında sarp bir yerde karaya ayak basan Bay Messmer bir Viet Minh birliği tarafından esir edildi, kendisine kötü muamele edildi: hapse atıldı, eli kolu bağlanıp, karakol karakol dolaştırıldı.

Bay Messmer, radyo memuru Bay Marmont ile birlikte, teslim edildikleri köylüleri oyalayıp 18 Ekim günü kaçtı. İkisi de Bac-Ninh'te Çinlilerin eline düştüler. Ama, Vietnamlıların eline düşmekten biraz daha iyi. Bay Messmer Hanoi'a giderken, bu arada, Paris tarafından kendisine verilen işi görmekle görevlendirilen Jean Sainteny ile görüşebildi. Yorgun düşmüş olan Sainteny, tekrar Saygon'a, oradan da Fransa'ya dönmeden önce, Bay Messmer'den mevkiini muhafaza etmesini rica etti. Yedi ay sonra, Dalat'ta, Viet Minh ile müzakerelerde bulunmakla görevlendirilen temsilci heyetin başında tekrar Hindi Çinî'ye döndü.

İngilizler tarafından kurtarılıp, Viet Minh inkılâpçı komitesinin elinden birçok resmî binaları alan bir Fransız birliğinin harekâta başlaması üzerine, 23 Eylülde Güney'de çatışmalar başladı. Birçok Fransız ailelerin öldürülmesi - inkılâpçı iktidar bu katliamı önliyememişti - sebebile gerginlik tehlikeli bir hal aldı.

(5) Paul Mus, **Vietnam, bir savaşın sosyolojisi,** Paris. 1952, s. 88.

Üst üste başgösteren güçlükler, ilk zamanlar, hiç bir itidale yol açmadı. Hanoi'un yeni efendileri, Eylül başında önlemeleri gerekli tatsızlıkları, hele 1944 - 1945 kışındaki korkunç kıtlığın doğurduğu sonuçları eski sömürgecinin üstüne atmak eğilimindeydiler.

Ho Şi Minh, 3 Eylülde, hükümetine kıtlığın doğurduğu acı sonuçlara deva olacak birtakım iktisadî ve malî tedbirler aldırttı : Bir bağış defteri açıldı, on günde bir herkesin oruç tutması emredildi, pirinçten ve mısırdan alkol çıkarılması yasak edildi, gıda maddesi olarak kullanılan nebatların pek bol miktarda ekilip biçilmesi salık verildi. Bir parola ortaya atıldı : istihsal son derece yoğunlaştırılacak.

Bu devirde Fransa ile Viet Minh arasındaki münasebetler, aynı zamanda, Ho Şi Minh ve arkadaşlarının kendi halklarına kabul ettirdikleri rejimin mahiyeti incelenirken, siyasî kurtuluş sevincini 1944 - 1945 yılındaki korkunç kıtlıktan doğan felâketlerle zehirliyen o ilk haftaları hiç bir zaman hatırdan çıkarmamalıdır. Viet Minh propagandacılarının söylediklerine göre, o günlerde iki milyon, Fransızlara ve Japonlara göre ise, 400.000 kişi ölmüştü.

Ne olursa olsun, inkılâpçı iktidarı on günde bir "oruç" tutturmak gibi acaip bir dinî rengi olan bir karar verdirmeğe sürükliyen korkunç bir âfet. İster oruç tutulsun, ister gıda maddeleri vesikaya bağlansın, durum son derece feci idi, ve o zamanlar niçin birtakım aşırılıklar edildiğini, ondan sonra Viet Minh'in siyasî ve sosyal üslubunda niçin mutlak bir sertlik belirdiğini yine bu acıklı durum izah etmektedir.

25 Kasım günü Merkez Komitesi şu emirleri verdi : "Hindi Çinî halklarının en can düşmanları saldırgan Fransız sömürgecileridir, onun için bütün çabalarımızı bunlara karşı birleştirmeliyiz. Halkımızın bugünkü temel görevi halkçı iktidarı sağlamlaştırmak, saldırgan Fransız sömürgecileri ile savaşmak, memleket içindeki ihanet yuvalarını ezmek, halkın yaşama seviyesini yükseltmektir."

Demek ki, "can düşmanı" artık Japon faşizmi değildir. He-

nüz Kuomintang militarizmi de değildir. Yine "saldırgan Fransız sömürgeciliği" dir.

Yine de öyleyken, Bay Ho Fransa ile tekrar temasa geçmek zorunda kalacaktır. General Leclerc'in seferî birlikleri, daha şimdiden, Saygon'a ayak basmışlardır. Bu birlikler gelinceye kadar, İngiliz kuvvetleri Japonları Hindi Çinî'den sürüp çıkarmışlardı. General Lu-Han'ın aç Çinli taburları Tonkin üzerine yürümektedirler. Bu general kendilerine karşı Kuang-Si'de ve Yunnan'da yirmi yıldır mücadele ettiği milliyetçi şefleri beraberinde getiriyordu. Aynı zamanda, Lieu-Çeu uzlaşması kendisini ancak bir an için ona yaklaştırmıştı. *Dai Viet* gibi komünist düşmanı türlü teşkilâtlar Vinh-Yen ve Phuc-Yen eyaletlerini general Lu-Han aleyhine kışkırtmaktaydılar. Fransız muhatap hemen lûzumlu bir denge unsuru haline gelivermişti...

Ama, Ho Şi Minh ve arkadaşları, Amerika Birleşik Devletleri'nin iyilikseverliğini sağlamadan, general De Gaulle'ün temsilcileri ile karşı karşıya gelmek istemediler. Sovyet Rusya çok uzaktı, Bay Ho da, bu noktada, aradaki mesafeyi muhafaza etmeğe çalışıyordu: gerçek dostların kimler olduğunu, nasıl olsa, tanıyacak vakti olacaktı... 26 Ağustosta gelen bir Amerikan soruşturma heyeti, soğuk savaştan önceki devirde de olsa, komünist bir hareketten umulmıyan bir sevinçle karşılandı. O gün, Amerikan millî marşı çalınırken, Vo Nguyen Giap'ın elile bol yıldızlı bayrağı selâmladığı görüldü...

Viet Minh liderleri Amerika Birleşik Devletleri'nin temsilcilerile Hanoi'da, pek samimî olmasa bile, sıkı birtakım münasebetler kurmuşlardı, ve o zamanlar, Asya siyaseti konusunda, Amerikan görüşlerinin temelini teşkil eden sömürgecilik aleyhdarlığından son derece büyük bir ustalıkla yararlanmasını bilmişlerdi. Hazırlanmakta olan büyük Vietnam - Fransa siyasî müzakeresinde yarbay Archimède Patti, ya da yüzbaşı Farris, hatta bazan general Gallagher, Ho Şi Minh ve arkadaşlarının yanında bulunmuşlardı.

Bu müzakereleri gerçek tarihî çerçevesi içine, Hindi Çini ayaklanması ile başlayıp o zamanlar Hindi Çini etrafında toplanan ilerideki Hint bağımsızlığı ile ve Çin komünizminin ilerlemelerile beliren "sömürgelerin dağılması" genel hareketi çerçevesi içine yerleştirmek yetmez. Bu müzakereleri Maurice Thorez'in iktidardaki hükümete başbakan yardımcısı olarak katılmasından doğan (oysa, Mao Tse - tung henüz Çin'in kuzey - batı eyaletlerindedir. Tonkin sınırından binlerce kilometre uzaktadır) - Fransa'daki - siyasî havanın içine, en son, Japonları söküp atmak için 16 ıncı arz dairesinin kuzeyine Çung King tarafından acele gönderilen dört "ordu" nun Tonkin toprakları üstüne çullanmasından - aslında Çung King'in bu memlekette yerleşip yaşamak istemesinden -, bu sırada da general Leclerc seferî birliklerinin, Güney Vietnam'a tekrar ayak bastıktan sonra, Kuzeye doğru yürümeğe başlamasından doğan stratejik şartlar içine yerleştirmek lâzımdır.

Hanoi'da oynanan bu dama oyununun taşlarını gözden geçirelim: Cüretli bir darbe ile yerleşmiş, ama eylem vasıtalarından yoksun, kadroca yoksul ve rakip teşkilâtların düşmanca mücadelesile karşılaşan emekleme halinde milliyetçi - komünist bir hükümet vardır. Bir Fransız kuvveti Tonkin üzerine yürümektedir, bundan önce buraya Fransız mukavemet hareketinden doğan rejimi temsil etmek üzre siyasî bir temsilci heyeti gelmiştir, ama bu rejimin birçok şahsiyetleri, yeni Vietnamlı sorumlular için ötedenberi birer dosttur. Bir de, yakında çökmeğe mahkûm bir hükümet tarafından Tonkin üzerine saldırılan gözü dönmüş ve Kuzey Hindi Çinî'de karışıklık çıkaracak, memleketi harabeye çevirecek disiplinsiz bir Çinli çapulcu sürüsü. Paul Muş'nün 1946 da siyasî - askerî üçgen dediği şey (6) işte budur, meselenin temel unsurları işte bunlardır.

Şimdi de o gerginlik ve karar aylarının can damarını teşkil eden iki adamın, Ho Şi Minh ile Sainteny'nin meseleyi nasıl halledeceklerini görelim. Projektörü bu iki adama çevirmek,

(6) Paul Mus, **Vietnam, bir savaşın sosyolojisi**, Paris. 1952, s. 74.

general Leclerc gibi - burada Sainteny için söylenenler ona da uygulanabilir - amiral d'Argenlieu, Montet ya da Yunnan'lı general Lu - Han gibi adamların oynadıkları rolü küçültmek demek değildir: Ama, bu dramın kişilerinden her biri mevkiinin, durumunun, geçmişinin kendisine yüklediği rolü az çok büyük bir cesaretle ya da ustalıkla oynamıştır. Vietnamlı marksçı Ho Şi Minh, birçok yollardan birini seçmek hürriyeti havası içinde hareket edip, inkılâpçı romantizmin aldatıcılarına karşı orta yolu ve daha iyi fırsatları kollama yolunu seçtiği halde, bir Fransız milliyetçisi olan Sainteny, azminin ve aydın görüşlülüğünün zoru ile, o zamanlar büyük heyecan uyandıran bir yenilik yoluna sapmıştır. Şunu da belirtelim ki, Sainteny ile "kumar oynamayı" kabul etmekle, Bay Ho, yalnız *Le Paria* gazetesinin durmadan hücum ettiği eski Hindi Çinî valisi Albert Sarrault'nun damadı olmakla kalmayıp, Hindi Çinî bankası müdürü Jean Laurent'ın da dostu olan bir adam karşısında bulunduğunu düşünerek, kendi içinden gelme tabii eğilimlere de gem vurmaktadır. Sainteny hem sömürgede köklü siyasetle, hem de banka ile ilgilidir: Viet Minh'in kurucusu ilerisini görmesini biliyor, Sainteny'yi namuslu bir adam olarak görüyor. Bu da Bay Ho'nun hiç te küçümsenmiyecek üstünlüklerinden biridir.

Zaten, Paris'ten hareket edeliberi general Leclerc gibi, Sainteny'nin de başlıca hedefi şuydu: Japonların zaferleri, amiral Decoux'nun düşmanla işbirliği yapmak siyaseti, 9 Mart 1945 zilleti yüzünden, tamamile çiğnenmiş olmasa bile, zayıflamış saydığı "değerlerimizi" Hindi Çinî'de tekrar diriltmek. Bu değerler arasında da kuvveti canlandırmak. Oysa, bu kuvvet canlanır canlanmaz, Fransa'nın devlet olarak "itibarı" dirilmiş olur. Bu kuvveti hâkim olmakta değil, müzakerelerde kullanmak lâzımdır. Çünkü, Uzak Doğuda Fransa'nın elinde bulunan imkân ve vasıtalar, müttefiklerimizin duyguları, savaşı göze alabilecek memleketin mahiyeti, karşılaştığı isyanın şiddeti hakkında yapabildiği gözlemler, bütün bunlar memleketi akıbeti bilinmiyen bir maceraya sürükleme tehlikelerini göze aldırmamaktadır.

Batağa saplanmamak, işin içinden kazançla çıkmasını bilmek, hürriyetleri elinden kaptırmamak, ama kaçınılması imkânsız olan şeyi kabul etmek, hareket serbesliğini de muhafaza etmek: Ho Şi Minh ile karşı karşıya gelecek adamın düşüncesine hâkim olan temalar işte bunlardır. Buna siyasî düşünceden çok, stratejik "ince zekâ", geniş görüşlülükten çok faydacılık, denebilir. Hem hatta, strateji kendi çıkardığı sonuçları çok ileri götürünce, ölçülü zorunluk bilgelik, geniş görüşlülük te görüş yüksekliği haline gelir. Zaten, zorlama ve baskı vasıtalarından soyut olarak nefret eden bir geniş görüşlülük nedir ki? Siyasette gerçekten temkinli hareket, kuvvete başvurma ile zorla kabul ettirmeyi istememe arasındaki sınırı iyi çizmesini bilmektir.

Sainteny hem kuvvetli olmak, hem de Viet Minh'in başkentinde general Leclerc'in zırhlı arabalarile birlikte bulunmak istedi. Hem Viet Minh'e Fransa'nın haklarını tanıtmak, hem de Vietnam'ın bağımsızlık hakkını kabul etmek için istedi bunu. İleride göreceğiz ki, general Leclerc tarafından "ortaya atılan" bağımsızlık kelimesi, Paris bu cüretli teşebbüsü daha tastik etmeden önce, Sainteny'ye ve iki önemli yardımcısı olan Pignon'a ve Salan'a en geniş yolları açtı. General Leclerc bağımsızlığı ciddî olmıyan bir oyun diye anlamıyordu: Hanoi'daki Fransız temsilcilerinin çektiği telgrafta diyordu ki: Hanoi'da "hakiki bir hükümet" le karşı karşıya bulunulduğu takdirde ancak işlem mana kazanabilecektir. Mukavemet eden şeye dayanmak, mukavemet eden şeyden faydalanmak: İnkılâpçı hareketi dağıtıp Çin taraftarı milliyetçiler, Japon taraftarı unsurlar, "ilerici olanlar" ve komünistler arasındaki rekabetleri kullanacak yerde, sert Viet Minh çekirdeği ile müzakerelere girişmek gibi dar bir yolu seçmekle, Sainteny ile arkadaşlarının düşündüğü şey işte bu "mukavemet eden şeye dayanmak" fikridir.

Durumun Ho Şi Minh tarafından yapılan tahlili hem Çin'in ağır basmasını, hem de Vietnamlı aşırı milliyetçilerin muhale-

fet tehditlerini hesaba katmaktadır. Yine bu tahlil, kamu oyunun baskısını, halkı sarmış olan ne yapıp yapıp kurtuluş şevkini dikkate almış; terazinin bir kefesine general Leclerc birliklerinin askerî gücünü, öbür kefesine de sömürge rejiminin memlekette bıraktığı acı hatıraları, yüzyıllar boyunca Çin istilâlarının bıraktığı hatırayı koymuş; "üç parti tarafından kurulu Fransız koalisyon hükümeti" rejiminin hem Vietnam - Fransız işbirliğini teşvik edecek, hem de zayıf ve müphem tarafı üstünde durmuş: Fransa'nın yeni Cumhuriyete sunabileceği iktisadî ve teknik gelişme imkânlarile, Vietnam'ın teknikçe az donanmış ve uzak Çinli komşudan ve (o zamanlar) susan Sovyet Rusya'dan boşuna umacağı iktisadî ve teknik gelişme imkânlarını karşılaştırmıştı. Geçmiş, bugün ve gelecek birbirile çarpışmaktaydı. Milliyetçi heyecan ve ihtiraslar, somut gerçekler, eski kırgınlıklar, halkın galeyanı birbirile denge halindeydi. Bunlardan birini seçmek lâzımdı...

Paul Mus, sık sık başvuracağımız, *Vietnam, bir savaşın sosyolojisi* adlı eserinde (7) Ho Şi Minh'in, o zamanlar, söylediği bir sözü anıyor: "Bütün ömrümüz boyunca Çinlilerin tezeğini yiyeceğimize, Fransızların tezeğini ara sıra koklarız, daha iyi." 6 Mart 1946 andlaşmasına kitabe olabilecek Henri de Bearnais'nin ağzına yakışır bir söz. Ama, Ho Şi Minh'in o zamanlar yaptığı siyasî seçmede sadece o günün şartlarına ve çıkarlarına uygun gelen bir hesap yaptığını söylemek zordur.

Ho Şi Minh'in siyasî muhakemesinin Fransa'da teşekkül etmesi, marksçı kültürün ilk unsurlarını Jean Longuet'ye, Vaillant - Couturier'ye, Jules Raveau'ya, Jean Duret'ye borçlu olması, Tours Kongresinde hayatına kesin yön verecek yolu seçmesi hiç boşa gitmemiştir. Bütün müzakereler boyunca solcu ya da aşırı solcu üç şahsiyeti işe karıştırması hiç te bir tesadüf değildir. Bu üç şahsiyet, yani Bay Caput, Bousquet ve Babut Fransızların tartışmalardaki varlığına etkili ve devamlı bir şekil vermişlerdir.

(7) Paul Mus, **Vietnam, sociologie d'une gerre,** Paris. 1952, s. 85.

Fransa'dan gidişinde büyük sıkıntılar çekmesi, otuz yıl Komünist Enternasyonali ajanlığı etmesi, Moskova'da ve sonra Borodin'in yanında incelemelerde bulunması ve öğretmenlik etmesi, yirmiden fazla kimlikle yirmi yıl Asya'yı dolaşması ve Kuomintang'ın yorucu ve tehlikeli entrikaları arasında on yıl yaşaması, ona, sömürge zulmü ötesinde, inkılâpçı Fransız geleneğine bağlıyan şeyin ne olduğunu gayet iyi anlatmaktadır.

"Çinliler olacağına..." Evet. Ama, iş bununla bitmiyor. Sainteny ve general Salan'la, general Leclerc'le, Fransız gazetecilerile ve Bask memleketinin köylülerile aylarca sürecek temasların niteliğinde bu "Çinliler olacağına...'" denilen şey görülecektir. Fransa ile giriştiği anlaşma teşebbüsü sırasında, Ho Şi Minh'te sadece kadere tevekkülle rıza gösterme, sadece "objektif gerçekleri" bir muhasebeci gibi hesaplama yoktu, ayrıca hayatının, yetişmesinin, halkının kaderinin iki parçasını tekrar bir araya getirmek hırsından doğmuş bir ferahlama da vardı. Cemaat duygusu gibi bir şeyin varlığından da neden söz etmemeli?

Çok önemli bir noktayı unutmamalı: Kurtuluşu tatlılıkla elde etmek yolunu seçmekle, *Le Paria* gazetesi kurucusunun öteki Fransız sömürgelerini düşündüğü besbelli. Onun Fransa'ya karşı en kötü yolu seçmemesi, kısmen, Paris hükümetince kabul edilmesi mümkün bir yolu aşmak umudundan ileri gelmişti. Vaktile, Paris'te Batıgnolles'den İtalya meydanına yürürken haklı isteklerini ve öfkelerini benimsediği Faslılar, Madagaskarlılar ve Senegalliler açılacak bu gedikten ergeç içeri gireceklerdi. Ho Şi Minh ne kadar vatansever olursa olsun, Asyalılık iliklerine ne kadar işlemiş olursa olsun, meselenin bu boyutunu küçümsiyemezdi. Tarih *Fransız sömürgeciliğini dava ediyorum* yazarını Fransız iktidarile eşit şartlar içinde tartışacak duruma getirir getirmez, o, sömürge meselesinin dünyaya şamil niteliğini, bu görüşü tekrar ele alacak kadar, iyi biliyordu.

En son, şunu da hatırlatalım ki, Ho Şi Minh, her ne kadar inkılâpçı hükümetin başı ve su götürmez ilham vericisi idiyse de, şu iki muhalefeti hesaba katmak zorundaydı: Çin ordula-

rının Tonkin'e yerleşmelerine sevinen ve kendi rejimine karşı sık sık kanlı eylemlere girişen milliyetçi grupların sağcı muhalefeti, vaktile çıkarılan bir hareketin sömürgeci tarafından bastırılması sırasında sakat kalan ve büyük bir Fransız düşmanı olan topal Hoang Quoc Viet, yirmi yıldır Çin Komünist Partisi üyesi olan Ho Tung Mau ve sekterliğini Viet Minh'e de aktaran eski milliyetçi mücadeleci Tran Huy Lieu tarafından Viet Minh siyasî bürosunda *(Tong Bo'da)* kurulan güçlü solcu hizip; halk kitlelerinde tekrar itibar kazanmak için, Ho Şi Minh ve arkadaşlarının "itidal siyasetini" ortaya döküp suçlamağa dünden hazır olan "yüce müşavir" eski imparator Bao Dai'in çevirdiği dolaplar.

Anlaşmaların imzasından birkaç gün önce, 1946 yılı sonunda bu şahsiyetlerin çoğu ile, ve Ho Şi Minh ile yapılan birçok görüşmeler, Viet Minh başkanının bu birden "sivrilen" tutumunu gayet iyi göstermektedir. Sert bakışlı, dik konuşan, gür ve dik saçlar altında eski bir deri gibi pütür pütür bir yüzü olan, öfke ile ve her şeyi reddetmeğe hazır tutumu ile gergin bulunan Tran Huy Lieu bize yalnız Fransa'nın işlediği 'cinayetler" in sözünü ederken; dünün ve yarının Bao Dai'i yüce müşavir Paris ile yapılacak anlaşma karşısındaki şüpheci tutumunu canı sıkılmış bir eda ile bildirdiği sırada; başkanın "sağ kolu" Vo Nguyen Giap, anlaşma mümkün olmadığı takdirde, Vietnamlıların elinde bağımsızlıklarını Fransa'ya zorla kabul ettirecek vasıtalar bulunduğunu ve gerekirse "her yeri ateşe verebileceklerini" (bunu söylerken geniş alınlı başını sallıyordu, gözleri çakmak çakmaktı, tok sesi surata indirilen bir şamar gibiydi!) öne sürerken, Ho Şi Minh bambaşka bir ağız kullanmış, ya da hiç değilse, başka bir eda ile konuşmuştu.

Daha Ekim 1945 te kabul ettiği ilk Fransız gazetecilerile, meselâ, *Le Figaro* gazetesinin muhabiri James de Coquet ile yaptığı görüşmede, Fransa ile anlaşmak arzusu, Vietnam bağımsızlığının tanındığını mutlaka görmek azmini, görünüşte gölgelemişti.

O zamanlar, Jean - Michel Hertrich'e şunları söylemişti:

"— Vietnam'la Fransa ötedenberi evlidirler. Evlilik her zaman mutlu olmaz, ama bu evlilik birliğini bozmakta menfaatımız yoktur... Fransa acaip bir memlekettir. İnsanı hayran bırakacak fikirlerin ocağıdır, ama yolculuğa çıkınca, bu fikirleri yanında götürmez... (8).

André Blanchet'ye de söyledikleri şunlardır :

— Buraya barışçı, uysal Fransızlar gönderilmiş olsaydı, bunlara eziyet edecek olanlara: "Benim cesedimi çiğnemedikçe, kıllarına dokunamazsınız" derdim! (9).

Ocak 1946 başlarında çok iyi idare edilen genel seçimlerde Viet Minh'in büyük bir çoğunlukla kazandığı gün. Ho Şi Minh, *La Résistance* gazetesinin muhabiri P. M. Desinges'e şöyle demişti :

— Bizim Fransa'ya ve Fransız halkına karşı hiç bir kinimiz yoktur. Başkalarının bizi azarlamalarına fırsat vermemeliyiz. Biz aramızdaki işleri bir düzene sokmak istiyoruz, bunu yapmak zorundayız. Ama, şunu iyi biliniz ki, mücadele etmek zorunda bırakılırsak, sonuna kadar mücadele etmeğe de karar verdik.

Ne ayak sesini duymuş, ne de içeri girdiğini görmüştüm. Ayağındaki sandallar Tonkin'deki Fransa yüksek memurunun kendinden önce oturduğu konağın cilâlı tabanında kayıyordu.

— Bay, ziyaretinize teşekkür ederim, dedi.

İnce bir sesi vardı. *j* ve *g* seslerini *z*, *ş* yi de *s* olarak telaffuz ediyordu, cümlelerinin, başka Vietnamlıların cümleleri gibi, ping pong oyununun taklidi imkânsız yankısını uyandırmıyan tarif edilmez bir edası vardı, ama konuştuğu dile çince denebileceği gibi almanca da denebilirdi.

Hayatına dair birçok hatıralar bildiğim, hakkında efsaneler, üstüne gazetelerin, polislerin, hayat hikâyeleri yazanla-

(8) **Tribune des Nations** gazetesi, 14 Nisan 1945.

(9) André Blanchet, **Sarı faşistler memleketinde**, Paris. Tarihsiz, s. 193.

rın ve propaganda yapanların bütün yazdıklarını okuduğum için, içeri giren insan beni büyülemişti. Onu daha uzun boylu, kanburca sanırdım. Sakin ve huzur içinde bilirdim. Ele geçireceğiz diye peşinde koşmaların, çektiği hapisane çilelerinin kendisinde acı izler bıraktığını hayal etmiştim.

İlk göze çarpan şey, mülayimlikle birlikte, şaşılacak şey, kalın kaşlar altındaki yakıcı bakışıydı, geniş alnıydı, başındaki kırlaşmış bir tutam saçtı. Yüzü ve endamı vakarlı bir kimse olduğunu anlatmasa, bu halile ona sirk palyaçoluğu kondurur insan. Bakışı saf bir bakış mı? Bu kişi hakkında saf olmadığını gösteren birçok şeyler bilmese insan, belki bunu da kondurabilir...

Nazikliğinde, kibarlığında acemilik gibi bir şeyler var. Çay ikram edişinde, oturacak yer gösterişinde, cıgara tutuşunda, bir sömürge valisinin lüks konağına böyle "yerleştirildiğinden" ötürü durmadan özür dileyen bir hal var. Sonradan öğrendim ki, bu acemilik, kılı kırk yararcasına incelemelerden sonra, sabırla vücuda getirilen "poverello communiste" kişinin niteliklerinden biridir. İyi ama, bu naziklik, kendisini ziyaretçiye doğru iten bu atılış, kendisile başkaları arasında derhal bir kaynaşma alevi tutuşturan ve harcıâlem sözlere şaşılacak bir enginlik veren o tanrı vergisi muhabbet, bunların hepsi de zaten sanat değil de nedir ?

O günkü konuştuklarımızdan, nasıl olmuş ta, benim gibi bilinmedik genç muhataba dikilmiş sıcak, dikkatli bakışın hatırası önünde silinip giden sadece bölük börçük bir hatıra kalmış bende? Divanda yan oturup ayaklarını bitiştirmiş, gerçek dışı sesile, alaycı hayalet sesile konuşuyor :

— Dünyaya hürriyetin edebiyatını getiren halkınız gibi bir halk, diyor, ne olursa olsun, bizi her zaman yanında dost olarak bulacaktır. Bay, Victor Hugo'yu ve Michelet'yi her yıl heyecanla nasıl tekrar tekrar okuduğumu bir bilseniz! Bunlardaki eda aldatmaz, bu eda memleketinizdeki küçük halkın, halkımızın şaşılacak kadar kardeşi olan halkın edasıdır... Buna karşılık, memleketinizi burada kötü temsil eden Fransızlarsa ne ka-

dar başka... Ah! Bay, sömürgecilik her halde insanları böyle değiştirecek kadar kötü olmalı!

Bay Ho'nun keçi sakalı titriyor, elleri daha konuşkan, sesi daha da tiz hale geliyor. Ama, işi tartışmaya dökmekten, benim gibi bir misafiri gücendirebilecek bir tenkide devam etmekten derhal kendini çekiyor. Kavruk yüzüne tuhaf bir gülümseme yayıldı, elmacık kemiklerini derhal saf olmaktan çıkıveren parıltılı gözlerine doğru çekti... Gülümseme kırışınca, bozuk dişleri hemen meydana çıktı. İnsan cazibesinin de bir haddi vardır. Ama, bu uçucu Çinli kılavuz hayali çarçabuk siliniverdi. Şimdi de, fransisken Gandi'nin dokunaklı bakışı bu hayalin yerini aldı.

Hem Sun Yat-sen'in elbisesini, hem de sömürge idaresi memurluğundan emekli ihtiyarların (Fransa'nın Güneyinde) Provence'taki küçük limanlarda bazan hâlâ giydikleri eski üniformaları hatırlatan bej renkli bezden eskimiş asker elbisesi içinde, Ho Şi Minh, kendini bambaşka bir insan kılmak için, İnkılâbın elbisesini sırtına geçirmiş saygı değer eski Annamlı bir aydını düşündürüyor görene.

Fransa'nın oynadığı rollerden bilmem hangisini hatırlatmam üzerine, telâşla hemen :

— Müphem fikirler devrinde değiliz artık, ama..., dedi.

Bu saflığı daha önceden mi düşündü, bu yanlışı herhangi bir akşam dersinden mi kaptı? Lafı vakarla Viet Minh'in tarifine getirdi. Bu kuruluşu bana basit bir millî ve halkçı cephe diye anlattı. Bunda, komünistler çoğunlukta oldukları halde, hâkim rol oynamıyacaklarını söyledi. Az kalsın, ya bir seçim ittifakının ya da bütçe müzakerelerinde oy vermek için bir Parlamento koalisyonu kurmanın bana sözünü eden Radikal Partiden bir taktikçiyi dinliyorum sanacaktım.

Ama, kendini mutedil, yatıştırıcı bir kişi olarak göstermekte usta olan Ho Şi Minh, ya kendisini rahatsız eden, ya da mevsimsiz saydığı soruları bertaraf etmekte daha da beceriklidir. Kendisile Bay Sainteny arasında yapılan müzakereler, 1946 Şubatının son günlerinde, son safhasına geldi. Bu konuda Ho Şi

Minh'in ağzından bir şeyler kapmağa çalışınca, o havadan sudan konuşmağa başladı, bu arada general De Gaulle'ü övdü, 1920 yılına ait bir Paris hatırasını anlattı, André Malraux'ya bir imada bulundu, Fransız gazetelerile ilgili birkaç mesele üstünde durdu. En sonunda, gülümsiyerek :

— İşleri iyi bir sonuca bağlamak şansı var, dedi. Bay Sainteny öyle sıcak kanlı bir adam ki...

Daha fazla bir şey koparamadım. Ama, daha iyi bir şeyler elde etmiş, başkaları gibi, ben de büyülenmiştim.

Gerçekten, müzakereler sona ermek üzereydi. Sainteny'nin en yakın çalışma arkadaşı olan Bay Pignon ile Kuzeydeki Fransız kuvvetlerinin komutanı olan general Alessandri, Ho Şi Minh ile 28 Eylülde ilk resmî temasta bulundular.

Viet Minh lideri bol bol tatlı sözler söylemiş, hiç bir vaitte bulunmamıştı. Kendisini ziyaret edenler meselenin esasını ele alıp, "Viet Minh Birliği" tarafından Kun Ming'e gönderilen mesajı hatırlattılar, geçen Temmuz ayında gönderilen bu mesajda vadeli bir bağımsızlık teklif edilmişti. Bay Ho ziyaretçilerin yüzlerine hayretle baktı. Hiç böyle bir şey hatırlamadığını söyledi. Dağlarda ve gizli olarak mücadele eden inkılâpçıların o zaman öne sürdüğü şartlar, her halde, Hanoi'a yerleşmiş olan geçici hükümetin öne sürdüğü şartlar olmıyacak. Yine de öyleyken, iki Fransız temsilcisi Şandernagor'daki (Hindistan'da, Batı Bengale'de) Asya Fransız Komünist Partisine çektikleri telgrafta, Viet Minh liderinin gözlerine *"kuvvetli ve saygı değer bir şahsiyet"* olarak göründüğünü bildirmişlerdi.

Viet Minh liderile Bay Sainteny'nin birbirlerile buluştukları günden, yani 15 Ekimden itibaren, görüşmeler iyice mana kazandı. Bu iki insan arasındaki temas iyiydi, Fransız Cumhuriyetinin temsilcisi de *Yarıda kalan bir barışın hikâyesi* adlı kitabında şöyle diyordu : "Ho Şi Minh ile daha ilk münasebetlerimde, bende, yüzünde zekâ, kurnazlık, incelik ve naziklik okunan bu münzevî adamın birinci sınıf bir şahsiyet olduğu izlenimi uyandı... Engin kültürü, zekâsı, akıl almıyacak kadar fa-

al oluşu ve hiç bir zaman menfaatını düşünmez oluşu, kendisine halk arasında büyük bir itibar kazandırmış, kendisini hiç bir lidere nasip olmıyacak şekilde halka sevdirmişti. Sözleri, hareketleri, davranışları, her şeyi insanda kuvvete başvurarak elde edilen hal tarzlarından nefret ettiği kanısını uyandırmaktaydı. Bütün ömrü boyunca, bir Hindi Çinî Gandisi olmak emelini beslediğine hiç şüphe yok.'' (10).

Ama, her şey yerinde sayıyordu. En başta, çünkü, Ho Şi Minh'in işe başlarken içinde bulunduğu durum (Eylül ayında bağımsızlık ilân edilmiştir, ortada bir hükümet vardır, pazarlığa girişmeden önce bu temel unsurların tanınması gerekir) ile, Jean Sainteny'nin durumu (yeni bir rejim ancak Fransa'nın hakimiyetinden ve Hindi Çinî üstündeki haklarının tanınmasından hareket edilerek tayin edilebilir) arasında pek büyük bir ayrılık vardı. Sonra da, çünkü, her iki tarafta da, etraftakiler ve birbirine rakip eğilimler anlaşmaya doğru giden hareketi kösteklemekteydiler.

Ho Şi Minh'in milliyetçi muhalefeti ve Viet Minh siyasî bürosu *(Tong Bo)* içindeki solcu muhalefeti hesaba katmak zorunda olduğunu evvelce söylemiştik. Sainteny ise, daha 1945 yazı başlarında, Fransa'nın eski iktidarını silâh zoru ile tekrar diriltemiyeceği kanısına varmıştı. General Juin'i Ağustos ayı başlarında Paris'te ziyaret ettiği zaman, tamamile bu kanıya varmış bulunuyordu. Genel kurmay başkanına :

— Bize 300.000 kişilik bir kuvvet lâzım olacak!

dediği zaman, general omuzunu silkti.

— O halde, pazarlığa mı girişilecek?

General Juin bu soruya hiç bir karşılık vermedi.

Sainteny'ye 300.000 kişilik bir kuvvet verileceği vaad edilse bile, o bu kuvvetin Hindi Çini'ye taşınamıyacağını biliyordu, zaten. Fransa'nın artık askerî imkânları bulunmadığı gibi, Asya'da büyük devlet siyaseti gütmeğe imkân verecek deniz va-

(10) Jean Sainteny, **Histoire d'une paix manguee,** Paris. 1953, s. 164 - 166.

sıtaları da yoktu. Bu siyasete muhalif olan Amerika Birleşik Devletleri'nin Fransa'nın eylemini köstekliyecek, hatta bu eyleme karşı harekete geçecek imkân ve vasıtaları vardı. Bundan başka, bir araya toplanmış olan Çin'in yeni gücü de hesaba katılacak olursa, Fransa'nın Hindi Çinî'deki varlığı başka şekillere bürünecek, demektir.

Sainteny'nin yanındaki çalışma arkadaşları da onunla aynı kanıda mıydılar? Hayır, değildiler. Bunlar eski sömürge idareciliğinden gelmiş adamlardı. Sömürge konusunda bilgili ve uzman olan bu kimselerin Viet Minh aleyhine kulakları bükülmüştü, içlerinden bazıları Viet Minh'in ilham verdiği ve yararlandığı "İnkılâp"ın kısa ömürlü olduğunu düşünmeğe yatkındılar. Sainteny, Fransa'nın Hanoi'daki temsilcisi yüksek komiser Thierry d'Argenlieu'yü de kandırmak zorundaydı. Güttüğü hedefi ve general De Gaulle'ün 20 Ocak 1946 da başkanlıktan ayrılıncaya kadar kendisini destekliyen hükümeti de az buçuk küçük düşürmekten çekinmiyen bu adamın aklı fikri hep "Fransa'nın büyüklüğü" ndeydi. Onun için, general De Gaulle gittikten sonra, Félix Gouin'in Kurucu Meclis başkanı olması, Bay Moutet'nin Denizaşırı memleketler bakanı olması Sainteny'nin çalışma arkadaşları arasındaki "liberal grup"un eylemini kolaylaştıracaktır.

Bay Sainteny, gördük ki, general Leclerc gibi güvenilir bir adam ve bir müttefik bulmuştu. Hindi Çinî'deki askerî birliklerin komutanı, Hanoi'daki Fransız temsilcisinin yaptığı muhakemeyi yapmıştı. Memleketin o zaman gösterebileceği askerî çabanın sınırlarını iyice ölçüp biçmiş ve meseleyi Asya'nın o günkü şartları içine yerleştirmişti. Az kalsın, etrafındaki çok zeki müşavirlerin sert askerî hareketlere başvurma tavsiyelerine kendini kaptıracaktı. 2. şube şefi albay Repiton ile Asya sosyolojisinde evrensel bir ün yapmış olan Bay Paul Mus kendisine milliyetçi hareketin kuvvetini anlatmışlar ve ilgili mıntakada bulunabilecek desteklerin neler olduğunu söylemişlerdi.

General Leclerc'e göre, sağlam durumlardan hareket ederek, siyasî bir hal şeklini tayin etmek imkânını veren bir Fransız

askerî varlığını çeşitli stratejik noktalarda yeniden diriltmek söz konusuydu. Sonra, Kuzey Hindi Çinî'yi haraca kesmiye hazırlanan Çinliler buradan kaçmağa zorlanacaktı. En son, memleket üstünde kuvvetli bir otoritesi olan mahallî bir hükümetle baş başa verip, yeni devletle Fransa arasındaki imtiyazlı münasebetler tayin edilip kurulacaktı. Bu plan çarçabuk gerçekleştirilmeliydi. Çünkü, Tonkin'e yapmak istediği barışçı askerî çıkarma, denizin alçalıp çekilmeleri ve yükselip karaya doğru ilerlemeleri göz önünde tutularak, en geç Şubat sonunda ya da Mart başında başarılmış olmalıydı.

Anlaşılan, "eşraf" la anlaşmak ve kişi hâkimiyetini uzun zaman yaşıyacak şekilde yeniden diriltmek (çok farklı) siyasetini savunmak maksadile, amiral d'Argenlieu 13 Şubatta Saygon'dan Paris'e hareket edince, yüksek komisere vekillik eden general Leclerc, 14 Şubattan itibaren, Fransa'ya telgraflar yağdırıp, Viet Minh'le anlaşması ve bu anlaşmaya varmak üzre "bağımsızlık" sözünü derhal ortaya atması için hükümeti sıkıştırdı. Bunun üzerine, görevle Saygon'a gelen Sainteny'yi kabul edip, müzakereleri çabuk sona erdirmesi için onu da sıkıştırdı.

Hanoi'da yapılan görüşmeler pek yavaş ilerlemektedir. Ho Şi Minh'in görüşmelere istiyerek soktuğu ve görüşmeler tam yarıda kesilecek bir raddeye gelince müdahalelerde bulundurduğu - eski sosyalist mücadeleci Caput, *Le Paria* gazetesi kurucusunun eskidenberi dostu olan Babut, Abel Bonnard kabinesinin eski üyesi iken, sonradan komünist olan Bousquet, ya da bazan Solovyef (11) gibi - aracıların hazır bulunması ya da

(11) Bu acaip kişi, o devirde Hanoi'da hüküm süren siyasî havayı oldukça iyi bir şekilde anlatmaktadır... Eski çar ordusu subayı olan Solovyef Çin'i baştan başa yaya olarak geçtikten sonra, Japonya'ya sığınmış, Tonkin'deki yabancı Alayına girmiş, amiral Kolçak'ın yanında, acaip bir görevle, tekrar Rusya'ya dönmüştü. Kolçak hareketi bozguna uğrayınca, Fransa'ya gelip ziraat mühendisliği öğrenimi yapmış, sonra da Fransız tabiiyetine geçmiş, tekrar Hindi Çini'ye gitmiş, Hanoi'da yerleşmişti. Vichy hükümetinin Hindi Çinî'deki faşist genel valisi amiral Decoux, 1941 de, onu acaip bir görevle Çung-King'teki

müdahalesile Çin işi ağır aksak yürütülen görüşmeler gelip iki noktada dayanmıştı.

Gerçekten, 2 Eylülde Hanoi'da ilân edilen bu *doc lap*'ı kimi *hürriyet,* kimi de *bağımsızlık* diye çevirmekteydi. Ho Şi Minh'le taraftarları, elbette ki, ikinci şekilden yanaydılar (12). Ayrıca, yeni Vietnam hâkimiyetini herhangi bir metbulukla ya da "üstün Fransız hâkimiyeti" ile bezemek söz konusuydu. Sainteny' ye göre, meselenin hal şekli, Vietnam'ı yeni Fransız Birliğine sokmak, ve kuruluş halinde olan Hindi Çinî Federasyonuna katmaktı.

Ho Şi Minh, 6 Şubat 1946 günü, muhatabına, Fransız Birliği temeli üstünde görüşmelerde bulunmağa hazır olduğunu bildirdi. Ama, Federasyonun hiç sözünü etmedi, bağımsızlık davasından da vazgeçmedi. Sainteny teklifi general Leclerc'e bildirince, o da teklifin kabul edilmesi için Paris'i sıkıştırdı. Gouin hükümeti, sonunda, şu karşılığı verdi : Fransa muhtar bir Vietnam hükümetini tanımağa hazırdır, ama ancak şu iki şart kabul edildiği takdirde: 1. Bu Vietnam hükümeti Çinlilerden nöbeti devir alacak Fransız kuvvetlerini dostça karşılamalı; 2. Hanoi tarafından istenilen Cochinchine (Nam Bo) kendi kaderini yapılacak bir referandumla kendi tayin etmekte serbest olmalı.

Bir anlaşmanın şartları âdeta başarılmıştı. Ama, Ho Şi Minh, bu işin tehlikesini tek başına göze almak istemediğinden,

Sovyet Rusya büyük elçiliğine gönderdi. Solovyef Moskova ile gizli bir ticaret anlaşması yapmak görevini üstüne almıştı : Hindi Çinî kauçuk, Sovyet Rusya da savaş malzemesi verecekti. O zamanlar, Fransa (Vichy) büyük elçisi olan Bay Cosme'dan yardım gören Solovyef Sovyet elçisi tarafından iyi bir şekilde karşılandı. Birkaç gün sonra da Almanlar Sovyet Rusya'ya karşı savaş ilân etti (22 Haziran 1941). 23 ya da 24 Hazirandaki görüşmede Sovyet diplomatı, üzülerek, memleketinin, bundan sonra, artık askerî malzeme satıcısı değil, ne fiata olursa olsun, askerî malzeme alıcısı olduğunu bildirdi...

(12) Ho Şi Minh ve yanındakiler dil ilmi bakımından tamamile haklıydılar. **Doc Lap** : "tek başına ayakta durmak" demektir.

kabinede büyük bir değişiklik yaptı, hükümete bazı milliyetçiler katıldı. Daha ertesi günü, yani 26 Şubatta, Viet Minh tarafından yayınlanan bir bildiride deniliyordu ki: "Başkan Ho Şi Minh Fransa temsilcisi Bay Sainteny ile Vietnam ve Fransa arasında resmî görüşmelere başlanması imkânı üstünde görüşmüştür. Başkan, Vietnam tarafından güdülen siyasetin "bağımsızlık ve işbirliği" olduğunu hatırlatmış. Bay Sainteny de, Fransa'nın Vietnam'ın Fransız Birliği içinde bir hükümete, bir orduya ve ayrı bir maliyeye sahip olmak hakkını tanımaya razı olduğunu bildirmiştir." Anlaşma kapıları açılmış gibi görünüyordu.

Bununla beraber, Çinlilerin çekilmelerini de sağlamak lâzımdı. Amiral d'Argenlieu'nün diplomasi müşaviri Achille Clarac, Çung-King'teki Fransız büyük elçisi Bay Meyrier ile birlikte bunu sağlamağa çalışıyordu. Bu iş 28 Şubatta resmen halledilmişti. Çung - King hükümeti, Şanghay, Kanton, Tien Çin ve Hankeu'daki imtiyazlarından, Kuang Çue-van üstündeki haklarından vazgeçen Fransa'nın Hindi Çinî üstündeki hâkimiyetini ve Fransız kuvvetlerinin 30 Marttan önce Kuomintang kuvvetlerinin yerini almak hakkını tanımayı kabul etmişti. Ama, Çinli generaller ansızın "general Mac Arthur'e danışmadan ve Vietnamlılarla anlaşmadan karar veremeyiz" diye bir bahane buldular.

Hanoi'da 2 Mart 1946 günü ilk toplantısını yapan Millet Meclisi Ho Şi Minh'in başkanlığında "kuvvetler birliği" adlı yeni bir koalisyon hükümeti kurdu. Değerli liderin Çin taraftarı ihtiyar rakibi Nguyen Hai Than başbakan yardımcısı, komünist düşmanı iki lider olan Nguyen Tuong Tam ve Vu Hong Khanh ta dışişleri ve savunma bakanı olmuşlardı. *Viet Nam Quoc Dan Dang*'ın ve Kuomintang tarafından zorla kabul ettirilen öteki aşırı milliyetçi partilerin 80 milletvekili Ocak ayında yapılan seçimlere katılmadan Millet Meclisine girmişlerdi.

Bay Ho Vatikan'a hitap eden bir hareketle stratejisini tamamladı. Bay Nguyen Manh Ha 1946 Martının başlarında Hue'ye gidecek, Güneyden Kuzeye pirinç yollama meselesini inceli-

yecekti. O devirde, eski "imparatorluk" başkentinde yerleşmiş bir temsilci rahipler heyeti Vietnam'da papalığı temsil etmekteydi.

Başkan, Nguyen Manh Ha'ya kendisini Başrahip Drapier'ye tanıtan bir mektup ve Papa temsilcisinin Hanoi'u ziyaret etmek niyetinde olup olmadığını, niyeti varsa, Kuzeyde yerleşmek düşüncesinde olup olmadığını (ağız arıyarak) öğrenmesi için talimat vermişti.

Bay Ho'nun memleket dışı planda, Fransa yüksek komiseri başrahip Thierry d'Argenlieu'yü, Fransa hükümetindeki Halkçı Cumhuriyetçi Hareket partisinden (13) bakanları; memleket içi planda da, millî birliği katoliklerle birlikte sağlamlamayı düşündüğü meydandaydı.

Kişi hâkimiyetine taraftar fikirler taşıdığını ulu orta söyliyen başrahip Drapier Bay Ho'nun bu teklifini reddetmek için güvenlik sebeplerini öne sürdü.

Muhatapları karşısında bu muhalefetlerle oynıyarak, çıkan bu engelleri birer savaş silâhı haline getirmek, Ho Amcanın en birinci sanatıdır. "Muhalefet benim bunu yapmamı önlerken, nasıl olur da siz beni buna sürüklersiniz? Bütün eğilimleri, bütün baskıları hesaba katmam lâzım...". Viet Minh lideri açık arttırmada fiatları yükselttikçe yükseltti, Cochinchine davasına dört elle sarıldı, Hindi Çinî Federasyonuna katılmayı tamamile reddetti. Çung - King'ten Kun - Ming'e ve Hanoi'a kadar her şey yeni baştan tartışılacak gibi görünüyor.

4 Martta, general Leclerc'le askerî kuvvetleri getiren çıkarma gemilerinin Hayfong limanına doğru yol aldıkları haber alındı. Çinliler korktular. Vietnamlıları mutedil davranmağa davet ettiler.

(13) Fransa'da Kasım 1944 te kurulan **Halkçı Cumhuriyetçi hareket** (Mouvement républicain populaire) partisi hıristiyan demokrasisi taraftarlarını bir araya toplamış, 1944 ten sonra memleketin siyasi hayatında büyük bir rol oynamıştır. Liderleri arasında: Georges Bidault, Maurice Schumann ve Pierre Pflimlin gibi gerici siyaset adamları vardı (çev.).

Viet Minh Merkez Komitesi, ertesi günü, yani 5 Mart 1946'da, Hanoi yakınlarındaki Huong Canh'ta toplandı, şu karara vardı : "Bu durumda, memleketin selâmeti için güdülecek en iyi taktik, bütün köprüleri atmak değil, barışı kurtarmaktır. Merkez Komitesi hatalı şu iki eğilime karşı mücadele etti: a) Her ne pahasına olursa olsun savaşa girmek; b) Fransa ile anlaşma imzalanınca güçlüklerin sona ereceği hakkında hayallere kapılmak. Çan Kay - şek askerî birlikleri ile mahallî gericilerin kışkırtma tehditleri karşısında Komite herkesi uyanık bulunmağa çağırır". (14).

Ho Şi Minh, Sainteny ve Pignon o günün gecesi uzun süren bir toplantı yaptılar. Viet Minh lideri *doc lap* sözlerinin "hürriyet" diye çevrilebileceğini, Vietnam'ın Hindi Çinî Federasyonuna girmesinin imkânsız bir şey olmadığını kabul etmeğe yanaştı. Ama, Cochinchine yeni devlete mutlaka katılmalıydı... Ho Şi Minh'i bu fikirden döndüreceğiz diye uğraşmaktan vazgeçen iki Fransız gece yarısı yorgun ve bitkin bir halde yanından ayrıldılar, ama bu meseleyi iyice düşünüp taşınmasını kendisine salık vermeyi de unutmadılar. Fransız donanması Tonkin körfezine girmişti.

Bütün şehir çalkanmaktaydı. O gece biz de hiç unutulmıyacak anlar yaşadık. Hanoi savaşı olacak mı? Silâh satın almak istiyen Fransızlar Çinli esnafa koşmuşlar, ama yanlarına yaklaşılır gibi değil, silâhlar ateş pahası... Avrupalı ailelerin evlerinde kanlı bir katliamın sözü ediliyor. Japonların Hanoi'a elkoymalarındanberi kalede göz altında bulundurulan Fransız garnizonu son derece aşırı gitmeğe, son derece kötü şeyler yapmağa hazır...

Fransız donanmasının nerdeyse çıkarma yapacağından endişeye düşen Çinli general Çao, Viet Minh liderine, "Fransızlarla anlaşmasını" sert bir şekilde söylemiş. Bunun üzerine, Ho

(14) **Vietnam işçi sınıfı Partisinin geçirdiği büyük tarihî merhaleler,** Hanoi. 1960, s. 56.

Şi Minh'in yakın bir arkadaşı 6 Mart günü, daha gün doğmadan, gelip Sainteny'yi uyandırmış :

— Başkan şartlarınızı kabul etmeğe hazır, demiş .

Hep birlikte anlaşıp, andlaşmanın öğleden sonra imzalanmasına karar verildi. Ama, bu arada, Hayfong'ta her şeyi berbat edecek birtakım olaylar geçmekteydi. Limana giren ilk Fransız gemileri Çinlilerin ateşile karşılaşmıştı. Çin komutanı general Gaston Wang Fransız - Çin anlaşmasından haberi olmadığını iddia ediyordu. Fransız generali Valluy, yirmi dört kişi kaybettikten sonra, ancakÇinlilerin ateşine mukabele edilmesini emretti, Kuomintang generallerinin savaş ganimeti sayarak alıp memleketlerine götürmeğe hazırlandıkları cephaneleri ateşe verdi...

Anlaşma metnine son şekli vermek üzre, o gün öğle üzeri Ho Şi Minh ve Sainteny arasında yapılan son görüşme sırasında, Viet Minh lideri Hayfong'taki Çin - Fransız olayına hiç imada bulunmadı. Fransızların öne sürdükleri hal şeklini iyice ölçüp biçmiş, kararını vermişti. Saat 16.30 da tekrar buluşulacaktı. Ama, Sainteny, Pignon ve (Kuzey Hindi Çini'deki Fransız kuvvetlerinin yeni komutanı olup, Vietnam - Fransa ve Çin - Fransa arasındaki müzakerelere son safhasında katılan) general Salan, Hayfong olayının gelişmesini bekliyerek, sıkıcı ve üzücü dakikalar yaşadılar. Bereket versin, öğleden sonra ateş kesildi.

Hanoi'da bulunan birkaç gazeteci imza merasiminin yakın olduğunu anladılar. Metropole oteli ile hükümet başkanının konağı arasında gezinip dururlarken, şampanya şişelerile dolu tepsiler taşıyan uşakların caddeyi acele acele geçip, Ho Şi Minh'in oturduğu defterdarlık binasına seyirttiklerini ansızın gördüler :

— Anlaşmayı imzalıyorlar !

Gazeteciler derhal koşuştular, ama anlaşmanın imzalanmasına yetişemediler. Merasimde Amerikalı, Çinli gözlemcilerle, Ho Şi Minh'in isteği üzerine, müzakerelere katılan Fransız Sosyalist Partisi üyesi Louis Caput de hazır bulunmuşlardı.

Şimdi, toplu bir halde resim çektiriliyordu. Bir yanında Bay Sainteny, öbür yanında da Bay Pignon ile general Salan bulunan Ho Şi Minh bunlar arasında ufacık tefecik kalmıştı. Bu grupta, Viet Minh liderinin yakın çalışma arkadaşı dışişleri bakanı sosyalist Hoang Minh Giam, Vietnam diplomasinin müşaviri Bay Nguyen Tuong Tam, ve aşırı milliyetçi V.N.Q.D.D. Partisinin lideri Vu Hong Khanh vardı. Fransa'ya karşı düşmanlığı ile tanınan bu şahsiyet te anlaşmayı imzalamış ve garanti etmiş oluyordu.

Bu anlaşma şu hususları belirtmişti :

— Fransa Vietnam Cumhuriyetini kendi hükümeti, parlamentosu ve maliyesi olan, Hindi Çinî Federasyonuna ve Fransız Birliğine girmiş hür bir devlet olarak tanıdı. Cochinchine'in kaderi ile ilgili meseleye gelince, Vietnam hükümeti, uluslararası anlaşmalara uygun olarak, Çin ordusunun yerini alacak olan Fransız ordusunu dostça karşılamağa hazır olduğunu bildirirken, Fransız hükümeti de yapılan bir referandumda halkın vereceği kararları tastik edeceğine söz vermektedir. En son, Hindi Çinî'nin yarınki anayasası ve Vietnam'daki Fransız menfaatları üstünde en kısa zamanda "dostça ve dürüst müzakerelere" girişilmesi konusunda iki taraf ta anlaşmıştı (15).

Jean Sainteny'nin anlattığına göre, Bay Ho'ya dönüp, böylelikle silâhlı bir çatışmanın önlenilmesinden duyduğu hoşnutluğu bildirince, Viet Minh lideri demiş ki:

— Bense, üzgünüm. Çünkü, aslına bakarsanız, bu işte kazançlı çıkan sizsiniz. Siz de gayet iyi bilirsiniz ki, ben bundan daha fazlasını istiyorum... Neyse, her şeyin bir gün içinde elde edilemiyeceğini anlıyorum.

(15) Bu metin, biraz sonra, savaşların durdurulması hakkındaki askerî bir anlaşma ile tamamlandı, ve Vo Nguyen Giap ile general Salan tarafından imzalanan bu askerî anlaşma, Ho Şi Minh ile Sainteny'nin Fransız kuvvetlerinin yakında tekrar geleceklerini bildiren ortak bir bildirisile teyit edildi, ve bu bildiri basılıp, Hanoi'da her yerde duvarlara yapıştırıldı.

Bunun üzerine, Bay Ho, Sainteny'ye ve Pignon'a dönüp, ikisini de kucaklamış ve :

—Ben de kazandığım dostlarla avunuyorum, demiş.

Pek manalı ve iki memleket arasındaki münasebetlerin önceden sezilen tekâmülü hakkında daha şimdiden birçok şeyler anlatan sözler.

İhtiyar inkılâpçının burada sözünü ettiği "üzüntü", aslında, aynı zamanda korkudur da. Çünkü, birçok mücadelecilerin ve muhalefetin uğrayacakları hayal kırıklığı ya da duyacakları acı, biliyor ki, tehlikeli olacaktır. Bu tehlikeyi önliyebilir mi? Paul Mus meseleyi gayet doğru olarak ortaya koymuştur : "Bizim, Çinlilerin oltasına yakalanmamızdan, bunu görmekten" faydalanmıyacak mı? Bu faraziyeyi kuvvetlendirmek için de, müzakerelere katılan bir Fransızın söylediği şu sözleri anıyor :

— Şartlar, Hanoi hükümetinin eline, bir tek kurşun atan bir tabanca vermişti. Leclerc'in gelmesini kabul etmek demek havaya ateş etmek, eli boş kalmak, demekti... Temkinli davranmakla, sabretmekle ne kaybedecek ?

Vietnam, bir savaşın sosyolojisi yazarı bana şu karşılığı verdi :

— Belki de her şeyi. Bay Ho, bizimle anlaşmakla, Çung King'te imzalanan ve Hanoi hükümetinin adını bile anmıyan anlaşmalar temeli üstündeki bir Çin - Fransız anlaşmasına karşı daha önceden tedbir almak istedi. Ya general Leclerc ile general Lu Han arasında hemen oracıkta bir anlaşma yapılsaydı? Bu kıskaç içinde Viet Minh parçalanır giderdi..."

Vietnam'la Fransa arasında yapılan anlaşma Hanoi'lular tarafından ilk önce öyle soğuk, öyle ihtiyatla karşılandı ki, Viet Minh kurmay heyeti elindeki bütün kozları oynamağa karar verdi. Ertesi gün, yani 7 Mart günü halkı şeflerinin yapacakları izahları dinlemeğe çağırdı. Bay Ho ve arkadaşları hakkında ne türlü bir hüküm verilirse verilsin, bu halk kitlelerile beraber olmak, onları inandırmak endişesi heybetli ve heyecan verici bir şeydi. Ho Şi Minh ve arkadaşlarını Lenin'e yaklaştı-

ran güven ve teknik karışımı. Olay anlatılmağa değer. *Julius Caesar* yazarı (16) ya da *Danton'un ölümü* yazarı (17) o gün orada bulunmuş olsalardı, tiyatro sanatı hayallerine lâyık bir sahne için dipdiri ve dokunaklı bir konu bulurlardı.

Sahnenin çerçevesi : Hanoi'daki geniş tiyatro meydanı. Kişileri : Şiddet parolaları ve "öldürün!" gürültülerile deniz dalgaları gibi çalkalanan çok büyük bir halk kalabalığı; Tiyatronun balkonunda bir çıkıp bir kaybolan hükümet liderleri. Savaşçı Vo Nguyen Giap görünüp, sıkılmış yumruğunu uzatarak herkesi selâmlayınca, ortalığı ürkütücü bir sessizlik kapladı. Ufak tefek savaş şefinin mikrofonlar tarafından yayılan sesi gök gürültüsü gibi gürledi :

— Müzakere yolunu seçtik. Bunu yapmakla, tam bağımsızlığa kavuşmak için elverişli şartları yaratmayı düşündük... Rusya da 1918 de Brest-Litovsk andlaşmasını imzaladı. Bunu yapmakla, Alman istilâsını durdurmayı, ateşkesten faydalanıp, ordusunu ve siyasî iktidarını kuvvetlendirmeyi düşündü. Bu anlaşma sayesinde, daha kuvvetli hale gelmedi mi ?

Diplomasi kurallarını bu kadar hiçe sayan bu sözler karşısında şaşıran bir dostumla ben birbirimizin yüzüne baktık... Ama, zar tam zamanında atılmış, halk kitlesi yenimişti. Şimdi de, bu kitleyi heyecanlandırıp sürüklemek lâzımdı. İşte tam o zaman ince zayıf, altın yıldızlı kocaman kırmızı bayrağın yanında eğreti gibi duran, ağarmış bir tutam saçı rüzgârda dalgalanan, eskimiş asker elbisesi içinde biraz kanburlaşmış olan yaşlı lider göründü. Kırk sekiz saattenberi Hanoi caddelerinde

(16) Yani William Shakespeare (1564 - 1616). Shakespeare'in **Julius Caesar'ı** dilimize birkaç kere çevrilmiştir. Sabahattin Eyüboğlu tarafından yapılan son çeviri Remzi Kitabevi tarafından basılmıştır (çev.).

(17) Yani Alman tiyatro yazarı Georg Büchner (1813 - 1837). Büchner'in eseri önce Sabahattin Ali tarafından çevrilmiş, 1940 - 1941 tiyatro mevsiminde İstanbul Şehir Tiyatrosunda oynanmış; sonra da Pertev N. Boratav tarafından yapılan bir çevirisi Millî Eğitim Bakanlığının Alman klasikleri arasında yayınlanmıştır (çev.).

aleyhine hâlâ kulaklarımızda çınlıyan *"Viet Gian* - hain, "tasfiyeci", "Fransızların rehinesi", "Leclerc'in suç ortağı", "Vatanını Fransız arkadaşlarına satan komünist" gibi sözler söylendiğini bilip te, kendisinin şiddetle alkışlandığını görünce, hayrete düşmemek elde değildi. Lider bu coşkun selden sanki kendi korunmak istermiş gibi iki elini halka doğru uzattı, sert ve acımsı sesile konuştu :

— Dövüşeceğine, müzakereye girişmek, zeki olduğunu ispat etmek demektir. Müzakere yolu ile belki beş yılda bağımsızlığa kavuşmak elimizdeyken, niçin 50.000, 100.000 kişi feda edelim? diye söze başlıyan Viet Minh lideri sözlerini şöyle bitirdi:

— Ben, Ho Şi Minh sizi her zaman hürriyete doğru giden yolda yürüttüm, vatanımın bağımsızlığı uğrunda bütün ömrüm boyunca mücadele ettim. Şunu iyi biliniz ki, ölürüm, yine vatanı satmam. Sizi satmadığıma yemin ederim!

Tribünden çok uzaktaydık, gözlerinden yaşlar aktığını görememiştik, ama sesi ağlamaklıydı. Halk heyecandan perişan hale gelmişti. Anlaşma "taban" tarafından tasdik edildi.

Aynı zamanda, Parti cihazı tutacağı yeni yolu tayin etti. Siyasî büro *(Tong Bo)* nun hemen o gün kaleme aldığı talimat, Tiyatro meydanında halk kitlelerine söylenen sözlerin, tekâmül etmiş Partili kadrolar için hazırlanmış bir benzeriydi.

— Milletimizin giriştiği mücadele, bugün, Fransız milletinin giriştiği mücadele ile birlikte yürütülmektedir. Tıpkı, bir vakitler, Çin milletinin giriştiği mücadele ile birlikte yürümüş olduğu gibi... En can düşmanımız, Fransız gericilik partisidir.. Yürekten demokrat her Fransızla, istisnasız, işbirliği yapmak ve bir Vietnam - Fransız Halk cephesi kurmayı başarmak için elden gelen her şeyi yapmak lâzım (18).

Halk kitlelerine bu şimdilik söylenemezdi, ama ilerde bunu

(18) Philippe Devillers, **Vietnam tarihi : 1940 - 1952,** Paris. 1953, s. 231.

söylemek te denenecek.

Viet Minh, o zamanlar, bu programı uygulamağa çalışıyordu, ama kuvvetli bir muhalefetle karşılaşmaktaydı. Bu muhalefet akımı, yıllardanberidir tanıdığı Sainteny ile müzakerelerde bulunmayı inatla reddeden "müşavir Vinh Huy" (dünkü ve yarınki Bao Dai) dan ilham almaktaydı. Bu "yüce müşavir" kendisi dururken, Fransa'nın gidip bu "kızıllarla" müzakerelere girişmesini kabul etmemişti. Görüşmeleri boykot etmekle kalmamış, anlaşmalar imza edilir edilmez, Vietnam'dan kaçarak, Hong-Kong'ta yerleşmişti.

Vinh Huy, biraz sonra, orada Hanoi rejiminde yaşadığı hayattan daha neşeli bir hayat yaşamaktadır. Gazetelerin eğlence sayfalarına yazı yazan gazeteciler özel hayatının dedikodusunu yapıyorlar. Hanoi'dan ayrıldıktan birkaç ay sonra, bu adam Ho Şi Minh'ten garip bir mektup aldı. Yaşlı liderin ona yazdıklarının özü şöyleydi : "Vietnam'ı ve bu memleketin tarihini temsil ettiğinizi unutmayınız. Sürdüğünüz hayat taşıdığınız ada, hepimizin vatanına, hele şükür kavuştuğumuz bağımsızlığa yaraşan bir yaşayış olmalı...". Louis XV in zevklerini benimsemiş, nerdeyse Varennes'den geçip gidecek bir Louis XVI ya (19) Robespierre tarafından yazılmış mektup gibi bir şey...

Oysa, bu 1946 Martı başlarında, çok önemli iki acı tecrübeyi atlatmak gerekti. Biri, general Leclerc kuvvetlerinin dönüp gelmesi ve bu sırada patlak veren bazı olaylar. Ötekisi de, 6 Mart anlaşmasının karanlıkta bıraktığı "Cochinchine'in kaderi", "Fransız Birliğinin yapısı", vb. gibi şeylere iyice kesin bir şekil verecek "dürüst ve dostça" müzakere.

Fransız askerî birlikleri Tonkin'in başkentine (Hanoi'a) hiç silâh atmadan girdiler. Oysa, bu birliklerin kökü kazınacağına, daha on beş gün önce herkes yemin etmişti. 2. zırhlı tugayın eski komutanı (general Leclerc) ile komünizmin liderleri arasın-

(19) Kral Louis XVI (1750 - 1793) nın Fransız İnkılâbı zamanında, Prusya'ya kaçmak üzre, 20 Haziran 1791 de kuzey - doğu Fransa'daki Varennes kasabasına gelmesine ima ediliyor (çev.).

da temas kuruldu. Bütün bunlar siyasî tahlilin ummadığı hayret edilecek başarılardı. 18 Mart günü general Leclerc'i sevinçle karşılayanlar, elbette ki, tam bir yıldır ciddî bir güvensizlik içinde yaşıyan Fransızlar oldu : Ama, bu sevinç taşkınlıklarını ve Vietnam, Fransız bayraklarile süslenen zırhlı arabaların şehri işgal etmesini, o zaman, Vietnamlılar dürüst bir şekilde ve hiç bir taşkınlık etmeden seyrettiler.

General Leclerc, kendisini Hayfong'ta karşılıyan Vo Nguyen Giap'ın "Vietnam mukavemet hareketine katılan ben, Fransa mukavemet hareketine katılmış büyük bir Fransızı selâmlarım" tarzındaki sözlerini kaşlarını çatarak, homurdanarak dinlemişti. Ama, ertesi gün, yani 18 Mart günü saat 17 de, Ho Şi Minh'in konağına çıkan merdivenleri tırmanırken, ev sahibine elini uzatıp sert ve kaba sesile : "Eee, Bay Başkan, şimdi dostuz, değil mi?" derken, dudaklarında geniş bir gülümsemenin belirdiğini gördük. Birkaç dakika sonra, bu Pikardiyalı beyzadeyi, bu milliyetçi zarif adamı, kahramanlık devrindeki De Gaulle'cülüğe can veren bu askeri, bir elindeşampanya kadehi, ihtiyar komünist liderin hazır cevap sözlerine güler görmüştük. Talim yerindeymiş gibi, ağız dolusu : "Yaşasın Fransa ve Fransız Birliğine katılan Vietnam!". diye haykıran yine general Leclerc oldu. Kendini bu sözlerin cazibesine kaptıran Giap, bitişik odada, karşımızda şöyle mırıldanmıştı :

— Şimdi daha ileri gitmek lâzım.

Tabiî ki, iki manaya çekilebilecek sözler, ama, o zamanlar, bu sözlerin birlikte çalışmaya sözvermek gibi bir çınlayışı vardı.

Görüşmenin öyle bir havası vardı ki, başkan Ho birkaç gün sonra meslekdaşımız P. S. Dessinges'e şunları söylemekten kendini alamadı :

— Leclerc mi? Doğru, dürüst bir insan, sizin dilinizle *un chic type* (babacan bir adam). Böyle insanlarla tartışmak her zaman hoşa gider (20).

(20) P. S. Dessinges, ds. **Paris - Saygon**, 31 Mart 1946.

General Leclerc'e gelince, bu dostluk yoluna ne derece daldığını canlı bir şekilde göstermek için, kendi muhafız müfrezesine üçte iki nispetinde Viet Minh'li mücadeleci alınmasını emretti, bunlara yeni silâhlar verilecekti.

Sainteny tarafından idare edilen görüşmelerle, general Leclerc tarafından girişilen teşebbüsleri amiral d'Argenlieu'nün hiç bir ilgi göstermeden izlediğini Saygon'da bilmiyen yoktu. Kuzeyden garip bir şekilde koptu, orada ortaya atılan meseleleri hiç umursamadı.

Başkomutan Leclerc ile yaptığı fırtınalı bir görüşmede, amiral Hanoi'da güdülen siyaset münasebetile, Münih hatırasını anacak kadar ileri gitti (21). Paris'te ve dünyada iyi karşılanan ve Güney Vietnam halkı tarafından da hoşnutlukla selâmlanan bir "anlaşma" (22) karşısında somurtmak hiç bir işe yaramaz. Yüksek komiser bu "iyi anlaşma" dan hoşnut olduğunu bildirdi, ve Viet Minh lideri ile debdebeli bir şekilde buluşmak suretile, kendisi de buna katılmak dileğinde bulundu. Dünkü düşmanın memleketine gitmeyi de, onu Saygon'da karşılamayı da kendine yediremiyen amiral bu görüşmenin *Emile-Bertin* kruvazöründe, Along körfezinin o güzelim dekoru içinde yapılmasını teklif etti.

Böylece, 24 Mart günü, Sainteny, Bay Ho'yu *Catalina* adlı kendi deniz uçağı ile Fransa'nın Hindi Çini'deki temsilcisile buluşmağa götürdü. Bu iki insanın yolculuk sırasında çekilmiş bir fotoğrafı var. Bambudan bastonuna dayanan elleri büzülmüş, dudaklarını sıkmış, başında bezden kasketi, yan yan bakan Bay Ho, general Leclerc'i ağırlıyan o keyifli ve neşeli ev sahibi değildir artık. Bir halk filminde olduğu gibi, kafasında karmaşık bir plan hazırlıyan "doğulu müzakereci" dir. Bu buluşmaya şa-

(21) Amiral, sonradan, hele Bay Mendès - France ve Sainteny ile yaptığı konuşmalarda Leclerc'e böyle bir şey söylediğini yalanlamışsa da, birçok tanıklar görüşmede bu sözlerin söylendiğini doğrulamışlardır.

(22) Bak. 7 ve 8 Mart 1946 tarihli İngiliz, Amerikan ve Hint gazeteleri.

hit olanlar - hele Sainteny - inkılâpçı ile amiral arasındaki bu ilk temasın, yine de öyleyken, nazik, âdeta dostça olduğunu söylerler. Geminin baş tarafındaki güvertede her ikisinin, uzun süre, baş başa kaldıkları görülmüş. Görüşmeler sırasında Leclerc ve Sainteny'nin müdahalesile ancak Ho Şi Minh Paris'te bir konferans toplanması imkânını sağladı : 6 Mayıs anlaşmalarına dayanan Vietnam - Fransız anlaşmaları işte bu konferansta şeklini bulacak ve bunlar kaleme alınacaktı.

Bunu kabul etmek, Paris'in "cazibe" sini ustaca kullanmak, yaşlı şefin romantik hatıralarını ve genç arkadaşlarının hulyalarını canlandırmak demekti. Müzakereleri öyle bir çerçeve içine yerleştirmekti ki bu, Viet Minh'in bu çerçeve içinde bulunmakta menfaatı olduğu ziyaretçilerin gözüne daha iyi görünsün. Zaten, daha 16 Nisanda, Fransız Millet Meclisi tarafından davet edilen Vietnamlı bir parlamento grubu Fransa'da hararetle karşılanmıştı.

Bu sırada, Dalat'ta (Güney Vietnam) bir hazırlık konferansı toplandı. Bu konferansın toplanmasından maksat, 2 Eylül 1945 öfkeleri üstüne de, 18 Mart 1946 daki kucaklaşmalar üstüne de kurulamıyacak olan iki memleket münasebetlerinin ilk tarifini yapmaktı. Önce Dalat gölü kıyısındaki Yersin Lisesinin dar ve sıkıcı salonunda, sonra Lang Biang Palace'ın zarif odalarında biri Vo Nguyen Giap'ın, öteki Pierre Messmer'in başkanlığındaki iki heyet arasında yapılan görüşmeler hiç bir sonuca varmadı; daha doğrusu, Giap'la şaşılacak derecede serbest, âdeta dostça denecek görüşmelerimizde bize dediği gibi, "dostça bir anlaşmazlık" la son buldu.

En çok iki nokta üstünde büyük bir anlaşmazlık çıktı. Birinci anlaşmazlık, iki memleket arasında gelecekteki münasebetlerin kazanacağı mahiyet meselesinden doğmuştu. Ho Şi Minh ve arkadaşları 6 Martta kabul edilen (Hindi Çinî Federasyonu ve Fransız Birliği içinde hür devlet, şeklindeki) formülü, eşit haklarla birleşme şekli olarak kabul ettikleri halde, Fransa temsilcilerinin çoğu şu düşüncedeydiler : Hanoi anlaşmasını imzalamakla, yeni Vietnam devleti, temelinden tepesine

kadar, bütün iskeleti Fransız Cumhuriyeti tarafından sağlanan bir ehramın içine, Hindi Çinî Federasyonu seviyesinde, yerleşmiş oluyordu.

Daha acıklı olan ikinci anlaşmazlık, Cochinchine yüzünden başgösterdi. Viet Minh heyetine göre, 6 Martta yapılması kararlaştırılan referandum bir formaliteden başka bir şey olmıyacaktı. Çünkü, "halk kitleleri" nin bağımsız ve birleştirici devlet lehinde oldukları muhakkak. Oysa, Fransızlara göre, Cochinchine'in bir teminat olarak elde bulundurulması ve, hiç değilse, Güney Vietnam'ın muhtar olmasını sağlıyacak bir tedbir olması gerektiği fikrindeydi. Hukukî bakımdan, Cochinchine'in bir Fransız toprağı olduğu ve parlamentonun rızası olmadan "bırakılamıyacağı" meselesi de ayrı.

Konferanstaki ciddî biricik olay, Giap'ın, Nam Bo dolayısile, Güney Vietnam halkının ve savaşçılarının Fransız ordusu karşısındaki kaderini dokunaklı sözlerle hatırlatmasından ötürü çıktı. Bu ise, - hele Messmer'in - Eylül 1945 te Saygon'daki cinayetleri ve Giap'ın İçişleri bakanı bulunduğu hükümet yüzünden Hanoi'da Fransızların başlarına gelecekleri vesile ederek, kendisine sert karşılıklar vermesine sebep oldu.

Muhataplar birbirlerinden ayrılmadan önce, Giap'a da, Messmer'e de düşüncelerini sormak fırsatını buldum. Şurası muhakkak ki, başkan Ho'nun, general Leclerc'in ve Jean Sainteny'nin, Mart ayında, mucize kabilinden sağladıkları barışma zihniyeti, şimdi, geçmişte kalan bir hatıra olmuştu. Ama, hâlâ devam eden şey, akıllıca uyuşma azmiydi. Müzakereler anlaşmazlık ve çatışma noktalarını meydana çıkardığı gibi, ortak ihtiyaçları da ortaya atmıştı. 7 Mart günü Hanoi'da yapılan mitingte Brest - Litovsk siyaseti münasebetiyle söylediği sözleri Giap'a hatırlatınca, bir tuhaf oldu, bu hatırayı hâlâ muhafaza edişime şaşmış göründü, ve mitingte söylenen sözlerin bir hükümet adamını taahüt altına sokmadığına beni inandırmaya çalıştı. Giap'ın devamlı anlaşmaya güveni olduğundan şüphe ettiğimi kim bilir ne kadar belli etmişimdir.

Asıl müzakereler Fransa'da yapılacaktı. Vietnam temsilci

heyetine Pham Van Dong başkanlık edecekti, ama Ho Şi Minh te heyetle beraber gelecekti. "İyi niyet" ve "psikolojik etki yapmak" göreviydi bu. Müzakereler için elverişli bir hava yaratmakta Paris'teki dostluklarına, solcu mücadelecilerin hatıralarına, aynı zamanda da, kendi cazibesine güveniyordu. Gerekirse, arkadaşlarındaki uzlaşma çabasını canlandırabilecekti.

Yine de öyleyken, Fransa'ya hareketi arifesinde, pek cesaret verici olmıyan bir tecrübede bulundu. Halkçı Cumhuriyetçi hareketin nüfuzlu adamlarından biri olup, yakında başlıyacak konferansta Fransa'yı temsil edecek heyete başbakan Georges Bidault tarafından başkan tayin edilen Max André görevle Hanoi'a geldi. Bay Ho'nun eski bakanlarından olup, Max André gibi, katolik olan Nguyen Manh Ha kendi evinde verdiği ziyafete başkanla yarının müzakerecisini de çağırdı. Ziyafetteki bu karşılaşma "amca" da kötü bir izlenim bıraktı. Max André gittikten sonra, ev sahibine :

— Bu da nereden çıktı? diye sordu.

— Eski bir banka memurudur...

— Buna hiç şaşmadım. Yalnız, bu türlü heriflerle biz ileri gidemeyiz."

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ZİYARETÇİ

30 Mayıs 1946 günü, bej renkli asker elbisesi içinde yünlülere sarınmış olan başkan Ho, yağmur altında, kendisini Paris'e götürecek uçağa bindi. Söylendiğine göre, anlaşmanın yapılmasında önemli bir rol oynıyan general Salan başkanın yanına oturmuşmuş. Bu davranış 6 Mart zihniyetini güzel bir şekilde hatırlatıyordu.

Uçak, 1 Haziran gecesi, Şam üzerinden geçti. Amiral d'Argenlieu'nün Saygonda Cochinchine Cumhuriyetini ilân ettiğini Hanoi hükümetinin başkanı işte o sırada radyodan öğrendi. Kurulan bu cumhuriyet kendi Parlamentosu, ordusu ve maliyesi olan bir devlet olarak Hindi Çinî Federasyonuna ve Fransız Birliğine girecekti. Bay Ho'nun 6 Martta Vietnam (Vietnam'ın tümü) için kopardığı formülün tamamiyle aynı. Bu kuruluşun "6 Mart anlaşmasında öngörülen referandumun yapılacağı kaydile" tayin edildiği izah edilmişti, tabiî. Ama, bir olup bitti yaratmak ve Nam Bo'nun geleceğini şarta bağlamak azmi o kadar belliydi ki, Viet Minh liderinin buna son derece canı sıkıldı. Öyle ki, hareketinin hemen ferdasında takınılan bu tavır bir meydan okuma demekti, ve Hanoi'da kendisine vekillik etmekle görevli yardımcılarını buna şiddetle mukabele etmek tehlikesi içine atabilirdi...

Daha sonra, 2 Haziran 1946 seçimleri sonunda yeni Fran-

sız hükümetinin kurulmasını beklemek için, bindiği uçağın Paris'ten çevrilip, Biarritz'e doğru yol aldığını öğrenince, "bir tuzak mı kuruldu, 6 Mart anlaşması Fransızların giriştikleri bir oyalama siyaseti miydi, bir oyun mu oynandı?" diye kendi kendine sordu.

Artık Fransa'da kalınağa lûzum görmediğini, müzakere zamanı geçtiğini, dönüp memlekete gitmekten başka yapılacak bir şey kalmadığını Biarritz hava alanında kendisini karşılamağa gelen Jean Sainteny'ye acı acı söyledi. Sinirli olmaktan çok, cesareti kırılmış görünüyordu. Şaşkınlık içinde olduğu belliydi. Fransız Cumhuriyetinin temsilcisi, amiral d'Argenlieu tarafından verilen kararın geçici olduğunu, referandum yapılacağını, Cochinchine'li çevrelerin ısrarlı isteklerine karşılık vermek gerektiğini, halk tarafından verilecek oyların her şeyi tayin edeceğini kendisine temin edince, yatıştı.

Her neyse, Bay Ho Saray oteline yerleşti. Bir iki gün geçip te, kendini toparladıktan sonra, Bask memleketinin tadını çıkarmağa başladı, "tatilini geçirmeğe gelmiş" bir kimsenin kaygısızlığı geldi üstüne, balıkçılarla ve köylülerle çene çalıp:

— Burada toprak iyi. Bizim memlekette de çok daha iyi, ama biz o kadar kalabalığız ki! dediği bile oldu.

Birkaç deniz gezintisi yaptı, gidip (Yukarı Pirenelerdeki) Lourdes kasabasını gördü. O zamanlar, Fransız Komünist Partisinin çok nüfûzlu bir üyesi olup, Hava bakanı bulunan Charles Tillon başkanın "onarılmakta olan ikinci sınıf bir otele" ne şartlar içinde "tıkıldığını" anlayınca, Bay Ho gülümsiyerek ona şu karşılığı verdi:

— Hayatımda öyle büyük çileler çektim ki, bu oteldeki halim onlar yanında bal şeker.

Sonunda, Vietnamlı başkanla Jean Sainteny Paris'e gitmek üzre, 22 Haziran günü Biarritz'ten ayrıldılar. Paris'te yeni kurulan hükümette Halkçı cumhuriyetçi Partinin lideri Georges Bidault başbakan olmuştu. Sainteny'nin anlattığına göre :

— Saat 16 da Paris üstünde uçuyorduk. Bourget hava alanı o kadar kalabalıktı ki, iğne atsanız yere düşmezdi. Denizaşırı

memleketler bakanı etrafındaki sivil ve asker şahsiyetlerle Fransız hükümetini temsil etmekteydi. Hava alanı üstünde Vietnam ve Fransız bayrakları dalgalanıyordu. Misafirime baktım, yüzü mosmordu. Gözleri parıl parıl, boğazı kurumuş, bana söylemeğe çalıştığı sözleri bir türlü söyliyemiyordu. Uçak gelip pistte durunca, eli bastonuna sıkı sıkı yapışmış bir halde bana :

— Aman, yanımdan ayrılmayınız, meydan o kadar kalabalık ki, dedi.

Protokol müdürü Jacques Dumaine'in kaleminden, şimdi de, "dekor'un öbür tarafının resmî bir dille anlatılışını dinliyelim :

— Uçağın Bourget hava alanına inişi tam bir protokol macerası oldu... Yeni devlet başkanı otomobile bindirilip, on altı motosikletli muhafız polis etrafını sarınca, oh diye rahat bir nefes aldık. Türlü kötü ve tehlikeli şeyler olabilirdi. Ho Şi Minh, tabiî ki, çilekeş Hintli rolünde. Ayrıca, samimi bir ikiyüzlülük gösteriyor. Uzlaşma olacak mı, yoksa daha iyi bir fırsat kollayıp vakit kazanmak istiyen ve oyalıyan bir insan gibi mi davranacak? Tarafları arasında en coşkun olanlar, Fransa'da yaşıyan Vietnamlılardır. Bunların memlekette karşılaşılan zorluklardan, Ho Şi Minh'in Tonkin'i idare etmekte güçlük çektiğinden hiç haberleri yok... Zaten, bunları alttan alttan kışkırtan da Fransız Komünist Partisidir. Hasılı, ziyaret iyi şartlar altında başlamıyor... (1)

Ho Şi Minh'i karşılamağa gelenler arasında, hararetli bir sömürge düşmanı, Vietnamlılara karşı beslediği sevgi atalar sözü haline gelmiş, İnsan Müzesinin müdürü, sosyalist milletvekili Paul Rivet de vardı. Bu iki insan kucaklaştılar.

— Dostlar birbiriyle kucaklaşıyor, dedi Paul Rivet.

Bay Ho, bu sözler üzerine, bir şeyi belirtmek lüzûmunu duymuştu :

(1) Jacques Dumaine, **Quai d'Orsay** (Fransız dışişleri bakanlığı), Paris, s. 97.

— Ama, Rivet, biliyorsun ki, dedi, ben Üçüncü Enternasyonale bağlıyım...

Bu sözler Vietnamlı liderin biraz sonra muhatabına :

— Herkes senin gibi olsa, barış anlaşmasını hemen şimdi imzalardım, demesine ve Paris'te Fransız Komünist Partisi üyelerile münasebette bulunacak yerde, - o zaman azınlıkta olan - Fransız Sosyalist Partisi üyelerile münasebette bulunmasına engel olmadı.

Hatta, azınlıktaki Sosyalist Partisinin en nüfuzlu üyelerinden biri olan Jean Rous'ya :

— Onlarla da anlaşırım, ama, sizinle daha iyi anlaşırım! sözlerini bile söyliyecektir.

Ama, Jean Rous gülümseyip, bunda Nietzsche'nin ermişlerin ağzına yakıştırdığı o "hilei şeriye" yi görmek lâzım geldiğini, ve zaten, ikisi de hiç bir şey söylemeden bunu anladıklarını belirtmişlerdi.

Ho Şi Minh Royal - Monceau oteline indi. Birçok kimseleri kabul ederek, burasını bir çeşit elçilik binası haline getirdi. Bir gün (hep sömürge memleketleri toptan kurtarmak kaygısı içinde olan) Cezayirli eski lider Ferhad Abbas'ı, başka bir gün (o zamanlar Yahudi Ajansının basit bir idarecisi olan) İsrail'in eski başbakanı sosyalist David Ben Gourion'u, daha başka bir gün ise, büyük bir bankanın müdürü olan Paul Bernard'ı kabul etti.

Oysa, bu ziyaretçilerin hepsi kendisine saygılarını sunmamışlardır. Jacques Dumaine tarafından sözü edilen (Fransadaki bazı) Vietnamlıların o zamanki ruh halini anlatan manalı bir vesika var elimizde. Netekim, Jean Sainteny (2) de bunu kitabında yayınlamıştır. "Nguyan Ai Quoc yoldaşa yazılan bu açık mektubu" *Le Paria* gazetesinin eski müdürü her halde heyecandan şaşırarak okumuş olmalı. Bu açık mektubu imzalıyanlar şöyle diyorlardı :

(2) Jean Sainteny, **Yarıda kalnuş bir barışın hikâyesi,** Paris. 1953. s. 253.

"Biz 1925 te sizin yetiştirdiğiniz bir avuç insandan arta kalmış kimseleriz. Düşünceniz kalbimizin derinliklerine işlemişti... Size Vietnamlı bütün emekçi gençlerin temsilcisi gözü ile bakıyorduk...

"8 Marttan sonra, bütün umutlarımızı kaybedeceğimiz hiç aklımızdan geçmiyordu. Bağımsızlığı kabul eden bir anlaşmayı değil, bize muhtarlık veren anlaşmayı imzaladınız! Vaktile, adınız büyük inkilâpçı düşünceyi temsil ettiği günlerde, size ne kadar çok inanıyor idiysek, şimdi de kalbimiz kudurmuş bir öfke ile o kadar çok dolu. Kendi büyüğümüzü iyi seçemediği-ğimizden ötürü utanç duyuyoruz...

"Ama Vietnam halkının umutsuzluğa düştüğü bugünler geçecek. Sizin sonuna kadar yürüyemediğiniz yolda yürümekte devam edecektir..."

Ho Şi Minh bu acı mektubu imzalıyanları görmek istedi. Sadece, Fransa'yı "aldatmak" söz konusu olduğuna bunları kandırmağa mı kalkıştı? Açık mektubu imzalıyanlardan birine bu soruyu sorunca, aldığımız karşılık şu oldu :

— Hiç te değil, dedi. Vietnam'ın o perişan ve zayıf halinde Fransa'nın eldeki en yakın ve en iyi arkadaş, bu siyasetin memleket için en az pahalıya mal olmuş bir siyaset ve bugün hemen başarılacak biricik işin kalkınmak olduğuna bizi inandırdı... O gün de, çok daha sonraları da onun haklı olduğunu anladım...

25 Haziranda, Royal-Monceau otelinde bir kabul resmi yapıldı. Ho Şi Minh kabul resminde bulunan hanımlara birer çiçek sundu. *Le Monde* muhabiri onu, "sevimli ve neşeli" bulduğunu söylüyor. 13 Temmuzda yapılan bir basın toplantısında, Bay Ho şunları söylemişti :

— Ben hep yer altında, gizli gizli yaşadım. Ancak, 20 Ağustos 1945 de bu gizlilikten kurtuldum.

Yoksa hapiste miydi?

— Evet, her yerde hapisteydim.

— Uzun zaman hapiste mi kaldınız ?

— Uzun zaman, hep hapiste.

Kurnaz sadeliği, büyük nazikliği, samimiliği, ünlü "saf" bakışı, nükteleri, kişiliğinin cazibesi, davranışları, bazı ustaca jestleri, her şeyi Paris'in hoşuna gitmiş, onu bağrına basmıştı. Hem yalnız "kendi" Paris'i, Contreescape ve Batingolles Paris'i değil. Sainteny birçok defalar rica ettiği halde, general Leclerc'in, bilinmez neden, çekingen durmasına rağmen, bütün ömrünce savaştığı bir âlem de, Fransız hâkim sınıfı âlemi de kendisini bağrına bastı. Sömürgecilik düşmanlığının dediğim dedik akidecisi Daniel Guérin'in bu konuda yazdıklarını okumalı :

"Ho Şi Minh'i Bagatelle gül bahçesinde verilen bir garden partide görmek fırsatını buldum, pek neşeli ve terütaze idi, nişanlı kordonlu generallerin kolundan ancak Bay Francisque Gay ile kucaklaşmak için ayrılmıştı. Bu dostluk gösterileri tabiî değildi, aşırıydı, endişe vericiydi. İçimize bir sıkıntı, bir huzursuzluk çökmüştü..."

Daniel Guérin'in verdiği bu hükmün manası, biraz önce Ho Şi Minh ile yaptığı bir görüşmeden anlaşılmaktadır.

"... Kendisini selâmlamaktan ve memleketinin kurtuluşunu onunla birlikte kutlamaktan duyduğum sevinç, aramızdaki ideolojik anlaşmazlıklardan başka, Ta Tu Thau'un hatırası ile de kararmıştı. Etrafındaki haddinden fazla gayretkeş bazı stalinciler Saygon belediye meclisinin eski üyesini "troçkiciliği" yüzünden geçenlerde öldürmüşlerdi.

"Ho Şi Minh, yapmacık olmıyan bir heyecanla bana :

— Büyük bir vatanseverdi, ölümüne hepimiz de ağlıyoruz, dedi. Ama, hemen ardından kuvvetli bir sesle şu sözleri söyledi :

— Benim çizdiğim yolda gitmiyenlerin hepsi kırılıp dökülecekleridir." (3).

Fransız kamu oyunu büyülemek için girişilmiş bir müca-

(3) Daniel Guérin, **Au service des colonisés** (Sömürgeleştirilmiş halkların hizmetinde), önsöz ve s. 22. Troçkici olan Daniel Guérin, o zamanlar, Fransız Sosyalist Partisinin Marceau-Pivert grubundandı.

dele sırasında, nüfuzlu solcu bir şahsiyete söylenmiş bu sözleri akılda tutmalı. Ho Şi Minh'in şahsiyetini bütünü ile tayin etmekte bize lâzım olacaktır.

Ho Şi Minh'in yaptığı bu yolculuk "kamu münasebetleri" planında da başarı kazandı. Misafir resmî fikir alışverişleri konusunda hoşnut olmuş olmalı. Yeni başbakan Georges Bidault ile 2 Temmuzda yapılan görüşmenin nezaket dolu bir havası vardı. Özel hayatında ihtiyar inkilâpçıya karşı hiç bir muhabbet duymadığını özel konuşmalarında da hiç gizlemiyen eski Fransız Millî mukavemet Meclisi başkanı (yani Georges Bidault) verdiği kısa söylevde şöyle dedi :

— Birlikte dürüst ve samimi olarak çalışacağız. Konfiçyus ile batı filozoflarını birbirile kaynaştıran o ümanizma anlayışı içinde hür ve münzevî insanlar arasında yeni bir münasebetler kavramı kurmağa savaşacağız.

Vietnam halk cumhuriyeti başkanı 13 Temmuz günü Meçhûl Askerin mezarına bir demet çiçek koydu : Misafirin Fransa'da resmî bir şahsiyet olarak karşılandığını ifade etmekti bu.

Le Paria gazetesinin kurucusu sömürgecileri ve sarı ya da kara sömürge halklarının cepheye, ölüme gönderilmesini suçlıyan o eski Nguyen Ai Quoc'un Zafer abidesi önünde ya da 14 Temmuzda yapılan geçit resminde aklından neler geçirebileceği kolayca tasavvur edilebilir. Bu gibi hallerde tarihin diyalektik hareketine yapılacak bir atıf büyük hizmetler görür...

Yine sözü Jacques Dumaine'e verelim. Bu protokol adamının sözlerinde meslek merakı ile nefret âdeta komik bir şekilde birbirine karışmıştır :

"Ho Şi Minh'in resmî ziyaretile bizim uğraşmamız lâzım geldi. Yaş ve sükûnet bu adamın sinsi saflığına bir incelik vermişti. Tabiî ve vekarlı bir hali vardı... 14 Temmuz günü askerî geçit resmindeki resmî yerini tayin etmek lâzım gelince, biraz başımı ağrıttı. Bay Bidault bu adamın yanında bulunmasını istememişti. Ho amca ise, onun yanında bulunmakta ısrar ediyordu. Resmî tribünde oturacağı koltuğun yerini santimetresi-

ne kadar hesaplamak zorunda kaldım. Thorez ve Tillon gibi bakanlar bundan memnun kalmamışlardı."

Protokol şefi, birkaç gün sonra, kendi yeni düşüncelerini anlatıyor. Bunlardaki incelik, âdeta, o her zamanki zaptedilmez bilgiçliği bastırıyor :

"Ho Şi Minh'le biz bize, teklifsiz bir yemek yedik. Bu kendi kendini yetiştirmiş adamın sözlerine hâkim olmasına, düşüncelerini gayet iyi anlatmasına, tasavvurlarına bir itidal görünüşü vermesine ve kibarlık damgası basmasına hayran olmamak elde değil. Etrafındakiler sinirli, sofu, şuursuz. Bilge olan ve keskin zekâ gösteren bir o. Elde edilmesi mümkün olan şeyden biraz daha fazlasını koparabilecek mi, yoksa mümkün olmıyanı istemiyecek mi? Böylesi daha mı az kötü olur?"

Evvelce söylemiştik, yine tekrar edelim : Ho Şi Minh, bu devrede Fransız komünist idarecilerile nispeten az temaslarda bulundu. Müzakere masasında kendini tehlikeye atmaktan sakınmakla, muhafazakâr ya da katolik çevrelerin Vietnam aleyhinde gürültü çıkarmalarını bertaraf etmek mi istedi? Bunların Asya siyaseti konusundaki bilgilerini zayıf bulmaktan hayal kırıklığına mı uğradı? Yoksa, Fransız Komünist Partisi genel sekreteri Maurice Torez'in geçen ilkbaharda Nguyen Van Xuan'a söylediği sözler, yani "Fransız Birliğine bağlı bütün topraklarda Fransız bayrağının dalgalandığını görmeği hararetle istediğini" ve "kendisine Hindi Çini'deki Fransız kazançlarını tasfiye edecek bir kimse gözü ile bakılacağı hiç aklından geçmediğini" demesi hâlâ aklından çıkmamış mıydı? Zaten, Vietnam temsilci heyetinin bir üyesi de, Hanoi'a dönüşünde, verdiği bir demeçte, Fransız Komünist Partisinin denizaşırı memleketler hakkında iyice belli ve kesin bir tutumu olmadığını söyliyecektir (4).

Vietnamlı komünistlerle Fransız komünistleri arasındaki

(4) Philippe Devillers, **Vietnam tarihi : 1940 - 1952,** Paris, 1953, s. 292.

münasebetlerin hikâyesi karışık bir hikâyedir. Fransız komünistleri Hindi Çinî Komünist Partisinin 1935 te troçkicilerle işbirliği yapmasını kötü karşılamışlardı. Sonra, 1945 te Hindi Çinî Komünist Partisinin kapatılması karşısında hiç te hoş denmiyecek bir hayrete düşmüşlerdi. Fransız Komünist Partisi idarecilerinden biri olan André Marty bu hareketi, o zamanlar, "tasfiyeci bir karar" diye damgalamıştı. Şunu da söyliyelim ki, ziyaretçi, memleket Kuomintang orduları tarafından işgal edildiği bir sırada yaşıyabilmek endişesile bu kararın verildiğini izah edince, Fransız komünistleri yatışmışlardır.

Gerçekten, Fransız komünistleri hem anavatandaki milliyetçi stratejilerinin esiriydiler, hem de sömürge içinde tutacakları "yolu" tayinde kararsızdılar.

Komünistlerle "aynı yolda giden", Cumhuriyetin eski Marsilya komiseri bir Raymond Aubrac vardır, karısı Lucie o zamanlar Millet Meclisi üyesiydi. Ho Şi Minh, o günlerde, en çok bu Raymond Aubrac'la dostça münasebetlerde bulundu. Bir gün kabul resminde karı koca ile buluşunca, "köyde oturuyoruz" dediklerini duydu :

— Demek, köyde oturuyorsunuz ha? dedi Ho Şi Minh. Sizin evinizde kalabilir miyim? Şehir o kadar kalabalık, o kadar gürültülü patırtılı ki.

Bunun üzerine, Ağustos ortalarında, on bir çalışma arkadaşı ile birlikte gidip Aubrac'ların köşküne yerleşti, Vietnam'a dönecekleri güne (15 Eylüle) kadar orada kaldı... Sabahleyin, ortalık ağarırken kalkıyor, bir taşın üstüne Vietnamdaki gibi bağdaş kurarak oturuyor, üç saat durmadan Paris gazetelerini okuyordu. Sonra, Paris'e gitmek için, yola çıkıncaya kadar, birçok kimseleri kabul ediyordu.

Oysa, 6 Temmuzda Fontainebleau'da toplanan Vietnam - Fransız konferansı, daha o zaman, başarısızlığa uğradı. Paris'ten uzak soğuk bir çevre teşkil eden Fontainebleau'yu seçmenin, ve kabiliyetli uzmanlardan kurulu olmakla beraber, konferansa uluslararası bir temsil itibarı kazandıracak, içinde tanınmış hiç bir siyaset adamı bulunmıyan Fransız temsilci he-

yetinin teşekkül tarzının Vietnamlı temsilcilerin zihinlerini karartmağa nasıl yardım ettiğini Bay Paul Mus iyice belirtmiştir. Konferansta Fransız Komünist Partisi bile Bay Lozeray gibi ikinci derecede bir şahsiyet tarafından temsil edilmişti. Paris ve Fransız siyasî hayatı, Ho Şi Minh'in arkadaşlarının gözünde, psikolojik bir muhalefet yaratabilecek hokkabazlık ününü hâlâ muhafaza etmekteydi.

Ama işin daha kötüsü: Dalat'tanberi, temel tutumlardaki ayrılık yumuşamamış, azalmamıştı. Hanoi temsilcileri Vietnam - Fransız münasebetlerini hep uluslararası hukuk planına yerleştirmeğe çalıştıkları halde, Paris temsilcileri bu münasebetleri Fransa içi hukuk alanında tutmağa savaşıyorlardı. Ötekiler için ittifakla uyuşan bağımsızlık, berikiler için hâkimiyeti tek başına elinde tutan Fransız bloku içinde muhtarlık söz konusuydu.

Cochinchine (Nam Bo) üstündeki anlaşmazlığın birden bire şiddetlenmesi temeldeki bu anlaşmazlığa gelip tüy dikti. Biliyoruz ki, 7 Haziranda muhtar Saygon Cumhuriyeti ilân edildi, ondan sonraki haftalarda, *mois* yaylaları Fransız kuvvetleri tarafından işgal edildi. Bu hareketile müzakerelerin devamını tehlikeye atmakla yetinmiyen amiral d'Argenlieu, Saygon'daki eşrafın ricalarına boyun eğerek, 1 Ağustosta Dalat'ta "federal bir konferans" toplamakla görüşmelerin devamına bayağı en şiddetli darbeyi indirmiş oldu. Bu federal konferansın hedefi Kamboç'un, Laos'un ve hatta Cochinchine'in Federasyon içindeki yerini tayin etmekti.

Girişilen bu teşebbüs Fontainebleau görüşmelerinin kesilmesine sebep oldu. Gerçekten, Bay Ho ve çalışma arkadaşlarının, Vietnam birliğini koparmak uğrunda bağımsızlıktan birtakım tavizler vermeğe hazır olduklarını o devrin Fransız idarecileri katiyen anlamamış görünüyorlar. Vietnam topraklarının çarçabuk bir araya toplanmasına karşılık, hükümranlıktan şimdilik bazı fedakârlıklarda bulunmağa razı olacaklardı. Bu mesele 1958 de Paris'le Afrika toprakları arasında da ortaya konacaktır, ama, tabiî başka ifadelerle. Fransa ile Gine

arasındaki münasebetlerin kesilmesi de yine aynı nokta üstünde olacaktır.

Ho Şi Minh bazan acı, çoğu zaman da uzlaştırıcı birçok demeçler verdi. 12 Temmuz günü "Hindi Çinî Federasyonunun bir çeşit kılık değiştirmiş genel hükümet idaresi haline gelmesini engellemeğe karar" verdiğini bildirdi. Oysa, 15 Ağustos'ta *Franc-tireur* gazetesi muhabirine şunları söylemiştir :

— Ben barışı imzalamak için geldim, Hanoi'a eli boş dönmemeyi düşünüyorum. Oraya, Fransa ile birlikte dönmek, yani Vietnam halkına, somut sonuçlarla birlikte, umduğumuz işbirliği güvenini götürmek isterim.

Birkaç gün sonra, İnkılâbın ve bağımsızlığın ilânının (2 Eylûl) yıldönümü münasebetile yapılacak şenlikler arifesinde Hanoi'a çektiği bir telgrafta, Bay Ho "yapılacak merasimde Fransa hakkında dostça olmıyan gösterilere yer verilmemesini" bildirmişti. Fontainebleau'da konferansın daha şimdiden kararsızlığa uğradığı anlaşılınca, 11 Eylül günü *Associated Press* Amerikan ajansına şu demeci verdi :

— Aramızda kesin bir anlaşmazlık yok. Aramızdaki fikir ayrılıkları, her ailede görüle gelen fikir ayrılıklarıdır.

Vietnam temsilci heyeti Paris'ten ayrıldı, ama verilen bir demeçte şu hususun ilân edilmesi unutulmadı :

— Tayin edilen meseleler üstünde Fransız makamlarının temsilcilerile memlekette kısmî anlaşmalara varmak ve Fransa ile anlaşmak, işbirliği yapmak isteğimizi hareketlerle ispat etmek azmindeyiz.

Ho Şi Minh niyetlerinin neler olduğunu söylemekle yetinmek istemedi. Onca, Mart ayında yaratılan "mucize" yi bir metinle devam ettirmek lâzımdı. Denizaşırı memleketler bakanı Marius Moutet'yi hemen her gün gidip gördü. Çünkü, Marius Moutet Haziranda kendisini karşılamış ve 1914 savaşı arifesinde, o zaman genç bir avukat ve Jean Jaurés'nin dostu iken, dostu Phan Şu Trinh gibi Hindi Çinîli mahkûmlar lehinde gösterdiği çabaları hatırlatmıştı. Ho Şi Minh, Bay Moutet'yi kucaklıyarak :

— Siz benim Fransa'da en eski dostumsunuz, demişti.

Vietnamlı liderin bir türlü gizliyemediği bir kaygısı vardı, o da, işbirliği yapmak azmini resmî bir anlaşma ile elle tutulur hale getirmek, büyük bir başarı kazanmak, Martta kendi halk oyu önünde ele aldığı siyaset için elverişli bir müeyyide elde etmek. Durmadan "Memlekete beni eli boş döndürmeyin, aşırı adamlarımız karşısında beni kuvvetli hale getirin" deyip duruyordu.

13 ve 14 Eylûl günleri bitip tükenmek bilmez boş laflarla geçti. Bay Moutet, 14 Eylûl akşamı, eve cesareti epey kırılmış olarak döndü. Gece yarısına doğru telefon çaldı. Telefonda Bay Ho Şi Minh :

— Sanırım, aşağı yukarı anlaştık gibi. İş ayrıntıları yoluna koymağa kaldı. Beni bekleyiniz...

Hay Allah, yine mi tartışma başlıyacak? Bay Moutet kendinde tartışmaya girişecek kuvvet bulamamış. Dayanamayıp

— Yarın görüşürüz, demiş.

Ama, arası bir saat geçmeden, yine telefon :

— İmzalamağa geliyorum...

Böylece, gece yarısı, Bay Marius Moutet arkasında pijama, yatağına oturmuş ,yanında Ho Şi Minh olduğu halde, küçük bir Budda heykelinin ve Viet Minh heyetinden bir muhafızın dik bakışları altında, *"14 Eylûl geçici hal şekli"* denilen anlaşmayı imzaladı. Metin Mart anlaşmalarının maddelerini ana çizgilerile tekrarlayıp, Kuzeydeki Fransız menfaatlarının garantilerini belirtiyor, Cochinchine'de "demokratik hürriyetlere" saygı gösterileceği ekleniyordu. Bu geçici anlaşmada Güneydeki çatışmaların durdurulacağı ön görülüyordu.

Vietnam ve Fransa arasındaki görüşmeleri birbirine bağlıyan iplik gerili olarak bırakılmıştı. Bay Ho'nun da istediği buydu. Ama, ziyaretçi, birçok noktalar üstünde, boyun eğmişti. Bunu yaparken de, birtakım tehlikeleri göze almıştı. Çünkü, amiral d'Argenlieu'nün Saygon'da giriştiği teşebbüsler yüzünden, Vietnam'daki durum tekâmül etmişti. Anlaşma siyasetinin Hanoi'daki çok güçlü düşmanları, girişilen bu teşebbüsleri, Bay

Ho'nun kendi aşırı müsamahası yüzünden kurbanı olduğu aldatmacadan doğmuş kaçınılmaz sonuçlar olarak göstermekteydiler.

Fransa'da üç dört hafta kadar kalan Vietnam devlet başkanı, 19 Eylûlde Toulon'da *Dumont d'Urville* gemisine bindi. O zamanlar, *Geçici hal şekli anlaşması* metnini imzalamakla, kendi itibarını mahvettiği, intihar ettiği kanısından ötürü, büyük bir üzüntü içinde olduğunu söyliyenler oldu. Oysa, gemi kumandanı, dört hafta süren yolculuk sırasında, misafirinin hep neşeli olduğunu, sofrada türlü türlü konuları bitmek tükenmek bilmez bir canlılıkla tartıştığını, hatta Tanrının varlığı üstünde gemi papazına takılınağa bile kalkıştığını anlatmıştı... Çaresizlik içinde bunalmak ta ne demek? Aksine, kendinden emin bir hali vardı.

Yüksek komiser d'Argenlieu yolculuktan dönen Ho Şi Minh ile buluşmak istediğinden, Annam kıyılarındaki Cam-Ranh körfezinde bir görüşme yapıldı. Dört gazeteci arkadaş 18 Ekim günü, öğleden sonra, *Suffren* kruvazöründeydik, *Dumont d'Urville* gemisinin yaklaştığını gördük, güvertede zayıf nahif bir karaltı seçiliyordu, kırlaşmış bir tutam saç ile, eskimiş asker elbisesile, ayağında (eski) İspartalı işi sandallarile Ho amcaydı bu... Ho Şi Minh ile amiral d'Argenlieu iki saat kruvazördeki bir kabineye kapandılar. Sonra, orada bulunan gazetecileri çağırdılar, kaşlarını çatmış ve dudaklarını sıkmış olan generalin dikkatli bakışları altında, Viet Minh lideri en saf halile ve âdeta gülerek bize şunları söyledi :

— Amiralle ben Saygon'da ve Hanoi'da çıkan Fransız ve Vietnam gazetelerinin son derece sert bir dil kullandıklarını görüyoruz. Elbet, herkes birbirine her zaman çiçek gönderemez, ama birbirlerine sövüp saymağa da ne lûzum var? Dostlarım, zihinlerin yatışmasına yardım ediniz.

Sözlerine şunları da ekledi :

— Güney Vietnam'da hâlâ görülen tethiş hareketlerinden nefret ediyorum. 14 Eylül *"geçici hal şekli anlaşması"* nı dürüst bir şekilde uygulamak suretile, Fontainebleau konferansı-

nın bir devamı olup, Ocak ayında toplanması öngörülen önümüzdeki konferansın hazırlanmasına yardım edilmiş olacaktır.

Bunun üzerine, amiral, incecik gülümsemesile, şunları söyledi :

— Sanırım, anlaşmaya doğru bir adım atıldı.

O zaman, herkesi şaşırtan bir şey oldu : Ho Şi Minh'in, yüksek komisere dönüp, onu kucakladığı görüldü. O anda, amiralin yüzü ne hale geldi, bir görmeliydi...

O gün akşam, yüksek komiserin deniz uçağı ile Saygon'a dönerken, daha başka şahitlerle birlikte, bu acaip görüşmenin bir bilânçosunu yapmağa çalıştık. Amiral Thierry d'Argenlieu'nün görüşünü anlamak için, onun en yakın çalışma arkadaşına kısaca şunu sordum :

— Ho Şi Minh'le bu buluşmasında, Amiral kimle ya da neyle karşılaştığı düşüncesindeydi? Vietnam milliyetçiliği ile mi? Asya İnkilâbı ile mi? Zulûm gören sömürge halklarile mi? yoksa komünizmle mi?

Hiç tereddüt etmeden, bana :

— Elbette ki, komünizmle! diye karşılık verdi.

Bu dönüş, Ho Şi Minh için, müşkül bir dönüştü. Biliyordu ki, birçok mücadeleciler ve kendi partisinin bazı kadroları tarafından olmasa bile, muhalefet tarafından dağıtılacak beyannamelerde kendisini 6 Marttan sonraki günlerde lekelediklerinden daha fazla lekeliyecekler, kendisine daha çok "viet-gian" (hain) muamelesi edeceklerdi. Ama, böyle deseler de, o kafa tutacaktır. Asî ile dünkü sömürgeci arasında girişilen bu anlaşma teşebbüsü tarihinde, bu "tatlılıkla başarılan İnkılâp" taslağında, bu, Bay Ho'nun itibarını ilgilendiren belki de en heyecanlı anlar olacaktır, o muhakkak.

23 Ekimde kendi halkına hitap ederek yaptığı konuşma da, zaten, Ho amcanın en manalı metinlerinden biridir :

— Hemşeriler... Size Fransa'daki görevimin hesabını veriyorum. Fransız hükümeti beni büyük bir ihtişamla karşıladı...

Bize karşı samimî bir dostluk besliyen Fransız halkı son derece dostça davrandı. Kendilerine, sizin adınıza, hararetle teşekkür ederim...

"Vietnam'ın bağımsızlığı ve tekrar birleştirilmesi meselesini yoluna koymak düşüncesile Paris'e gittim. Fransa'nın bugünkü durumu bu iki meselenin yola konmasına henüz imkân vermedi. Beklemek lâzım gelecek...

"Fransa'da kaldığımız sürece, temsilci heyetimiz ve ben bayrağımızı tanıttık, Vietnam meselesine herkesin dikkatini çektik... Birçok Fransızı Vietnam'ın dostları haline getirdik...

"Fransa'daki Fransızlar hakkımızda çok iyi niyetler beslemektedirler. Biz de onlara karşı böyle olmalıyız. Fransızlara kibar ve nazik, Fransız tabasına mülayim davranacağız... Medenî bir halk olduğumuzu bütün dünya görsün!

"Vietnam askerleri de, Fransız askerleri de Nam Bo'daki çatışmaları keseceklerdir... Her türlü misilleme hareketinden sakınmak, yolunu şaşıranlara iyilikle ve hoşgörü ile muamele etmek lâzım. Her insan vatanseverdir, ama küçük menfaatlara bağlı adamın büyük görevleri unutturduğu olur... Yolunu şaşıranlar dönüp yine bize geleceklerdir : Bunlara karşı sert ve şiddetli davranmak yok.."

Burada, Ho Şi Minh'i Hayfong'ta karşılamağa gelen, ve o günü memlekete dönen yolcunun yanında geçiren Fransız şahsiyetlerinden birine sözü verelim :

— Hayfong çılgınca bir sevinç içindeydi. Ömrümde hiç böyle bir şey görmedim. Rıhtıma varınca, Ho Şi Minh halka *La Marsaillaise* marşını söyletti. Tuhaf şey, kendisini alkışlamak için en ön sıralara dizilenler Avrupalı bir baba ile Vietnamlı bir anadan doğmuş küçük çocuklardı...

"Hayfong'la Hanoi arasındaki yüz kilometrelik yolu tirenle tam on iki saatta geçtik. Katar beş yüz metrede bir ovada duruyor, lideri alkışlamaya gelen nhaqué'ler (Köylüler) peyda oluyordu. Sözle anlatılamıyacak bir şeydi bu...

"Bizimle son derece sükûnetle konuşan - kendine bu kadar hâkim insan ömrümde görmedim - yaşlı Ho Şi Minh vagonun

kapısında görünüyor, kırmızı mendilini çıkarıp, gözlerini sili-yordu. Bu ne müthiş aktör! Birkaç gün sonra, Güneyden gelmiş bir hatip sömürgecilerin yaptıkları kötülükleri anlattığı sırada da aynı şeyi yaptığını gördüm. Heyecandan gürültü ile soluyarak, Giap'ın yanında, Tiyatroyu dolduran kalabalık karşısında mendilini çıkardı...

"Fransa ile işleri yola koyabildiğine o zamanlar inandığı kanısındayım. Trende bunu bize açıkça söylemişti..." (5).

O günün akşamı, Ho amca halk tarafından hararetle selâmlandı, o "Vietnam - Fransız dostuluğu"nu bir daha alkışlattı. Bu Vietnam - Fransız dostluğu sözlerini tırnak içinde gösterdik; çünkü, biraz sonra yaptığı basın toplantısında güç bir dava lehinde savunma yapan bir eda takındı. Öne sürdüğü deliller daha şimdiden savunucu hale gelmiş, güveni sarsılmıştı. Netekim, dönüşünde, Partisinin Siyasî Bürosunu bir güvensizlik ve tenkit havası içinde buldu. En iyi iki yardımcısı olan Giap ile Dong büyük bir hayal kırıklığına uğramışlardı : Birincisi Dalat'ta, ikincisi de Fontainebleau'da. Liderin yokluğunda iktidarı fiilen yürütmüş olan Giap'a o gün bugün "sertlik" taraftarlarının başı gözü ile bakılmıştır. Üç aydan fazla bir zamandanberidir, kuvvete başvurmanın kaçınılmaz hale geldiğine sanki karar vermiş gibi hareket etmiş, buna titizlikle hazırlanmıştı. Zaten, Philippe Devillers de *Vietnam tarihi* adlı kitabının bu devre ayrılan bölümüne: "Giap silâhlarını hazırlıyor" adını vermiştir.

Yine de öyle iken, yarının generali, (yani Giap) ile Fransa'nın Hanoi'da bulunan temsilcileri arasındaki münasebetler kötü değildi. General Leclerc'in Temmuzda Vietnam'dan ayrılması, kendisine bel bağlıyan Vietnamlıları, hele Giap'ı endişeye düşürdü. General Leclerc'in yerine gelen general Valluy şöyle bir demeç verdi: "Anlaşmaları dürüstlükle kabul etmek, bunları sabote etmeyi aklına koymuş gizli ya da açık sömür-

(5) General Marchand, **Hindi Çinî faciası,** s. 65.

gecileri bertaraf etmek lâzımdır". Bu sözlerden vaad edilen gerekli sonuçları çıkaracak mı?

Herkesin kafasını kurcalıyan bir mesele de, Jean Sainteny'nin çekilişidir. Kendisine verilmiş geçici görevi yerine getirdiği kanısına varan Jean Sainteny - basit bir özel kişi olarak, savaştan sonraki zamanlarda kamu eylemlerine sür git devam edemiyeceğinden - Paris hükümetine istifasını verdi. Bu istifa kabul edilmedi ,yerine asil bir memur değil, birtakım "vekiller" tayin edildi. Gerçekten, ilk vekili olan general Leclerc'in adamı albay Crépin de, ondan sonraki vekili olan general Morlière de her zaman iyi niyet ve anlayış göstermişler, bazan da milliyetçi düşmanlarına karşı Viet Minh'e yardım etmişler, ve bu yüzden sivil makamların ve amiral d'Argenlieu etrafındakilerin şiddetli tenkitlerine hedef olmuşlardı.

Karma Vietnam-Fransız komisyonlarına gelince. bunlar iyi çalışmaktaydı. *Temps modernes* dergisinin Mart 1950 tarihli sayısında yayınlanan bir makalede, J. H. Roy kendisinin katıldığı (Vietnam - Fransız) karma devriyelerinin nasıl hareket ettiklerini anlattı. Ho Şi Minh'in Hanoi kalesini ziyareti sırasında, bir Fransız askeri olan J. H. Roy, kendi silâhlarını komünist lidere verdiğini hatırlatarak, "karma devriyedekilerin başlangıçta birbirlerine karşı besledikleri güvensizlik böylelikle ortadan kalkmıştı" diyor.

Ama, yüksek komiserin çalışma arkadaşlarından birinin, o zamanlar, bize söylediği gibi, birçok kimseler de anlaşmaların "tehlikeli bir aldatmadan başka bir şey olmadığını, amansız düşmanın sonunda bizi Vietnam'dan sürüp çıkarmasına sebep olduğunu" yemin ederek ispat etmişlerdir.

Ağustos ayı başlarında, Vietnam'ın Orta Mıntakalarındaki Bac Ninh'e doğru giden bir Fransız müfrezesi Viet Minh taraftarlarının hücûmuna uğradı, Lang Son garnizonuna götürdüğü para (asker maaşları) saldıranların eline geçti. Çarpışmalarda beş kişi öldürüldü. Karma komisyon olayın genişlemesini önlediğinden, Fransız komutanlığının gösterdiği tepki pek öyle şiddetli olmadı. Bu işte ya Viet Minh'e düşman olanların,

ya da - bu mesele ile ilgili bir Fransız subayının bize temin ettiği gibi - Nam Bo ile son derece az ilgilenen anlaşmalara düşman (Viet Minh ordusundan) güneylilerin parmağı vardı. İyi bir alâmet değildi bu.

14 Eylül (geçici hal şekli) anlaşmalarının uygulanmasile, Cochinchine'deki çarpışmalar 30 eylülde fiilen sona ermişti tabii. 1946 Eylülünün ilk günlerinde, Nam Bo'daki gizli mücadele teşkilâtını ziyaretim sırasında, Güneydeki idarecilerin geçici hal şekli anlaşmasını uygulamak istedikleri ve referandum'un yapılmasını güvenle bekledikleri kanısına varmıştım. Sonradan, Hanoi'da bakan olan Ung Van Khiem, Pham Ngoc Thuan anlaşmanın ve işbirliği yapmanın sözünü etmişlerdi. İçlerinden biri, kuvvetli şahsiyetile dikkatimi çeken Hoa Hao tarikatının kurucusu "çılgın Budda rahibi" Huynh Phu So buna şiddetle aleyhdar görünüyordu. Bu adam, birkaç hafta sonra, ortadan kaybolacaktır...

Güneyde devamlı barışın geri gelmesini sağlamak için, Fransız ve Vietnam kurmayları arasında derhal başlıyan görüşmeler Güneydeki Viet Minh teşkilâtının askerî şefi Nguyen Binh'in muhalefeti ile karşılaştı. Komünizmle yarım bir ittifak kuran ve üç yıl sonra verilen bir görev sırasında "tasfiye edilecek" olan bu Tonkinli eski milliyetçi tekrar birleşmeyi, ve hele birliklerini silâhsız hale getirmeyi reddetti. Ama, asıl yangın kuzeyde, Hayfong'ta başladı.

Başkan Ho, 11 Kasım günü, Fransız hükümeti başkanına "Hayfong limanında tek taraflı olarak bir Fransız gümrük bürosu kurulmasını ve dış ticaretin kontrol edilmesini" protesto eden bir nota gönderdi. Ho Şi Minh'e göre "girişilen bu teşebbüs 14 Eylül (geçici hal şekli) anlaşmasına aykırıydı, ve iki memleket arasındaki dostça işbirliği siyasetini somut hale getirmek düşüncesile, Vietnam - Fransız karma komisyonları tarafından yakında başlanacak müzakerelerin akıbeti üstünde zararlı bir etki yapacaktı." Bununla beraber, Fransızlarca, Vietnam'ın katıldığı Hindi Çinî Federasyonunun varlığı - oysa, Hanoi Millet Meclisi tarafından 13 Kasım günü kabul edilen

anayasada hâlâ ne Hindi Çinî Federasyonuna, ne de Fransız Birliğine herhangi bir imada bulunulmuştu - Federasyonu kuran Fransa'ya devletlerden her birinin mübadelelerini kontrol etmek ve hele "silâh" olduğundan şüphe edilen eşyanın girişini tahkik etmek hakkını veriyordu...

20 Kasımda, Vietnam kuvvetlerile Fransız kuvvetlerinin Lang Son'da çatışmalarından hemen bir gün sonra, gümrüğe bildirilmiyen patlayıcı maddelerle, söylendiğine göre, askerî malzeme ile yüklü bir Çin yelkenli kayığı Hayfong limanına girdi. Tam da hamallar yüklerini Çin mahallesindeki bir rıhtıma indirmeğe başladıkları sırada, Fransız askerî güvenlik makamları bir motorla kayığı muayeneye geldiler. Vietnamlı bir muhafız postası hemen işe karıştı. Fransız motoruna birkaç el ateş etti, motordan da buna karşılık verildi. Önce, limanda, sonra da şehirde barikatlar kuruldu. Ama, Vietnam - Fransız karma komisyonu işin büyümesini önledi, silâh sesleri kesildi.

Ama, Viet Minh taraftarlarına garez beslemekle ün salmış bir subay olan mevki komutanı albay Dèbes, Hanoi'a karşı güdülen anlaşma siyaseti yüzünden, görünüşte, kirletilen "ordu itibarı" nı sırf diriltmek endişesile barikatların kaldırılmasını emretti, işi çabuk bitirmek için de buraya buldozerler yolladı. Gelen buldozerler ateşle karşılaştı. Bunun üzerine, Dèbes Avrupalıların oturdukları mahallelere gelip yerleşen Vietnamlıların "bu mahallelerden çıkarılmalarına" karar verdi. Beceriksizce idare edilen bu iş, o gün öğleden sonra, bir Fransız subayının öldürülmesine sebep oldu.

Vietnam ve Fransız makamları Hanoi'da hararetli müzakerelere girişip, olayı kısa kesmek istiyorlardı. Öyle anlaşılıyor. Karma komisyon derhal ateş kesilmesini, iki taraf kuvvetlerinin kendi konakladıları yerlere çekilmelerini emretti. Ho Şi Minh ise, görevle Kuzeyde bulunan adlî işler federal komiseri Bay de Lacharrière'e Vietnam ve Fransız gümrük ve dış ticaret komisyonlarının acele toplanmalarını teklif etti. General Morlière ise, olayın büyümesini önlemek ve ateş kesilmesini sağlamak

için, Bay Lami, albay Herckel ve Karma komisyon başkanı komutan Fonde gibi üç çalışma arkadaşını Hayfong'a yolladı, ve 21 Kasımda ateşkes anlaşması imzalandı.

Oysa, o günün akşamı, albay Dèbes Saygon'dan bir telgraf aldı. Yüksek komiser vekili general Valluy gönderdiği bu telgrafta : *"Hayfong'taki Vietnam silâhlı kuvvetlerinin boşaltılması"* hakkında albaya talimat vermişti. O güne kadar "geniş görüşlü" diye geçinen bir adamın giriştiği bu teşebbüs birçok yorumlara yol açtı.

Ayrıca şunu da hatırlatalım ki, birkaç hafta önce Paris'te o zamanki hükûmet başkanı Georges Bidault tarafından kabul edilen general Valluy'ye, Viet Minh aşırı gidecek olursa "haddi bildirilsin" diye öğüt verilmişti. O günden sonra, Dèbes, Bay Lami ve albay Herckel tarafından girişilen taahhütlerle artık bağlı olmadığına hükmetti. O kadar ki, Hanoi'da bulunan general Morlière, ertesi gece, yüksek komiser vekilinden bir telgraf aldı, bunda kendisine : *"Hayfong'taki durumunu daha iyi ve sağlam hale getirmek için, bu ciddî olaydan son derece faydalanması"* bildiriliyordu.

Yoksa, Saygon münasebetleri kesmek mi istiyor? Morlière, 22 Kasım günü, bu telgrafa şu karşılığı verdi: "Hayfong'un boşaltılmasını istemek demek, bu şehri istilâ etmeğe karar vermek, 6 Mart anlaşmasını tamamile yırtıp atmak, mücadeleleri Tonkin'deki bütün garnizonlarımıza sıçratmak demektir.. Düşününüz ki, anlaşmazlıklar genişlemeden de, bana yetecek garantileri elde edebiliriz." Morlière, birkaç saat sonra, general Valluy'den son şüphelerini de ortadan kaldıran şu telgrafı aldı : "Muhtemel saldırıya karşı koyunuz... Saygı değer uyuşma teşebbüslerinizin artık hiç bir değeri kalmamıştır. Bize haince hücûm edenlere iyi bir ders vermenin zamanı gelmiştir. Elinizdeki bütün vasıtaları kullanarak Hayfong'a hâkim olmalı, Vietnam hükümetini ve ordusunu yaptıklarından pişman olmağa zorlamalısınız" (6).

(6) G. Chaffard, **Dağılan bir sömürge sisteminin gizli notları,** Paris. 1965.

"Sıkı ve sert" davranmağa bu şekilde teşvik edilen albay Dèbes, Vietnam birliklerinin 23 Kasım günü Çin mahallelerinde toplandıklarını öğrenince, bu kesimin hemen boşaltılmasını, yoksa ateş açacağını bildirdi. İsteğinin yerine getirilmediğini görünce, üç saat sonra, Vietnam mahallesi sınırına ateş açtırdı, bu kesime zırhlı arabalara bindirilmiş bir müfreze gönderdi. Bu müfreze mukavemetle karşılaşınca, deniz topçusu tarafından desteklenmesini istedi. Lach Tray'e doğru kaçan bir kalabalık görüp, bunları askerî birlik sanan *Suffren* kruvazörü toplarının yağdırdığı mermiler 152 kulübeyi içindekilerle birlikte ateşe verdi. Korkunç bir canavarlıktı bu.

Vietnam kayıplarının ne kadar olduğu tartışıldı. Sağlam ve objektif bilgilere dayanan profesör Paul Mus'ye göre, Vietnam kayıpları 6.000 i bulmuştu. Profesörün verdiği bu sayılar amiral Battet'den alınan bilgilere dayanmaktadır. Bu yüksek subay o günden sonra ortadan kayboldu. Ama, verdiği bu bilgiler birçok dostları, bu arada da, sefer heyetinde bulunan eski savaşçı Jacques Raphael-Leygues (7) tarafından da teyit edilmiştir. Artık, bu canavarlık da yapıldıktan sonra, Mart anlaşmalarında ifadesini bulan siyasetin Hanoi'un gözünde hükümsüz hale gelmesinde hayret edilecek ne var?

Yine de öyleyken, Ho Şi Minh bir umuda dört elle sarılmış görünüyor. 1946 yılı Kasım ayının son haftasile, Aralık ayının ilk haftasında kabul ettiği gerek gazeteci, gerekse memur, Fransız ziyaretçilere, Saygon ve Paris rıza gösterdiği takdirde, her şeyin düzelebileceğini söylemişti. Bay Sainteny'nin Hanoi'a dönmesini sabırsızlıkla beklemektedir. Birçok hükümet üyelerinin, bu arada da, şaşılacak şey, amiral d'Argenlieu'nün ısrarları üzerine Sainteny Hanoi'a dönmeyi kabul etti. Mart anlaşmalarının kahramanı, görevinin başına gitmek üzre, 23 Kasımda Paris'ten ayrıldı, ama yüksek komiser vekili tarafından Saygon'da tam on gün bir çeşit güleryüzlü göz hapsi altında

(7) Şimdi Abican'da büyük elçidir.

bulunduruldu. O zamanlar, başbakan Georges Bidault tarafından desteklenip, Saygon'da general Valluy tarafından yürütülen sindirme siyaseti, Ho Şi Minh ile kendisi arasındaki dostça münasebetler sayesinde, işleri yoluna koymanın mümkün olduğuna inandığını bildiren adamın Tonkin'de bulunuşu ile iyi yürüdü, o muhakkak. Yayınlanan yarı resmî bir notada, general Valluy, temasların daha faydalı bir şekilde tekrar ele alınacağı güne kadar Sainteny'yi yedekte bulundurmanın daha iyi olduğunu savunacaktır...

Sonunda, Jean Sainteny, 2 aralık 1946 da, Hanoi'a ayak bastı. Fransız temsilci heyeti üyelerile, Amerikan ve İngiliz konsoloslukları temsilcileri durumun âdeta umutsuz olduğunu ve büsbütün kötü hale gelmesini ancak Ho Şi Minh ile kendisi arasındaki güven sayesinde bertaraf edilebileceğini kendisine söylediler. Tekrar gelişi münasebetile, şerefine verilen resmî bir ziyafette hiç kimsenin gözünden kaçmıyan ısmarlama bir iyimserlik hâkimdi.

Gelişinin hemen ertesi günü, Sainteny Vietnam başkanından şu pusulayı aldı : "Bugün öğleden sonra saat 17 - 18 arasında sizi kabul etmekle mutlu olacağım. Hasta olduğum için, bu, iki eski dost arasında bir ziyaret olacaktır, tabiî."

"Ho Şi Minh'i yatakta buldum, diyor Sainteny (8), gözleri parlıyordu, uzun süre elimi tutan elleri ateş gibi yanıyordu. Yanında bulunan Hoang Minh Giam ile Nam odadan ayrılmadılar, o da, her zaman âdeti olduğu gibi, bizi yalnız bırakmalarını kendilerinden rica etmedi. Onun sağlığından, benim yaptığım yolculuktan söz ettik... Sonunda Hayfong olaylarına imada bulundu, buna son derece üzülmüştü. Kendisini yatağa düşüren hastalığın bu kanlı olaylar olduğunu hissettirdi.

"— Görüyorsunuz ya, dedim, uzun zaman memleket dışında kalmanızdan Paris'te endişelenmekte ne kadar haklıymışım."

(8) Jean Sainteny, **Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi,** Paris 1953, s. 217

"— Doğru, diye karşılık verdi, ama siz de dönmekte geciktiniz."

"O günkü görüşmemiz, aslında, bu kadarla kaldı..."

Bundan sonraki günler, Bay Ho yine Fransızları, özellikle, 7 Aralıkta *Paris - Saygon* gazetesinin muhabiri Bernard Dramber'i, 17 Aralıkta da *France - Presse* ajansının muhabiri M. Ageorges'u kabul etti. Bunlara, hasta, bitkin görünmüştü, ama umutsuz değildi. Birincisine şöyle dedi :

— Ne pahasına olursa olsun, biz bu savaştan kaçınmak istiyoruz. Bağımsızlığımıza ihtirasla bağlıyız, ama bu bağımsızlığı Fransız Birliği içinde düşünüyoruz. Savaş bize bir şey getirmez. Vietnam'ın kalkınması, insanların böyle toptan öldürülmelerine, bu büyük acılara müsaade edemez (9).

Sainteny, başkanın en yakın çalışma arkadaşı olan Hoang Minh Giam'a, önemli mevkilere o Fransız aleyhdarı olmakla ün salmış kimselerin getirildiğini görmekten endişe duyduğunu söyleyince, Bay Ho "Fransızlarca istenmiyen" kimselerin kimler olduğunu Giam vasıtasile kendisinden sordurmuş.

O 7 Aralık günü Bay Sainteny de Bay Dramber'e şunları söylemişti :

— Kendisine dostluktan fazla bir duygu beslediğim başkan Ho Şi Minh, münasebetlerin kesilmesinden doğacak sonuçların ağırlığını çalışma arkadaşlarına ispat etmeyi bir başarsın, o zaman işlerin daha kötüye varması önlenmiş demektir... Fransa 6 Mart anlaşmasına sadık kalmaktadır... (10).

Ho Şi Minh kendisine yine uzatılmış gibi görünen bu elin, uçurumun kenarındayken bile, yakalanacağına inanabilmektedir. Paris'te, Millî meclis 12 Aralık günü Leon Blum'ü yeni hükümeti kurmağa çağırdı. İmdi, Vietnam başkanının gözünde, eski sosyalist lider sadece eski bir arkadaş, hâlâ birçok bağlarla bağlı bulunduğu Fransız solculuğunun timsallerinden biri olmakla kalmıyordu. Blum, daha iki gün önce, *Le Populaire*

(9) **Paris - Saygon** gazetesi, 12 Aralık 1946.
(10) Aynı gazetede, aynı gün.

gazetesinde yayınlanan bir başmakalesinde, (Vietnam'la) "bağımsızlık temeli üstünde samimî bir anlaşma" yapılınasını istemişti. Yeni başbakanın yaptığı ilk iyi hareketlerden biri de, Jaurès'nin eski arkadaşı, Ho Şi Minh'in muhatabı, "geçici hal şekli" anlaşmasını imza eden Denizaşırı işler bakanı Marius Moutet'yi görevle Hindi Çinî'ye göndermek oldu. Her şey kurtarılabilirdi. 'Vietnam devlet başkanı 15 Aralıkta Bay Blum'e bir mesaj gönderdi. Bunda, özellikle, her iki tarafça 20 Kasımdan önceki duruma dönülmesini teklif etmişti.

Ama çok geç. Bu kurtarma teşebbüsü aleyhinde birçok oyunlar oynanmaktaydı. Ho Şi Minh'in Leon Blum'e gönderdiği mesaj Saygon'dan geçtiği için, hemen Paris'e yollanması "geciktirildi". ancak 26 Aralık günü başbakana ulaştırıldı. Ne yazık ki, artık olan olmuş, hastalığa çare bulmağa imkân kalmamıştı (11).

Birçok olaylar patlak verdi. 15 - 20 Aralık arasında birçok sivil Fransız öldürüldü. Ayın 17 sinde bir Fransız paraşütçü komandosu halkın oturduğu mahallenin en kalabalık yeri olan Vermicelles caddesinde ateş açtı. Ondan fazla insan öldü. Bay Sainteny, aynı gün, başkanın en yakın yardımcılarından biri olan Hoang Hun Nam'ın bir mesajını aldı. Bunda, kendisinin "siyasî anlayışından medet umuluyordu". O bu mesaja iki gün sonra Ho Şi Minh'e gönderdiği pek sert bir mektupla karşılık verdi. Bunda, iki Fransızın ölümüne sebep olan o günkü suikast sorumlularının derhal cezalandırılmasını istemişti. Ama, Sainteny "olaylar sebebile, bu mektubun yerine varacağından emin olmadığını belirtmişti" (12).

Netekim, 18 Aralıkta, durum daha da kötüleşti. Vietnamlılar tarafından kurulan barikatlar, kazılan siperler Fransızlar tarafından ya ortadan kaldırıldı, ya da dolduruldu. Her iki ta-

(11) Philippe Devillers, **Vietnam tarihi : 1940 - 1952,** Paris, 1953. s. 352.

(12) Jean Sainteny, **Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi,** s. 352.

raf birbirine ateş açtı. Hayfong'ta oynanan oyun yine tekrarlandı. Ama, bu sefer işe önayak olan, Fransız kurmayından çok, Viet Minh kurmayı oldu. Bir ay önceki olayın sorumluları albay Debes ile general Valluy iken, bu defakinin sorumluları "halk ordusu" nun komutanı Giap ile milis teşkilâtının *(Tu Ve*'nin) komutanıydı, "öç almak" için bu olayların çıkmasına sebep olmuşlardı.

Kuvvete başvurulmasını bertaraf etmek için, Ho Şi Minh sonuna kadar mücadele etmiş miydi? İşin daha kötüye varacağını hanidir sezmişti. 17 Aralık günü, Hoang Quoc Viet'e : "Çocukların hepsi şehirden çıkarıldı mı?" diye sormuştu (13). Savaşın eninde sonunda kazanılacağına tamamile inanmış olsa da, Ho amcanın halkını topyekûn savaşın acılarından korumak istediği de bir gerçektir. Sözünü ettiğimiz Fransız taraftarlığı yalancıktan ve taktik gereği başvurulan bir şey olsa bile, o devirdeki söylentiler başkanın savaş taraftarı olmadığını göstermektedir.

Oysa, bir yıldır aynı dava uğrunda savaşmaktadır, hele bir aydır bu siyaset birçok tasalara sebep olmuştur. "İhtiyar inkılâpçı" yorulmuş, hayal kırıklığına uğramıştır. "Blum yoldaş" tan karşılık gelecek diye boşuna bekliyor. Uyuşma siyasetini şiddetle tenkit eden Siyasî Büro içindeki üyeler delil üstüne delil yağdırmaktadırlar...

Marius Moutet'nin geleceği haber verildi. 6 Mart ve 14 Eylül siyasetine yeni bir hamle mi verilecekti? "Ho amca siyaseti" ne aleyhdar olanlar durmadan şunu tekrarlıyorlar: "Fransız kuvvetleri durumlarını iyileştirirken, bizi yine oyalıyacaklar, bizimle yine oynıyacaklar." Donanma tarafından desteklenen Fransızlar Hayfong'ta elverişli stratejik bir durumdadırlar. Hanoi'daki durum ise, tersine döndü. General Valluy'nin kurmayı bizi gafil avlasın diye mi bekliyeceğiz? Barışa karşı savaşı tutmak değil düşünülen, diyorlar Bay Ho'ya, Hayfong'ta indirilen darbeye mukabele edilsin, Fransız kuvvetleri Giap

(13) **Ho Şi Minh hakkında hatıralar,** Hanoi. 1962.

kuvvetlerini nasıl Hayfong'tan attılarsa, Fransız kuvvetleri de Hanoi'dan öyle atılsın; bunlar yapılırsa, o zaman eşit haklara sahip olarak tartışmak, saygı görmek, karşımızdakilere kendi şartlarımızı kabul ettirmek mümkün olur...

Darbe yalnız Ho Şi Minh etrafındakiler tarafından Siyasî Büro içinde hazırlanmakla kalmadı. Milliyetçi muhalefetin kışkırtıcı unsurları ve birçok gözlemcilerin, bu arada Paul Mus'-nün de kaydettiği gibi, Japon subayları tarafından kışkırtılan "taban" da, milis teşkilâtları içinde, *tu ve*'lerde galeyan son haddini bulmuştu. Giap ve arkadaşları tarafından verilen sert ve şiddetli kararın sebeplerini keşfetmeğe çalışan Philippe Devillers şunları yazmaktadır : "Bunda büyük endişenin, dayanılmaz hale geldiğine hükmedilen bir durumdan ne pahasına olursa olsun sıyrılmak azminin, Fransa aleyhdarlığı heyecanının ve inkılâpçı diyalektiğin, hepsinin de birer payı vardı." (14).

18 Aralık öğleden sonra, hiç bir saat geçmemiştir ki, *tu ve*'lerin hücûma geçmeleri yakın olduğuna dair general Morlière'in kurmay heyetine ya da Bay Sainteny'nin çalışma odasına haberler gelmiş olmasın. Öyle ki, Fransız komutanlığı 18 ve 19 Aralık günleri çok sert birtakım tedbirler aldı. Hindi Çinî Bankası binasını işgal etti, Viet Minh milis teşkilâtını dağıtmak emrini verdi. Hücûmun genellikle, 19 Aralık günü saat 20 de yapılacağı tahmin edilmişti.

Gelen "gizli haberler" son derece açık, son derece kesindi. Sainteny tereddüt etmekteydi. Öyle ki, 19 Aralık günü öğle üzeri, Ho Şi Minh'ten şu mektubu aldı: "Bay Komiser ve sevgili dostum, bugünlerde hava gittikçe gerginleşmektedir. Çok üzülecek bir şey bu. Bir yandan Paris'in vereceği kararı beklerken, öte yandan havayı düzeltmek için Bay Giam ile birlikte bir hal şekli bulmakta size güveniyorum. En iyi dostluk duygularımı kabul etmenizi ve Bayan Sainteny'ye derin saygılarımı bildirmenizi rica ederim. Ho Şi Minh."

(14) Philippe Devillers, **Vietnam tarihi : 1940 - 1952**, Paris, 1953, s. 353.

Aynı saatta, Giap general Morlière'den "askeri birlikleri salıvermek suretile" gerginliğin azaltılmasını istedi. Saat 17 sularında, gelen haberler ve tehditler iyice kesinleşti. Cumhuriyet komiseri ve general, Hanoi garnizonundaki Fransız askerî birliklerine verilen hazırol emrini muhafaza etmeyi ve ilk silâh sesi duyulduğunda harekâtı idare etmek üzere kalede buluşmayı uygun buldular.

Ama, burada sözü yine Bay Jean Sainteny'ye verelim : "Saat yirmide, şehir tedirgin bir sakinlik içindeydi. Fransa komiserliği binasına yakın olan Yersin hastanesinin saatı ağır ağır sekizi çalıyordu. Çalışma arkadaşlarıma : "Her halde bu gece olmıyacak galiba. Eve kadar bir gidip geleyim, dedim." Arabama biner binmez, kulakları sağır eden bir patlama duydum, ve şehir hemen karanlıklar içine gömüldü. Elektrik santralı havaya uçurulmuştu. Saat sekizi tam dört dakika geçiyordu... İlk patlıyan silâh sesleri şehri saran karanlıkları parçaladı, ve bizim bunca çabalarımız, bunca umutlarımız da şehir içinde boğuldu gitti..."

Sainteny arabasından atlayıp, mitralyözlü bir arabaya bindi, kalede bulunan general Morlière'in yanına gidecekti. Ama, zırhlı araba Paul-Bert sokağında bir mayına çarptı. Ağır yaralanan Sainteny bir devriye tarafından hastaneye kaldırıldı, yakın ağaçlardan hastalara ateş eden Viet Mint milisleri tarafından kuşatılmış hastanede ertesi akşam ameliyat oldu...

Morlière ve idaresindeki askerî birlikler çok şiddetli bir tepki gösterdiler. Söylendiği gibi, "Giap Fransızları bir gecede Hanoi'dan sürüp çıkaramadı." Aslında, onun en çok, Fransa karşısında tekrar kuvvetli duruma geçmek gibi bir çıban başı yaratmak istediği anlaşılıyor. Ho Şi Minh ile Giap Fransız kuvvetlerinin tekrar işgal ettikleri başkanlık konağından 20 Aralık günü çok güçlükle kaçabildiler, çeltik tarlalarının ve 16 ay önce ayrıldıkları Yüksek Mıntakanın yolunu tuttular. Vietnam hükûmet başkanı o günün akşamı şu bildiriyi yayınladı :

"Bütün memleketteki hemşeriler,

"Barışa olan muhabbetimiz yüzünden, birtakım tavizlerde

bulunduk. Oysa, biz taviz verdikçe, Fransız sömürgecileri bundan faydalanıp, haklarımızı gaspetmeğe yeltendiler...

"Hayır ! Memleketimizi kaybetmektense, tekrar köle haline gelmektense, her şeyimizi feda ederiz, daha iyi. Hemşeriler ayağa kalkın!

".. Tüfeği olan, tüfeğini alsın, kılıcı olan, kılıcını kuşansın! Tüfeği de, kılıcı da olmıyan, kazmasını, nacağını, sopasını kapsın!'

"... Yoksunlukların en ağırlarına, ıstırapların en acılarına katlanacakmışız. Olsun, hepsini göze alalım. Sonunda zaferi biz kazanacağız..."

Bu defa düşmanlarına ve uluslararası kamu oyuna seslenen Ho Şi Minh ertesi gün şunları yazdı :

"Fransız halkı, biz senin dostunuz. Fransız Birliği içinde seninle işbirliği yapmak istiyoruz. Çünkü, idealiniz olan "hürriyet, eşitlik, kardeşlik" bizim de idealimizdir.

"Müttefik memleketlerin halkları! Fransız sömürgecileri Vietnam'a karşı bir saldırı savaşına girişti... Vietnam halkı müdahalede bulunmanızı rica eder..." (15).

Vo Nguyen Giap bütün cephelerde mücadeleye girişilmesi emrini daha önceden vermişti. Her yerde bu emre uyuldu. Fransız ordusu Hanoi'da işlerin daha kötüye gitmesini önliyebilmişti, ama, bundan sonra, yarı kuşatılmış olan şehirde bir savaş ağının içine düştü. Fransız ordusu bu ağdan ancak doksan bir ay sonra, o da çok pahalıya mal olan bir siyasî anlaşma sayesinde kurtulabilecektir.

1946 yılı ile birlikte bir siyaset sona ermiş, bir umut yıkılmıştır. Bu umut yalnız birkaç Fransızın beslediği umut değil, aynı zamanda Ho Şi Minh'in de beslediği umuttu. O zaman, kaplanla filin döğüşü başladı. Ho amca bu döğüşü Amerikan gazetecisi David Schoenbrunn'e Eylûl 1946 da şöyle tasvir etmişti : "Kaplan durayım, diyecek olursa, fil dişlerile onu delik deşik eder. Ama, kaplan durmıyacak, fil de bitkin hale gelip

(15) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler**, s. 86.

kan kaybetmekten ölüp gidecek." O zamanlar hâlâ savaşın önleneceğini uman sosyalist bir Fransız bakanına da bu savaşı şöyle anlatmıştı :

— Ben sizin bir adamınızı öldürünce, siz benim on adamımı öldüreceksiniz. Ama, böyle hesap etseniz de, yine tutunamıyacaksınız, sonunda hakkınızdan gelip, zaferi kazanacağım."

DOKUZUNCU BÖLÜM

MUKAVEMET HAREKETİ

Anlaşma, ve kurtuluşu tatlılıkla, adım adım başarma siyasetinin büyük bir başarısızlığa uğraması üzerine, ıstıraplı ve zahmetli günlere tekrar dönüş, "ihtiyar inkılâpçı" ya eski şef olarak kalmak imkânını verecek miydi? Siyasî Büro'daki Hoang Quoc Viet, Ho Tung Mau ya da Tran Huy Lieu gibi aşırı üyeler kendi "siyasî görüşleri" ni başkanınkinden üstün kıldıklarına göre, Viet Minh kurucusunu "sağa sapma" ya da "burjuva fırsat düşkünlüğü" ile ittiham ederek, onu figüran rolü oynıyan bir kimse haline getirmediler mi? Kuvvet siyasetinin temsilcisi haline gelmekle beraber, Bay Ho'ya Dong ya da Giam kadar sadık kalan, ordudan sorumlu Giap ta bu aşırı gidenler arasındadır.

Ne olursa olsun, müzakerelerin tekrar başlamasına şiddetle aleyhtar olanların - liderin vücûdunu ortadan kaldırmanın sözünü etmedikleri zaman - Paris'te durmadan yayınağa çalıştıkları birtakım gürültüler bunlar : "Evet, Ho Şi Minh'in kendisi belki barışı istiyordu. Ama, 19 Aralıkta uğradığı başarısızlık, siyasî hayatına son vermiştir. Komünistler işlenen böyle büyük bir hatayı affetmezler". Vietnam meselelerini iyi bilen Parisli uzmanlardan biri 1950 yılında şöyle demişti : "Bay Ho bunların toplantılarına katılmaktan başka görevi olmayan bir adamdır".

Viet Minh kurucusunun yanına bir görevle giden (Nisan 1947) Paul Mus'nün dediğine bakılırsa - onun bu görevinden ileride yine söz edeceğiz -, "Ho amca" karar verme gücünü muhafaza etmişti. Ho Şi Minh, *Siyasî Büro*'yu toplıyamadan ve çalışma arkadaşlarının en önemlilerine danışmağa vakit bulamadan, Vietnam mukavemetinin kaderini gelecek yıllarda da tayin eden bir karşılık vereceği kimse olarak Paul Mus'yü seçti.

Biraz sonra, ben de Hanoi'da mukavemet hareketi tarafına geçen birisile karşılaştım. Bu adam, bir süre önce, Viet Minh'e bağlı bir mıntakadaki halk eğitimini idare etmiş, yedi ay önce de, Phu-Tho yakınlarında toplanan "kültür kadroları" nın bir kongresine katılmıştı. Bay Ho'nun harekete, durmadan müdahale ederek, nasıl başkanlık ettiğini bana anlattı, şunları söyledi :

— İhtiyar inkılâpçı her zaman eylemlidir. Her zaman baş odur, daha doğrusu, hakem odur. Kollarını açarak konuşmasile, babacan kısa kısa cümlelerile, arkasındaki eskimiş asker elbisesile, ayağındaki sandallarile, mukavemet hareketine, yer altındaki yaşayışa kendi ûslubunun damgasını basan hep odur. Hiç kimsenin aklından çıkmayan, halk tarafından durmadan sevilen yine odur.

Oturaklı ve teşkilâtlı bir devlette olduğu gibi, beş yıl önce, Tuyen Quang dağlarında da, Pac Bo mağarasında da inkilâpçı nûfuz ve itibarını, tarihî "havasını", kişiliğinden etrafa saçılan nuru, can verdiği "Mukavemet hareketinin birliği" efsanesini devam ettirecektir...

Efsane canlı olarak yaşamaktaydı. Vo Nguyen Giap, sık sık andığımız, "Hatıralar"ında, 1946 daki siyasî başarısıklıktan sonra bile, şefini sarsılmaz bir hayranlıkla ve belki realizmi de aşan hararetli bir eda ile anmaktadır:

— Kuzey-Batı seferinden önce, Vietnam Halk Cumhuriyeti hükümetinin "8 emri"ni kaleme aldı, bunu mıntakayı kurtarmağa gidecek askerî birliklere dağıttırdı. Seferin başlaması için yapılan toplantıda hazır bulunanların hepsi de onun toplantı-

ya gelişini hatırlarlar. Günlerdenberidir bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağıyordu. Bütün yollar yağmurlardan kabarıp taşan ırmakların suları altında kalmıştı. Hiç bir şey amcayı yolundan alıkoyamazdı. Kuduran sellerin önünde duraklıyan kimseler suların alçalmasını bekliyorlardı. Amca ırmağın geçit verdiği bir yer arayıp bulmakta hiç tereddüt etmedi, ve karşı tarafa geçti. Bunu gören köylüler peşinden yürüdüler. Yağmur mevsiminde seller içinden geçip gitmenin ne demek olduğunu biz biliriz. Başkan Ho toplantıya tam vaktinde yetişti. Savaşa gideceklere de güzel bir ders oldu bu...''

Ne tamamile Musa, ne de Sarı Nehrin dalgaları arasındaki Mao bu. Vietnamlılarda destanlaştırma insanî ölçüler içinde kalıyor. Ama, herkesin sevdiği o kahramanlık ifadesi keçi sakalın köylü kulübelerinde yiğitlik ve sadakati canlandıracak göz kamaştırıcı bir hayali vardır.

Bu çetin imtihandan önce, İnkılâp uğrunda mücadele ile geçen otuz yıl içinde pişmiş bu adamın hem o devirde yazdığı yazılar, hem de yaptığı resimler hâlâ muhafaza edilmektedir. Bunlarda gördüğümüz şey sükûnet, sabır ve metinlik, sıcak bir babacanlık, senli benli eda, efsane haline gelmiş alçak gönüllü bir tutumdur...

"Ho amca'' askerlerin biraz berisinde dallardan yapılmış bir kulübe içinde yatar kalkar. Bir mağaranın kovuğunda oturup daktilo makinasında savaşçılara seslenen bir günlük emir yazar. Sırtında eskimiş "Kanada işi'' bir asker ceketi, sakalları uzamış, tepesindeki bir tutam saç rüzgârda, işte bu kılığı ile bir gönüllü kıtasını teftiş eder. Elinde baston, yukarı mıntakadaki bir tepeye tırmanır. Hep o Ho Şi Minh, hep Uzun Yürüyüş'teki Mao ile çıkrığı başındaki Gandi arasındaki yolun ortasında bulunan insandır.

Yardımcılarından başka birine, tam da Fransa ile uyuşma siyasetinin düşmanı olan Huang Quoc Viet'e sözü verelim :

— Mukavemet hareketinin ilk günlerinde köylülerin yanında oturmuştu, arkasında pamuklu bezden açık kahve rengi elbise vardı, bütün kısıntılara ve bütün yoksunluklara o

da herkes gibi katlanırdı... Bir bombardıman uçağını görünce, gizlenmek için tarlalara koşuşan köylülerin peşlerinden giderdi... Daha sonraları, Quang Nap'ta, sık ormanın içinde kazıklar üstünde çatılmış çok alçak bir kulübede yattı kalktı... Rüzgâr da çırçıplak kulübenin bir yerinden girip bir yerinden çıkıyordu. Biricik eşyası elle taşınabilir küçük bir daktilo makinasından, birkaç renkli kalemden, mektup kâğıdından ibaretti. Biricik can yoldaşı köpeğini de geceleyin etrafta dolaşan kaplanlar elinden kapmıştı.

"Daha sonraları, etrafı bahçe ile çevrilmiş küçücük bir evde oturdu. Kendi elile diktiği boru çiçeklerine, hardal otlarına, lahanalara, kabaklara, patateslere bakardı... Jimnastik yapar, voleybol oynardı. Her pas verişinde : "İnsan diplomat oldu mu, işte böyle güzel pas verir!" derdi.

"Birçok defalar, özel hayatı hakkında kendisine sorular sorduğum olmuştur. Ama, her seferinde de hiç bir şey söylemek istememiş, incelenecek bazı vesikaları hemen elime tutuşturmuştur... Her seferinde, yanından istemiye istemiye ayrılmışımdır. Dönüp arkama bakmıyayım, hep beni gözlerile izlediğini görürdüm, ancak ondan sonra kulübesine girip, yine çalışmağa otururdu."

O zamanlar, Viet Minh tarafından yayınlanan *Mukavemet hareketi zaferi kazanacaktır* (Mart 1947) adlı ve doktrinle ilgili en önemli metnin kendisi tarafından değil de, (resmen kapatılan) Partinin genel sekreteri Truong Şinh tarafından kaleme alınmasının sebebi, "siyaseti" nin başarısızlığa uğraması değil, sorumlulukları bir çeşit paylaşmaktır. İleride de göreceğimiz gibi, Bay Ho, hiç bir zaman Truong Şinh gibi bir nazariyeci olmamıştır. Fransa ile münasebetler kesilmeden önce, Partinin doktrin organı olan *Hakikat* gazetesinde yayınlanan metinlerin bir kısmı da, zaten, Truong tarafından yazılmıştı. Ho amca, o zamanlar, barıştan çok, savaşla uğraşmaktaydı...

İtibarını, mânevî ve siyasî nüfuzunu hâlâ muhafaza etmesinin bir başka delili de şudur: Fransa ile uzlaşma teşebbüsle-

ri 19 Aralık 1946 dan sonra durmuş değildi. Bir yandan, Hanoi'a hücûm ederken, bir yandan müzakere çağrılarında bulunmak şeklinde güdülen strateji ne kadar şaşırtıcı ve hayret verici olursa olsun, Bay Ho tarafından güdülen stratejinin müzakerelere tekrar başlamak olduğu muhakkaktır.

27 Mart 1947 de bir gazeteci ile yaptığı bir konuşmada, Viet Minh lideri Fransa'ya yaptığı müzakere çağrılarının bir bilânçosunu vermişti (1) :

— 19 Aralık 1946 dan itibaren, 21 ve 23 Aralık 1946, 1, 7, ve 10 Ocak 1947, 18 Şubat ve 5 Mart 1947 tarihlerinde Fransız hükümetine ve halkına birçok çağrılarda bulundum. Bu çağrılardan bazıları üçüncü devlet konsolosluklarının lütûfkâr aracılığı ile yapıldı. Başbakan Ramadier (2) eski başbakan Léon Blum'e yolladığım mektuptaki imzanın sahte olduğunu ve Fransız hükümetinin, o gün bugün, benden hiç bir mektup almadığını iddia etti. Fransa temsilcileri mektupları bile bile hasıraltı etmişlerse, sorumluluk onlara aittir. Bakan Moutet ise, 19 Aralıktan sonra yüzümü gören olmadığı gibi, sağ olup olmadığımdan da kimsenin haberi olmadığını iddiaya kalkıştı. Bay Moutet'yi tekrar görmek umudu ile, çok şükür, henüz hayattayım, sağlığım da yerindedir.''

Viet Minh lideri, 24 Nisanda, yine savaşları durdurmak için yeni bir teklifte bulunacaktır, Hoang Minh Giam tarafından kaleme alınan bu teklifin iyi bir etki yapacağını ummaktadır. Çünkü, Dışişleri bakanlığına getirdiği Giam komünist değil, o zamanki Fransız hükümetinin birçok üyeleri gibi sosyalistti. Bu çifte teşebbüs, sonunda, Fransız hükümetinin karşılık vermesine sebep oldu. Ama, şimdi, tekrar geriye dönmeliyiz.

19 Aralık faciasından sonra bile, Fransa'da, müzakerelerin tekrar başlamasına taraftar olanlar her zaman vardı. Hem de

(1) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler**. II, s. 102-103. Konuşmanın kimle yapıldığı belirtilmemiştir.

(2) Léon Blum'dan sonraki Fransız başbakanı.

yalnız komünistler değil. Ama, işin sonu gelmiyecektir. Bay Léon Blum tarafından görevli olarak gönderilen general Leclerc ile Bay Marius Moutet, Aralık ayının son günlerinde, Hindi Çinî'ye geldiler. Fransa'nın Denizaşırı ülkeler bakanı Phnom-Penh'te karaya ayak bastı. Kendisine Viet Minh ile tekrar görüşmelere başlamak faraziyesinin mümkün olduğu bildirildi ve "Bize yapılacak teklifler titizlikle incelenecektir" diye belirtildi. Ondan önce, Hanoi'a varan general Leclerc, Ho Şi Minh'ten (23 Aralık 1946 tarihinde) bir buluşma teklifi aldı. Subaylarından birinin anlattığına göre, eski başkomutan odasında, bastonunu yere vuraraktan, öfke ile bir aşağı bir yukarı gidip geliyor ve: "Gitmeli, bu fırsatı kaçırmamalı... Ah, Moutet şimdi burda olsaydı... Onunla anlaşmadan, hiç bir şey yapamam ki..." diye tekrarlayıp duruyormuş.

Oysa, bakan, Kamboç'a uğradıktan sonra, Saygon'a geldi. Bundan bir ay önce, nasıl general Valluy Bay Sainteny'yi tuttuysa, amiral d'Argenlieu de bakana güleryüzle aynı şeyi yaptı, ve büyük bir engizisyon adamı ustalığı ile Bay Moutet'nin "beynini yıkadı". Marius Moutet ancak 2 ocak 1947 de Tonkin'in başkentine (Hanoi'a) gelebildi. Burada, ötede beride savaşlar devam etmekteydi. Bakan gittiği bir iki yerde silâh sesleri ile karşılaştı. Viet Minh radyosu Ho Şi Minh'in Hanoi'dan on kilometre uzaktaki Ha Dong'ta bulunduğunu bildirmiş, Vietnam liderinin bir mesajını yayınlamıştı. Ho amca, bunda, Fransa'nın Denizaşırı ülkeler bakanını Hanoi'a gönderdiğinden ötürü Bay Léon Blum'ü tebrik etmiş, ve Bay Moutet'ye de hemen buluşmak teklifinde bulunmuştu.

Oysa, Bay Marius Moutet, bugün, o sırada bu türlü niyetleri olan herhangi bir mesaj almadığını söylemektedir. Doğru, netekim, Ho Şi Minh ile adamlarını tuzağa düşürmek için askerlerin kendisine yaptıkları teklifi de hatırlamıyor. Oysa. o bu teklife :

— Sosyalist bir hükümet bir gangster çetesi gibi hareket edemez! karşılığını vermişti.

Bay Moutet, aslında, Hanoi'da ancak bir iki güncük kalmış-

tı. Bu derece karışık bir devirde, böyle bir iki gün içinde temas kurmak zaten imkânsızdı. Viet Minh lideri tarafından 23 Aralıkta verilip, general Leclerc'in de ilgisini çeken muhtırayı kendisine gösterecek vakit olmadı. Bunda iki ordunun 3 Nisan 1946 tarihli Ho Şi Minh-Salan anlaşmasında tayin edilen mevkilere çekilmeleri teklif edilmişti. 6 Mart anlaşması temeli üstünde varılacak kesin bir anlaşmanın esaslarını tespit etmek üzre, Vietnam hükümeti başkanı ile Fransa'nın Denizaşırı işler bakanının buluşmalarına da, tabiî, vakit olmadı.

Hanoi'da hüküm süren savaş havasından şiddetle rahatsız olan, amiral d'Argenlieu servislerinin hakikatı gizleyip, kabahatı tamamile Viet Minh'e yüklemeleri yüzünden, "19 Aralık darbesi" ne samimî olarak öfkelenen (Léon Blum'un bakanı) Bay Moutet, Saygon'a bir müzakereci zihniyeti ile geldiği halde, Viet Minh radyosu tarafından yayınlanan çağrıların "ciddiye alınamıyacağını ve Vietnam hükümetinde iktidarı fiilen elde tutanların (Ho Şi Minh'in "bertaraf edilmesine" ima ediyor) anlaşma istemediklerini" söyliyerek, buradan ayrılıp gitti. Ban Me Thuot'dan geçerken, bu kesimin komutanı general Marchand'a: "Hücûmun Viet Minh tarafından daha önceden kararlaştırıldığına dair elimde delil var" demişti. Hiç anlaşamadığı bir kimse tarafından bu kadar iyi anlaşıldığına memnun olan amiral d'Argenlieu, bunun üzerine *France-Soir* gazetesi muhabirine 2 Ocak 1947 günü verdiği bir demeçte, birçok sözler arasında, şunları söyledi :

— Bundan sonra, Ho Şi Minh'le müzakerelere girişmemiz artık mümkün değildir.

O sırada, yeni hastalıktan kalkan Bay Jean Sainteny'ye 24 Ocak 1947 de Ho Şi Minh'in yolladığı insanı hayrette bırakan şu aşağıdaki mektuba hiç bir karşılık verilmemesinin sebebi işte budur :

"Sevgili dostum,

"Pek yakında Fransa'ya döneceğinizi haber aldım. Size ve Bayan Sainteny'ye iyi yolculuklar ve sağlık dilerim.

"Barış uğrunda giriştiğimiz ortak çalışmanın bu kardeşi kardeşe kırdıran savaş yüzünden mahvolup gitmesine, eminim ki, siz de benim kadar üzülüyorsunuz. Sizi çok iyi tanıdığım için, bu kuvvet ve istilâ siyasetinden sorumlu olmadığınızı güvenle söyliyebilirim.

"İşte bunun içindir ki, bu olup bitenlere rağmen, bir birimizle dost kalmak isteğimi tekrara lûzum görüyorum.

"Daha şimdiden birçok insanlar öldü, birçok yerler yakılıp yıkıldı! Biz ikimiz şimdi ne yapmalıyız? Çarpışmaların derhal sona ermesi ,barışın ve güvenin yeniden kurulması için Fransa'nın Vietnam bağımsızlığını ve birliğini tanıması elverir. O zaman, çalışmaya girişebilir, ve memleketlerimizin refahı için kalkınma işine başlıyabiliriz.

"Ben, kendi payıma, her iki memleket için âdil ve şerefli bir barış uğrunda çalışmaya hazırım. Sizin de aynı manada çalışacağınızı umarım.

"Tanrıdan bize başarı bağışlamasını dileyelim.

Sadık dostunuz

"Ho Şi Minh"

Kurnazlıkla (Bay Ho "kuvvet siyaseti"nden kendi arkadaşlarının da sorumlu olduklarını gayet iyi bildiği halde, muhatabının bu siyasette "suçsuz olduğuna karar vermek" hakkını kendinde görüyor) duygulu içtenliği emsalsiz bir şekilde birleştirip, Hindi Çinî Komünist Partisi kurucusunun 2 Eylül 1945 tarihli bağımsızlık bildirisinden beri ilgilenmediği bir Yaradana sığınarak sona eren ve yazanı son derece mükemmel bir şekilde ortaya koyan bu mektup, hayat hikâyesi yazanlar ve psikoloji heveslileri için olmasa bile, diplomatlar ve siyaset adamları için, demek ki, unutulmuş olarak kalacak.

Fransız ordusu Hanoi'u kontrolü altına almış, Viet Minh kurmayını Yukarı Mıntakaya püskürtmüştü. Sonra, sırf taktik endişesile, kendisine yapılan bir istifa (edip, çekilmesi) teklifi-

ni amiral d'Argenlieu hayretle ve öfke içinde kabul etti, ve Radikal Partinin nüfuzlu bir üyesi olan Bay Bolaert'e yerini bıraktı. Kendisine ilham veren iki şahsiyetten biri Dalat ve Fontainebleau müzakerelerine katılan Bay Pierre Messmer, öteki de general Leclerc'in eski müşaviri Bay Paul Mus idi.

26 Nisan günü, Hoang Minh Giam yeni yüksek komisere, Ho Şi Minh adına bir mesaj gönderdi. Bunda, "Vietnam'ın Fransa halkına karşı beslediği dostluk" tan söz ediliyor, çarpışmaları derhal durdurup, anlaşmazlığı barışçı yoldan halletmek düşüncesile müzakerelere başlanması teklif ediliyordu. Girişilen bu teşebbüs Fransız kamu oyunu büyük çapta harekete getirecek bir nitelik taşıyordu.

Oysa, Paris'te biri herkesin bildiği, öteki de gizli iki olay patlak verdi, Hindi Çinî siyasetinin verilerini değiştirdi. Bir ücret meselesi yüzünden başbakanla anlaşmazlığa düşen komünist bakanlar Bay Ramadier kabinesinden çekildiler. Bu olay Fransa'da hiç bir fırtına koparmadı. Oysa, o zamanlar, Ho Şi Minh'in de bir Amerikan gazetecisine dediği gibi, "Hindi Çinî'deki durumun anahtarı Fransa'daki siyasî durumun elindeydi", o muhakkak. Demek Viet Minh'in Fransa'daki iktidarda şimdi hiç bir müttefiki kalmamıştı.

Müzakere lehinde olan kuvvetlerin bu zayıflamasına muvazi olarak, endişe verici bir engel ortaya çıkmıştı. Bay Bolaert ile iki müşaviri müzakereye tekrar başlamağa teşebbüs etmek konusundaki niyetlerini hiç bir zaman gizlememişlerdi. Ama, bu üç kişi, Nisan ayı başlarında, general Charles de Gaulle (3) den böyle bir teşebbüse girişmekten sakınmalarını bildiren pek sert bir emir aldılar. General De Gaulle, o sırada, Rassemblement du Peuple Français (Fransız Halk Topluluğu) Partisini kurmağa çalışıyordu, bu partiyi milliyetçiliğin sözcüsü haline getirecekti. Gönderdiği emirde, bir Fransız "arazisinin kaybından" sorumlu olanların er geç Yüksek Mahkemeye verileceklerini bildirmişti... Oysa, Bollaert, evvelce işgal altında-

(3) Şimdiki Fransız devlet başkanı (çev.).

ki Fransa'da general De Gaulle'ün temsilciliğini etmişti. Messmer de ateşli bir De Gaulle taraftarıydı. Vietnam'ın müzakere ve bağımsızlık siyaseti üstünde bundan daha kötü bir baskı yapılamazdı. General Charles de Gaulle bütün kapıları kapamıştı...

Onun içindir ki, Hoang Minh Giam'ın 26 Nisan tarihli mesajı üzerine Bay Bolaert, profesör Paul Mus'yü görevle Viet Minh liderinin yanına gönderdi. Paul Mus'nün görevi de şuydu: Çarpışmaların durdurulması için gerekli şartları Giam'a bildirecekti. Muhataplarını gayet iyi tanıyan profesör bu şartların derhal reddedileceğini biliyordu. Düşününüz bir kere. Düşman "bütün silâhlarını teslim edecek... Fransız kuvvetlerinin bütün Vietnam toprakları üstünde serbestçe hareket etmesini kabul edecek... Silâhsızlandırılmış olan kuvvetlerini tespit edilen yerlerde toplıyacak... Vietnamlı olmayıp kendisile birlikte bulunan kimseleri bize (Fransızlara) teslim edecek..." Bunda, yenilmiş bir ordunun kayıtsız şartsız teslim olması istenmekle kalınmıyor, sonuncu maddesi, bu küçük düşürücü tekliflere, bile bile olduğuna hiç şüphe olmıyan, bir hakaret edası da ekliyordu.

Ho Şi Minh, Paul Mus'yü, Hanoi'dan 130 kilometre uzaktaki küçük bir merkez olan Thai Nguyen'de hasara uğramamış biricik villada kabul etti. Kireç taşından sarp kayalıklar içinde bulunduğundan, alınması kolay olmıyan bu merkez, 1945 yazı başlarında Hanoi'a taşınıncaya kadar, Viet Minh kurmay heyetinin bulunduğu yerdi. Bay Paul Mus hiç hayale kapılmadan, getirdiği mesajı sundu, Ho Şi Minh'ten o gün hâlâ meşhur olan şu sözleri duyunca, hiç şaşmadı :

— Fransız Birliği içinde alçakların yeri yoktur. Ben bu şartları kabul edecek olursam, bu alçaklardan biri olurum.

Konuşma epey uzadı, ama en küçük bir uzlaşma umudu belirmeden... Üstüne aldığı işin saçmalığından son derece üzüntü duyan Bay Mus, liderin yanından ayrıldığı zaman, şu kanıdaydı : "İhtiyar inkılâpçı, evvelce de söylediğimiz gibi, arkadaşlarına hükmeder durumdaydı, dilediği gibi karar ver-

mekte hürdü, mücadelenin iyi bir sonuca varacağına güveni vardı." (4).

Hanoi Üniversitesi hukuk fakültesi öğrencilerinden Vietnamlı genç bir subayın kılavuzluğunda dağlar ve tepeler arasından geçip Fransız hatlarına gelişini Paul Mus şöyle anlatmıştır :

— Eee, savaş başladı demek ha? demiş delikanlı.

Fransız temsilcisi vakarlı bir eda ile "evet" deyince, kılavuzu büyük bir tasa ile :

— Öğrenimimi Paris'te tamamlamak fikrinden vazgeçeyim artık desenize? demiş.

Yedi yıllık bu süre içinde, Ho Şi Minh ile Batı arasındaki sessizliği ara sıra yabancı bir gazeteciye verilen bir demeç dağıtacaktır. Meselâ, Viet Minh'in komünist ve emperyalist taraflar arasında tarafsızlığını muhafaza etmekte devam edeceğini, "barış kuvvetlerine" ve Fransa'nın "halkçı kuvvetlerine" çağrıda bulunduğunu, Fransız komünistlerinin Tonkin dağlarında bulunan Viet Minh'i ziyaret ettiklerini Andrew Roth, 1949 yılı sonbaharında, radyodan duymuştur.

Oysa, 1949 yılında, Viet Minh'in geleceği için, 1947 ilkbaharında Fransız komünistlerinin Ramadier kabinesinden çekilmelerinden çok daha fazla önemli bir olay oldu : Çin kızıl ordusu zaferi kazandı, Mao Tse - tung rejimi yerleşti, çok geçmeden, Tonkin sınırına Çin komünistleri geldi. Bundan sonra, Pekin öyle bir marksçı cazibe merkezi haline gelecek ki, Paris'in "inkılâpçı" tutumu bunun yanında sönük kalacak.

Mart 1946 daki Paris-Hanoi-Çung King siyasî-askerî üçgenindeki Fransız siyasî âlemi Viet Minh'in gözüne Kuomintang'tan daha yakın, hele daha kârlı görünüyordu. Ama, üçgendeki

(4) Oysa, Paul Mus'nün görevle gelişi Viet Minh idarecilerinde büyük umutlar uyandırmıştı. Kendisinin anlattığına göre, anlaşmanın mümkün olacağına inanan ev sahipleri şampanya şişelerini, ne olur ne olmaz diye, soğutmaya kalkışmışlardı.

nispetler artık değişti. "Halkçı cumhuriyetçi hareketi", radikaller ve sosyalistler Paris hükümetinde iktidarı azılı bir komünist düşmanlığı siyaset ve strateji çerçevesi içinde paylaşırlar ya da öteye beriye çekiştirirlerken, Asya'daki en büyük milletin başkenti olan Pekin komünistlerin elindedir. 1946 da Maurice Thorez başbakan yardımcısıydı, Çan Kay - şek Çin'in (resmî) efendisiydi, Mao da dağlardaydı. 1950 yılındaysa, Mao Tse - tung Pekin'dedir, Thorez muhalefet saflarına geçmiştir, Çan Kay - şek ise, adasına (Formoza'ya) çekilmiştir. Ortaya çıkan bu yeni gerçekler meselenin unsurlarını kökünden değiştirmişti. Hindi Çinî meselesini açacak anahtar, "demokrasi"nin en gür kaynağı, 1946 - 1947 yıllarında olduğu gibi, Paris'te değildir artık, hem de o kadar ki : İnkılâpçı Çin hükümeti, 18 Ocak 1950 de, Ho Şi Minh hükümetini tanımağa ve kendisile - Moskova'dan on beş gün önce - iki memleketin birbirlerine büyük elçi göndermelerine karar vermiştir.

Tarih boyunca, yüzyıllarca kendisine metbuu gözü ile bakan - şimdi, bir araya toplanmış - büyük bir devlet tarafından omuzlanan Viet Minh, bağlı bulunduğu ideolojik blok tarafından da şevkle karşılanır karşılanmaz, 1945 te kapatılan Hindi Çinî Komünist Partisini yeniden kurmağa derhal karar verdi. Partinin o tarihte kapatılması da, zaten, hem Çinli yoldaşlar, hem de Fransız Komünist Partisi idarecileri tarafından iyi karşılanmamıştı.

200 temsilcinin katılmasile, 11 Şubat 1951 de toplanan inkılâpçı bir kongre (5), başkan Ho Şi Minh'in dikkate değer ve tarihî önemi büyük olan siyasî raporunu ve genel sekreter Truong Şinh'in "Partinin siyasî tecrübeleri ve halkçı millî kurtuluş inkılâbının bugünkü görevleri" hakkındaki izahlarını

(5) Hindi Çinî Komünist Partisinin bu kongresini bazı Kuzey Vietnam yayınları, sanki Parti 1945 te kapatılmış gibi, 11 inci kongre olarak gösterirler. Bazıları, Lao Dong'un (Emekçi Partisinin) 1 nci Kongresi sayarlar. Ho Şi Minh'in **Seçilmiş eserleri**'ni sunmak üzre kitabına konan yazıda ise, şaşılacak şey, bu kongre Lao Dong'un 2 nci kongresi diye gösterilmiştir (s. 219).

dinledikten sonra, *Viet Nam Dang Lao Dong'u (Vietnam Emekçi Partisi*'ni) kurdu. Yeni Partinin programına göre, "Vietnam İnkılâbının temel görevleri" şunlardı :

1 — Saldırgan emperyalistleri memleketten kovmak,

2 — Bağımsızlığı elde etmek ve milleti birleştirmek,

3 — Sömürge rejimini ortadan kaldırmak,

4 — Derebeyliği ve yarı derebeylik kalıntılarını kökünden kazımak,

5 — Köylüye toprak vermek,

6 — Sosyalizme temel hizmetini görecek olan halk demokrasisini geliştirmek.

Son derece önemli olup, inkılâpçı hareketin hakiki tarihçesini çizerek, bu arada da Hindi Çinî Komünist Partisinin 1945 te kapatılmasını haklı gösterir bir raporu Kongreye sunan Ho Şi Minh bu kongrede seçilen Merkez Komitesinin başkanlığına getirildi.

Bundan sonra, Pekin'in önemi ne olursa olsun, Bay Ho'nun Fransız solcularile münasebetlerini gevşetmediği de muhakkak. Onun için, yeni Partinin lideri Fransız Komünist Gençlik teşkilâtının idarecisi Bay Léo Figuères'i, 1950 Martında, dostça karşıladı.

Fransız komünistlerile, dağlara çıkmış ve ormanlarda saklanmış olup, Laos'a, Birmanya'ya ve Hindistan'a görevli gidenler dışında, dünya ile ilgisini kesmiş olan Vietnamlılar arasındaki münasebetler, üç yıldır, kesilmişti. Bu münasebetlerin yeniden kurulması için, Çin Halk Ordusunun Ocak 1950 de Tonkin sınırına gelmesi gerekti. Vietnamlılarla Fransız komünistleri, Şubat sonlarında, ormanda yapılacak gençlik kongresi münasebetile temasların tekrar başlamasına karar verdiler : Onun için, Léon Figuères bu münasebeti kurmakla görevlendirildi.

Ocak ayı sonlarında Paris'ten kalkıp, Moskova, Pekin ve Hankeu'dan geçen Fransız komünist Partisi temsilcisi - Çin Halk Cumhuriyetinin Bay Ho yanına tayin edilen ilk büyük elçisile birlikte ve kamyonla - ancak Mart başında Vietnam'a

gelebildi. Gençlik kongresi sona ermişti. Ama, Vietnam Halk Cumhuriyeti liderleri Bay Figuères'i beklemişlerdi.

"Ho amca" Fransız komünistlerinin temsilcisini - savaşın en civcivli zamanında - hararetle karşıladı.

— Tam zamanında geldiniz, dedi, savaşçıların yolladıkları şampanyalar hemen şimdi geldi.

Temsilci, liderin oturduğu yerde kabul edildi. Bay Figuéres, Bay Ho, hele partili bir yoldaşa cömertçe gösterdiği dostluk dışında, ormanlarda gizlense de, emir subayı ile, muhafızı ile, merasimi ile, ev sahibinin bir devlet başkanı olduğunu hatırlattığını anlamıştı. Bay Ho ziyaretçilerini sebze bahçesine götürdü. Ev sahibi boş vakitlerini domatesler ve patetesler arasında geçirirdi. Sonra, ilerideki şelâlenin dirsek yaptığı yerde uyduruverilmiş olan "yüzme havuzu" nu gezdiler.

"Ho amca" ile konuşmaları, öteki idarecileri ve ormanlarla, sivri dağlarla kaplı ve nehirler tarafından yer yer kesilen bu Tuyen Quang ınıntakasındaki Viet Minh tesislerini ziyareti sırasında, Léo Figuères'in en çok gözüne çarpan şu üç şey oldu: "Gizli yeraltı mücadeleciliği hastalığı" na, "inkılâpçı" perişanlığa düşmemek, orman ortasında bile devletin kurulmasına, teşkilâtlanmasına iyiden iyiye göz kulak olmak azmi; bu "başkent" in tesislerini orman içine iyice dağıtmak sanatı; ve en sonda, Fransa ile müzakereye girişmek şartlarını tekrar yaratmak kaygısı.

Bay Ho'nun Léo Figuères'e telkin ettiği şudur : Esirlerin mübadelesi, ilk temasları sağlamak suretile, siyasî görüşmelere yol açabilir. Amcanın Paris'le tekrar temasa geçmek istediği meydandaydı. Ama, şu noktayı da iyice belirtmekten geri kalmamıştı : Viet Minh'in 1946 yılı başlarile 1947 yılı sonları arasında yaşamasını enerji, inat ve keskin zekâ mucizelerine, Vietnamlılara özgü kahramanca olsun olmasın o hile dehasına borçluydu, ama Çin komünizminin zaferi kazanmasile mücadele imkânları kökünden değişmişti.

O zamana kadar, diye ısrar etmişti Ho Şi Minh, kendisi ve arkadaşları sarp dağlara tırmanıp, bütün dünya ile münase-

betlerini kesmiş bir devlet kurmakta inat eden, dört taraftan kuşatılmış kimselerdi. Bundan sonra, diye ekliyor, artık birçok müttefiklerimiz var, ona yakın devlet bizi tanıdı, sosyalist âlemle de ortak bir sınırımız var .

Bay Figuéres'in Paris'te verdiği bu manadaki bilgiler Fransız idarecileri tarafından basit birtakım manevralar diye damgalandı, Vietnam tarafından girişilen bu temas kurma teşebbüsü, öte yandan Fransız Komünist Partisinin savaş aleyhindeki mücadeleyi hızlandırması derin izler bıraktı. *Emekçi sınıfı Partisinin büyük tarihî merhaleleri* adlı eserde, Vietnam tarihçilerinin, Nisan 1950 de ve Léo Figuères'in Paris'e dönmesinden sonra toplanan Fransız Komünist Partisinin 12 inci Kongresinde Maurice Thorez tarafından verilen söyleve o devrin en büyük olayı gözü ile baktıkları görülmektedir. Fransız Komünist Partisi lideri o zaman şunları söylemişti.

— Vatansever Fransızlar olduğumuz içindir ki, Enternasyonalci zihniyetten hız almış işçiler olduğumuz içindir ki, Vietnam'da girişilen pis ve kirli savaş aleyhinde mücadele ediyoruz. Fransa'yı sevdiğimiz içindir ki, işlenen cinayetlerden Fransızların sorumlu olduklarını öğrenince, utançtan yüzümüz kızarıyor ve ıstırap duyuyoruz. Karl Marx'ın "Başka bir halkı ezen halkın kendisi de hür olamaz" sözlerinin doğru ve yerinde olduğunu hiç bir zaman bugün anladığımız kadar dehşetle anlamamıştık.

Oysa, temasların, "şöyle hafiften de olsa", tekrar kurulması için girişilen birkaç teşebbüsün sonu gelmedi. Fransız Birliği müşaviri Alain Savary, 1952 de, Viet Minh başkanının yanına kadar gidemedi. Jacques Raphael - Leygues ile (sonradan, birçok Afrika başkentlerinde Saygon'un büyük elçisi olarak bulunan) profesör Buu Hoi, Raangon'da kaldılar, halkların bağımsızlığı lehindeki eylemlerile tanınan Jean Rous'nun telkini ve Paris'in ilhamı ile Bay Nehru'nun giriştiği bir arabuluculuk teşebbüsü, Vietnamlılar tarafından az çok ilgi ile karşılandığı halde, sorumlu Fransız idarecilerince pek öyle güleryüzle karşılanmadı.

ONUNCU BÖLÜM

FRANSA'YI YENEN ADAM

Bay Ho Şi Minh ve artık general olan Giap "karşı hücuma geçmek" için gerekli hazırlıkları yaparlarken, 1953 yılında, Fransa'da uzak ve sonu ne olcağı bilinmiyen Hindi Çinî seferini bitirmek gibi şiddetli bir arzunun su yüzüne çıktığı görülmektedir. Herkes görüyor ve anlıyor ki, önce bir iç savaş iken, daha sonra komünist düşmanı bir Haçlı seferi haline gelen bu sömürge seferi gittikçe kabarıp dünyayı saran bir anlaşmazlık şeklini almaktadır; bu yüzden, yeni bir Dünya savaşı da çıkabilir. Mart 1953 te Jozef Stalin'in ölümü, Doğu - Batı arasındaki münasebetlerin tümünde yeni diplomasi ufukları açmıştı. Meseleye, 1949 danberi, yeni bir boyut eklemekten başka bir işe yaramıyan "Bao Dai hal şekli" ne başka bir yol bulmak lâzımdı.

Peki ama, Ho Şi Minh'in istediği nedir?

Birçok kimselerin kendi kendine sordukları bu soruyu, İsveçte çıkan *Expressen* gazetesinin Paris muhabiri olan İsveçli gazeteci Sven Löfgren de kendine sormuştur. Bu gazeteci Paris'te Millet Meclisinde Viet Minh'in gerçek niyetlerinin ne olduğunu tartışan bir toplantıda bulunmuştu. Hiç kimse bu konuda kesin ve elle tutulur bir delil öne sürememişti. Sven Löfgren bu toplantıdan çıkarken, Ho Şi Minh'e bir soru listesi göndermek aklına geldi. Pekin'deki İsveç elçiliği vasıtasile,

Ekim 1953 sonlarında, Viet Minh liderine gönderilen bu soru listesinde, İsveçli gazeteci savaşları durdurmayı ve işlere siyasî bir çeki düzen vermeyi mümkün kılacak şartların neler olduğunu sormuştu.

Bay Löfgren'in Bay Ho'dan aldığı 26 Kasım tarihli mektupta sorduğu soruların karşılıkları vardı. Aldığı cevap umduğundan çok elverişliydi :

— Vietnam halkı bağımsızlığını ve barış içinde bir arada yaşama hakkını savunmak için, diyor Ho amca, bu halk silâha sarılmak ve saldırıya karşı yedi yıldır savaşmak zorunda kalmıştır. Fransız sömürgecileri bu saldırı savaşlarına devam ettikleri sürece, Vietnamlılar, zaferi kazanıncaya kadar, vatan uğrunda savaşmaktan geri durmıyacaklardır. Ama, bugünkü savaştan ders alan Fransız hükümeti müzakere ile bir anlaşma yoluna gidilmesini ve Vietnam meselesinin barışçı yoldan halledilmesini isterse, Vietnam halkı ve Vietnam Halk Cumhuriyeti buna elverişli bir karşılık vermeğe hazırdırlar."

Ho Şi Minh'in bu sözleri, iki gün sonra, *Expressen* gazetesinde yayınlandı.

Bu metin, Viet Minh idarecilerinin 1947 de Fransız hükümetine gönderdikleri metinler kadar açık ve kesin değildi belki, ama, bekleme ve savaş acılarile yüklü bir hava içinde çıka gelen bu metin büyük bir ilgi uyandırdı. Bay Löfgren Fransız Dışişleri bakanlığında "birtakım küçük haberlerle diplomasi" yapılmaz (Bu sözler Bay Georges Bidault'nundur) dendiğini duydu. Ama, bu işin içinden çıkmak için Laniel hükümetinin, küçük te olsa, çıkan bu fırsatı kaçırmasına kamu oyu müsaade etmedi. Öyle ki, 18 Şubat 1954 te Berlinde toplanan Dörtler (Sovyet Rusya, Amerika Birleşik devletleri, İngiltere, Fransa) Konferansı, Asya meselelerini görüşmek üzre, Nisan ayında yeni bir konferans toplanmasına karar verdi.

Bu arada, Fransa Millî Savunma bakanı Bay René Pleven, Ho Şi Minh'in ne niyette olduğunun iyice belirmesini görmek istedi. Viet Minh lideri ile temasa geçmek için, Bay Alain Sa-

vary'ye başvurdu. Yukarıda gördük ki, sosyalist milletvekili, evvelce, 1952 de de Viet Minh ile temas kurmak teşebbüsünde bulunmuştu. Cumhurbaşkanı tarafından yerinde görülen teşebbüsü, bu sefer:

— Viet Minh bitkin ve perişan bir haldedir. Giriştiğimiz bu teşebbüs ona güven verecek, kuvvetlenmesine yardım edecektir, diyen Dışişleri bakanı Bay Bidault'nun aleyhte oyu ile karşılaştı.

Bay Alain Savary bakanın bu sözlerine şu sert karşılığı verdi :

— Böyle söylemekle, korkunç bir sorumluluk yüklenmiş oluyorsunuz.

Aradan boşu boşuna üç ay geçti. Bay Bidault, sonunda, aleyhteki tutumunu değiştirdiği vakit te, Dien Bien Phu savaşının akıbeti ne olacağı daha o zamandan belli olmuştu. Alain Savary'nin Kasım ayında yapacağı çok faydalı "zemini yoklama" teşebbüsü artık manasını kaybetmişti. Sosyalist milletvekili Moskova'da kaldı, daha öteye gitmedi.

Berlin konferansında karar verilip, 7 Mayısta (Bay Ho tarafından yetiştirilen çetecilerin Dien Bien Phu müstahkem mevkiini ele geçirdikleri gün) başlıyan Cenevre müzakerelerinde Bay Ho'nun ne gibi bir rol oynadığını doğru olarak öğrenmek güçtür. Viet Minh askerî temsilcisi tarafından Vietnam'ın şimdilik ikiye ayrılmasını öngören bir plan sunulması üzerine, müzakereler 9 Haziranda tekrar başlamış, 21 temmuz 1954 te de anlaşmaya varılmıştı. Cenevre görüşmelerine katılmak kararını vermek, kendi temsilci heyetlerini seçmek, kendi şartlarını tayin etmek, barışı elde etmek karşılığında memleketlerini ikiye bölmek suretile "bazı fedakârlıklarda bulunma" yolunu seçmek üzre, Viet Minh idarecilerinin yaptıkları konuşmalar hakkında sağlam bilgi sahibi değilsek te, işleri Vietnam tarafından idare edenin "Bay Ho" olduğunu anlamak için, ihtiyar inkılâpçının siyasî hayatındaki merhalelerden herhangi birini hatırlamak elverir.

Yanıp yıkılmış ve harabe haline gelmiş olan memlekette eski 6 Mart zihniyetini yeniden canlandırmak fırsatı çıkar da, Viet Minh lideri görüşmelerin başlaması için ağır basmaz olur mu? 1946 yılında olduğu gibi, Avrupa'ya gelmeyi yine düşündü mü? Viet Minh temsilci heyetinin başına otuz yıllık en iyi çömezi Pham Van Dong'u getirmesi, Vietnam Halk Cumhuriyeti temsilcilerinin çalışmalarında kendi görüşlerinin ve fikirlerinin hâkim olmasını ne kadar istediğini göstermektedir.

Vietnam topraklarını, hiç değilse şimdilik, ikiye ayırmayı (tekrar birleşmenin ileride yapılacak bir referandumla sağlanması düşünülüyor) teklif etmek söz konusu olunca, Dien Bien Phu zaferinin "coşkunluğu ile dolup taşan" arkadaşlarına bu türlü bir fedakârlığı kabul ettirmek yalnız ve yalnız ihtiyar inkılâpçının harcıdır, diye düşünülebilir. Evet, Viet Minh'in o devirde giriştiği bütün teşebbüsler, gösterdiği nispî itidal, tekliflerindeki ince zekâ örneği, tutumunun kıvraklığı, taktiklerinde gösterdiği ustalık, hepsi, hepsi Ho Şi Minh'in güçlü damgasını taşımaktadır.

Başkan da müzakerelere müdahalede bulundu zaten. 23 Haziranda Bern'de Bay Mendès France ile görüşen Bay Şu En - lai ertesi günü Uzak Doğu'ya hareket etmişti. Kendi çalışma arkadaşlarile temas edecek, Asyalı liderlere de danışacaktı. Bay Nehru'yu ve Nu'yu ziyaret ettikten sonra, 3 - 5 Temmuz arasında Çin - Vietnam sınırında Ho Şi Minh ile uzun bir görüşme yaptı. Anlaşmanın en az (asgarî) şartlarını başkanla birlikte tespit ettikten sonra, tekrar Cenevre'ye döndü.

Bay Şu En - lai 13 Temmuzda Bay Mendès France ile tekrar görüşmüştü. Fransız hükümet başkanı Viet Minh liderinin ne gibi bir ruhî hal içinde bulunduğunu sorunca, Çin diplomasisinin başı, tatlı bir gülümseme ile şu karşılığı verdi :

— Hepsinin de barışı arzu ettiklerini gördüm.

Bay Şu, ayrıca Ho amcanın kendisi tarafından ilham edilen bir üslûpla şunları eklemeyi de unutmadı :

— Her iki tarafın da birbirine doğru birkaç adım atması

lâzım... Tabiî, her birinin aynı sayıda adım atması da şart değil... (1).

Bay Ho ile Bay Şu arasında kararlaştırılan "atılacak adım sayısı" ne olursa olsun, Vietnam lideri bu adımların atılmasını 15 Temmuz 1954 te Lao Dong Partisi Merkez komitesi tarafından yapılan altıncı toplantıda kabul ettirmek zorunda kaldı.

Merkez komitesi üyeleri önünde Bay Ho tarafından yapılan konuşma en aydınlatıcı metinlerden biridir. O zaman, yalnız komite üyelerince bilinmesi gerekli olduğundan, ancak yedi yıl sonra yayınlanan ve artık herkesçe bilinen bu metin, Hanoi liderinin memleketin birleştirilmesini kuvvete başvurmadan elde etmek azminde olduğunu gösteren en iyi delillerden biridir :

— "Sonuna kadar mukavemet" parolasının yerini, yeni şartlar içinde, "barış, millî birlik, bağımsızlık, demokrasi" parolası almalıdır... Müzakerelere girişilince, iki tarafın da birbirine akla yakın bazı tavizlerde bulunması şarttır. Evvelce, "Fransız seferî kuvvetini yok etmeli ve kovmalı" diyorduk; şimdi ise Fransızlar belli bir tarihte ordularını geri çekmeyi kabul ettiler... Eskiden, bizim için Fransız Birliği diye bir şey yoktu. Şimdi ise, eşitlik ve rızası alınmak prensibine dayanarak, Fransız Birliğine girmemiz ihtimali meselesini oturup karşı karşıya müzakere etmeyi kabul ediyoruz.

Cenevre'deki Viet Minh temsilcilerinin memleketin ikiye ayrılmasını daha şimdiden kabul etmelerinin izahına sözü getiren Bay Ho şunları söylemiştir:

— Kuvvetlerin toplanacakları mıntakaları tayin ve tespit etmek, memleketi ikiye ayırmak demek değildir, memleketi tekrar birleştirmek için alınmış bir tedbirdir bu. Bugüne ka-

(1) O günün akşamı, Bay Dong, Bay Mendès France ile Bay Chauvel'e yeni bir Vietnam teklifini sunmuştu. Bu teklif Vietnam'ın 16. arz dairesinden ikiye ayrılmasını, 17. arz dairesinden ayırmanın ileride düşünüleceğini öne sürmekle müzakerelerin yükünü birazcık hafifletmiş oluyordu.

dar hür olup, düşmanın şimdi geçici olarak işgal edeceği (2) mıntakalarda oturan hemşerilerimiz huzursuz olacaklar, hoşlanılmadık şeylerle karşılaşacaklar. İçlerinden bazıları işleri kara görüp, umutsuzluğa düşecekler, böylelikle hasımlarımızın ekmeğine yağ sürmüş olacaklardır. Kendilerine şunu iyice anlatmalıyız ki, bütün memleketin menfaatı için, devamlı menfaat için, bugünün acılarına katlanmasını bilmek lâzımdır. Bunu yapmak onlarca bir şeref olacaktır. Millet bundan ötürü kendilerine minnettar kalacaktır.

Her şeyi altüst etmek için yapılmış bir kışkırtma mı yoksa sabretmeğe çağrı mı bu? "Ho amca" tarafından verilen söylevin alt tarafı kişiyi, görüşlerini, stratejisini (unutmıyalım ki, bu adam, o zamanlar, umulmadık bir zaferin ferdasında bulunuyordu) daha da iyi bir şekilde meydana çıkarmaktadır :

— Şu hatalar yapılabilirdi: Birincisi, sola sapma. Kazandığımız sürekli şan ve şereflerle mest olan birtakım kimseler, ne pahasına olursa olsun, savaşmak, sonuna kadar savaşmak istiyeceklerdir. Ormanı değil, sadece bir ağacı gören insan gibi, bunlar da düşmanın çekildiğini görüp, yaptığı manevralara dikkat etmiyorlar, Fransızları görüp Amerikalıları görmüyorlar, askerî eylemle coşup heyecana gelerek, diplomasi alanındaki eylemi küçümsüyorlar. Anlamıyorlar ki, silâhlı mücadeleye muvazi ve hedefi aynı olan mücadelemize uluslararası müzakerelerde de devam etmekteyiz. Sağcılığa kayma belirtileri, düşüncesizce verilmiş tavizler diye baktıkları yeni parolalara muhalefet ediyorlar. Düşman tarafından kabul edilmesi mümkün olmıyan birtakım aşırı şartlar öne sürüyorlar. Her şeyi "kim vurdu" ya getirmek istiyorlar, barış uğrunda girişilen mücadelenin çetin ve karmaşık olduğunu hesaba katmıyorlar. Kendimizi solculuğa kaptırırsak, tek başımıza kalmış, hem kendi halkımızdan, hem de dünya halklarından kopmuş, başarısızlığa sürüklenmiş oluruz.

(2) 21 Temmuz 1954 Cenevre anlaşmalarına göre, Viet Minh kendi kontrolü altında bulunan toprakların şöyle böyle % 20 sini, bir buçuk milyondan fazla bir halk kalabalığını geri verdi.

"İkincisi, sağa sapmak. Bu gidiş menfî bir karamsarlıkta ve hiç bir prensibe dayanmayan tavizler vermek arzusunda ifadesini bulmaktadır. Halkın gücüne kuvvetine inanmıyan sağcılar halkın mücadele etmek zihniyetini de zayıflatmış oluyorlar. Acılara katlanmak alışkanlığını kaybedip, rahat, sakin, ve kolay bir hayattan başka bir şey görmez, düşünmez oluyorlar (3).

Bu sözler, anlaşmaların yapılması arifesinde Lao Dong Merkez komitesinde geçen tartışmaların neler olduğunu gayet güzel bir şekilde açığa vurmaktadır. Hem "solculuğa", hem de "sağcılığa" yöneltilen delillerin güçlü olması, "amcanın" durumu nun ne olduğunu, inandıracağı hasımların kimler olduğunu bütün açıklığı ile gösteriyor. İhtiyar liderin o zaman oynadığı rolü, "kulisler" de yapılmış hiç bir röportaj bize bu sözler kadar mükemmel bir şekilde anlatamaz. "Yeni parolalara muhalefet edenlere (anlaşılıyor ki, tartışmalar sert olmuş ve uzun sürmüştür) karşı, Bay Ho uzlaşma ve uyuşma yolunu tutarak dövüşmüş, sonunda da partiyi kazanmıştır.

Sekiz yıl süren yorucu didinmelerden ve korkunç yoksunluklardan sonra, Dien Bien Phu zaferi gibi baş döndürücü askerî bir başarı kazanmış kimselerin, memleket topraklarının üçte ikisini fiilen elinde bulunduran ve "Bao Dai" e bağlı mıntakalarda itibarlarının durmadan arttığını anlıyan kimselerin ele geçirdikleri topraklardan daha küçük, düşmanlara bıraktıkları topraklardan daha az zengin bir yere çekilmeğe razı olabilmeleri için, bu yönde ağır basan insanın çok büyük bir otorite sahibi olması lâzım gelir.

Vietnam Halk Cumhuriyeti idarecilerine, o zamanlar, hâkim olan üstünlük sevdası gözönünde tutulacak olursa, iki büyük komünist, ama yabancı devlet tarafından yapılan müdahalelerin bu idarecileri geri çekilmek zorunda bırakmağa yeteceği düşünülemez. Bu geri çekilmeyi içlerinden en nüfuz ve itibar sahibi olanın "içerden" sağladığı muhakkak. Ho Şi Minh

(3) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler.** s. 458 - 462.

6 Mart 1946 da Bay Sainteny ile karşı karşıya olduğu halde, 21 Temmuzda Cenevre'de Bay Mendès France karşısında bulunmuyordu. Ama, bu müzakerelerde onun "parmağı" ve zekâsı bulunduğu anlaşılıyor.

Mütarekenin imzalandığı haberi 21 - 22 Temmuz 1954 te Viet Minh idarecilerinin gizli eylemde bulundukları yere geldiği zaman, ihtiyar liderin ilk düşündüğü şey ne oldu? 1946 da olduğu gibi, bunda da "silâhın büyük payı" var mıydı? Ele geçirilen bir avuç toprak bunca savaşa değer miydi? Memleket yarın kalkınınca, Güney insanları toptan verecekleri oylarla ikiye ayrılmış milleti ergeç birleştirmiyecekler miydi?...

Kırk yıl süren amansız bir mücadele "Ho amca" ya öğretmiş ve inandırmıştır ki, ister Kuomintang zamanında olsun, ister Paris'teki Meçhul Askerin mezarı başında olsun, hiç bir zaman ne tamamile kaybetmek, ne de tamamile kazanmak diye bir şey vardır. Dien Bien Phu'nun düştüğünü haber veren Vo Nguyen Giap'a birkaç gün önce "Ho amca" şu tatlı karşılığı vermişti :

— Kazanılan zafer ne kadar büyük olursa olsun, daha işin başındayız...

Mücadele için ormanlara çekildikten, dağlara çıktıktan sekiz yıl, Dien Bien Phu zaferi kazanıldıktan beş ay, Cenevre anlaşmalarından iki ay sonra, yani 10 Ekim 1954 te, Ho Şi Minh tekrar Hanoi'a döndü. "Zafer" Giap'ın ve "Halk ordusu"nun hakkı olduğu için, amcanın bu dönüşünden pek kimsenin haberi olmadı.

Peki, barıştan, hiç değilse, mütarekeden sonra, Fransız hükümeti Vietnam'a acaba kimi temsilci olarak gönderecek? İtalya açıklarında yelkenli ile gezen Bay Jean Sainteny başbakandan bir telgraf aldı. Acele Paris'e çağırılıyordu. Oradan da Hanoi'a hareket edecekti. Yine mi Hindi Çini? Elbette, 1946 müzakerelerindeki temsilci görevinden vazgeçmemiş, yüzüstü bırakılan temaslara, tehlikeli bir şekilde, yeniden başlamak için, Georges Bidault'nun ya da René Pleven'in 1953-1954 yıllarının o müşkül günlerinde kendisini Vietnam'a göndermelerini beklemişti. Ce-

nevre müzakereleri arifesinde Bal Bidault hesabına arabuluculuk etme teklifini reddetmesi, kendisine önceden eski siyaseti mahkûm eden - ama çok geç - memurlar rolü verilmesinden ötürüydü. Oysa, şimdi barış sağlandığına göre, tekrar gitmek daha mı faydalı? Bay Mendès France öyle kandırıcı, öyle telâşlı ki...

Eski Cumhuriyet komiseri, şimdi hükümetin "genel temsilci" si olan adam, 7 Kasım günü, Hanoi'dadır. Ertesi gün, "Ho amca"yı görmeğe gitti. Acaba yine o eski insanla mı karşılaşacak! Vücutça da (oysa, yok edildiğinin o kadar çok sözü edilmişti ki), siyasetçe de yine hep o mu? İşte yine karşı karşıya geldiler : Ho amca biraz tereddüt ettikten sonra, Sainteny'ye doğru ilerledi, yine o eski alışkanlıklarına kapılarak, misafirini yaşlı gözlerle kucakladı. Genel temsilci Fransız başbakanına hemen çektiği bir telgrafta :

— Gördüğüm adam, Ho Şi Minh'in ta kendisi, demişti.

Viet Minh idarecileri hem Sainteny'nin Hanoi'a tayin edilmesinden, muhakkak ki, memnundular, hem de Fransa ile kendilerine Avrupa'ya ve Batıya açılmış bir kapı sağlıyacak temaslara tekrar başlamak, elverişli gümrük tarifelerile donanmak, tabiî, bundan sonra, "halk iktidarı tarafından kontrol edilecek Fransız" kapitalizmine ait teşebbüs kurumlarını en iyi durumda muhafaza etmek, Paris'ten gönderilecek uzmanların ve teknik adamlarının yardımından faydalanmak, Çin hâkimiyeti ile Sovyet nüfuzunun aşırı giden etkilerini birazcık olsun dengeli kılmak kaygısı içindeydiler. Sadece Bay Sainteny'ye itibar edilmekle yetinilmedi. Ho Şi Minh ile Pham Van Dong, Bay Sainteny'nin askerî yardımcılarından biri olan general Beanfort'a bir gün şöyle dediler :

— Bugüne kadar birbirimizle çok "çarpıştık". Şimdi ise, birazcık işbirliği yapmak lâzım.

Giap ise, başka bir Fransız subayına şunları söylemişti :

— Geçmişte birbirimize karşı işlediğimiz hataları yarı yarıya paylaşmalıyız. İleride göstereceğimiz çabalarda da nispet aynı olmalı.

Ama, en dostça ihtimamlar, en yoğun sevgi belirtileri Jean

Sainteny'ye karşı gösterilmektedir. Saygon milliyetçilerine verdiği söze bağlı kalan Paris'in kendisine verdiği görevlerin mütevazî olmasına, bir büyük elçi değil, bir çeşit konsolos olarak bulunmasına rağmen, Fransa temsilcisi her zaman bütün memleketler diplomasi temsilcilerinin başı olarak saygı görmüş, her fırsatta Vietnam devlet başkanının sağına oturtulmuştur. Dahası var. Doğulu diplomasi makamlarının tertipledikleri sayısız resmî kabullerden birinde, Ho Şi Minh, Sainteny'yi görünce, kalabalığı yarmış, kollarını uzatıp ona doğru ilerlemişti. Sonra, Sovyet Rusya büyük elçisi Bay Lavriçef'e dönüp, irticalen fransızca birkaç söz söylemesini rica etmiş. Sovyet diplomatı bir tuhaf olup, özür dileyince, ihtiyar lider kahkahayı koyvermiş :

— Fransızca bilmiyor ha? Ne tuhaf! demiş.

Vietnam Halk Cumhuriyeti başkanı, o zamanlar, "genel" temsilci" ye ara sıra telefon eder :

— Haydi bu akşam yemeği baş başa bende yiyelim, çene çalarken, belki bazı işleri yoluna koruz! dermiş.

Ama, ne çare ki, işler bir türlü yoluna girmiyordu. Saygon'la münasebetleri kesmek tehlikesini göze almamak için, ağır sorumluluklar yüklenen general Ely'nin Güney'deki görevlerini kolaylaştırmak için, Paris, Hanoi'la Vietnam Halk Cumhuriyetini bütün haklara sahip bir devlet sayarak, münasebetlere girişmeğe her zaman cesaret edemiyor, Bay Sainteny'nin Vietnam'daki görevine benzer görevlere sahip bir Vietnam temsilci heyetini Fransa'da karşılamaktan çekiniyordu. Kamu hizmeti gören Fransız teşebbüs kurumlarına gelince, bu kurumların idarecileri - Mao Tse-tung ve arkadaşlarının dört yıl önce Şanghay'da uyguladığı işleme benzer bir işlemi de göze alarak - bunları ihtiyaten, bazan da birden bire söküp götürmeyi daha doğru buluyorlardı.

Onun içindir ki, Jean Sainteny ve arkadaşlarile geçirilen ve bir yıl süren tatlı günler tavsamağa başladı. Aşırı bir saflığa düşmeden, diyebiliriz ki, ihtiyar lider 6 Mart 1946 anlaşmalarını imza eden adama karşı olan bağlılığını muhafaza et-

mişti. Oysa, "olayların ağırlığı" muhabbet gösterilerinden daha baskın çıkmıştı. Hem, zaten, on yedi yıl süren bir savaştan sonra, Ho amca da 1946 yılı taktiklerini bir kere daha göze alamaz, uzakta bulunan ve söz geçirilemiyen Fransa ile anlaşacağım diye kendi nüfuz ve itibarile oynıyamazdı. Hele, Cenevre toplantılarına katılan Dokuzların memleketi tekrar birleştirmek düşüncesile Temmuz 1956 da genel seçimler yapılmasına dair verdikleri sözü tutmıyacakları anlaşıldıktan sonra. En çok ta, Cenevre anlaşmalarının tek imzalayıcısı olup, seçimlere gitmek için Saygon'u ve Vaşington'u kandırmak mükellefliğini yüklenen Paris bu durumundan doğacak sorumlulukların ne olduğunu hiç anlamamış izlenimi uyandırdıktan sonra.

Ho Şi Minh'in Fransızlarla yaptığı son ve bazı umutlar uyandıran temaslardan biri de, Bay Michelet ve Léon Hamon başkanlığındaki bir Parlamento heyetile 1955 yılı Kasım ayında yaptığı temas oldu. Fransız iktisadi menfaatlarile, kültür menfaatlarını muhafaza etmek konusunda yerinde soruşturmalar yapmağa gelen bu iki Fransız Parlamento üyesi Vietnam Halk Cumhuriyeti başkanı ile uzun bir görüşme yaptılar. Bunlara göre, Ho Şi Minh Fransa ile anlaşma içinde geçen yılların özlemini hâlâ muhafaza etmekte, iki memleket arasındaki ayrılığın gittikçe göze batar hale gelmesinden son derece üzüntü duymaktaydı, ve kendisinin ilgi çekici tekliflerde bulunmasına yol açmak için, fazla uğraşmağa lüzum da yoktu. Oysa, Saygon'un gözüne ihanet, Vaşington'un gözüne de rezalet gibi görünmiyecek hangi teklifte bulunulabilirdi? O zamanın Fransız hükümeti için, bunlar çok büyük engellerdi.

Bay Sainteny'nin üçüncü görevi, az kalsın, hem kendisinin, hem de Fransa'nın Bay Ho ve Kuzey Vietnam ile tekrar münasebet kurmak şanslarını tamamile ortadan kaldıracak bir facia ile son bulacaktı. Rakoşi rejimine karşı Ekim 1956 da Budapeşte'de patlak veren ayaklanma, hükümetleri tarafından Vietnamlı yoldaşlarına yardım etmekle görevlendirilen sekiz kişilik bir Macar uzmanlar grubunda pek elverişli yankılar uyandırdı. Sayıca azdılar, ama heyecan ve coşkunlukları gizli kalmadı.

Öyle ki, İmre Nagi'nin bozguna uğramasından bir gün sonra, Macar resmî makamları bunlara Budapeşte'ye dönmelerini bildirdi. Karşılaşacakları cezalara aldırış etmiyen Macar uzmanları "Fransız genel temsilciliğinden kendilerine sığınma hakkı tanınmasını" istediler.

O zaman görevli olarak Paris'te bulunan Bay Sainteny Macarların kendilerine sığınma hakkı tanınması teklifini kabul etmeğe karar verdi. Kuzey Vietnam makamları sekiz Macarın memleketlerine gönderileceklerini ilân ettikleri sırada (tabiî ki, silâhsız), bir Fransız komandosu hava alanına gelmekte olan Macarların yolunu kesti, bunları alıp Fransız temsilciliğine götürdü. Paris'ten acele dönmüş olan Sainteny Macarların korunmaları için gerekli tedbirleri aldı. Ho amca kızdı, zecrî tedbirlere başvuracağını bildirerek muhatabını tehdit etti. Bunun üzerine, Fransız temsilcisi Hanoi'daki *France Presse* ajansı muhabirine hikâyeyi olduğu gibi anlatan bir telgraf yazdırdı, ve Macarları "zorla geri almak" teşebbüsüne girişildiği takdirde, olup bitenlerin birkaç dakika içinde bütün dünyaya yayılacağını Vietnam hükümetine haber verdi.

Sainteny, kendisine verilen kısa mühletten faydalanarak, sekiz misafirini Laos'taki Fransız askerî makamlarına gidecek boş benzin bidonlarının içine koydurup yola çıkardı. Dostunun kendisine oynadığı bu oyun Bay Ho'nun pek hoşuna gitmedi, onunla bütün münasebetlerini kesti. Jean Sainteny'nin "amca"dan izin almasına filan hacet kalmadan, 1946 yılı müzakerecisinin üçüncü görevi işte bu suretle sona erdi. İhtiyar lidere göre, Fransız temsilcisi Vietnamın hükümranlığına saygısızlık göstermiş, ve memleketin kardeş bir halkla olan münasebetlerini tehlikeye düşürmüştü.

Yine de öyleyken, on yıl sonra, Jean Sainteny'nin Hanoi'daki dördüncü görevi - bu konuyu ileride ele alacağız - eski dostluk havası içinde geçti. Bay Ho'nun hiç bir zaman bu derece cana yakın olduğu görülmemişti. Vietnam'ın kaderi ve bunda Fransa'nın oynadığı rol sekiz Macardan daha ağır basmıştı.

ONBİRİNCİ BÖLÜM

"HO ŞU TİŞ MUON NAM!"

(Başkan Ho binyıl yaşa!)

Altmış dört yaşına basan ihtiyar başkan, zaferden sonra işte yine kendi halkı ile karşı karşıyadır. Şimdilik ikiye ayrılmış olan Vietnam'ın başında, işte harabeler ve ölüler ortasındadır. Ho amca o zamanlar nasıl bir adamdı, gücü kuvveti neydi?

Başkanı savaştan önce tanıyıp, o zamanlar tekrar görmüş olanların söylediklerine göre, Tuyen Quang ormanlarında uzun süren tehlikeli inziva hayatı sağlığına yaramış gibi görünüyor. "Benim 1946 yılında gördüğüm adam, sanki on yıl gençleşmişti. Onu neşeli, güleç, babacan, sıhhatli ve canlı olarak karşımda görünce, gözlerime inanamamıştım..." (1).

Bay Ho iktidara geçeliberi kendisini en iyi tanıyan Batılı adama, 1954 Kasımında görevle tekrar Hanoi'a gelen 1946 yılı müzakerecisi Jean Sainteny'ye göre ise, "yine o eski adamdı, sıhhatliydi, yalnız biraz ihtiyarlamıştı...".

Ya gücü kuvveti? Savaş, filân ya da falan değerlendirme hatası, hele verdiği yeni ve tehlikeli taviz - referandum yapılıncaya kadar, memleketin iki yıl için ikiye bölünmesi - itibarını sarsmadı mı? Bazıları daha şimdiden devlet işlerinden elini e-

(1) Gerard Tongas, **Vietnam'da komünist cehennemi,** s. 83.

teğini çekip, Lenin olmayı bırakarak akıl hocası ve Gandi haline geldiğini sezmişlerdir. Evvelce, Ho Şi Minh'in elinde toplanmış olan devlet başkanlığı ve başbakanlık görevleri, Hanoi'a dönüşünden altı ay sonra, birbirinden ayrıldı. Ho amca artık yalnız "başkan" dır. Ocak başına çekilen eski kahramanı süsliyen bir şan ve şeref mi bu?

Bunlar, Ho Şi Minh'in o inanılmaz canlılığını, efsaneden gelme kuvvetini, halkın kendisine bağlılığını, ve olayları hesaba kat madan söylenmiş sözlerdir. 1956 yılında acele ve sert bir şekilde yapılan toprak ıslahatı Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyetini felâketin eşiğine kadar getirdi. Eski kaptanı tekrar dümenin başına çağırdılar. O da, solcu aşırılıklardan sorumlu tutulan genel sekreter Truong Şinh'in yerine geçti. Aslında, bu önemli mevkideki görevlerin çoğunu, çok geçmeden, Le Duan yüklendi, 1960 ta resmen genel sekreter oldu. Ama, efsane manalıdır. Buhran baş gösterince, Parti "amca" yı imdadına çağırdı. Çünkü, halk böyle istemişti.

Vietnamlıların gözünde yıldızının söndüğünü farz etsek bile, Ho Şi Minh'in yabancı sosyalist memleketlerin ve "sosyalist olmıyan" Asya memleketlerinin çoğunda gördüğü saygı itibarını ve gücünü kuvvetini muhafaza etmesine yetmez mi? Bay Nehru gibi bir insan kendisini dost olarak karşılamaktadır. Çin İnkılâbının yıldönümlerinden birinde bulunduğu zaman, ona Mao Tse - tung'un sağında yer verirler. 1959 da Prag'da toplanan Komünist Partileri toplantısında yabancı mücadelecilerin de gözüne çarpan bir hayranlıkla karşılandı.

Ho amca, her şeyden önce, bir üslûptur, ve halkla iyi münasebet kuran insan tipidir. Çocuklarla ve mücadelecilerle, Parti kadrolarile ve ihtiyarlarla konuşmalarında kullandığı dilden, edadan, evvelce de birçok misaller verildi. Bu nokta üstünde yine durmak lâzım. Çünkü, kişiyi en iyi anlatacak ipuçlarından biri bu.

Seçilmiş eserleri'nde bağımsızlığın ilânı ile ilgili yazıdan sonra gelen metin, yani Ho Şi Minh'in 1945 sonbaharında dev-

let başkanı olarak fikirlerini ifade eden ilk metin ne askerlere, ne işçilere, ne de mücadelecilere seslenir. Onun bu metinde seslendiği kimseler çocuklardır. İnsan bunları kitabına almaktan kendini alıkoyamaz. Bazıları bunu gülünç bulurlar. Vietnam toplumunda aile ocağının ne demek olduğunu bilenler, bu gül pembe cümlelerin hiç te alaya alınacak tarafı olmadığını anlarlar :

"Sevgili çocuklarım,

"Bugün sonbahar ortası bayramı. Anneleriniz babalarınız size kandiller, trampetler, tırakalar, çiçekler, daha birçok oyuncaklar almışlardır. Ne kadar mutlusunuz, görüyorsunuz ya!

"...Gülüp eğleniniz. Ho amcanız da neşenizde sizinle beraberdir. Biliniz bakalım, neden? Birincisi, çünkü, ben sizi çok seviyorum. İkincisi: çünkü, geçen yıl, bu sonbahar ortası bayramında memleketimiz hâlâ zulüm ve işkence altında yaşıyordu, çocuklarım, siz de hâlâ küçük birer esirdiniz. Oysa, bu yıl Vietnam hürriyetine kavuştu, siz de bağımsız bir milletin küçük efendileri oldunuz.

"Bugün istediğiniz kadar eğleniniz. Umarım ki, yarın da derslerinize çalışacaksınız. Bütün Vietnam alfabesini öğrendiniz mi? Bilmiyenler öğrensinler...

"Gelecek sonbahar ortası bayramında hem çocuklar için, hem de ihtiyarlar için eğlenceler düzenliyeceğiz. Siz bu konuda neler düşünüyorsunuz?

"Bu yıl size verecek hiç bir şeyim yok. Hepinize yalnız sevgi ve şefkat dolu öpücükler gönderiyorum".

Acaip bir edebiyat bu, o muhakkak. Ne Jozef Stalin'den, ne Çörçil'den, ne de Charles de Gaulle'den böyle bir edebiyat beklenir. 20 Aralık 1946 çağırısında, Şubat 1951 deki siyasî raporda görüldüğü gibi, Bay Ho da sesini yükseltmesini biliyor. Ama, bu mücadeleci akıl hocasının Nisan 1948 de savaşçılara ve kadrolara "neyi yapmak, neyi yapmamak" diye direktifler verdiğini de görüyoruz.

Halkın bahçelerine ve ekili topraklarına, evlerine ve eşyalarına zarar verebilecek her türlü hareketten, "dağlı hemşerilerimizin canlı kümes hayvanlarını alıp götürmekten", ya da "ataların mihrabı önünde yatmaktan, ocağa ayaklarını uzatmaktan, evlerde çalgı çalmaktan" sakınmalarını mücadelecilere sıkı sıkı tenbih ettikten sonra, Bay Ho bunlara "millî savunma sırlarını ele vermemek şartile, neşeli hikâyeler anlatmalarını", "alfabe ve günlük sağlık bilgileri öğretmelerini" salık vermektedir. Sözlerini bitirirken, mücadeleci bu sefer kavalı eline alır :

Bu on iki öğütte
Gizli, bilinmez ne var?
Unutur mu bunları
Hiç vatansever olan?..
Kökse ağacı yapan,
Halk içinde kurulur
Şanlı zafer sarayı (2).

Tekrar barışa kavuşulunca da, Bay Ho edasını hiç değiştirmedi. Üslûbunda hâlâ o son derece rahat babacanlığın damgası vardır. O bu edayı yalnız çocuklara ya da ihtiyarlara seslenirken kullanmakla kalmaz. Ciddî hallerde de kullanmasını bilir. 1960 yılı başlarında, Millet Meclisi yeni anayasa metni üstünde müzakerelerde bulunuyordu. Bay Ho, hiç kimseye görünmeden, gelip sıralardan birine oturmuş, dinlemiş. Sonra, bütün hatipler konuştuktan sonra :

— Bakın ben size bir şey söyliyeyim mi? demiş. Filânca madde anlaşılır gibi değil, falan madde izahsız, filân madde ise, biraz safça kaleme alınmış.

Bu dobra dobra söylenen sözler üzerine, milletvekilleri kahkahayı basmışlar. O zaman, "amca" şöyle demiş :

— Gülüyorsunuz, değil mi? Öyleyse, ben kazandım. Böyle bir çalışma havası yaratılınca, meselelerin yarısı daha şimdiden halledilmiş demektir...

(2) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler**, C.. II ,s. 129 - 131.

Birkaç yıl önce, "aydın kadrolar için açılan bir siyasî eğitim" kursunun kapanış dersinde verdiği bir söylevde, Bay Ho sözlerine şöyle başlamıştı :

— Bugün siyasî eğitim kursumuzu neşe ile sona erdiriyoruz... (3).

Nasıl olur? Kuşatılmış bir memleketin kadroları için açılan marksçı eğitim kursu neşe ile son bulur? Doğrusu ya, bunu söylese söylese ancak Bay Ho söyliyebilir.

Vietnam halkı ile Ho Şi Minh arasında kurulan münasebetlerin o olağanüstü mahiyeti işte buradan doğmaktadır. Vietnam gazetelerinin propagandasının Bay Ho adına her zaman ekledikleri *"cu"* (saygı değer) ve *"bac"* (amca) sözleri bu münasebetleri gayet güzel özetlemektedir.

"Cu Ho" (saygı değer Ho) her yerde kullanılan ve duyulan sözlerdir. Bütün bir halkın çektiği çileler gibi, geçen her gün de başkanın önemini daha arttırmaktadır. Herkesin alıştığı ve sevdiği yüz, yıllar geçtikçe, bir ermişin aklığına ve ruhaniliğine bürünmektedir. Daha 1958 yılına kadar, o, her yerde, çoğu zaman, sağında solunda Sovyet ve Çin liderlerile görülen o ellilik mücadele adamıydı.

Şimdi ise, saçı sakalı bembeyaz bir ihtiyardır, yüzü Cenevre müzakerelerinde kavuşulan gelip geçici barış sayesinde biraz yuvarlaklaşmıştır, oldukça dalgın bir hali vardır, Vietnam mücadelesine daha şimdiden tarihin baktığı görüşle bakmaktadır. Naziliğin yenildiğini görmek nasip olacak kadar yaşamış Vietnam çapında bir Lenin, çıkrığını bırakıp bir mukavemet hareketini idare edecek ve fabrikalar kuracak yine Vietnam çapında bir Gandi o.

İhtiyar inkılâpçıya niçin "Bac Ho" (Ho amca) diyorlar ? Sebebi şudur : Dong, Giap ve daha başkaları gibi, Ho'dan yirmi yaş daha genç olan yoldaşlar arasında böyle anılmağa en lâyık olanı odur. *Ong* (Bay ya da büyük baba) fazla merasimli bir mana taşır, *Anh* (kardeş) akran ya da aynı mevkide olan

(3) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler,** C. II. s. 402.

insanlar hakkında kullanılır, *Dong şi* (yoldaş, arkadaş) yalnız Vietnam komünist Partisi üyelerine denir.

Ama, Konfiçyüs köklerinden hareket ederek, bu "amca" sözünü Vietnam toplumunun havası içine de yerleştirmek gerekir. Babanın büyük erkek kardeşine, şeref ve itibarca babayı aşan bir aile üyesine de *Bac* "amca" denir. Eski Vietnam toplumunda yaş kavramı çok önemlidir. Bunda hiç bir olay, hiç bir saygısızlık yoktur. Toprak, köy ve aile üstüne kurulmuş bir sosyal teşekkülde ihtiyar en başta gelen kişiydi, hâlâ bugün de öyledir. Çünkü, bu ev ataların mihrabı etrafında kendine çeki düzen verir. Bu son derece canlı küçücük yaradılış efsanesine İnkılâp hiç dokunmamıştır.

Bac sözünün sevimliliği aileden gelir, içine saygı da karışan bir sevgiyi ifade eder. Akrabalık hiyerarşisi artık o eski gücünü kuvvetini epey kaybetmiştir, ama yine de esaslı tip olarak yaşamakta devam ediyor. Vietnamlı bazı sosyologlara göre, "amca" kelimesi burada ifade edilmesi gereken fikri tam olarak vermemektedir.

Bu sosyologların birinin dediğine bakılırsa, *bac* sözünün en doğru karşılığı, katoliklerin "bir rahip" in, saygı değer bir rahip'in sözünü ederken kullandıkları "baba" sözüdür. Çünkü, Vietnam dilindeki *bac* sözü de yalnız aile çerçevesi içinde kullanılan bir kelime değildir.

Vietnamlıların şuurunda, Bay Ho, yabancı müdahalesine (saldırgan ve hakkı olmadığı halde memlekete elkoyan Fransıza, Amerikalıya) karşı herkesin dört elle sarıldığı bu toprağın, seyrek keçi sakallı ihtiyar adamın otuz yıl süren bir gurbetten sonra kavuştuğu ve sekiz yılda da tekrar ele geçirdiği bu toprağın özüdür.

Ama, Bay Ho ile Vietnam halkı arasındaki münasebetler dolayısile, sık sık tekrarlanan iki kelime daha vardır. Biri *nghia,* öteki de *hieu.*

Nghia kelimesinin ifade ettiği kavram, "görev" kelimesinin ifade ettiği kavrama yakındır. Kişinin ve topluluğun yapılması uygun olan şeyin ne olduğunu iyice kavraması mana-

sına gelir bu. Bay Ho ile kendi halkı arasındaki *nghia* "bağ, münasebet" çifte bir mükelleflik manası taşır: Birinde fedakârlık ve feragat, ötekinde sadakat ve disiplin. Bu bağa, bu derece kuvvetli olan bir bağ daha eklenir. *Hieu* sözü ile ifade edilen bu bağ "karşılıklı kardeş sevgisi" manasına gelir.

Amca, kız ve erkek yeğenler? Sosyalizmin öteki kurucularının hemşerilerile bu tipte münasebetler kurdukları hiç görülmüyor. Bay Walter Ulbricht'i bir yana bırakalım... Gomulka ya da Tito gibi, gerçekten halk tarafından sevilmiş liderler bile bu türlü münasebetler kurmağa kalkışmamışlardır. Mao Tse-tung'un düşüncesi Pekin'de o kadar kuvvetli, o kadar yüksekte parlar ki, herkes onun önünde saygı ile eğilmekten başka bir şey düşünmez. Halk kalabalığı ile, sadeliği ve ateşinliği ile halka yaklaşan şef arasındaki karşılıklı münasebetin ne olduğunu anlamak için ta Küba'ya kadar gitmek lâzım. Ama, Castro "büyük lider" dir, "yeğen Castro" değildir.

Gerçekten, çağdaş dünyamızda hiç bir şef kendi halkının gözünde Ho Şi Minh gibi hem icat eden hem koruyan, hem kaynak hem de idare, hem düşünce hem de "eylem", hem millet hem de İnkılâp, hem halim selim amca hem de savaş komutanı olmamıştır.

Herkese şekerleme dağıtmak adetinde olan Bay Ho gibi, biz de tatlı bir dil kullanmak yoluna sapmaktan sakınalım. Unutmıyalım ki, Bay Ho'nun gücü kuvveti, tıpkı Mao Tse - tung'un gücü kuvveti gibi, *"bir tüfek namlısından çıkmıştır"*. ve bu tüfek yalnız bir defa ateş etmekle de yetinmemiştir. Eylül 1945 ten Temmuz 1946 ya kadar Kuzeydeki komünist aleyhdarı milliyetçiler (V. N. Q. D. D., Dan Viet) ve katolikler, Güneyde de troçkiciler ya da dik kafalı *"hoa hao"* lar, inkılâpçı düzenden başka bir şey düşünmiyen Bay Ho'nun, yeri gelince, eli kırbaçlı sert bir baba olduğunu görmüşlerdir.

Toprak ıslahatı uğrunda girişilen mücadele (1955 - 1961) öyle sert bir şekilde yürütülmüştü ki, Ho Şi Minh'in yoksul ve gururlu vatanı, 1930 da "XO - Viet" lerin beşiği olan Nghe Tinh eyaleti yine ayaklandı: Bu seferki ayaklanma, evvelce

olduğu gibi, doymak bilmez yüksek memurlara, kuzeyden gelen Çinli istilâcılara, Fransız sömürgecilerine karşı değil, kurtarıcının kendi iktidarına karşıydı. Ayaklanma pek sert bir şekilde bastırıldı. Hanoi resmî makamlarının (1960 da) söylediklerine göre, "derebey" diye mahkûm edilenlerin üçte biri haksız olarak mahkûm edilmişti (4).

Ertesi yıl, "aydınların isyanı"nı tasfiye etmek için girişilen mücadelenin ardından gelen işi düzene sokma işi, Vietnam'daki gizli mukavemet sırasında dağlarda, ormanlarda savaşmış Tran Duc Thao çapında birçok kimselerin cezalara çarptırılmasına sebep oldu. Bay Ho da, Haziran 1958 de, "yeniden eğitme" kursunun son dersinde hazır bulundu.

Bay Ho'nun herkesçe sevilmesindeki orijinal taraf ta, lider ile bir topluluk olan Parti arasında durmadan devam eden alışveriştir. Yeni milletlerdeki devlet başkanlarının çoğundan farklı olarak, Ho Şi Minh tarihin, mücadelelerinin ve göz kamaştıran kişiliğinin kendisine sağladığı büyük nüfuz ve itibarı Parti Merkez komitesi ve kadroları üstüne saçmaktan hiç geri durmaz. Tabiî, Parti organları da Ho amca lehinde propagandanın her türlüsünü yapar. Ama, bunda ne taşkınlığın, ne de tanrılaştırmanın zerresi vardır.

Şunu da söyliyeyim ki, Ho amcaya bu kozları kazandıran şey, yabancı düşmanlarının şaşkınlığı ve sersemliği olmuştur. 1946 - 1954 yılları arasında gelip geçen Fransız idarecileri hata üstüne hata işlememiş olsalardı, kazandığı şan ve şeref bugünkü kadar parlak olacak mıydı? Amerikan uçakları onun varlığını, koruyucu ve kahraman şöhretini her Allahın günü dünyaya ilân etmeseydi, iktidarının gücü kuvveti eksilmiyecek miydi?

Bu türlü bir iktidar yalnız gülümseme ile, tatlı sözlerle ve çocukları okşamakla yürütülemez. Bay Ho, köy meclisinden ve kasaba ocağından devlet başkanına, Parti genel sekre-

(4) William Kay, **Kuzey Vietnam iktisadı**, ds. **China Quarterly**, 1962, s. 85.

terine ve halk ordusunun başkomutanına kadar, bütün Kuzey Vietnam'ı korse içinde sıkıp, 1965 yılında da zırh haline gelen bir otorite mekanizmasının en can alıcı parçasıdır.

Bay Ho'nun eylemi pek göze görünmez. Daha doğrusu, bu eylemin yerini tayin etmek zordur. Amerika Birleşik devletlerinin bugün kuzey Vietnam'ı bombardıman etmesi yüzünden alınan ihtiyat tedbirleri daha alınmadan önce bile, Ho amca Hanoi ve dolaylarında acaip bir göçebe hayatı yaşardı. Çetecilik edilen, gizli eylemde bulunulan, Cao Bang ve Tuyen Quang mağaralarında ve kulübelerinde geçirilen günlerin hasretini çekiyormuş gibi sanki, ara sıra herkesi hâlâ Fransız genel valilerinin sarayında kabul eder. Onu 1961 yılı sonlarında, son defa burada gördüm, ama bu heybetli binada oturacak yerde, parkın sonundaki küçük bahçıvan evinde oturmaktan daha çok hoşlanır, burada çiçek ve domates yetiştirir, hele doğum yıldönümlerinde, her yılın 19 Mayısında burada fotoğraf çektirir, bazı "dost", yani sosyalist âlemden olan gazetecileri burada kabul eder.

Bu hiç yorulmak bilmez adamın dinlendiği inzivalardan biri burası. Sırtında bezden asker ceketi, boynunda atkı, ayağında otomobil lâstiğinden yapılmış kauçuk sandallar, elinde baston, mal olarak, taşınır küçük yazı makinası. Dünyanın bütün yollarını tepe tepe ve yüzyılımızı arşınlıya arşınlıya halkını ayaklandıran ve bir devlet kuran bu ihtiyar İnkılâp gezgininin bütün eşyası bundan ibarettir.

1964 yılında Bay Ho'nun itibarı ve otoritesi neydi? bilinmiyor. Hanoi'dan dönen iyi gözlemci bir sosyalistin söylediğine göre, o zamanlar, yıldızı birazcık sönmüş gibiydi. Ama, iki yıl sonra, kudurgan Amerikan saldırısı başlayınca, vatanın babası, eski yorulmak bilmez faal inkılâpçı insan olarak, tekrar ortaya çıktı.

France - Presse ajansının muhabiri olarak, 1966 da, Hanoi'da bulunan Bay J. Rafaelli'nin o tatlı sözlerini burada hatırlatmak yerinde olur. Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti her yılın

2 Eylülünde Vietnam bağımsızlığının yıldönümünü kutlar. Meslekdaşımızın söylediğine göre, yabancı diplomatların ve gazetecilerin, iki gün önce haber verilip davet edildikleri miting, güvenlik endişeleri yüzünden gizliliğini daha iyi sağlamak maksadile, ansızın daha önce yapılmış.

"Ho Şi Minh, ince zayıf vücudu, açık sarı dar asker ceketi, otomobil lâstiğinden yapılmış sandalları, donuk teni ve güleryüzü ile görününce, diyor J. Rafaelli, salonda bir tepinmedir başladı. Ho Şi Minh bu yıl ilk defa herkes içinde görünüyor. Arkasında rejimin beş "büyük" adamı, Bay Pham Van Dong (hükümet başkanı), Vo Nguyen Giap (ordu), Le Duan (Parti) Truong Şinh (parlamento), ve Nguyen Duy Trinh (diplomasi).

"Beş basamaklı kerevetin üstünde otuz kadar insan sıralanmış. Bunların çoğu Güneydeki ya da Kuzeydeki savaş tümenlerinin temsilcileridir. Çiçekler ve ayaklı vantilotörler arasında duran idarecilerin arkasında yer alıyorlar. Hepsi kırk kişi kadar ya var ya yok.

"Rus usulünce, kırmızı boyun bağlı öncülerin idarecilere çiçekler sunmasile başlıyan merasim, bir aile havası içinde, Vietnam usulünce sona erdi. Kolların birbiri ardından üç defa sallanmasile salon sanki efsunlanmış gibi, emperyalist iblisleri kovdu, ardından "Yeneceğiz" adlı cephe marşı söylendi.

"Yakası açık, koyu renk general elbisesi giymiş olan Bay Giap, yüzü parıl parıl, iki elile marşa tempo tuttu. Bay Dong orkestranın bulunduğu biraz alçak yere doğru ilerledi, elindeki çiçek demetini orkestra şefine uzattı ve dedi ki:

"— Zaferi bizim kazanacağımızı bütün dünya biliyor. Onun için, marşı bir kere daha tekrar edebiliriz.

"Mitingin mahiyeti yavaş yavaş değişti, siyasî bir toplantı iken, "büyük babanın bayramı" haline geldi. Bay Ho Şi Minh, bembeyaz keçi sakalını sıvazlıyarak, temas fırsatı aradı ve buldu. Toplu bir ibadet havası içinde :

"— Ön sıralar marşı pek gür sesle söylemedi, dedi..

"Güvenlik tedbirlerinden sorumlu olanlar saata baktılar. Alkışlanan idareciler, istemiye istemiye, çekilip gittiler. Dışarıda

gece karanlığı. Karaltılar şehre doğru ilerliyorlar. Daha şimdiden, her yeri bir gizli mukavemet havası sarmış...... (5)".

Bay Ho'yu Kanton'da, Pac Bo'da ve Tuyen Quang'ta kırk yıldır yetiştirdiği arkadaşları arasında gördük. İhtiyar lider marksçılığı yenileştirmek sanatından çok, kitlelerle temas kurmak sanatına sahip ise de; icat etmek kabiliyetinden çok, marksçılığı herkesin anlıyacağı hale getirmek kabiliyetinde ise de, eşi bulunmaz bir ustalığı daha bulunduğunu da kabul etmek lâzımdır. O da, türlü meselelerle karşılaşan idareci bir topluluk içinde dengeyi muhafaza etmek, ve modern İnkılâplar tarihinde eşi görülmedik bir istikrarı korumak ustalığıdır.

1946 yılı başlarında Hanoi'da iş başında gördüğüm - o zamanlar Jean Sainteny ve Léon Pignon ile müzakerelerde bulunan ve sonra Fransa'ya karşı girişilen savaşı yedi yıl sürdüren - idareci topluluk hâlâ bugün de iş başındadır. 1961 yılı sonlarında yine Hanoi'a gelince, danışma bürosuna sunduğum randevu - görüşeceğim kimseler - listesi on beş yıl önce verdiğim listenin hemen hemen aynıydı. Yalnız bir iki değişiklik olmuş, 1946 da Propaganda bakanı olan Bay Tran Huy Lieu tarihî araştırmalar yapmakla görevlendirilmiş, 1946 da, Güneyde siyasî komiser olarak bulunan Bay Le Duan şimdi Parti genel sekreteri olmuştu.

Kitabımızda sık sık karşılaştığımız bu kişilerden ikisi, yani Pham Van Dong ile Vo Nguyen Giap, Ho amcanın iki gözde yardımcısıdır. Pham Van Dong evvelce Fontainebleau ve Cenevre müzakerelerinin bütün tehlikelerini göze aldığı gibi, bugün devlet cihazının en ağır yükünü taşımaktadır. Vo Nguyen Giap ise Vietnam Kızıl ordusunu ve bu ordunun stratejisini kuran adamdır. Ho amcanın bu iki yardımcısına Vietnam'ın Şu En - lai'ı ve Lin Piao'su denebilir.

Öteki idarecilerden, Le Duan önemli bir kişidir. On yıldanberidir Partinin genel sekreterliğini yapmış bu adam Vietnam

(5) **Le Monde** gazetesi, 3 Eylül 1966.

gizli mukavemet hareketinin eski savaşçılarındandır. Kurmay heyeti içinde Ho amcanın yetiştirmesi olmıyan yalnız odur. Marksçılığı iyi bilen, gazeteci, Le Duan'dan önce Partinin (önce Hindi Çinî Komünist Partisinin, sonra Lao Dong'un) başında bulunan Truong Şinh şimdi Millet Meclisi daimî komitesinin başkanıdır, prensip olarak devletin (ihtiyar ikinci başkan Ton Duc Thang'tan sonra, ama başbakandan önce gelen) üçüncü kişisidir.

Birinci derecede rolü olanlar arasında, eski planlama teşkilatı başkanı olan Nguyen Duy Trinh 1965 ilkbaharındanberi Dışişleri bakanıdır. Güneydeki gizli mukavemet hareketinin eski başı Pham Hung, Pham Van Dong'un sağ koludur.

Siyasî Büronun öteki üyelerine gelelim : En çok sözü dinlenen marksçı nazariyeci Le Duc Tho, ordunun siyasî komiseri olan general Nguyen Şi Thanh, planlamanın ustası ve 1966 Moskova anlaşması müzakerelerini idare eden Le Thanh Nghi, Cenevre müzakerelerine Viet Minh temsilci heyeti üyesi olarak katıldıktan sonra, birçok başkentlerde büyük elçilik eden Hoang Van Hoan. Bu saydığımız kimseler Hanoi'un "eski bolşevikleri" dir. Evvelce Güneyde savaşıp, sonra Dışişleri bakanı, daha sonra İçişleri bakanı olan Ung Van Khiem, ve Nam Bo'da yoldaşları olan sağlık bakanı Dr. Pham Ngoc Thaş, Yüksek Mahkeme başkanı Pham Van Baş ta birer bolşeviktir.

"Aynı yolun yolcuları" arasında da yine aynı istikrar: Eski Dışişleri bakanı, şimdiki Kültür bakanı sosyalist Hoang Minh Giam, evvelce Cenevre temsilci heyetine katılan Dış ticaret bakanı "demokrat" Phan Anh. Tehlikeli nehir geçitlerinden geçilirken arabaya koşulmuş atlar değiştirilmez. Bu atasözünü Bay Ho söylemese de, onun yerine biz söyleriz: Çünkü, ihtiyar inkılâpçının durumuna öyle uygun düşüyor, üslûbunu öyle yansıtıyor ki. Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti yirmi yıldanberi birçok tehlikeli geçitlerden, hem de hızla, geçmiş olmalı.

Çin - Sovyet tartışmaları ve bunların Hanoi'daki yankıları münasebetile, ileride göreceğimiz gibi, birlik olmasa bile, böyle istikrarlı, böyle mütecanis bir topluluktan, hakem, ilham

verici, bitmek bilmez bir savaşa, uzun sürecek basit bir yaşayışa, sert ve çoğu zaman da haşin bir rejime kendini vermiş halk kitleleri arasında emsalsiz bir arabulucu olan ihtiyar Bay Ho'nun yarınki muhtemel halefini ya da haleflerini nasıl seçip çıkarmalı ?

İktidarın normal mekanizmalara hâkim bir yapısı olan Partinin başındaki genel sekreter Le Duan'ı halef olarak seçeceklerdir. Ama, ordunun da Giap ve Nguyen Şi Thanh gibi nüfuzlu başları vardır. Hele, kırk yıldanberi Bay Ho'ya büyük bir ustalıkla "yardım" eden ve devletle bir hale gelen Pham Van Dong'tan nasıl vazgeçilebilir ?

Zaten, Bay Ho'ya da sahiden "halef" olmak mümkün mü? O bütün şuuru ile bu siyasî sahneye hâkimdir. 1946 yılının Mayıs ayı sonlarında, uçakla Paris'e gidiyordu. Evvelce, gördük ki, general Salan kendisine yol arkadaşlığı etmişti. Uçağın Rangoon'da uzun süre beklemesi gerekmiş. General, geceleyin, Bay Ho'nun, hiç kimseye aldırış etmeden, cibinliğin altına girdiğini görmüş. Şöyle bir soru sormuş :

— Bay Başkan, pek genç, pek ateşli kimseleri, Giap'ları, Truong Şinh'leri uzun zaman arkanızda bırakmaktan korkmuyor musunuz?

Bay Ho da şu karşılığı vermiş :

— Ben olmadan ne yapacaklar? Onların hepsini ben yetiştirdim...

Çok çeşitli, ayna gibi her şeyi yansıtır bir kişiliği olan insan, hulyalı ve çekici komünist işte budur. Böyle bir insanın yetişmesi için, hadsiz hesapsız tecrübeler, birçok badireler, düşkün bir çevrede duygulu bir çocukluk, az gelişmiş bir ziraî toplumda sert bir çocukluk devresi geçirmek, savaş sonrasının o harika, facialarla dolu, kardeş Paris'ini keşfetmek, hem "1848 İnkılâbının son kahramanları", hem de "lenincilerin" ilki olan insanlarla düşüp kalkmak, uzun bir sürgün hayatı yaşamak, Ekim 1917 İnkılâbını ve dünyadaki ilk sosyalist toplumu kuranların yanında çalışmak, hapisten, açlıktan, Çin entrikalarından

yılmamak, yüce dağ başlarında çete savaşları vermek, tethişin türlüsüne katlanmak ister... Ancak ondan sonra, böyle bir insan halkını zaferlere, toplumunu sosyalizme doğru götürebilir, insanlık tarihinin görmediği en mükemmel silâhlarla donanmış hain ve halk düşmanı Amerika Birleşik Devletleri gibi bir saldırgana karşı koyabilir...

Eylemle, kurnazlıkla ve güçle böyle perçinlenmiş bir kimsenin eşi bulunmaz bir görünüşü vardır. Kuzey Vietnam halkının sırtına yüklenmiş olan siyasî rejim ne kadar sert ve fedakârlıklar istiyen bir rejim olursa olsun, Bay Ho'nun kendini halkla bir kılmasını ne kadar iyi bildiğini, ve halkla kendisi arasında kurmak istediği münasebetlerin ne kadar orijinal olduğunu söylememek haksızlık olur. Onun Vietnamlı küçük çocuklara babacan bir eda ile portakal, şekerleme dağıttığı yüz kere söylenmiştir. Bundaki komedi oynamak payını ne diye inkâr etmeli ?

Ho Şi Minh'in kişiliğindeki en şaşırtıcı yanlardan biri de budur. Bu komedi, göz boyama, yapmacık nezaket, belki, Vietnamlıdan çok Çinliye yaraşır. Annam'ın ve Tonkin'in insanları her zaman duygulu ve açık kimselerdir. Alışılmış nezaketin ince kabuğunu delmesini bilenler onların yüreklerinde nasıl bir romantizmin çağıldadığını kolayca görebilirler. Vo Nguyen Giap'ı ve Pham Van Dong'u yakından tanımış olanlar bizi yalancı çıkarmamışlardır. Bay Ho'nun çömezlerini, leninci disiplinlerile kendisi gibi örnek kimseleri kasten seçtik. Ama, bunlar daha gençtirler.

Zaten, böyle bir insanda komedi nerde başlar, nerde biter? 1946 yılında Fransa'da kaldığı günlerde yaptığı gibi, durmadan kendini sahneye koymaktadır: O günlerde, Paris Belediyesi tarafından davet edildiğinde, sunulan her yemeği, her içkiyi geri çevirmekle işe başlamış; sonra fikrini değiştirip, elmalardan en güzel bir tanesini beğenip, şaşkın şaşkın bakan Belediye Başkanı Vergnolles'ün gözleri önünde cebine koymuş. Dışarı çıkınca, merdivenlerden hızla inip, elmayı küçük bir kıza vermiş, bunu gören halk kendisini candan alkışlamış. Ama, sahneye koyan

"sanatçı" ne kadar usta olursa olsun, her zaman kendi mizacının derinliklerini ifade etmiyor mu ?

Ne kadar kurnaz olursa olsun, Bay Ho'nun kendi hemşerilerine karşı kullandığı edada dostça, sıcak, yani kandırıcı bir şeyler bulunduğu da muhakkak. "Amca" nın evvelce birçok metinlerini anmıştık. Şu aşağıdakinde de o metinler arasına katılacak bir orijinallik var :

Olgunlaşmış yavrularım geldiniz,
Amcanızı çok, çok sevindirdiniz,
Bugün sevinçli bir mektup var size,
Hepinizi öperim yavrularım,
Yakın uzak eyaletlerden geldiniz...
Uzak yakın her köyde herkesin
Bugün her yerde karnı tok, sırtı pek,
Hemşerilerimiz ilerliyorlar.
Zaferin kırmızı renkli bayrağı
Hür göklerimizde dalgalanıyor,
Sevinin, yavrularım, sevinin,
Benim de göğsüm kabardı, bilin ki,
Gelecek güz daha mutlu olacak! (6)

Bu babacanlığa, sosyalist siyasetin bu "gül pembe" yanına insan gülebilir. Oysa, amcanın hemşerileri buna gülmüyorlar. Eski bakanlardan biri, vaktile, bize şöyle demişti :

— Ho Şi Minh'in her zaman hâkim olması, siyasî nüfuzla halk sevgisini birleştirmeyi hiç bir Vietnamlının onun kadar becerememesinden, hiç bir kimsenin onun gibi hem amansız bir mücadeleci, hem de bilgili, duygulu, duyduğunu karşısındakine de duyuran Vietnamlı aydın olamamasından ileri gelir.

Bay Ho ile Vietnam halkı arasında kurulan bağlar, öteki liderlerle halk kitleleri arasında kurulmuş münasebetlerden büsbütün farklıdır. İhtiyar liderin kurduğu bu bağların özel bir mahiyeti, belki de yeri kolay kolay doldurulamıyacak bir mahi-

(6) Bernard Fall, **Viet Minh: 1945 - 1960,** Paris, 1960 s. 37.

yeti var. Bu bağın "aile" niteliği taşıyan tarafı üstünde evvelce durmuştuk. Bay Ho'nun hemşerileri üstündeki nüfuzunun, "cazibesinin" esaslı bir başka yüzü üstünde de durmak lâzım.

Böyle bir gücün sert ve haşin bir tarafı da vardır, giriştiği haklı ve kahramanca savaşlar hakkında bile insanı ihtiyatlı davranmağa zorlar. Ama, Bay Ho'da hiç kimsenin itiraz edemiyeceği bir şey var ki, o da, kandırmak ve inandırmak ihtirası, baskı hakkında öne sürülen delillerden daha üstün çıkacak son derece halkçı emeldir.

6 Mart 1946 da Fransa ile yeni imzaladığı anlaşmaya sinirlenen hırçın, güvenini kaybetmiş halkın fikrini değiştirmek için, 7 Mart 1946 da Hanoi'da kalabalığın karşısına çıktığını gördüm. Halkça geçici olarak sevimsiz karşılanan bu siyaseti, istese, zorla kabul ettirebilirdi. Oysa, hemşerilerinin de kendi fikirlerine katılmasını sağlamak istedi: Tıpkı, bu siyasete "tasfiyeci" damgasını basan Fransa'daki Vietnamlı göçmenleri, birkaç ay sonra, bu siyasetin sağlam bir temele dayandığına inandırması gibi.

Marksçı nazariyeyi, inkılâpçı sosyalist mücadele nazariyesini herkesin anlayacağı hale getirmek, basitleştirmek üstünde ısrarla durmaya kendisini götüren, belki de ondaki bu kitleleri inandırmak, kitlelere yaklaşmak emeli olmuştur.

Savaşın gelişmesi ve Amerikan kamu oyu saldırgan Amerika Birleşik Devletleri idarecilerini Vietnamlıların ciddî ve sarsılmaz haklı davalarını kabul etmeğe zorlıyacağı gün, eskisinden daha zayıf ve nahif, halim selim olan Ho amcanın, şerefli bir barışı salık vermek üzre, halkı ile buluşmağa gittiği yine görülecektir.

Ve tribünün üstünde kendi resmi yanında görünecek, Vietnam siyasetinin yirmi yıldır pek alışkın olduğu *"Ho şu tiş muon nam!"* (Başkan Ho, bin yıl yaşa) cümlesinin halk ve partililer tarafından tempo ile hep bir ağızdan söylendiği görülecektir.

Nguyen Ai Quoc'un son savaş adlarından biri olan Ho Şi Minh adının büyüsü, Vietnamlıların yabancı müdahalesile doğ-

rıdan doğruya karşılaştıkları memleketin güney kısmında da kuvvetini gösteriyor mu? Kuzeyli Bay Ho'nun adı ve yüzü gibi silâhlar Hue'de, Saygon'da, Cantho'da etkili oluyor mu?

Bu etki belki biraz zayıftır. Edadan, üslûptan, gelenekten, ayrıca da yakın tarihten ileri geliyor bu. Güneyliler "yukardakiler" e hep kendi memleketlerine gelip iş, toprak ve idare işleri bulmak hırsile yanıp tutuşan birtakım yoksul kimseler gözü ile bakmışlardır. Ngo Dinh Diem'in başarısızlığa uğramasının sebeplerinden biri de budur. Güneylilerden Diem rejimini devirmek istiyenler uzun zaman Kuzeyin ihtiyatlı davrandığına ve işe karışmakta geciktiğine hükmetmişlerdir. İçlerinden çoğu, önce 1954 te memleketi geçici olarak parçalamayı kabul etmekle, sonra da, memleketi birleştirmek için verilen mühlet 1956 da sona erdiği zaman, hiç bir tepki göstermeden, işi geçiştirmekle, Kuzeylilerin kendilerini "yüzüstü bıraktıklarına" ve Bay Ho'nun Bay Diem'e karşı uysal davrandığına hükmetmişlerdi.

Oysa, bu siyasî - sosyolojik ayrılıkların ötesinde iki gerçek vardır ki, onlar da şunlardır : Biri, Vietnam halkının birleşmek istemesi; öteki de, Çin sınırından (Güney Vietnam'ın en uç noktası olan) Camau burnuna kadar uzanan memlekette geçmişi ile ve çapı ile gerçekten "millî" olan bir tek şahsiyet varsa, o da Bay Ho'dur.

Zaten, bugün Güney edebiyatının tema olarak işlediği şey, "bir vakitler Saygon'dan çıkıp giden, bir daha oraya dönmiyen" "amcanın geri dönmesi" dir. *Ho Şi Minh hakkında hatıralar* adlı kitaba alınan aşağıdaki şiir Saygonlu yazar Thanh Hai'indir :

Akşam, sevgili amca, düşünürüm, dönmüşsünüz,
O sevinçli tekrar birleşme günümüzde,
Yollar hep zafer taklarile donanacak.
Siz halk evinin en yüksek basamağında,
Dudakta gülümseme, gözler pırıl pırıl,
Bizlere yeni öğütler vereceksiniz.

Gerçi, şiirde Mayakovski edası yok, ama "amca" temasile oldukça doğru bir şekilde çerçevelenen "öğüt" sözü hoşa gidecektir.

Amerikan Millî Savunma bakanı Bay Mac Namara'ya suikast teşebbüsünde bulunduğundan ötürü, 1965 te Saygon'da kurşuna dizilen genç Nguyen Van Troi hakkında bir şiir yazan adı bilinmez bir şair mısralarında, atılan kurşunlar genç fedaiyi delik deşik ettiği zaman, delikanlının: "Yaşasın saygı değer başkan Ho!" diye haykırışını terennüm eder.

Burada bir tanığın daha sözlerini dinliyelim. Mekong deltasında iki yıl idarî müşavirlik etmiş olup, iyi bir siyasî soruşturma yapabilmek için her türlü imkânlara sahip bir Amerikan üssubayı, savaşın geleceğini nasıl gördüğü hakkında kendisine sorduğum bir soruya şöyle karşılık verdi :

— Gayet basit. Vietnam çetecilerinin mücadelesi ve köylülerin bunları desteklemeleri hep sihirli bir değeri olan Ho Şi Minh adına yapılıyor. Düşmanlarımız, "amca" ya dayandıkları sürece, tutunacaklardır. Oysa, Ho Şi Minh ihtiyardır. Bugün yarın ölecek, ilhamdan yoksun kalınca Vietkong mukavemeti de o zaman çökecek..."

ONİKİNCİ BÖLÜM

BİR İNKILÂPÇIYI ANLAMAK İÇİN İPUÇLARI

"Ho Şi Minh *sahiden* komünist midir?". Bu soru birçok defalar ortaya atılmıştır... Bay Ho'nun, siyasî hayatındaki filân ya da falan olay gibi, hükümeti idare ediş ve davranış üslubu da şüpheler, tereddütler, istifhamlar doğurmuştur. Davranışlarında o fanteziyi, o aldatıcı babacanlığı muhafaza eder de, İnkılâbın facialarıı arasında o alaycı ve şakacı eda ile dolaşır da, insan sahiden komünist olabilir mi?

Böyle söyliyenler, Bay Ho'nun, marksçılığı - lenincilği oldukça katılaştıran Bay İdanof, Fajon ve Liu Şao-şi'den çok daha önce yetişmiş bir insan ve bir inkılâpçı olduğunu unutuyorlar. Bay Ho kapitalizmi dinamitle havaya uçurmasını öğrendiği sıralarda, Lenin verdiği söylevlerde yırtıcı sözleri arasına tatlı hikâyeler katıyor, Karl Radek alaycı hicvi kullanıyor ve Vaillant - Couturier gülmesini biliyordu. Şiir, bohem üslup ve hür tartışma gibi, çekicilik ve orijinallik te İnkılâp aleyhtarı sayılmıyordu. Komünist Enternasyonalinin doğduğu günlerde ne Kruşçef, ne Fidel Castro, ne de Ho Şi Minh insana tuhaf görünürdü... İnkılâp, askerlerin hâkim bir nüfuz sahibi oldukları siyasî bir rejimi tanımadan, ütopyayı geride bırakmıştı.

Bay Ho işte bunun için herkesi şaşırtıyor. Doğrusunu söylemek gerekirse, asıl araştırılması gereken şey onun davranı-

şından çok, Vietnam İnkılâbı liderinin bu İnkılâbı idare edişinin tarihidir. Bay Ho'nun yön değiştirmelerinin çoğunu Lenin anlardı. Ama, herkes Lenin değil ki. Bay Ho'nun marksçılıkta dayandığı şeylerin neler olduğunu bilmiyenler, onu izlemekte yaya kalırlar. Bu noktayı iyice anlatmağa çalışalım.

Ruth Fischer *Lenin'den Mao'ya* (1) adlı eserinde şöyle diyor : "Bu adamda dikkatimize çarpan şey, onun soyut ve blok halinde olan bu Enternasyonal içindeki heyecanlı ve coşkun milliyetçiliği idi...". Nguyen Ai Quoc'un gözünde, marksçılığın en çok bir metot, uluslararası komünist hareketin bir dayanağı, kendi temel vatanseverliğini zafere ulaştırma vasıtası olduğunu düşünmek yanlış olmasa gerek. Fransa'ya gelen Viet Minh temsilci heyeti, Mayıs 1947 de, *Başkan Ho Şi Minh* adlı bir kitapçık yayınlamıştı. Bunda, liderin komünist geçmişinden hiç söz edilmemiş, kendisi basit bir vatansever olarak gösterilmeğe çalışılmıştı.

Ho Şi Minh ile biraz yakınlık eden, görüşen kimse, onun komünist "topluma" bağlı olacağından şüpheye düşer. 1930, 1940, 1950 yıllarında hâkim olan komünist dili bu liderin kullandığı hiç bir zaman söylenemez.

Bay Ho konuşurken marksçı - leninci nazariyenin formüllerini değil, İnsan hakları Birliğine özgü dili kullanır. Kendilerile sık sık görüştüğümüz Vietnamlı dostlar da aşağı yukarı aynı şeyi söylemişlerdir :

— Bizimle konuşurken, dili daha çok sosyal - konfüçyusçuluğa çalar...

Ho Şi Minh'in 26 Aralık 1920 de Fransız Sosyalist Partisinin Tours Kongresine katıldığını evvelce söylemiştik. O zaman otuz yaşlarında olduğu halde, yirmi yaşındaymış gibi görünen delikanlı oturduğu yerde ayağa kalkmış, titrek bir sesle iyice işitilmeyen, hele hiç anlaşılmıyan bir şeyler söylemiş, kendisini pek dinliyen olmamıştı. O zaman ortaya attığı me-

(1) Ruth Fischer, **Von Lenin zum Mao.**

seleler şaşırtıcı ve önemli olduğu halde, Kongredeki konuşmaların yönünü değiştiremememiş, heyecan uyandıramamıştı. Delikanlı bir çığlık koparmış, ama o devrin kaygılarından son derece uzak, son derece saf, son derece beceriksiz olan bu çığlığa Vietnamlı hemşerilerinden başka kulak veren olmamıştı.

Lenin'in üç yıl önce Petrograd (şimdi, Leningrad) ta yayınlanan *Kapitalizmin en son merhalesi emperyalizm* (2) adlı eseri sömürge memleketten yetişme genç inkılâpçının gözlerini kamaştırmış, o bu kitaptan ilham almasını gayet iyi bilmişti. Hemşerileri savaş içinde son derece düşük ücretlerle çalıştırılan bir delikanlı da: "... 1914 - 1918 savaşının iki yanı vardı: Biri, emperyalist bir savaş, yani bir istilâ, bir yağma, bir haydutluk savaşı; öteki, dünyayı paylaşmak, sömürgeleri, nüfuz mıntakalarını dağıtmak ve yeniden dağıtmak uğrunda girişilen bir savaş" tipindeki cümleleri, zaten, daha okurken doğru bulacaktır.

Anlaşılan, genç Nguyen Ai Quoc, Lenin'in başlıca metinlerinin, hele (doğrudan doğruya Lenin'in ilhamile Stalin tarafından kaleme alınan) milliyetler hakkındaki (1913) ünlü makalenin tenkitçi tahlilini pek ileri götürmemiş olmalı. Bu tahlili yapmış olsaydı, görecekti ki, "millî meselenin ikinci derecede ve tali bir nitelik taşıdığı hakkındaki marksçı prensibe" sadık kalan Lenin, temelinde, "millî kurtuluş hareketlerinin bazı şartlarda ve mıntakalarda yapabileceği taktik yardımdan dünya İnkılâbı stratejisini" faydalandırmak istemiştir (3).

Genç Quoc bu konudaki sosyalist zıtlıklar dehlizine dalmayı belki de istememiştir. Karl Marx Polonya'nın kurtuluş mücadelesini desteklemişti; çünkü, bu mücadele, o zamanlar, Avrupa'daki sosyalist ilerlemenin bir numaralı düşmanı olan çarlık iktidarını kemirmekteydi. Oysa, önce Rosa Lüxemburg,

(2) Lenin, **Kapitalizmin en son merhalesi emperyalizm**, türkçe Erdoğan Başar çev., Ankara, 1965.

(3) Annie Kriegel, **Avrupa'daki millî meseleler karşısında İkinci Enternasyonal : 1889 - 1914**, ds. **Socialisme** derg., No: 76, Temmuz 1966.

sonra da Lenin bu mücadeleye muhalefet etmişlerdi; çünkü, Polonya'nın o zaman giriştiği çarlıktan ayrılma mücadelesi, sosyalist İnkılâp tohumlarının yeşerdiği Rusya devletini zayıf düşürmek hedefini gütmekteydi.

Vietnamlı genç inkılâpçı "bu millî meseleleri" ayıran şeylerin hepsini ölçmemezlik ve sömürge meselesini markscı - leninci görüş içinde yeniden ele alınamazlık edemezdi. Slovakların içinde bulundukları şartları Vietnamlıların, Kamerunluların, Galiçyalıların içinde bulundukları şartlardan ayıran şeylerin neler olduğunu gayet iyi anlamıştı. Sanayileşmiş milletler ve bütün işçi sınıfı ile, açlık içinde yüzen halkların işçi sınıfı arasında kurulmuş münasebetler tipini, o zamanlar, pek az Avrupalı sosyalistin anlamış olduğunu nasıl acı acı görmüştü. Temmuz 1924 te toplanan Komünist Enternasyonalinde, Fransız Komünist Partisinin sömürge memleketler karşısındaki ilgisizliğini suçlaması, sınıf anlaşmazlığı ve çatışması ötesinde belli tipte "bir suç ortaklığı" nın var olduğunu sezdiğini göstermiş olmalıdır.

Bazı boşluklar bulunduğunu anlamış olsaydı, Nguyen Ai Quoc güvenilir bazı kaynaklara dayanabilirdi. Meselâ Stalin'in "biz sömürgelerin kurtuluşundan yanayız; çünkü, bu kurtuluş emperyalizmi zayıflatır" (4) sözleri "oportünist" sebeplerle söylenmiş bile olsa Vietnam'daki tekâmülün karşılaştığı meselelere, büyük markscı nazariyeciler tarafından incelenen durumlardan daha iyi uygulanabilir.

Görülüyor ki, Nguyen Ai Quoc'un siyasî hayata atılışı, daha doğrusu "siyaset" mesleğine girişi pek göze çarpmamıştır. Komünist efsanesi Tours Kongresinde gönlünü çelecek, bu efsane Marcel Cachin, Gaston Monmousseau gibi şahsiyetlerle, daha başkalarile yapılan konuşmalarla daha da kabaracaktır. Ama, delikanlı, o zamanlar, "bir Hindi Çinîli" den başka bir şey değildir, yaptığı konuşma da, belki, zeki ve duygulu bir in-

(4) Jozef Stalin, **Eserler**, C. IV. s. 84.

san olan Vaillant - Couturier'den başka, herkesin gözünden kaçmıştır.

Tours Kongresinde, Louguet, Sembat, P. Faurt ve Blum gibi kimselerin parladığı o aydınlar toplantısında bu Annamlı köylü, tabiî ki, mütevazi bir kimseydi, kıyıda kenarda kalmıştı. Zaten, Ho Şi Minh'te göze çarpan şey düşüncenin ya da söylevin parlaklığı değildir. Bu lider o büyük "temas" sanatı içinde yavaş yavaş yetişecek, o bu temas sanatı sayesinde bir ziyaretçi üstünde de, halk kitleleri üstünde de etkiler yapmakta usta büyük bir virtüoz haline gelecektir. Ama, düşüncesinin ilerleyişinde her zaman az buçuk sade, saf bir taraf kalacaktır. Marksçılığı herkesin anlıyacağı hale getirmekle elde edeceği o hayran olunacak etki - iki üç büyük inkılâpçı strateji raporu dışında - babacan, neşeli ve çok şahsî bir mizahla aydınlanmış bir öğreticilik seviyesinde kalacaktır.

Sözü uzmanlara vermeden önce, Ho amcanın marksçı anlayış içinde geçmiş yarım yüzyıllık mücadele ile şekillenen orijinal kişiliğini vücuda getiren başlıca unsurları belirtmek yerinde olur.

İnce zekâlı bir insan olan Ho amcada şiddete ve zora başvurma eğilimi pek görülmez; insanlarla tamamile kendine özgü bir temas duygusu vardır. Kendi kendini yetiştirmiş bu adam engin bir kültüre, bir mizah zevkine sahiptir. Bu mizahta Asya geleneklerile, Batı etkileri birbirine karışmıştır. Bu inkılâpçı son derece az yemek yer, tabiî bir sadeliğe, eşi görülmedik bir enerjiye sahiptir. Kamu hayatının türlü badirelerini atlatmış olan bu insanı vücuda getiren nitelikler işte bunlardır.

"Amca" nın birçok metinlerini, ihtiyarlara verdiği ahlâk derslerini, çocuklara verdiği öğütleri, savaşçılara çağrılarını, hemşerilerine, vb. seslenişlerini evvelce andık. Heyecan duymadan okununca, bu metinler "sıkıcı" bir kisveye bürünebilir. Hatta, bazan, hiç te lâik olmıyan bir köy rahibi, bir öğretmen konuşuyor, sanırsınız. Bunda ettiği bir kurnazlık mı var? Bay Ho'nun evvelce sözü edilen hayat hikâyesinde, Truong Şinh

"inkılâpçı ahlâk dersi" bölümünde birtakım cümleler alıyor ki, lider bunlarda bir öğretmen olarak görünmektedir. Meselâ, bu cümlelerden biri şöyledir :

— Her kişi, her aile, hatta bütün halk, zengin olmak için, istihsali yoğunlaştırmalı ve para biriktirmelidir.

Bu sözleri söyliyen Guizot (5) mu, yoksa Hueli bir eşraf, ya da Şolon'daki Çinli bir esnaf mı? Kendi halkının dilini konuşup, en eski kelimelerin arasına modern ve kollektifçi istihsal kavramını sokuşturuveren iyi bir taktikçi bu. Ama, kullandığı eda, kelimeler, üslup marksçı - leninci İnkılâba can veren öteki liderlerin kullandıkları edadan, kelimelerden, üsluptan öyle farklı ki...

Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti başkanının doktirinini tahlil ederken, Truong Şinh bu konuda şunları söylüyor :

— Ho Şi Minh durmadan nazariyeyi anmaktan, marksçı - leninci klasiklerden kuru kuruya metinler almaktan nefret eder.

İster kuru olsun, ister olmasın; ister şahsî olsun, ister olmasın, Ho Şi Minh'te marksçı - leninci nazariye birinci planda görünmez.

Bay Ho'nun kullandığı dil, gerçekten "amca" nın dilidir. Jozef Stalin de fikirlerini bir okul öğretmeni gibi ifade edebilirdi. Ama, bu ifadeleri ilkel ahlâk derslerinde, bu işin sırrını bilen Bay Ho gibi, kullanmış mıdır? Meselâ, en manalı sözlerden biri olan "yarışma" sözünü ele alalım. Ben oturup saydım : Bay Ho üç ciltlik *Seçilmiş eserleri*'nde bu kelimeyi yüz defadan fazla kullanmış. "Birbirinizle yarış ediniz" sözlerini "amca" diline dolamış. Yarışma, bir işi daha iyi yapmak için girişilmiş kardeşçe ve erdemli bir rekabettir. Truong Şinh'e göre, Vietnam başkanının bu özdeyişindeki mana şudur: "Emek dünyayı değiştirir, yarışma da insanı değiştirir".

Bütün bu söylediklerimizden, "Bay Ho'nun o harika siya-

(5) Fransız devlet adamı François Guizot (1787 - 1874) nun "zengin olunuz" sözlerine ima ediliyor (çev.).

sî mesleğinin hiç bir ideolojik boyutu yoktur, İnkılâplar yaratan bu adam virtüoz bir usta, dâhi bir sihirbazdır" manası mı çıkar? Hiç bir zaman. Ho Şi Minh'in ve kurduğu inkılâpçı teşkilâtın ideolojik tarihini ana çizgilerile göstermek mümkündür. Kendi "doktirini" nin bir tarifini yapmak, ya da hiç olmazsa, ihtiyar liderin ideolojik davranışındaki unsurları bir bir saymak mümkündür. Bunu yapmak için, hem taraftarlara, hem de hasımlara söz vermek yerinde olur, yani yorumda "orta yolu" bulmağa çalışmak gerekir.

Nguyen Ai Quoc'un siyasî hayatındaki muammalardan biri şöyle ifade edilebilir : Üçüncü Enternasyonalin birçok liderleri 1924 ile 1939 yılları arasındaki anlaşmazlıklarda silinip gittikleri halde, nasıl oluyor da bu anlaşmazlıkların hiç birinde onun adına raslanmıyor?

Ruth Fischer'den Bernard Fall'e kadar, bu meseleyi ortaya atanların çoğu bunu "Vietnamlı lider doktirin tartışmalarına karışımıyacak kadar tecrübecidir" diye karşılık vererek halletmişlerdir. Nguyen Ai Quoc'un Üçüncü Enternasyonal içindeki istisna teşkil edecek durumu Anh-Van ve Jacqueline Roussel'in eserinde (6) daha esaslı bir şekilde izah edilmiştir.

Bu iki troçkici yazar, *Thanh nien* (Gençlik) gazetesinin (Ho Şi Minh'in ilhamile çıkarılan gazetelerin üçüncüsü) Kanton'da yaydığı doktirini ve temaları ele alarak işe başlıyorlar. Troçki'nin *Lenin'den sonra Komünist Enternasyonali* adlı eserindeki bir parçayı hatırlatıyorlar. Troçki, bunda, özellikle, Stalin ve etrafındaki topluluğu "hazır inkılâpçı kuvvetleri işçi sınıfı dışında aramak" (Radiç, La Folette, İngiliz sendikaları) la ve "Köylü Enternasyonalinin rolünü Kızıl Sendika Enternasyonali zararına olarak mübalâğa etmekle" suçlamıştı. Anh-Van ile Jacqueline Roussel şunları söylüyorlar :

"Bu satırlar, Komünist Enternasyonalinin bütün dönemeçlerini harfi harfine izliyen Nguyen Ai Quoc'un siyasî yüzünü

(6) Anh-Van ve Jacqueline Roussel, **Vietnam'da milli hareketler ve sınıf mücadeleleri,** Paris. Editions de la Quatrième İnternationale.

aydınlatmak imkânını vermektedir. Bir kere, unutmamalı ki, bu lider 1923 - 1925 yıllarında temelinde bir idareci olarak, hem de, Leon Troçki'nin belirttiği gibi, işçi sınıfı dışında birtakım inkılâpçı kuvvetler arandığı bir sırada, Köylü Enternasyonali içinde yetişmişti. Nguyen Ai Quoc'un *Thanh nien* grubuna, ta başındanberi, verdiği karakter, artık gayet iyi anlaşılmaktadır : Bu grubu sosyalist eğilimli milliyetçi bir topluluk haline getirmek... Nguyen Ai Quoc Hindi Çinî işçi sınıfı ile millî burjuvazisini birbirinden ayıran bir sınır çizmemiştir. Hindi Çinî'de gerişilecek İnkılâp hakkındaki bu görüş *Thanh nien*'in programında da ifade edilmiş bulunuyor. Bu görüş iki cümle ile özetlenebilir : Önce, halkçı bir burjuva rejimi sayesinde memleketin bağımsızlığa kavuşmasını sağlıyacak millî bir İnkılâp; sonra, ileride İşçi sınıfı İnkılâbı..

"Bize itiraz edip, diyecekler ki, bu topluluk sonunda Hindi Çinî Komünist Partisini teşkil etti. Tutulan eski yolla bütün münasebetler kesildi mi? Nguyen Ai Quoc ve idareci arkadaşları, burada da, yine Üçüncü Enternasyonalin iniş çıkışlarını, kararsızlıklarını izlemişlerdir... Sağcı tutumunu, yaşanan tecrübelerden hiç ders almadan, değiştiren Komünist Enternasyonali, 1930 da, tekrar solcu yola dönmüş, (ünlü "üçüncü devre"), bu da Alman İşçi sınıfına, Hitler'in iktidara gelmesi gibi, büyük bir felâkete mal olmuştu (7). Üçüncü devre, sömürge memleketlerde, millî burjuvaziye karşı uzlaşmaz bir muhalefet göstermek şeklinde ifadesini buldu; zaten, bu burjuvazi de "kesin ihanet" te bulunmakla damgalanmıştı."

Komünist Enternasyonali içinde, o güne kadar, Asyalıların sözcülüğünü eden Hintli komünist lider Roy işte bu yeni yönelmenin karşısına dikildi. Nguyen Ai Quoc'un komünizmi gibi, Roy'un komünizmi de milliyetçi eğilimlerle yoğrulmuştu. Onun için, "burjuva partileri" ile koalisyona gitmek yolundan

(7) Netekim, komünistler, o zaman, sosyal - demokrasiyi "sosyal faşizm" diye damgalayıp, bir halk cephesi kurulmasını reddetmişler, ve, tek başlarına kalıp, naziliğin darbeleri altında ezilmişlerdir.

vazgeçmek istemedi. Evvelce, Moskova'nın da tutmuş olduğu bir yoldu bu. Oysa, bu direnme Roy'un hareketten atılmasına sebep oldu. Millî cepheler kurmak doktirini Nguyen Ai Quoc'un hem mizacına, hem de henüz iskelet halinde bir işçi sınıfına sahip bulunan Hindi Çinî'nin durumuna uygun düşüyordu. Bu yüzden, Vietnamlı lider Komünist Enternasyonalinin bu siyasetine istemiye istemiye katıldı. Nazik bir zamanda, komünist disiplinine bu boyun eğiş, yarının Ho Şi Minh'ine Üçüncü Enternasyonal meclislerinde oturaklı bir yer sağlamış oldu.

Hindi Çinî Komünist Partisinin otuz yıldanberidir bertaraf ettiği troçkici mücadelecilerin hayallerile heyecanlanan bugünkü arkadaşlarının duygularına kapılmadan, Bay Ho'nun gittiği yol izlenmek isteniliyorsa, bu tahlilin birçok unsurları atılıp, bazıları muhafaza edilebilir, bir kısmı da düzeltilebilir, ve bu stratejinin *Vietnam*'a özgü etkenleri üstünde israr edilerek, bu tahlil ileri götürülebilir.

Her şeyden önce, şunu belirtelim ki, Bay Ho'nun hareketlerinden her birinin çifte bir yüzü vardır. Onu komünist liderlerin hem en milliyetçisi, hem de en Enternasyonal taraftarı kılan şey işte bu çifte yüzdür. En milliyetçisi : Çünkü, memleketindeki İnkılâbı bu kadar az yabancı yardımı ve kadrosu ile başarmış bir komünist lideri gösterilemez. Oysa, Mao'nun, Tito'nun, Castro'nun, az da olsa, başkalarına verilecek hesapları vardır.

Bay Ho'nun kışkırttığı ayaklanmalar, yürüttüğü savaşlar, elbette ki, komünist evren içine kök salmış, uluslararası durum içinde yer almıştır. Ama, Vietnam'da ne bir Borodin, ne bir Ernesto "Che" Guevara, ne bir Fitzroy Mac Lean görülmüştür. Bay Ho ile işbirliği yapmış bazı Üçüncü Enternasyonal'den, sonra Amerikan Strateji hizmetleri İdaresinden, daha sonra da Pekin iktidarından birkaç ajan Dien Bien Phu'dan önce de, sonra da pek küçük birer rol oynamıştır. Doğu Avrupa topları, Çin işçileri ve kamyonları Giap'ın stratejisine dün yardım ettikleri gibi bugün de yardım etmektedirler; ama, tamamile

Vietnam kadrosu içinde ve Vietnam bayrağını kullanarak. Giap'a ve temeldeki mücadelecilerin çoğuna can veren şey vatan sevgisi ve heyecanı olduğu gibi, Bay Ho'ya can veren şey de yine bu sevgi ve heyecandır.

En gözde çömezinden farklı olarak, Bay Ho yine de bir enternasyonalcidir. Çünkü, ilk önce Şu En-lai'nin dediği gibi, Paris'te Vietnamlı olduğu halde, kendisini kozmopolit kılacak bir devirde ve çevrede yetişmişti (8). Sonra, Moskova'da bulunup, İnkılâbı evrensel planda düşünmüş ve yaşamıştı. Bu devir Bulgar Dimitrof'un Almanya'da, Sırp Vuyoviç'in Fransa'da, Fransız Ducroux'nun Malezya'da yaşadıkları bir devirdir. Nguyen Ai Quoc'un milliyetçiliği Ruth Fischer'i hayrete düşürmüştü. Bu milliyetçilik bu büyük "kozmopolitler" le temas yüzünden zayıflayacağına, aksine, daha geniş bir görüşle zenginleşmişti. Zaten, Vietnamlı da *Le Paria* gazetesinde durmadan ifade edilen "sömürge memleketler arasındaki tesanüt" duygusunu Paris'te bulunduğu sıralarda muhafaza etmişti. Madagaskarlılara ve Faslılara, bu gazetede, Vietnamlılara bakılan gözle bakılıyordu.

Kısacası, milliyetçiliğe de yer veren bu komünizm geniş bir enternasyonalcilik içine kök salmıştı. Onun için, doktirin konusundaki çekingenliği, tarihî rolü gereği tartışmalara katılmasını önlese bile, Üçüncü Enternasyonal müzakerelerine her zaman ilgi duyacaktır. Gerçekten, Bay Ho'nun tarihi ilk önce işçi sınıfı enternasyonalciliğinin istekleri ile Vietnam milliyetçiliğinin istekleri arasında devamlı bir sentez denemesinin tarihi, sonra da Sovyet baskıları ve Çin kışkırtmaları arasında bilgili ve ustaca bir gidiş gelişin tarihidir.

Anh-Van ve Jacqueline Roussel'in yaptıkları gibi, bu yol, Kanton'da *Thanh-nien* grubunun kurulmasından başlıyarak çizilebilir. Sosyal eğilimli bir milliyetçilik mi? Öyle. Sağcı bir gidiş, burjuvazi ile uyuşma mı? Öyle görülüyor. Evvelce, Nguyen

(8) V. Brandt, **Çin Komünist Partisi idarecilerinin ideolojik kaynakları**, ds. **Le mouvement sosyal** derg., Temmuz - Eylül 1963.

Ai Quoc'un elinde teşkilâtın çekirdeğini teşkil eden tamamile komünist bir "mücadele birliği" bulunduğu zamanda da sağcı bir gidiş. Oysa, troçkici yazarların, Avrupa ve Amerika örneklerine dayanarak, Üçüncü Enternasyonalin bu "2 inci devresini ya da gidişini" insanı üzecek kadar mutedil bulmaları mümkün ise de, bu stratejiyi Asya çerçevesi içinde reddetmekte pek haklı değildirler; çünkü, Asya'da işçi sınıfı, (1920 yıllarındaki hali ile) köylüler ve orta sınıf karşısında ağır basmıyordu. Çin'de de görülmüştür ki, Li Li-san'ın solculuğu Çin komünizmini, o zamanlar, 1926 - 1927 yıllarındaki o büyük felâkete sürüklemişti.

Than nien kurucusu da, zaten, millî burjuvazi ile işbirliği yapmakla yetinmemiştir. Evvelce gördük, o sıralarda tamamile marksçı bir anlayışla *İnkılâbın tuttuğu yol* (9) u yazmış, ve zora başvurularak yapılacak bir İnkılâbın kadrolarını hazırlamıştı. *Thanh nien* devrindeki stratejinin, Millî cephe stratejisinin Bay Ho'nun eğilimlerine ve tabiatına en "uygun" strateji olduğundan şüphe edilemez. Ama, şunu da kabul etmek lâzımdır ki, bu strateji Temmuz 1924 te toplanan - evvelce gördük, Nguyen Ai Quoc'un katıldığı - Komünist Enternasyonali Kongresinin kararlarına zıt değildir, ve yine bu strateji Enternasyonalin "sağcıları" na güleryüzlü davranmakla damgalanamıyacak bir adam olan Mihayil Borodin ile birlikte yürütülmüştür.

Öyleyse, Vietnamlılar Komünist Enternasyonalinin solcu gidişli VI. Kongresinde verilen kararlara uymakla, eski fikirlerinden döndüler, hatta "herkesin peşine takıldılar" denebilir mi? Anh-Van ve Jacqueline Roussel Bay Ho'nun uysal ve boyun eğen tutumu ile, Halk cepheleri stratejisi ile münasebetlerini kesmeyi reddeden Hintli lider Roy'un metinliğini karşılaştırıyorlar. Önce şunu söyliyelim ki, Hintli lider Vietnamlı yoldaşının kurduğu teşkilâttan büsbütün başka güçte bir teşkilâtın başında bulunuyordu, bu da kendisine pek üstün bir otori-

(9) Üçüncü bölüme bakınız.

te sağlıyordu. Unutmıyalım ki, Hindi Çinî Komünist Partisi ancak 1930 yılında kurulabilmiştir.

Başka öncülerin teşebbüsü üzerine, zaten, Komünist partisi de *Thanh nien* tipindeki Millî cephe stratejisi ile münasebetlerini kesecektir. Karışıklık ve türlü rekabetler içinde, birçok parti kurma denemelerinden sonradır ki, Nguyen Ai Quoc Annam'da işleri düzene koymağa ve tekrar birliği sağlamağa çalışacaktır. Aslında, Komünist Enternasyonalinin VI. Kongresi toplandığı devirde ve Enternasyonalin solcu "3. gidişi" (3. devre) benimsediği yılda (Kongreden bir yıl sonra), Quoc ortalarda görünmüyor, kadroları yetiştirmek için, Siam'da gizli gizli çalışıyordu. Bu devirde, Partinin, hiç değilse ortada görünen, idarecisi Partinin birinci genel sekreteri Tran Phu'dur. Onun için, Nguyen Ai Quoc'un solcu gidişi, sağcı stratejiyi benimsediği gibi, benimseyip benimsemediğini söylemek güçtür. Zaten, olaylar tarafından da az buçuk yalanlanan bir siyasete, Quoc 1930 yılında, hem de yavaş yavaş katılmıştır.

Bay Ho'nun Hindi Çinî Komünist Partisi'nin kurulmasını mevsimsiz bulduğunu ispat edecek bir belge bulmak imkânsızdır. Ama, mevsimsiz buluşu az çok akla yakın geliyor. Hindi Çinî Komünist Partisi kurulur kurulmaz, bunun Millî Cephe stratejisi içine sokulması lâzımdı. 1935 te toplanan Komünist Enternasyonali VII. Kongresinin "faşist düşmanı cepheler kurmak" kararı bu imkânı verecektir. Birkaç hafta önce, kendisi yokken, Makao'da toplanan Hindi Çinî Komünist Partisi idarecileri "sert" hattı muhafaza etmek kararını vermelerine karşılık, Enternasyonal Nguyen Ai Quoc'un "cephe" stratejisine ve az çok mutedil tutumuna hak verdi.

Demek ki, Bay Ho kendi seçtiği stratejiyi yürütmekte serbestti. Ama, kullanmak istiyeceği âlet vasıtasile değil. "Vietnam" Komünist Partisi, Moskova'nın etkisile, çarçabuk Hindi Çinî Komünist Partisi haline geldi. O devirde, Üçüncü Enternasyonal idarecileri milliyetçilikten kuşkulanırlar, ona güvenmezlerdi. Bay Ho ve arkadaşlarının vatanseverliği daha geniş bir bütün içinde erimeli ya da peçelenmeliydi. 1930 dan 1940 a

kadar on yıl süren sıkı işbirliği sırasında, "amca" ve arkadaşları vatanseverlik bayraklarını ve temalarını gizlemek, 1936 ve 1940 yılları arasında, Fransız işçi sınıfı ile ve faşist düşmanlarile sıkı bir işbirliği yaparak, aslında, işçi sınıfının temellerine bağlı bir mücadeleyi yürütmek zorunda kaldılar.

Mayıs 1941 de, Çin sınırı kıyılarında, ama millî topraklar üstünde toplanan Pac Bo Kongresinde, Bay Ho hareketi milliyetçi akım üstüne oturtmakta serbest olduğuna hükmetti, ***Viet Minh,*** yani ***Millî Kurtuluş Cephesi*** kuruldu. Evvelce gördük ki, bu cephenin programı ıslahatçı ve oldukça milliyetçidir. Bay Ho, dört yıl sonra, daha da ileri gidecek, Hindi Çinî Komünist Partisini kapatıp, ***Lien Viet'***i kuracaktır. Viet Minh'in inkılâpçı gücü, bu teşkilât sayesinde, halk arasında daha geniş ölçüde yayılacaktır.

Hindi Çinî Komünist Partisinin kapatılması hakkında her şey söylendi. Vietnam İnkılâbını dikkatle izliyenler - meselâ bunlardan biri, Bay P. J. Honey - bu kapatma işini bir taktik hilesi olarak görüyorlar. İddialarını ispat etmek için, Bay Ho'nun Şubat 1951 deki siyasî raporunda söylediği şu sözleri öne sürüyorlar :

— Partinin kapatılması olayı, diyor Bay Ho, birçok kimselerce pek anlaşılmamış gibi göründü. Aslında, Parti kapatılmadı, eylemini gizli olarak yürütmek yoluna girdi. Ama, devleti ve halkı idare etmeğe devam ediyordu (10).

Ona şüphe yok. Ama, burada basit bir yer değiştirme olarak gösterilen şey, o devirde, Çin komünistleri ve Fransız yoldaşlar arasında büyük bir heyecan uyandırdı. Komünist partisi basit bir taktik vasıtası değildir. Marksçı - leninci mücadelecilere göre, komünist partisi, aşağı yukarı, ilmî bir veri, halk kitlelerindeki azmin ve kurtuluş emellerinin yapılaşmasıdır. "Parti" aynı düşüncede olan bir topluluğun bir araya gelmesi demek değildir. Parti kusursuz sayılan bir düşüncenin sosyal çevre içinde yerleşmesidir, toplumu değiştirmek te bu düşün-

(10) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler,** C. II, s. 232.

cenin silâhıdır. Partiyi, geçici olarak ta olsa, kapatmak, Hindi Çinî Komünist Partisinin 1945 te yaptığı gibi, Partiyi "marksçı incelemeler yapacak gruplar" ın çalışmalarını birleştiren bir kurul haline getirmek için de olsa, kapatmak, eşi görülmedik bir cüretle girişilmiş bir teşebbüstür. Partinin kapatılması hakkında işte böyle bir hüküm verildi.

Bay Ho, 1946 yazında, Fransa'ya geldiği zaman, Fransız arkadaşlarının, o devirdeki gözlemcilerin de gözünden kaçmıyan, az çok soğuk bir eda ile ele aldıkları mesele bu oldu. Fransa'nın misafiri, Maurice Thorez'e ve arkadaşlarına, "Partiyi kapatma şeklindeki bu gizlenme yapılmasaydı, Hindi Çinî Komünist Partisi'nin, o zamanlar, askerî birliklerile Vietnam'ın kuzeyini işgal etmiş olan Kuomintang tarafından parçalanacağını" izah etmişti. Ama, ne Alman komünistleri, ne de Fransız komünistleri Hitler zamanında gösterdikleri tepkiyi göstermişlerdi.

Hiç kimse Ho Şi Minh'e inkılâpçı cesaret ve hamiyet dersi vermek hakkını kendinde göremez. Ama, kapatma olayı başka şartlar altında başka başka izah edildiği için, 1945 te girişilen teşebbüs hâlâ insana garip geliyor. Meselâ, *Viet Minh* tarafından çıkarılan *Cumhuriyet* gazetesi şöyle yazmıştı :

— *Biz bunu ırkın birliğini sağlamak için yaptık.*

İnsanı şaşırtan bir ifade, doğrusu.

Anlaşılıyor ki, Parti Ho Şi Minh'in gözünde bir amaç değil de, bir vasıtaymış, inkılâpçı bir aletmiş gibi, her şey olup bitmiş. Faydacılığının hiç bu kadar cüretli olduğu, hiç bu kadar aydın bir şekilde kendini gösterdiği olmamıştır belki.

Kısacası, Hindi Çinî Komünist Partisi 1945 yılı sonlarında, "resmen" kapatıldı, Viet Minh idaresi 1946 yılında, uzaktan uzağa, ortak cephe kurma yoluna gitti, *Lien Viet* içinde kurulan bu cephe bütün "vatanseverleri" bağrına bastı. 1947 de Fransa ile savaşa girişilmesi, ve ondan sonraki yıllar, mücadeleye katılan kuvvetler yelpazesini iyice açık tutmayı zorunlu kıldı. Oysa, 1950 yılında, Çin inkılâpçıların otoritesi altına girmiş bulunuyordu. Bay Ho ve arkadaşları dış âlemle, en

çok ta sosyalist âlemle temasa geldiler. Şimdi sırtlarını müttefiklere dayamışlardı. Bundan sonra, yine kendi bayraklarını dalgalandırabilirlerdi. Bu sebeple, 1951 yılı Şubatında, Lao Dong, yani *Vietnam Emekçi Partisi* kuruldu.

Bu Parti ile Hindi Çinî Komünist Partisi tamamile diriltilmiştir, denemez. Hindi Çinî Komünist Partisi, hiç değilse nazariye bakımından, Hindi Çinî çerçevesi içindeydi. Oysa, Lao Dong (Emekçi Partisi) tamamile Vietnam'ın malıdır. Hasılı, işlem üç merhale geçirmişti. 1930 yılında Enternasyonalcilik üstünde israr edilmişti. Vietnam üstünde durulmamış, Hindi Çinî Komünist Partisi deyimi daha yerinde görülmüştü. 1941 yılında ise, Viet Minh'in ortaya atılmasile, millî tema komünist ideolojiden daha baskın çıkmıştır. 1951 de ise, Lao Dong (Emekçi Partisi) doktrin kuvvetini Hindi Çini Komünist Partisinden vatanseverliğini Viet Minh'ten almış, daha "açık" bir teşkilât, "Vatan Cephesi" haline gelmiştir. Bundan sonra, yapı iki katlıdır. Bay Ho'nun da iki münasebet gamı vardır. İhtiyar strateji ustası yanlış bir manevra yapmamıştır.

Ho Şi Minh'te, düşünce çizgisinden çok, teşkilât ve siyasî eylem çalışması göze çarpar, demiştik. Böyle olmakla beraber, bu ihtişamlı ve debdebeli yolculuğun kökünde bir doktirin, marksçılığı - lenincili̇ği yorumlama ve Vietnam şartlarına uygulama sistemi vardır.

Bereket versin, elimizde Bay Ho doktirininin kendi yardımcılarından biri tarafından şu son yıllarda yapılmış bir tarifi var. Bu tarifi yapan kimse iyi bir "marksçı" olduğu gibi, kayıtsız şartsız her şeyi körü körüne kabul eden bir kimse de değildir : Tıpkı başkan Ho Şi Minh'in kendisi gibi.

Hiç şüphe yok ki, Truong Şinh tarafından yazılıp, 1966 da yayınlanan Bay Ho'nun hayat hikâyesi "amca" ya gösterilen saygı (11) geleneğinden büsbütün sıyrılmış değildir. Ama,

(11) Eserin tam adı şudur : Truong Şinh, **Vietnam halkının saydığı lider Ho Şi Minh,** Hanoi. 1966.

bu saygının Çin'deki kadar aşırı olmadığını, Hanoi'un ağırbaşlılığına yaraşan ölçüyü muhafaza ettiğini söylemeliyiz.

Eserin ermiş menkibeleri kitaplarına yakışan edası altında, dikkatle yapılmış marksçı bir tahlil vardır. Truong Şinh yer yer "amcayı anlamamızı mümkün kılacak ipuçlarını" veriyor. Bu tahlilin belli başlı noktalarını özetlemeğe çalışalım.

1. Vietnam İnkılâbının mahiyeti hakkında :

"Marksçılığı - lenincıliği Vietnam'ın somut durumuna uygularken, Ho Şi Minh daha başında görmüştür ki, Vietnam İnkılâbı yeni tipte bir *halkçı burjuva İnkılâbı*'dır. Bu İnkılâp gelişerek, halk tarafından, yani işçi sınıfının önderliğinde ve işçi - köylü ittifakına dayanan işçi sınıfı, köylüler, küçük burjuvazi ve millî burjuvazi tarafından yapılan sosyalist İnkılâpta, *halkçı millî halk İnkılâbı*'nda son bulacaktır... Bu, marksçı - leninci sürekli İnkılâp nazariyesine dayanan temel bir niteliktir..." (12).

2. Sanayileşmiş memleketlerde sosyalizme geçişte ya da ziraatçı durumda kalmış sömürge memleketlerin kurtuluşunda, inkılâpçı stratejiye tanınacak öncelik hakkında yazar, Nguyen Ai Quoc'un 1924 te yayınlanmış *"Rus İnkılâbı ve sömürge halkları"* adlı makalesindeki sözlerini alıyor.

"Kapitalizm iki başlı bir sülüktür. Bir başını anavatan işçi sınıfına, bir başını da sömürgelerdeki işçi sınıfına dayamıştır. Bu sülüğü öldürmek istiyorsak, iki başını birden koparmalıyız. Yalnız başın biri koparılacak olursa, öteki baş işçi sınıfının kanını emmekte devam edecek, sülük yaşamakta devam edecek, koparılan öteki baş tekrar dirilecektir." (13).

Önce Vietnam'ın kurtuluşu heyecanile canlanan, ama Bay Ho'nun Fransız işçi sınıfı ile yaptığı uzun süren temaslar sayesinde, aydınlanan inkılâpçı bir eylem bundan daha mükemmel bir şekilde özetlenemez. Marksçılığı ustaca uygulıyan liderin orijinalliğini yapan çifte yüz.

(12) Truong Şinh, **Adı geçen eseri,** s. 47.
(13) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler,** C. I, s. 329.

3. Eylem Metotları hakkında :

"Başkan Ho, kendinden önce gelenlerdeki maceracı ferdi kahramanlık - insan öldürme, yer yer isyan çıkarma - metotlarının yanlış olduğunu anlamış ilk Vietnam İnkılâbı idarecisidir. O şuna inanmıştı : İnkılâbın zafere ulaşabilmesi için, halk kitleleri içinde eylemde bulunmak; halk kitlelerinde siyasî şuuru uyandırmak için de, bunları teşkilâtlandırmak, günlük davalar uğrunda girişilen mücadeleye sürüklemek lâzımdır..." (14).

4. Şef meselesi ve İnkılâpçı iktidarın yürütülmesi hakkında :

"Biz şu fikirdeyiz : Tarihi insan yaratır, büyük adamların oynadıkları rolü de inkâr etmiyoruz... Yaşadığımız devirde, Vietnam halkını idare etmek istiyen kahramanlar inkılâpçı bir Parti kurmak zorundadırlar... Erdemli ve tecrübeli lider halk kitlelerinin inkılâpçı hareketi sayesinde pişmiş bir kimse olmalıdır. Partinin idare organı başında dümen kullanmak görevini toplum böyle bir kimsenin ellerine emanet edebilir."

5. Köylüler ve toprak meselesi hakkında :

"Millî mesele, bizde, temelinde, bir köylü meselesidir; toprak meselesi de, demokrasi meselesinin başlıca muhtevasıdır...

"Halkımızın hemen hemen hepsi köylüdür. Başarılı bir şekilde mukavemet edişimiz ancak köylülerin kuvvetleri sayesinde olmuştur. Mukavemetin başarı kazanması ve millî kalkınmanın başarılması da, yine bu kuvvetler sayesinde olacaktır.. *Ziraatçı ve sömürge bir memlekette marksçı - leninci çizgi budur. Marksçı - leninci prensiplerin ve Vietnam İnkılâbı gerçeklerinin sentezi de budur.*" (15).

Prensiplerle gerçekler arasında yapılan bu ayırım pek ilgi çekicidir. Truong Şinh'in kaleminden çıkan bu sözler Ho Şi Minh'i bütünü ile anlatmaktadır. Şunu da söyliyelim ki, köy-

(14) Truong Şinh, **Adı geçen eseri,** s. 49.
(15) Truong Şinh, **Adı geçen eseri,** s. 49 - 50.

lüler hakkında söylenen bu sözler Nguyen Ai Quoc'un 1924 yılı Temmuzunda Komünist Enternasyonalinin V. Kongresinde söylediği sözleri de yansıtmaktadır, ayrıca. Vietnamlı ihtiyar strateji ustası Mao devresinden önceki genç inkılâpçıya tekrar kavuşmuş oluyor.

Şu halde, eski Hindi Çinî Komünist Partisinin, sonra Lao Dong genel sekreterinin düşünce açısından bakılınca, kelimelerden çok, eylemlerin dokuduğu bir doktrinin bütünü ile karşı karşıyayız. Milliyetçilik ile enternasyonalcilik bu doktirin içinde birbirile açıkça sarmaş dolaş olmuştur. Mao Tse - tung kadar yaratıcı olmıyan Bay Ho, Lenin'in düşüncesine, belki de, daha yakındır. Lenin'in vakti olsaydı, belki de, büyük Avrupa imparatorluklarının kıyı ve yan "milliyetleri" nin ötesinde asıl "sömürgeleri", kapitalizmin son safhası olan "emperyalizm" in ötesinde asıl stratejik hale gelen olguyu, malî menfaat zıtlıkları ve pazarları ele geçirme mücadeleleri ötesinde millî anlaşmazlıkların gür kaynağını her halde görecekti.

Komünist Ho Şi Minh'in acaipliğini, yaşayış ve yazı yazış üslubunda da, sözlerinde de, Hindi Çinî Komünist Partisini kapatmak gibi bazı teşebbüslerde de gördük. Uluslararası komünist hareket içindeki itibarını beş paralık etmeden Parti kapatmağa kalkışmak, "milliyetçiler" le işbirliği, sonra Fransa ile savaş, daha sonra Amerika Birleşik Devletlerile anlaşmazlık gibi birbiri ardından birçok badireden geçerek Vietnam İnkılâbını kurtarmak, onun çalışma arkadaşları, Parti kadroları ve halk kitleleri üstündeki otoritesinin ne olduğunu ölçmeğe yarıyan pek büyük değerlerdir. Bu otorite, gördük ki, ara sıra en sert cebir vasıtalarını kullanmaktan da çekinmez.

Ho Şi Minh "kıyıda kenarda", işlemci bir komünist, kızıllar giymiş basit bir milliyetçi midir? Buna inanmak için, insan onun Komünist Enternasyonaline sadakatını gösteren delilleri unutmuş olmalı. Meselâ, 1954 yılında Cenevre'de kabul ettiği şartlar, muhakkak ki, hem dünya komünizminin, hem de Vietnam vatanının o günkü menfaatlarına en iyi hizmet eden şart-

lardı. Ho Şi Minh'in komünist hareketine sıkı sıkıya ve şuurlu bir şekilde bağlı olduğu hakkındaki şüpheleri - eğer varsa - ortadan kaldırmağa bu türlü nitelikler yeter de artar bile.

Ho amca'nın, doktirin bakımından, inişleri çıkışları insanı şaşırtır, doğru. Vietnamlı lider pek nazariyeci olarak görünmez, görevinin bu tarafı ile pek kaygılanmış gibi değildir, doktirin tartışmaları kendisini sıkar mı yoksa kendisinde kuşku mu uyandırır, bilinmez, doğru. Ama şunu da düşünmeliyiz ki, bu realizm, bu tecrübecilik, hatta bu fırsat düşkünlüğü komünist âlem içinde her zaman onun işine yaramıştır.

Bir insan bir hareket uğrunda yalnız ömrünü feda etmekle kalmayıp, bu hareketi kendi elile kurar, ona şekil vererek yapar da, hiç o insan bu harekete tamamile bağlı kalmaz olur mu? Hiç bundan şüphe edilebilir mi? "Somut bir gerçek" olarak komünist olan Bay Ho, "yapısı" ile de komünisttir. Her ne kadar Batılı ise de, yaptığı şeyle Asyalı olmuştur. Çektiği çileler, karşılaştığı tehlikeler, kazandığı şan ve şeref, iktidara gelme, bütün bunlar Vietnamlı lideri hem kendisini bulup seçen, şekillendiren, büyük kılan Enternasyonal Partiye, hem de kendi elile kurup yön verdiği, zafere götürdüğü mahallî Partiye bağlamaktadır.

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PEKİN Mİ, MOSKOVA MI ?
HAYIR, HANOİ...

Dünyaya iyi bir şekilde açılmak kabiliyetine sahip ve 1920 yılında otuz yaşında bulunan Vietnamlı bir lider için, "İnkılâp" demek, Ekim 1917 İnkılâbı demektir. Sosyalist âlemin göbeği, büyük örnekler her zaman Moskova, Sovyetler, Lenin ve halefleri olacaktır. Yirmi yıl sonra doğmuş bir Vietnamlı için durumun mutlak böyle olması gerekmez : Kırk yaşına vardığı zaman Çin komünizminin giriştiği savaşlar, kazandığı zafer kendisine çok yakındır, çok şey anlatır, Asyalı inkılâpçı hayata da sıkı sıkıya bağlıdır.

Hanoi'da bugün yapılan tartışmanın unsurlarından biri işte budur. Bu bir "kuşaklar" anlaşmazlığı değil, belki bir yetişme ve olgunlaşma devreleri anlaşmazlığıdır. Şunu söyliyelim ki, Vietnamlı iyi bir uzmanın dediği gibi, ışığı ister Moskova'dan, ister Pekin'den alsınlar, bu kimseler : *"Marx'ı okumadan önce, Lenin'i okumuşlardır..."*. Herkesten fazla Ho Şi Minh için doğru olan bu sözlerin aşağı yukarı ifade ettiği mana şudur : "Praxis" (pratik) burada nazariyeden üstün çıkmaktadır, her iki tarafa göre de, komünizm "millî mesele" içinde yer almıştır. *Kapital* yazarına pek yabancı bir şey bu.

Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti kurucusunun açık hatta ısrarlı milliyetçiliği ("biricik amacım Vietnam'ın hür ve ba-

ğımsız olduğunu görmektir"), tabiî, Moskova'ya yaklaşma yönünde işlemektedir. Bay Ho, Stalin'in "sosyalizmi bir tek memlekette kurmak" tezini Kuzey Vietnam'da zafere ulaştıramaz. Her şey kendisini ittifaklar ve işbirliği yapmağa sürüklemektedir. Oysa, Çin pek yakında olan bir memlekettir, siyasî ve askerî baskı vasıtaları çok kuvvetlidir. Moskova ise, uzaktadır. Halklar arasında, hele sosyalist ise, ideal bir durumdur bu. Çin'in Vietnam'a yaptığı bir yardım bu memleketi Çinliye borçlu kıldığı halde, Sovyetler Birliğinin yaptığı bir yardım böyle bir borç altına girmeyi gerektirmez.

Bu makyavelce veriler dışında, Bay Ho'nun Sovyet Rusya taraftarlığı hem duygudan, hem de nazariyeden gelme kaynaklarla beslenmektedir. 1924 Moskova'sını, Komünist Enternasyonalini, Zinovyef, Buharin ve Troçki arasındaki tartışmaları keşfetmenin, dünyayı kökünden değiştirmeye kendini adamış bu ateşli ve cerbezeli delikanlı üstünde bıraktığı izleri pek büyütmemelidir. Bay Ho'nun o devirde yazılmış makaleleri bir din adamının ateşli heyecanı ile dolup taşmaktadır. Harikalar diyarında yaptığı bu yolculuktan, Nguyen Ai Quoc Komünist Enternasyonali Başkanlığına, karşılaşılan tehlikeler ve yüklenilen sorumluluklar gibi, en kuvvetli bağlarla bağlanmış olarak dönecektir. Kanton'da Borodin'in yardımcısı, sonra Üçüncü Enternasyonalin "Güney denizleri" ndeki temsilcisi, daha sonra Hindi Çinî'deki bütün inkılâpçı eylemlerin düzenleyicisi olmak, sarsılmaz bir tesanüdün tamamile şuuruna varmak demektir.

Bu sadakat zayıflayıp ta, 1934 yıllarına doğru, Moskova'daki sorumlular daha çok Le Hong Phong ya da Ha Huy Tap gibi genç idarecilere bel bağlar görününce, Komünist Enternasyonalinin milliyetçi ya da ıslahatçı hareketlerle "cepheler" kurmak yönünde tuttuğu stratejik yol, 1935 te, Vietnamlının inancını yeniden canlandırdı. Gerçekten, hakikat bundaydı, işçi sınıfı solculuğunun 1928 deki "3 üncü gidiş" (3 üncü devresi) nde değildi. Moskova doğruyu görmek ve söylemek sanatında, muhakkak ki, ustaydı.

"Komünizmde sağcı yolu" temsil eden "buharincilik" kruşçefçiliğin öncüsü müdür? Bay Ho'yu asla nazarî bir görüş içinde değil, her zaman karşılaşılan durumlara, halledilecek meselelere bağlı olarak anlamalıdır. Solculara karşı mutedillere karşı davrandığından daha mı sert davrandı? Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyetinin (1956 - 1957) deki) birinci büyük buhranındaki tema önce solcu lider Truong Şinh'in geçici olarak elenmesi, daha doğrusu mevkiinden indirilmesi, sonra da en yakın dostu Nguyen Şi Thanh'ın bertaraf edilmesiydi. Ama, şurası da muhakkak ki, Nikita Kruşçef'in 1957 den 1962 ye kadar süren birinci siyasî hâkimiyet devresinde Moskova ile Hanoi arasındaki münasebetler özellikle hararetli olduğu halde, Bay Kruşçef sözlerile ve hareketlerile "modern revizyonculuk" ittihamlarına vesileler hazırladığı devirde (1962 - 1964), bu münasebetler - tabiî ki, esaslı stratejik sebeplerle - sonradan bozuldu ve zayıfladı.

Yine de öyleyken, Moskova'nın siyasetteki bu sapmasını Pekin büyük bir öfke ile suçladığı halde, Bay Ho bu sapmadan her zaman pek renk vermiyen kelimelerle söz etmiştir. Daha Eylül 1964 te, "sosyalist âlemdeki revizyonculuk" hakkında sorulan bir soruya Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyetinin lideri şu karşılığı vermiştir :

— İnkılâpçı partiler içindeki bu türlü tartışmalar her zaman tatmin edici bir şekilde halledilmiştir. Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti ise, 1957 ve 1960 Moskova bildirilerindeki inkılâpçı prensiplere bağlı bulunmaktadır (1).

Sovyetler Birliğinin, Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyetinin ve Güney savaşçılarının temel menfaatlarını lüzumundan fazla ihmal ettiği düşünülürse, Bay Ho'nun Pekin tarafını tutması gerekir. Vietnam belki de "kızıl muhafızlar" sayesinde kurtulacaksa, o zaman Bay Ho'nun Lin Piao ile beraber olacağına inanmakta tereddüt etmeyiz. Ama, böyle bir ittifak eski inkılâpçı lider için biraz pahalıya mal olacaktır.

(1) **Le Monde** gazetesi, 15 Eylül 1964.

Bay Ho'nun Pekin ile olan münasebetlerinde, Çin'de bulunduğu zamanlara ait şahsi hatıralarına pek fazla yer vermemelidir. Zaten, bu hatıraların da acı tarafları vardır. İki memleket arasındaki münasebetlerin tarihi üstünde durmak daha doğru olur. Vietnamlı millî kahramanların üçte ikisi Çinlilere (bugün Hanoi'da haklı olarak söylendiği gibi, Moğollara) karşı giriştikleri mücadelelerde şan ve şeref kazanmışlardı. Çinlilerle Vietnamlılar arasındaki bu münasebetler, P. J. Honey'nin dediği gibi (2), Ruslarla Polonyalılar, İngilizlerle İrlandalılar arasında kurulmuş münasebetlere benzetilebilir mi? Böyle bir benzetme yapmak, dinin hâkim bir rol oynadığı Avrupa münasebetleri sistemi ile, emperyalizmden çok "koruyuculuk" damgası taşıyan ve iktisadî sömürme, koruma ve medenî etki gibi şeyleri içine alan Asyalı münasebet tarzını birbirine benzetmek olur.

Bay Ho, Pekin'e bakınca, Mao Tse-tung'u da görür. Eski kuşkuların ve güvensizliklerin ortadan kalktığı belli değildir. Kendisinin ve Vo Nguyen Giap'ın, stratej olarak, Çinli Lenin'e neler borçlu olduklarını Bay Ho gayet iyi bilir. Vietnam'ın en iyi "Mao taraftarı" olan Truong Şinh'e göre "Mao Tse-tung yoldaşın sömürgelerdeki ve yarı sömürgelerdeki İnkılâp nazariyesine kattığı yenilikler memleketimiz için tutulacak inkilâpçı yolu ve siyaseti hazırlamakta Partimize ve başkan Ho'ya çok yardım etmiştir." (3).

Oysa, Mao Tse-tung hakkındaki sözlerinde ve yazılarında Ho amca ihtiyatlı bir dil kullanır. En kuvvetli siyasî tahlil eserlerinden biri olup, siyasî düşüncesindeki incelikleri en iyi ifade eden Şubat 1951 tarihli raporunda, Vietnamlı lider Mao Tse-tung yoldaş hakkında şunları söylemişti :

— Mao Tse-tung yoldaş Marx-Engels-Lenin-Stalin doktirinini ustaca "Çinlileştirmiş", bu nazariyeyi Çin'in durumuna en

(2) P. J. Honey, **Kuzey Vietnam'da komünizm**, s. 28.

(3) Truong Şinh, **Vietnam halkının saydığı lider başkan Ho Şi Minh,** s. 62.

doğru şekilde uygulamış ve Çin İnkılâbını tüm zafere kavuşturmuştur (4). Hasılı, Mao Tse-tung değerli bir uygulayıcıdır.

Vaktile, bize şöyle bir şey anlatılmıştı : Yabancı bir ziyaretçi Bay Ho'ya "başkan Mao" gibi, kendisinin de makaleler, hatta kitaplar yayınlamağa başlamak niyetinde olup olmadığını sorunca, Viet Minh lideri şu karşılığı vermiş :

— Başkan Mao'nun yazı yazmadığı hangi konu var, bana gösterin, bu boşluğu doldurmağa çalışayım.

Görüş kotarma ve nazarileştirme konusunda "kızıl kitap" ın yazarı ile boy ölçüşemiyeceğini Bay Ho gayet iyi bilir. Mao'nun bu üstünlüğü kendisini sinirlendirir mi? Ho amca'nın gözünde, İnkılâp, edebiyattan çok teşkilât işidir. Mao'nun gözünde de öyle. "İktidar tüfeğin namlısından çıkar" dememiş mi ? Vietnamlı meslektaşı atış talimnamesinden çok barutu düşünür.

Fazla olarak, Bay Ho Şi Minh, çoğu zaman, Çin'in giriştiği teşebbüslerden biraz uzak durur. 1954 yılından 1956 yılı sonlarına kadar, Hanoi Pekin'in verdiği örneklere seve seve uymuşsa da, ondan sonra, daha ihtiyatlı davranıldığı, hele en çok ta Bay Ho'nun böyle davrandığı görülmüştür. U. P. I. Amerikan haber ajansı muhabirinin, Şubat 1959 da, o zamanlar, Çin için birbiri ardından ilk zararlı sonuçları veren "ileri sıçrama" hakkında sorduğu bir soruya Vietnamlı lider şu karşılığı vermişti :

— Memleketimiz Çin Halk Cumhuriyetinin verdiği örneğe hemen uymak niyetinde değildir.

Bay Ho sözlerine şunları da eklemişti : Doğu ile Batı arasındaki gerginliğin bu yıl içinde gevşiyeceği umulur. Bu sözlerden, Vietnam'ın Pekin görüşünden çok, Moskova görüşünden yana olduğu anlaşılmaktadır.

"Amcanın" gösterdiği manalı bir tepki üstünde de duralım. Bay Ho, Temmuz 1964 te Fransız televizyonunun özel muhabiri Danielle Hunebelle'i kabul etmişti. Bu arada şu soruya sı-

(4) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler**, s. 221.

ra geldi : "Tek başına kalan Kuzey Vietnam, eninde sonunda, çaresiz Çin'in bir peyki haline gelmiyecek mi?"

Ho amca'nın, bir el hareketinden sonra, verdiği karşılık bir top sesi gibi gürledi :

— Hiç bir zaman!..

Vietnam'da Çin nüfuzunun her artışı karşısında, pek kulağı delik bir milliyetçi, doktrinciler hakkında az buçuk kuşkulu bir tecrübeci olan Bay Ho kendi inkılâpçı geçmişini de, Mao, Şu En-lai, Lin Piao gibi kimselerden önce işe başladığını da hiç bir zaman aklından çıkarmaz. Komünist Enternasyonalinin 1924 Kongresinde bunlardan hiç biri yanında yoktu. Çinli komünist gençler grubunu "Kuomintang'ın sol kanadı" (5) diye nitelendiren Nguyen Ai Quoc Fransız Komünist Partisinin temsilcisi olarak Moskova'ya hareket ettiği zaman (bu, o devirde, bir Çinliyi etkiliyecek bir olaydı), Şu En-lai, Paris'te, henüz genç bir "işçi-öğrenci" idi.. Lin Piao, o zamanlar, bir delikanlı, Mao Tse-tung ise, taşralı bir idareciydi.

"Ho amca" inkılâpçı otoriteyi, tabiî ki, kıdem (önce gelme) üstüne oturtmayı hiç bir zaman aklından geçirmiyecek kadar zeki bir insandır. Ama, unutmıyalım ki, o, Han sülalesinden gelen kuşaklar tarafından uzun zaman hor görülmüş küçük bir milletin lideridir. Asya'daki sosyalist İnkılâbın tarihinde daha eskiden kök salmaya üstün bir değer vermek, onca, iyi bir şeydir. Bay Ho, Asya'daki sosyalist İnkılâpta hâkim olmayı hiç bir zaman istemez.

Bay Ho'nun Moskova ile olan bağlarına, Pekin'e karşı ihtiyatlı davranmalarına öteki üyelerde, hatta Parti (Lao Dong) idaresinde bile raslanmaz. Vietnamlıların çoğu Sovyet İnkılâbı hakkında müphem bir tesanüt duygusu beslerler. Oysa, sınırları ötesinde, Çin Komünist Partisinin başardığı İnkılâp karşısında pek çoğunun gözü kamaşmaktadır. Çin'in Asya'nın - Moğolistan'dan başka - her yerindeki kendine özgü ağırlığı Rusya'

(5) **Le Paria** gazetesi, 7 Ağustos 1925.

nın ağırlığından bambaşkadır. Şu ya da bu sebeple, Vietnamlıların büyük çoğunluğunun kültürü olan Çin kültürünün bu memleketteki itibarı, her iki memleket idarecilerinin yirmi beş yıldır ortaya attıkları iktisadî ve askerî meseleler arasındaki muvazilik te ayrı.

Hasılı, Çin tezlerini Hanoi'da kayıtsız şartsız desteklemeğe ve iki İnkılâbın çabalarını birleştirmeğe doğru giden çok kuvvetli ve eylemli bir eğilim vardır. Bu eğilimin şefi Bay Truong Şinh'tir. Tonkinli yüksek bir memurun oğlu olan bu aydının hem iyi bir Fransız, hem iyi bir Çin kültürü vardır; Hindi Çinî Komünist Partisinin uzun bir zaman genel sekreterliğini, sonra Viet Minh'in doktirin gazetesi olan *Su That*'ın başyazarlığını yapmış, ve 1947 yılında, Vietnamlı çetecilerin el kitabı olan *Mukavemet hareketi zaferi kazanacaktır* adlı önemli eseri yazmıştır. 1951 de Lao Dong'un (Vietnam Emekçi Partisi'nin) genel sekreteri olmuş, pek büyük bir hızla yürütmeğe çalıştığı toprak ıslahatının başarısızlığa uğraması yüzünden, 1956 yılı sonunda bu görevinden istifa etmeğe zorlanmıştır. Ama, Siyasî Büro üyesi olmakta devam etmiş, iki yıl sonra da, Millet Meclisi daimi komitesi başkanlığına getirilmiş, bu mevki ise, kendisini başbakandan üstün hale getirmiştir.

Bay Truong Şinh'in Partideki "Çin taraftarı" hizibin başında olması, kendisini Bay Ho'ya hasım hale getirmemiştir. Evvelce sık sık sözünü ettiğimiz *Vietnam halkının saydığı lider başkan Ho Şi Minh* adı ile 1956 da yayınladığı kitapta bu hasımlığı çiçekler altında gizlemesinden mi ileri geliyor yoksa bu? Hiç öyle görünmüyor. "Amca" nın ilmî sosyalizmi kesin olarak ifade etmekte büyük bir virtüoz olduğunu ispat etmiyen parçaları eserine alması sakın bir kurnazlık olmasın? Her ne hal ise, Partide bir "Çin kanadı" bulunmasını bugünkü durumda önlemek imkânsız olduğuna göre, kendi yetiştirdiği, iyi tanıdığı, aydın niteliklerini, belki de sadakatını bildiği, ileride göreceğimiz gibi, "maoculuğu" bazı şartlara bağlı bir kimsenin bu kanada ilham vermesini, muhakak ki, ihtiyar lider de pek ister.

"Çin yolu" nun, yani tartışarak bir arada yaşama çerçeve-

si içinde sürekli mahallî savaşın öteki hayranlarının ihtiyar lider karşısındaki tutumları belki de pek elverişli değildir. Bunlar arasında Siyasî Büronun üç üyesini sayabiliriz : Le Duc Tho Güney'deki mukavemet şeflerinden biridir, Partinin önemli bir nazariyecisidir, "bozguncular" aleyhindeki çok sert makalelerin (6) yazarıdır; Nguyen Duy Trinh İçişleri bakanıdır, eski planlama komiseridir, evvelce fikir hayatında temizlik yapmış Parti sorumlusudur; Nguyan Şi Tanh ordunun siyasî komiseridir, askerî çevrelerde Giap'ın biricik rakibidir, parlak bir hatiptir, ve Hue mıntakasındaki mukavemet hareketinin eski şefidir. Nüfuzlu öteki dört kişi de şunlardır : Hoang Quoc Viet sendikaların şefidir, 1930 yıllarındaki eski solculardan biridir, kıdemli eski inkılâpçı olarak eylemde Bay Ho'nun biricik rakibidir; Hoang Vang Hoan eski Pekin elçisidir, Ho'nun ormanlarda ve dağlardaki mücadele devrinden yoldaşıdır; kabiliyetli bir şair olan To Huu ise, hiç bir şeyden gözü yılmıyan bir sansürcüdür, Kültür bakanı yardımcısıdır, "kızıl muhafızlar" ın öne sürdükleri görüşleri birkaç yıl daha önce ortaya atmıştı.

Gençliğin büyük bir kısmı Çin İnkılâbının hızını seve seve kabullenmek ister, ordunun küçük subayları gözlerini seve seve Kuzeye dikmişlerdir, sanayici seçkinler Çinlilerin Mançurya'daki başarılarını hayal etmektedir. Bütün bunlar göz önünde tutulursa, Moskova ile Pekin arasındaki dengeyi muhafaza etmekte Bay Ho'nun birçok güçlüklerle karşılaştığı anlaşılır.

Ama, Sovyet dostluğuna pek bağlı kalanlar ve maoculuğun zaferleri karşısındaki hayranlığa Çin'in gücü kuvveti hakkında beslenen kuşku ile bir biçim verenler grubu da ihmal edilemez. Bu grubun başında şöhreti başkanın şöhreti ile boy ölçüşebilecek general Vo Nguyen Giap vardır. Kuvvetli bir kişiliği olan bu adam Vietnamlılar arasında eşi bulunmaz bir muhayyileye

(6) Bu makalelerden 1966 Şubatı başlarında yayınlanan bir tanesi "Kültür İnkılâbının ilk safhası" Hanoi'da başladı, düşüncesini uyandırmıştı.

sahiptir. Hanoi'da kendisine zararı dokunmıyacağını bilsek, bu adama (Kızıl ordusu ile, kabiliyeti ile) Vietnamlı Troçki derdik.

Strateji konusunda, Giap'ın da açıkça söylediği gibi, "Uzun yürüyüşü" yapan adamlara çok şeyler borçlu ise de, bu adam memleketinin Çin karşısında, Doğu Avrupa halk demokrasilerinin 1945 - 1960 arasında Sovyet Rusya karşısında düştükleri duruma düşmesini görmeğe tevekkülle katlanacak kimselerden değildir. Ekim 1956 da Varşovalı idarecilerin, 1966 da Bükreşli idarecilerin Şu En-lai'e yaptıklarını Sovyet idarecilerine yapan Asyalı inkılâpçılardan biridir. Kendi benzeri olan Truong Şinh'e karşı beslediği antipati de hesaba katılmak şartile, Giap'a rahatça "milliyetçi - komünizm" e eğilimi olan bir liderdir denebilir; muhtemel bir Çin "korunumu" nu, memleketi için mutlaka kaçınılması gereken bir âfet olarak görür. Buna bir faraziye diyecekler bulunabilir. Ama, hiç olmazsa, davranışlara ve manalı sözlere dayanan bir faraziye.

Bu grubun ikinci önemli adamı başbakan Pham Van Dong'tur. Bütün sadık çömezler gibi, o da üstadı Ho Şi Minh'in eğilimlerini belirtmek yolunda yürür. En çok ta, Bay Ho'nun Pekin ile olan münasebetlerde bir denge kurmağa çalıştığı durumda, o buna Çin aleyhdarı bir sertlik katar. Ama, söz ve kalem tartışmasına sürüklenmiyecek kadar kendine hâkim, ve "amca" ya sadıktır.

Başbakan yardımcısı Pham Hung ta aynı gruptandır. Ho amca, çok yakın dostu olan bu adamı, Truong Şinh'in gittikçe artan nüfuzunu hafifletmek için Siyasî Büroya almıştı. İçişleri bakanı Ung Van Khiem de bu gruptandır, evvelce Dışişleri bakanıydı. Cumhurbaşkanı yardımcısı olup, vaktile, 1917 de, André Marty ile birlikte Kara Denizde isyanlara katılmış bulunan ihtiyar Ton Duc Thang ile iktisatçı Le Than Nghi'yi de bu grupta sayarlar.

Ortada yalnız bir muamma kalıyor ki, o da Parti genel sekreteri olan Le Duan'ın tutumudur. Bu siyaset adamı Sovyet nüfuzunun artar göründüğü bir safhada, Eylül 1960 da bu önemli

yere getirildiği için, kendisine, genellikle, Giap ile Dong yanında yer verilmiştir. Vietnam meselelerinde uzman olan P. J. Honey bu teşhise biraz yapmacık bir sebep göstermiştir ki, o da şudur: Çin taraftarı şeflerden biri olan Le Duc Tho'ya karşı on beş yıllık mücadele sırasında beslediği antipati, Le Duan'ı Sovyet taraftarları arasında yer alınağa sürüklemiştir.

Aslına bakılırsa, en başta gelen mesele, yani Güney meselesi hakkında Le Duan'ın güttüğü siyaset kendisini en radikal olan safta yer alınağa doğru götürmüştür. Le Duan bu meselede en inkılâpçı stratejiyi, en sağlam yolun tutulmasını salık vermişti. Oysa, Moskova ile Pekin arasında ideoloji konusunda tarafsız kalmak, kollektifleştirmeye verilecek hız gibi öbür meselelerde, o hatta Partinin ve hükümetin "merkez" inde, Bay Ho'nun bulunduğu denge noktasına çok yakın bir yerde bulunuyor, denebilir.

Demek oluyor ki, Partinin en güçlü adamından yardım gören "amca" Moskova ile Pekin arasında, Vietnam çerçevesi içinde, yani hakem durumunda bulunmaktadır. Eğilimi kendisini daha çok Sovyet tarafına eğdirecek olursa, Le Duan üstadını tekrar ikisi ortası yere getirecektir. Çünkü, hem devlet başkanı, hem de Vietnam vatanseveri olarak, amcanın asıl bulunacağı yer, ikisi ortası olan yerdir. Yine çünkü, Vietnamlı idareciler Moskova ile Pekin arasındaki anlaşmazlığın o cehennemî diyalektiğinden kaçmak suretile, ancak, Ho amcayı bu tehlikeden daha iyi koruyabilir ve "Vietnam yoluna" tam bağlılıklarını daha da çok zenginleştirebilirler.

Bir "Vietnam yolu" tayin etmek, ve Sovyet revizyonculuğu ile "Çin doğmacılığı" arasında, nispeten barış içinde bir arada yaşamak teşebbüsleri ile "uzun sürecek savaş" çağrıları arasında tutunmak için Bay Ho'nun ve Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti idarecilerinin işleri karmaşık bir şekilde ve ustaca idare edişleri, 1954 yılından itibaren, birbirinden oldukça kesinlikle ayrılan dört safhada olup bitmiştir : 1954 - 1957 "Asya" safhasıdır, 1957 - 1961 "Sovyet" safhasıdır, 1961 - 1964

"Kruşçefçiliği" suçlama devresidir, 1964 - 1967 ise, Pekin ile Moskova arasında "tarafsızlık siyaseti" gütmekten çok, iki sosyalist taraf arasında münasebetlerin kopmasını bertaraf etmek hedefini güden bir dengeye tekrar dönüştür.

Hem Sovyet Rusya'dan, hem de Çin'den aynı miktarda yardım görmekle beraber, devletlerini tanımak için (Pekin'e bakarak) Moskova'nın beş yıl beklediğini unutmamış olan Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti idarecileri, Cenevre anlaşmalarından sonra, Cenevre müzakereleri sırasında - Pekin Asya alanındaki sorumlulukların çoğunu yüklendiğinden ötürü - ortaya çıkmış görünen görevleri bir çeşit paylaşmak üzre, yardım istemek için, pek tabiî olarak, Çinlilere döndüler.

Zaten, komünist âlemin iki büyük başkenti arasındaki münasebetler müttefikler arasındaki münasebetler kadar iyi olduğundan, Çinlilere bu dönüşte, o zamanlar, hiç bir kurnazlık görülemezdi. Kısacası, Bay Ho ve arkadaşları, millî gururlarına yaraşan bir ihtiyatla, Çin Halk Cumhuriyeti ile evvelce kurdukları savaş münasebetlerini barışçı alanda geliştirdiler.

Bu safhada, her yerde, "Çin - Vietnam dostluk Dernekleri" kuruldu, bu yönde bir propaganda mücadelesine girişildi, Hanoi "toprak ıslahatını hızlandırma", "yüz çiçek rejimi" gibi, Pekin tarafından verilen örnekleri benimsedi. Ama, solculuktan ileri gelen birinci teşebbüs - "hızlı toprak ıslahatı" teşebbüsü - felâket halini aldığı gibi, ikinci teşebbüste de - "yüz çiçek" rejiminde de - "sağcı" bir fırsat düşkünü taraf vardı. Toprak meselesinde "ileri doğru sıçrama" (Bay Ho'nun doğduğu memlekette) Nghe-An'da köylülerin ayaklanmasına, isyanı bastırmak için girişilen hareketler de pek çok insanın ölmesine sebep oldu. "Yüz çiçek rejimi" ise, aydınlarda öyle vehimler uyandırdı ki, 1956 - 1957 de yazarların bayağı ayaklandıkları görüldü. Edebiyatın bir çeşit Ho Şi Minh'i sayılan ihtiyar ilerici aydın Pha Khoi'nun çıkardığı liberal *Nhan-Van* (İnsanlık) gazetesi kapatıldı. Böyle şiddetli bir buhran içinde bulunan Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti, 1957 yılı başlarında Çin yolunu reddetmişti. Toprak ıslahatını uygulıyanların kan dökecek ka-

dar aşırı giden büyük hataları az kalsın halk kitlelerile idareciler arasındaki münasebetlerin kopmasına sebep olacaktı.

Bu şiddetli buhranın Parti üstünde de büyük yankıları olacaktı. Bay Ho Vietnam Emekçi Partisi (Lao Dong) genel sekreteri Bay Truong Şinh'in istifa etmesini sağladı. Halk kitlelerinin Partiye olan güvenlerini tekrar kazanmak için, Ho amca, bir taraftan, genel sekreterlik görevlerini üstüne alırken, öbür taraftan, general Giap ta, Kasım 1956 da, durumun gerektirdiği (yapılan hataların) büyük tenkidini yapmak görevini yüklendi. Bu tenkit, memleketin varlığını bile tehlikeye düşüren "büyük ve sürekli hataları" sert bir şekilde ittiham etti. Birkaç hafta önce, Gomulka da, Varşova'da, "Natolinien"leri daha ağır bir şekilde suçlamıştı. Sözün kısası, yolu değiştirmek gerekiyordu. Budapeşte olaylarının (1956) bastırılması Vietnam'da da kötü etkiler uyandırmasına rağmen, Bay Ho ve arkadaşları Moskova ile daha sıkı münasebetler kurmayı düşündüler. 1957 sonbaharında Doğu Avrupa'ya giden başkan Ho, Ekim ayında, 1917 İnkılâbının yıldönümü şenliklerinde de Moskova'da bulundu.

Ama, Çin taraftarı olan hizip, yani Pekin'in yürüdüğü yolda yürümek siyasetine iki yıldanberidir başkanlık eden hizip, bozguna uğramayı kendine yediremedi. Bay Ho'nun yokluğunda, Hanoi'da iktidarı ele geçirmek gibi bir teşebbüsün geliştiği anlaşılıyor. P. J. Honey gibi titiz ve dikkatli bir gözlemciye inanmak gerekirse, Giap haftalarca ortada görünmedi, Ekim 1917 İnkılâbının yıldönümünü kutlamak üzre düzenlenen bir mitingte Nguyen Duy Trinh konuştu, ve konuşmasında Çin hiç ağzından düşmedi (7). Ama, girişilen hareket pek ileri gitmedi, "Ho amca" memlekete dönünce, yine her şey yoluna girdi.

1957 sonlarında başlıyan "Sovyet taraftarı" akım 1959 yı-

(7) P. J. Honey, **Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti : Liderlik ve Ho Şi Minh'in halefleri,** ds. **China Quarterly,** 1962, Birinci sömestir, s. 33.

lında en yüksek noktasına vardı ve 1962 yılına doğru düşmeğe başladı. Bu akımı yaratan sebepler şunlardır : Kuzey Vietnam'da uygulanan Çin metotlarının doğurduğu üzücü sonuçlar, "ileri doğru sıçrama'' (1959 - 1960) nın Çin'de sebep olduğu felâketler, Bay Kruşçef'in önayak olduğu 1960 zirve toplantısının başarısızlığa uğraması ve yine onun sebep olduğu Küba buhranı (1962).

Bay Ho, bu devrede verdiği söylevlerde Sovyetler Birliğine karşı duyduğu sempatiyi kuvvetle belirtmiş, "sosyalist âlemin lideri bu memlekete" saygılarını bildirmiş, oysa Çin'in adını hiç ağzına almamıştır. Ama, ihtiyar lider, Mao'nun son derece hararetli Vietnamlı çömezleri tarafından 1954 - 1957 arasında bozulan dengeye dönüşten başka bir şey düşünmiyecek ve daha ileri gitmiyecek kadar hünerli bir strateji ustasıdır. Komünist âlemin iki büyüğü arasında bulıran patlak verince, Vietnamlı başkan Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyetinin ikisi ortası tutumunu muhafaza etmesine durmadan çalışmıştır.

1960 yılında, Hanoi'da Lao Dong'un (1951 de tekrar kurulan Kuzey Vietnam Komünist Partisinin, yani Emekçi Partisinin) III. Kongresi toplandı. Temsilciler Sovyetler Birliği temsilcisi Muhiddinof'u, muhakkak ki, Pekin tarafından gönderilen Li Fu Şun'dan daha fazla hararetle karşıladılar (8). Buna karşılık, Kuzey Vietnam ile Güney Vietnam'ı tekrar birleştirmek uğrunda mücadelenin zorunlu olduğu üstünde durulunca, Çin tarafından öne sürülen tezler başarı kazandı mı? Çünkü, bundan anlaşıldığına göre, Güneyde savaşan Diem aleyhdarı gizli mukavemet teşkilâtına Kuzeyin yaptığı yardım yakında arttırılacaktı. Kuzey Vietnam'ın Güneyde isyan eden Vietnamlıları desteklemeğe niçin karar verdiğini izah etmek için, Mao Tse-tung'un bu konuda ne düşündüğünü bilmeğe lüzum yok. Bu, her şeyden önce, Vietnam'ın, daha doğrusu, Hindi Çinî'nin kendi meselesidir. Çünkü, Laos'taki Amerikan müdaha-

(8) P. J. Honey, **Kuzey Vietnam Parti Kongresi,** ds. **China Quarterly,** Aralık 1960, s. 73.

lesi, o zamanlar, Hanoi'un stratejiyi sertleştirmesine yardım etmişti.

Oysa, Moskova ve Pekin temsilcilerinin Kongredeki konuşmalarından her iki sosyalist memleket arasındaki münasebetlerin sertleştiğini anlıyan "Ho amca" her iki temsilcinin ellerinden tutup, hayretten dona kalan diplomasi temsilcileri önünde, müzakerelere katılan temsilcilere "Eğer dünyanın bütün gürbüz delikanlıları..." soyundan bir şarkı söyleterek, Kongreyi tatlı bir hava içinde sona erdirdi.

Bay Ho, 81 Komünist Partisinin Kongresinde bulunmak üzre, iki ay sonra, Moskova'ya gitti. Moskova ile Pekin arasındaki münasebetlerin kesilmesini önlemek için çırpındı durdu. Şu En - lai ile birkaç adım attı, arada hakemlik etmeye de kalkıştı. Kendisine saygı gösterildi, hatta sözlerine kulak ta verildi. Ama, Ho amcanın memleketi öyle yoksul, öyle uzak ki... Bir türlü uzlaşma çareleri bulamadı. Ertesi yıl toplanan Sovyetler Birliği Komünist Partisi Kongresinde bulundu, teşebbüslerini tekrarladı, meselâ Arnavutluk Komünist Partisini mahkûm eden bildiriyi imzalamak istemedi.

Altı hafta sonra, kendisile Hanoi'da tekrar görüşmüştüm. İki komünist memleket arasındaki anlaşmazlık üstünde konuşmayı şiddetle reddetti. Bay Ho'nun oturduğu konağın hemen yanındaki bir binada Arnavutluk Halk Cumhuriyetini tanıtan büyük bir sergi açılmıştı. Ama Bay Ho'nun her yerde asılan resimleri Mao Tse - tung ile Kruşçef'in resimlerile çevrelenmişti. Sovyet taraftarı gidiş, daha şimdiden, "üçüncü yola" doğru yönelmişti. Sebebi de pek basit: Moskova ile Pekin arasında buhran patlak verince, Hanoi Çinlilere yaklaşmağa mahkûmdu. Söylemeğe ne hacet, Vietnamlı idareciler Pekin saflarına katılmadan Sovyetlerin tuttuğu yola az çok sempati besliyebilirlerdi, ama, hem dış güvenlik, hem de denge düşüncesile, Pekin'e karşı muhalif bir tavır takınamazlardı. Çin Komünist Partisi ile mücadeleye girişmek demek, Vietnam Komünist Partisi içindeki gerginliği, bir buhrana sebep olacak kadar, arttırmak demekti.

Bu yüzden, Çin yoluna doğru, ihtiyatlı, inceliği olan, şarta bağlı bir dönüş yapıldı.

O zaman, "üçüncü gidiş" başladı. Bu üçüncü gidiş yavaş yavaş "üçüncü yol"un, yani Vietnam yolunun keşfedilmesine yol açtı. İlk hamlede (1962 - 1964) girişilen Pekin ile yeniden münasebetler kurulması işlemi "Sovyet taraftarları" için az çok zararlıoldu. Bay Ho'nun yıldızı sönergibi oldu. Epey bir zaman ortalarda görünmedi. Artık hiç konuşmuyordu: Ne ajans muhabirlerile görüşüyor, ne de söylev veriyordu. Vo Nguyen Giap'ın ikinci plana atıldığı sözleri tekrar duyulmağa başladı. Zaten, rakibi olan Nguyen Şi Thanh ta onunla eşit bir rütbeye yükselmiş, başkomutan olmuştu.

Böylelikle, Pekin'in nüfuzu (9), 1964 yılı başlarında, tekrar hâkim hale gelmiş bulunuyordu. Ocak ayında toplanan Parti Genel Meclisi tarafından toplantı sonunda bir metin yayınlandı. Bu metin her halde Pekin'de de yayınlanmış olacak. Bunda yalnız "modern revizyonculuk" a, ve "Tito tayfası" na hücum edilmişti. Ne "doğmacılık" tan, ne de "solcu maceracılık" tan söz ediliyordu.

Bu metin, Sovyet taraftarlığının en hararetli devrindeki Parti Kongresinde (1960) genel sekreterliğe getirilen Le Duan'ın kaleminden çıktığı için çok dikkati çekmişti. Bu metin bu önemli kişinin Çin tezlerine ve Bay Truong Şinh grubuna katıldığını belirtmiş gibi göründü. Bu suretle, Çin ideolojisine tamamile bağlanılmış gibiydi. Acaba başkan ya da Pham Van Dong ta bu düşüncede miydi?

Bununla beraber, o yılın ilkbaharında, tekrar dengeye dönüş belirmişti. Amerikalılar savaşı Kuzeye sıçratmak tehditlerini gerçekleştirdikleri takdirde, Sovyetlerin ne gibi tavır takınacaklarını (10) yoklamak üzre, Le Duan acele Moskova'ya

(9) Bu nüfuz, Liu Şao Şi'nin 1963 Mayısında Hanoi'u ziyaretinde kendini belli etmiştir.

(10) O zamanlar söylendiğine göre, Hanoi temsilcilerine diledikleri her türlü teminat verilmişti.

gönderildiği sırada, Mayıs ayında Hanoi'da bir "özel konferans" toplanmıştı. Konferanstaki görüşmelerden sonuçlar çıkarmak görevini bu sefer Ho Şi Minh'in kendisi üstüne aldı. Saygı değer Bay Ho'nun kaleme aldığı metin, yirmi yıllık siyasî hayatına damgasını basan ölçü ve denge anlayışı ile bir kere daha dolup taşmaktaydı. Kuzey Vietnamlı mücadelecilere sağcı fırsat düşkünlüğünden sakındıkları gibi, solcu aşırılıklardan da kaçınmaları salık veriliyordu.

Bay Ho ve arkadaşlarının bu suretle başardıkları nazik denge oyunu Amerikan uçaklarının Kuzey Vietnam'a yapacakları akınlar yüzünden bozulmak tehlikesile karşı karşıyaydı. Yapılacak hücumlar, barış içinde bir arada yaşama taraftarlarının itibarlarını devam ettirmelerine yardım edemezdi. Doğrusu ya, Bay Ho Şi Minh 1945 ten 1954 e kadar en fecî buhranların hakkından gelmiş ve ayakta kalmış bir insandır.

"Ho amca", 1965 yılında, eski itibarını tekrar kazandı. Halk kitleleri ve partililer, fırtınanın en kudurduğu bir zamanda, eski liderlerine, onun manevi nüfuzuna, soğukkanlılığına muhtaç olduklarını anlamışlardı. Revizyon muymuş? Olsun, büyük tehlike saatı gelip çattığında, şu olmuşsun, bu olmuşsun, ne önemi var! Vatanın babası bütün nüfuz ve itibarına tekrar kavuşmuştu. Onunla birlikte, "Vietnam yolu" da dengesini ve tam manasını bulmuş oluyordu.

Vietnam siyaseti, pek tabiî olarak, durmadan bağımsızlığı sağlamlaştırmağa çalışmaktadır. Hanoi'da yayınlanmış resmî ya da yarı resmî metinlerde bunun birçok delillerini bulmak mümkündür. Emekçi Partisinin doktrin dergisi *Hoc Tap* (İncelemeler) in Eylül 1966 tarihli sayısını, meselâ, ele alalım. Baş makale, Partide yaratıcı eylemin en başta gelen ve acele yapılması gereken bir görev olduğu üstünde ısrar ediyor ve şu noktayı belirtiyordu :

— *Yabancı memleketlerin geçirdikleri tecrübeyi incelemek şarttır. Ama, kendi memleketimizin geçirdiği tecrübeyi derinleştirmeden, yalnız bu yabancı tecrübelerin incelenmesi fikrine de karşıyız... FAYDACI EĞİLİMLER GİBİ, DOĞMA-*

CI EĞİLİMLERİN de hakkından gelmek önemlidir. Nazarî incelemeler yapmakla görevli bazı arkadaşlarda bir küçüklük marazı vardır, hem memleketimizin gerçeklerini derinleştirmesini de bilmiyorlar.

Bay Truong Şinh'in kendisi de yazdığı bir makalede tamamile (Pekin'in pek hararetle karşılamadığı) 1960 Moskova Bildirisine dayanıp, şunu hatırlatıyordu :

— *Zamanımızdaki en esaslı zıtlık, sosyalist karargâh ile emperyalizm arasındaki zıtlıktır.*

En son, Tran Hieu'nun yazdığı makale ise, gerçekte, bürokrasi ve nüfuz metotları karşısında, demokrasinin savunmasıdır: "Bazı yoldaşlardaki düşüncelerin aksine, Partiye sadakat insanı kanuna saygı göstermekten beri kılamaz... Yukarıdan aşağıya doğru yapılan kontrole muvazi olarak, aşağıdan yukarı doğru yapılan kontrolü de geliştirmek lâzımdır."

Moskova mı? Pekin mi? Hayır, sadece Hanoi. "Kızıl muhafızlar" Çin'de, Tien An Men meydanından iki adım ötede eski kitapları yakarken, Hanoi'daki kitaplık memurları, çeteciler, milis askerleri eski millî kültürlerini, Nguyen Du'nun eserlerini incelemek isterler diye, taşraya gönderemedikleri XVII. yüzyıl yazmalarının mikrofilmlerini çekiyorlardı (11). Hanoi'daki gençler, Çinli idarecilerin softaca parolalarını benimsemek şöyle dursun, iki Amerikan hava akını arasında, şık şık giyinip, duyguların sıcaklığına dalmasını, kızların saçlarını rüzgârda dalgalandırmasını biliyorlar.

Moskova mı? Pekin mi? Kendi savaş hedeflerinin ne olduğu kendisine sorulunca, "Ho amca" inatla hemen şu karşılığı veriyor :

—*Vietnamlıların gözünde bağımsızlıktan, şeref ve haysiyetten daha değerli ve sevgili bir şey olamaz.*

(11) J. Decornoy, **İki savaş, bir tek Vietnam,** ds. **Le Monde** gazetesi, Aralık 1966.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

HO AMCA VE SAM AMCA

Anlayışsızlık, tanımama, Vietnam hakkında özel bir sayı yayınlayan bir Amerikan dergisinin (1) kullandığı başlıkla *yarım yamalak anlama:* İnsan Hanoi ile Vaşington arasındaki münasebetleri anlatmağa kalkıştı mı, kaleminin ucuna hep bu kelimeler geliverir. Çok karmaşık olup, içine kin ve şefkat, suç ortaklığı ve kırgınlık, "gizli işler" ve dövüş karışmış - karı koca münasebetlerini andıran - Vietnam - Fransız münasebetleri ile bu karşılıklı oturup görüşmeme arasında bir muvazilik var.

Amerikalılarla Vietnamlılar, Ho amca ile Sam amca arasında hiç temas kurmak mümkün olmadığına inanmalı mı? Bunun hep böyle olduğu söylenemez. Amerika Birleşik Devletleri de, medeniyeti de Vietnam Halk Cumhuriyetinin kaderine hükmeden adamın yabancı olduğu, bilmediği şeyler değildir. Tito Amerika Birleşik Devletleri ile işbirliği yapmak yolunu tuttuğu zaman, belki de evvelce İspanya'da şöyle bir gördüğü Ernest Hemingway'den başka bir Amerikalı tanımamıştı. Bay Gomulka, Richard Nixon'u ya da Robert Kennedy'yi karşıladığı zaman, Amerikan toplumu hakkında ne biliyordu? Oysa, Bay Ho geçirdiği tecrübe, metinleri incelemesi ve siyasî tahlili sayesinde, Amerikan milleti ile kendi dirilttiği millet arasında bir köprü kurabilir.

(1) **Journal of social issues** dergisinin Temmuz 1966 tarihli sayısı.

Viet Minh kurucusunun, Vaşington'dan çok Paris'e yakın olduğu muhakkak. Siyasî hayatı, üslubu, mizah şekli buna şahittir. Ama, Viet Minh kurucusu ile Amerika Birleşik Devletleri arasında göze çarpan fikrî ve siyasî birtakım bağlar arayıp bulmak mümkündür. Her şeyden önce de 2 Eylül 1945 tarihli Vietnam Bağımsızlık Bildirisinin şu ilk sözlerine bakalım :

"Bütün insanlar eşit olarak doğarlar. Yaradan bize hiç bir zaman çiğnenmiyecek birtakım haklar, yaşamak hakkı, hür olmak hakkı, ve mutluluğumuzu gerçekleştirmek hakkı bağışlamıştır". Bu Vietnamlının, bu Asyalının, bu marksçının memleketine resmen bağımsızlık yolunu açmakta kullandığı bu üç satır ne Mai Hac De'nin efsanevî sözlerinden, ne Lao Tzeu'nun eserlerinden, ne Fransız İnkılâbının ya da Ekim 1917 İnkılâbının ünlü metinlerinden alınmıştır. Bu üç satırın kaynağı Amerika Birleşik Devletlerinin Bağımsızlık Bildirisidir.

Çoğunluğu Budda dininden olan bir halka seslenen bu marksçının, en ihtişamlı bir durumda, Yaradana böyle saygı göstermesini bir yana bırakalım. Onun bu sözleri Amerikan Bağımsızlık Bildirisinden alması biraz tuhaftır. Unutmıyalım ki, *Le Paria* gazetesinin kurucusu Asya, Fransız ve Sovyet edebiyatlarını gayet iyi biliyordu.

Bu sözlerin o bildiriden alınması manalı, insanı şaşırtan bir şey. İleride bu konuya tekrar döneceğiz.

Bay Ho "kendi" cumhuriyetinin doğuşunu Jefferson'un sözlerile böyle donattığı günlerde, iki memleket arasındaki münasebetler geleneği zengin değildi. Amerika Birleşik Devletleri Üçüncü Dünyanın birçok memleketlerile, kendi tarihi kadar eski bir geçmişi olan münasebetler kurmakla övünebilir. Başkan Lincoln ile, Batılıların Vietnam'a sızınalarına ajanlık ediyor diye katoliklik aleyhinde amansız bir savaşa girişen Hue hükümdarı Tu - Duc arasında 1864 te elçi gönderilmesi ve mektup alınıp verilmesi bir tarafa bırakılırsa, Vietnam ile eskiden kurulmuş münasebetlerin varlığından söz edilemez.

Sonra, bu memleketin kültür münasebetlerini de, iktisadî

münasebetlerini de Fransızlar kendi tekellerine almağa çalıştılar. Amerikan ideolojisinin bazı kırıntıları Japonya ve Çin vasıtasile Vietnamlı aydınların pek az bir kısmı ile temasa geldi. Yirminci yüzyıl başlarında *Dang du* (Doğuya yürüme) hareketine can veren Ho Şi Minh ailesinin dostu Pham Boi Şau o sıralarda Japonya'da bulunuyordu. *Tam Tam* Xa ve *Thanh nien* gibi hareketler içinde tekrar dirilen Vietnam milliyetçiliğinin gerilerdeki üsleri, yine o zamanlar, Çin'de bulunuyordu. Amerikan kültürü ile ilk zayıf temasları sağlıyanlar işte bu unsurlardı. Oysa, Bay Ho'nun Amerika Birleşik Devletlerile, bu toplumun meselelerile teması başka yollardan olmuştur.

Bir Fransız şilebinde aşçı yamaklığı eden genç *Ba*'nın, 1915 - 1916 yıllarında, bazı Amerikan limanlarını, hele New York'u ve Boston'u gördüğünü evvelce söylemiştik. Bu yerler hakkında edindiği bilgilerin izini bulmak çok zordur. Ama, Vietnamlı inkılâpçının bazı eserlerinde, hele *Le Paria* gazetesinde ve *La Correspondance internationale* dergisinde çıkan bazı makalelerde bunun yankılarına raslanmaktadır.

Üçüncü Enternasyonal tarafından çıkarılan resmî *La Correspondance internationale*'ın 1924 teki 59 uncu ve 74 üncü sayılarında Nguyen Ai Quoc'un Amerikadaki ırk meselelerini inceliyen iki makalesi yayınlanmıştı (makalelerin hepsinde Nguyen Ai Quoc imzası bulunmadığından, hangi yazıların Vietnamlı inkılâpçının kaleminden çıktığını tespit etmek mümkün olmuyor). *Linç* hakkındaki birinci makalesile, (Amerikan faşist teşkilâtı) *Ku Klux Klan*'dan da söz ettiği ikinci makalede olduğu gibi anlattığı birçok sahnelere acaba Bay Ho kendisi de şahit olmuş muydu?

Anlaşılan, şahit olmamış. Çünkü, verdiği örneklerin çoğunu *New - Orleans States Memphis press, Crisis,* vb. gibi Amerikan gazete ve dergilerinden almıştır. Bu makalelerin edası, tabii ki, çok serttir, ve öfke uyandırmak hedefini gütmektedir. Ama, şunu da söyliyeyim ki, Nguyen Ai Quoc ırkçı tepkilerden çekiniyor, ve Beecher - Stowe, John Brown, Lovejoy, senatör

Shermann gibi beyazların zencilerin tarafını tutmak yüzünden türlü tehlikelerle karşılaştıklarını durmadan hatırlatıyor.

Kısa süren Amerikan tecrübesinden Ho Şi Minh'te Abraham Lincoln'dan gelme bazı şeyler kalmıştır. 1945 Bağımsızlık Bildirisinin yayınlanmasından biraz önce yazdığı makalelerde ve kalem tartışmalarında öldürülen başkanın (Lincoln'ün) fikirlerinden alınmış müphem ilhamlar vardır. Bay Ho'nun düşüncesi, 1918 yılından sonra, her halde Rousseau'ya ve Jaurès'-ye, Marx'a ve Lenin'e kaymış olmalı. Ama, yazıları halkçı bir ahlâkçılıkla, sofu bir çeşit eşitçilikle, ırk aleyhtarı bir öfke ile hâlâ dolup taşmakta, ve bunlar yazılarına 1860 yıllarında Amerikan ırkçıları ve ırk aleyhdarları arasındaki tartışmaları hatırlatan bir eda vermektedir.

Nguyen Ai Quoc, 1915 - 1918 yılları arasında, belli ki, İngiliz Fabien'lerini ve biraz da Joseph Proudhon ile Jules Guesde'i okumağa başlamış. Lenin'i ya da Kautsky'yi biraz biliyorsa da, Marx'tan adeta habersiz. Sömürge idaresi tarafından hor görülen, ve birçok Afrika limanlarında bunun türlü örneklerini gören renkli (sarı ırktan) bir insan için Lincoln gibi beyaz ırktan bir devlet adamının takındığı tavırın pek büyük bir değeri vardı. Nguyen Ai Quoc, Lincoln hakkında neler okudu? Değersiz bir kitaptan, basit bir makaleden, belirsiz bir ideoloji kitabından, bazan, önemli ve derin birtakım sonuçlar, bazı yenilikler çıkarılabilir.

Anlaşılan, Nguyen Ai Quoc, Lincoln'de köklü bir "ırk aleyhdarı" nı, o halde, o günkü gözü ile, tam bir "sömürge aleyhdarı" nı bulmuş olacak. Asıl şaşılacak olan şey, marksçılığı - lenincılığı keşfettikten sonra da zulüm görenlerin kurtuluşunu istiyen Lincoln gibi basit bir adama bağlı kalmakta devam etmesidir. 2 Eylül 1945 tarihli bildiri bu sadakatın bir delilidir.

Ama, ilerici Amerika ideolojisine karşı duyduğu sempatiyi, Nguyen Ai Quoc bu tarihten çok daha önce herkese göstermişti. Hanoi'daki resmî tarihçilere göre, Vietnam'daki inkılâpçı mücadele, genç Nguyen Ai Quoc'un 1919 da Versailles

Barış Konferansına yaptığı teşebbüsle birlikte doğmuştur (2). Bu teşebbüs, o zaman, kime yapılmıştı? Zaferi - Araplarm da kendi gözlerile görüp anladıkları gibi - bir hürriyetseverlik okulu diye tanımıyan Georges Clemenceau ile Lloyd Georges'a değildi elbette. Nguyen Ai Quoc'un başvurduğu adam 14 maddelik Barış prensibini ortaya atan Amerikan cumhurbaşkanı Wodrov Wilson'du.

Hazırladığı 8 maddelik programını Müttefikler Barış Konferansına sunmakla, Vietnamlı genç asi Jefferson ile Lincoln'un halefi olan adamı ilgilendirmeyi ve merhamete getirmeyi denemiştir. Çağrısının hiç bir ilgi görmemesi kendisini Amerikan biçimi halkçılıktan döndürmüş müdür? İki ay sonra - hele birçok Fransız sosyalistlerinin kendisini hayal kırıklığına uğratmalarından sonra - , Nguyen Ai Quoc Üçüncü Enternasyonal saflarına katılacaktır.

Asya İnkılâbının en iyi uzmanlarından biri olan Enrica Colotti - Pischel'e göre (3), sonradan, inkılâpçı Fransız çevrelerile uzun süre düşüp kalkmak ve 1923 - 1925 yılları arasında Moskova'da marksçı incelemeler yapmak yüzünden Bay Ho'da zayıflıyan bu "linkolnculuk", anlaşılan, bundan sonraki devrede, yani *Thanh nien*'in kuruluşu arifesinde, 1925 - 1926 yıllarında Kanton'da kaldığı sıralarda tekrar canlanmış olacak. Bu dernek tarafından yayınlanan metinlerde, Nguyen Ai Quoc'un etkisile, Lincoln düşüncesinin bol bol yansıdığı görülüyor mu? Böyle bir şey söylenemez. Muhakkak olanı şu ki, Vietnamli lider, o devirde, Çin halkının tekrar uyanmasında hâlâ büyük önemini devam ettiren Sun Yat - sen'in etkisi altındaydı. Yine Enrica Colotti - Pischel'in belirttiğine göre, Çinli başkan, *San Min Şu* adlı eserinde, Abraham Lincoln'ün uzun uzun sözünü etmişti. Bu iki şahsiyet arasında bir temas noktası daha. Hiç değilse 1945 yılına kadar, Borodin'in, Li Li - san'ın ve Vi-

(2) **Vietnam İşçi sınıfı Partisinin büyük tarihî merhaleleri,** Hanoi, s. 9.

(3) Kitabın yazarına gönderdiği mektup.

etnam İnkılâbının Ho Tung Mau gibi solcularının etkisine mukavemet edecek kadar kuvvetli bir temas noktası.

Büyük önemi olan 1944 - 1945 devresinden önce, Ho Şi Minh'in hayatı ve eseri, - hem iyi hem kötü taraflarile - Amerikan demokrasisinin, kendi çevresinde alışılmadık, siyasî geleneklerile uzaktan uzağa ilgili görünür.

Meselâ, Bay Ho'nun 1942 yılında yazdığı hapisane şiirlerinden biri "Wilkie'nin debdebe ve ihtişamla karşılanması" dır. Bu şiirde adı geçen kişi, Delano F. Roosevelt'in 1942 de görevle Çin'e gönderdiği Cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki (1940) eski rakibi cumhuriyetçi Wendel Wilkie'dir.

Ben Çin'in dostu, sizin gibi,
Sizin gibi, Çung King'e giden,
Şimdi de siz salondasınız,
Oysa, beni hapse tıkmışlar...

diyor Bay Ho (4).

Vietnam liderinin yabancı bir siyaset adamının yaptığı yolculuk üstünde durması tuhaf olduğu gibi, bu adamı "Çin'in dostu" diye göstermesi de ilgi çekicidir. Bir İngiliz siyaset adamına karşı böyle bir ilgi duyar mıydı o zamanlar? Belli bir eğilimin hâlâ sürüp gittiği görülüyor.

Ama, Bay Ho'nun fikrî yakınlıklardan önemli siyasî temaslara doğru kayacağı devre yaklaşmaktadır. Serbest bırakılan Ho Şi Minh, 1944 Eylülünde, Pac Bo (Kuzey Vietnam) daki mağarasına geldi, ve Giap'la birlikte "silâhlı propaganda birlikleri" ni kurmağa hazırlandı. Lieu - Çeu'da, Çang Fa - kvei sayesinde, bazı Amerikan ajanlarile daha o zaman temasa geçti. Bu ajanlar kendisine belki para, hatta belki de silâh yardımında bulundular.

1944 sonbaharında ise, bazı şahsî münasebetler de kurulacaktır. Amerikan Hava kuvvetleri pilotlarından teğmen Shaw,

(4) Ho Şi Minh, **Hapisane notları,** ds. **Seçilmiş eserler,** s. 31.

uçağı arızalanınca, daha o zamandan Viet Minh tarafından kontrol edilen Cao Bang'ın bir kesimine paraşütle inmiş, çeteciler tarafından yakalanıp, Pham Van Dong'un Nuoc Hai'daki komutanlık makamına getirilmişti. Vu Anh'ın anlattığına göre (5) yarının başbakanı *"teğmenin Ho amca tarafından kabul edilmesini sağlamış."* (İhtiyar lider bir barakada oturduğuna göre, bu *kabul edilme* sözleri dokunaklıdır). Vu Anh sözlerine devam ediyor, diyor ki: *"Teğmen buna pek sevindi. Kendisine iyi muamele edilmesi, Ho amca tarafından güleryüzle karşılanması, gözünü açtı. Yakalanmadan önce, Viet Minh hakkında kendisine söylenmiş bütün sözlerin iftiradan başka bir şey olmadığını anladı..."* Propagandayı bir yana bırakalım, anlatılan olay pek manalıdır. 1944 yılı havası içinde, teğmen Shaw'ın o zaman karşılaştığı insanların ve siyasetin bir Amerikalıyı büyülemesi için birçok sebepler vardı.

Amerikalıların önayak olmaları üzerine, o günden sonra, temaslar sıklaştı. Acaba, niçin? Savaştan sonra, Amerikanın Asya'da güttüğü siyasetin ne olduğu birkaç kelime ile hatırlatılmazsa, Bay Ho ile Amerika Birleşik Devletlerinin 1945 yılındaki acaip münasebetleri hiç bir zaman anlaşılmaz. Bu siyaset iki kelime ile özetlenebilir: Yeni sömürgecilik. Bu siyasetin güttüğü bir hedef var ki, o da şudur: Fransa'nın tekrar Hindi Çinî'ye dönmesini önlemek. Delano F. Roosevelt'in ideolojik kanılarına, 1940 Temmuzunda Japonya'nın kontrolü altına giren Fransız sömürgesinin, ondan sonraki üç yıl içinde, Tokyo stratejisinde bir sıçrama tahtası rolü oynamış olması hatırası da eklenmişti (6).

(5) **Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi**, adlı eserinde (s. 95), Bay Sainteny, Strateji hizmetleri İdaresi subaylarının Hanoi'da unuttukları kâğıtlar arasında bulunmuş bir telgrafın sözünü ediyor. Bu telgrafta şöyle deniyor : "Her ne suretle olursa olsun, Fransızların Hindi Çinî'ye girmeleri önlenmeli."

(6) Profesör Nathaniel Peiffer, bu memleketi "kurtarmak" la görevli deniz subaylarına 1944 yılında, Columbia Üniversitesinde, Hindi Çinî hakkında dersler vermişti.

Hindi Çinî'de uluslararası vasiliğe (ya da bütün toprakları Çin'e bırakmağa) dayanan yeni bir düzen kurmak, her şeyden önce de, Japon mukavemetini kırmak için Vaşington bu mıntakada kendine müttefikler aramakla uğraşmaktadır. En çok ta, Amerikan haber alma şebekelerini çoğaltmak ve sağlamlaştırmak söz konusudur. 9 Mart 1945 te, Japonlar Fransızları Hindi Çinî'den atınca, hele müttefikler için elverişli Gordon, Bocquet, Lenglande şebekelerinden yakalarını kurtarınca, bu işte daha acele davranmak büyük bir önem kazandı.

Amerikan siyaseti, bu vesile ile, Fransızların Hindi Çinî'de bulunmalarına şiddetle karşı olduğunun pervasızca bir delilini vermiş oldu. Çünkü, Japonların elinden kurtulmağa çalışmak için kuzeye doğru umutsuzca çekilen Fransız askerlerinin hiç bir suretle havadan desteklenmemeleri Vaşington tarafından kesin olarak emredilmişti. Oysa, hem Vaşington, hem de Çung King Fransız hükümetinin müttefikiydi. Bernard Fall, o zamanlar güney Çin'deki 14. Hava kuvvetleri komutanı olup, "Uçan kaplanlar" grubunu kuran general Claire Chenault'nun bu konudaki sözlerini aktarıyor: *"Fransızların balta girmemiş ormanlar içinde ölmelerine sebep olduğundan ötürü"* içi parçalanmış.

Ho Şi Minh ile Güney Çin'de bulunan Amerikan temsilcileri arasındaki münasebetler işte bu şartlar içinde kurulmuştu. Vietnamlı liderin güttüğü "Japonların bozguna uğratılması, Fransız sömürge sisteminin ortadan kaldırılması" gibi iki hedef, tam manasile, Vaşington stratejisinin de işine geliyordu.

Viet Minh ile muntazam bir temas kuran ilk teşkilât, C. I. A. nın ilk şekli olan Strateji servisleri İdaresi (O. S. S.) oldu. Yapısı ile, disiplini ile askerî özellikler taşıyan bu teşkilâtın şefi general William Donovan'dı. Bu general, 1945 Ağustosunda, uçakla Çin'e giderken, "Fransa'yı Kuzey Hindi Çinî'ye tekrar yerleştirmekle" görevli Fransız temsilci heyetinin başkanı Jean Sainteny ile uzun bir görüşme yaptı. Sainteny'nin hatırladığına göre, dostça bir hava içinde yapılan bu görüşme Donovan'ın görüşünü değiştirmemiş görünüyor. Strateji hizmet-

leri İdaresinin şefi, Fransız teşkilâtlarını haklarından yoksun etme emirlerini uygulamak işine hiç burnunu sokmadı. Bütün bu devre boyunca Ho Şi Minh ile Giap'ın muhatabı olan albay Paul Helliwel, binbaşı Robert Buckley, teğmen Phelan ve sonradan Amerika Birleşik Devletlerinin Saygon konsolosluğu yardımcısı olan George Sheldon bu işi gayet ustaca becerdiler.

20 Ocak 1966 da, Ho Şi Minh hakkında yapılan bir televizyon yayını için "XX th century Fox" a bir demeç veren eski albay (savaştan sonra, Miami'de avukat) Helliwell Bay Ho ile Güney Çin'de yaptığı konuşmaları anlatmış, Vietnamlı liderin "sevimli, mizalı zevki olan bir insan" olduğunu söylemiş, ama Strateji hizmetleri İdaresi tarafından Viet Minh'e yapılan yardımların pek önemli olmadığını, zaten bu yardımların da "Fransızlara karşı kullanılmamak şartile" yapıldığını bildirmişti.,

Strateji hizmetleri İdaresi bakımından, doğru. Viet Minh birçok tabanca, bazı hafif silâhlar ve paradan başka bir şey almadı. Ama, Çung King'te Amerikan başkomutanı olup, Kuomintang ordularına bağlı bulunan general Wedemeyer'e (doğrudan doğruya) tabi *Amerikan Savaş şubesi (Güney komutanlığı)* pek göze çarpmıyan, ama aslında pek etkin olan psikolojik bir rol oynadı.

General Gallagher'in komutanlığı sırasında, bu teşkilât, Ağustos 1945 ten itibaren, Tonkin'de bütün şebekelerini kurdu. Ağustos 1945 başından o yılın Ekim ayına kadar uzanan devrede, yani Viet Minh'in yerleşmesi, Cumhuriyetin ilânı, inkılâpçı temaların ve Fransız aleyhtarı propagandanın yayılması devresinde, general Gallagher'in yardımcılarından biri olan binbaşı Archimède Patti, son derece eylemli bir rol oynadı. Gerçi, Gallagher, Patti, yüzbaşı Farris ve daha birkaç kişi olmasa da, Vietnam'ın kaderi yine değişmezdi, Ama, Viet Minh böyle birden bire ortaya çıkabilir, yeni liderler de halkın bütün güvenini kazanabilirler miydi?

Hanoi, o zamanlar, bütün duvarları ingilizce yazılmış yazılarla, ilânlarla kaplı bir şehirdi. Daha düne kadar Fransız

sömürgesi olan, Çinliler tarafından işgal edilen, Moskova'ya sadık bir Partinin hakimiyeti altında bulunan bir şehre iniyordu uçaklar, ama en göze çarpan sloganlar ne fransızca, ne çince, ne de rusça yazılmıştı, hepsi ingilizceydi: meselâ, *Vietnam to the Vietnamsee!"* (Vietnam Vietnamlılarındır), *"Independance or deat!"* (Ya bağımsızlık, ya ölüm). Bağımsızlık bildirisinin George Washington ve Thomas Jefferson'un bir cümlesile başladığını işte o zaman gördük...

O zaman en çok göze çarpan şey, Amerika Birleşik Devletleri temsilcileri tarafından benimsenen tutumun İngilizlerinkinden farklı oluşuydu. Aslında, Hanoi'da olup biten olayların perde arkasında, Asya'daki Amerikan ve İngiliz karargâhları arasında girişilmiş sert bir nüfuz savaşı vardı. Kandy (Seylan) deki Lord Mountbatten karargâhı ile Çung King'teki Wedemeyer karargâhı arasındaki mücadelenin manası buydu. Paris'i Hindi Çinî'den sürüp çıkarmanın kendilerinin de Asya'dan sürüp çıkarılınalarına örnek teşkil edeceğini anlıyan İngilizler, yani Çörçil, sonra İşçi Partili halefleri, Fransızları bu memleketten çıkarıp, yerlerine Çan Kay - şek iktidarını ya da uluslararası bir teşkilâtı getirmek hedefini güden Waşington tezlerine muhalefet etmekte devam ediyorlardı. Roosevelt ile Çörçil'in birbirlerine yazdıkları mektuplar, savaş sonlarına doğru ve savaştan sonra toplanan uluslararası konferanslarda Eden'in, sonra Bevin'in takındıkları tavır bu bakımdan pek manalıdır.

17. arz dairesinin güneyinde bulunan İngiliz generali Gracey ile Hint ordusunun gözde birlikleri Fransız kuvvetlerinin Hindi Çinî'ye dönmelerini kolaylaştırırken - ki İngilizlerin bu davranışları Viet Minh'in "İngiltere imparatorluğuna savaş ilân" etmesine sebep oldu - İmparatorluk tacının kuzeydeki temsilcileri olan general konsolos Trevor Wilson ile "komutan" Simpson Jones, Sainteny ile Fransızlara karşı, Gallagher ve Patti'den daha anlayışlı davranmışlardı.

Onun için, Gallagher ile Patti'nin Bay Ho ile Viet Minh idarecileri tarafından imtiyazlı muamele görmek gibi kazanç-

ları olmuştu. Daha Ağustos ayının sonlarında bir "Vietnam - Amerika dostluk derneği" kuruldu. Vaşington, her ne kadar, Bay Ho tarafından kurulan Cumhuriyeti tanımamışsa da, Ekim ayı başlarında, Hanoi'da bu derneğin düzenlediği bir miting yapıldı. Aralarında Vo Nguyen Giap, şimdi "vatandaş Vinh Thuny" adını alan eski Bao Dai, izci (yavru kurt) teşkilâtının idarecisi iken, şimdi ordunun siyasî komiseri olan Ta Quang Buu'da bulunan birçok idareciler bu mitingte general Gallagher ile binbaşı Patti'nin yanında yer aldılar. Bu acaip gösteri hakkında, Bernard Fall şunları söylüyor: *Gallagher bir söylev verdi. Bunda, öğrencilerini Amerika'ya gönderdikleri takdirde, bunların Amerikalı kız öğrenciler tarafından iyi karşılanacaklarına dair Vietnamlılara söz verdi. Hanoi'daki Viet Minh radyosu tarafından da yayınlanan söylevini küçük bir şarkı ile bitirdi." (7).*

O devrin ve o yerlerin ruhi havasını bugün tekrar yaşatmak, Vietnam Halk Cumhuriyeti kurucularının Amerikan müttefiklerine gösterdikleri itibarı değerlendirmek zordur. Bu, bir taktik oyunu mu? Yoksa, Çin orduları tarafından istilâ edilip, görünüşte Fransa karşısında tek başına bırakılmış genç Vietnam'ın kuvvetli müttefikleri bulunduğuna halkı inandırmak ve ona güven vermek için yapılmış bir hile mi?

Bay Ho'nun, bunda, daha ileri gittiğini görüyoruz. Bağımsızlık Bildirisinin ilk cümlelerinde söylenen sözlere kendimizi fazla kaptırmıyalım. Ama, Ho Şi Minh gibi inkılâpçı bir vatanseverin, yeni devleti ilân etmek gibi kutsal bir iş gördüğü bir sırada, en başta Filadelfiya bildirisinin (Amerikan Bağımsızlık bildirisinin) sözlerini anabilmesi için, o zamanlar, kendisile 1776 Amerikan asileri arasında tarihî kardeşlik duygusu gibi bir şeyler bulunması lâzımdır.

Amerikalılarla Viet Minh arasındaki balayı pek uzun sürmedi. Gallagher ile Patti, daha 1945 sonbaharı sonlarında, Ha-

(7) **Amerika Birleşik Devletlerinin Vietnam'da güttüğü siyaset,** ds. **La Politique étrangère,** Paris, Temmuz 1955.

noi'da pek görünmemeğe başlamışlardı. Amerikan Dışişleri bakanlığının Asya bürosu şefi olan John Carter Vincent (tam bir hürriyetsever olduğu halde), 25 Ekimde, bu şehirde verdiği bir demeçte *"Amerika Birleşik Devletleri, Fransa'nın Hindi Çini'deki hükümranlığına saygı gösterecektir."* demişti. Delano F. Roosevelt öleli epey olmuştu.

Amerikan diplomasisinin bu şekilde ilân edilen geri dönüşü Hanoi'da derhal kendini hissettirdi. Bütün hayaller yıkılmıştı. Ama, Roosevelt siyasetine ve sömürge eleyhtarlığına sadık kalarak, Hanoi'lu "kızıllar" la düşüp kalkan birtakım Amerikalılar da vardı. Bir yazar, sosyolog, gazeteci topluluğu Bay Ho ile arkadaşlarına, uzun zaman, büyük bir sempati göstermekte devam etmişlerdi. Meselâ, bunlardan Harold Isaacs, Vietnam İnkılâbı uğrunda elinden gelen her şeyi yapmak cesaretini gösterdi. Tıpkı Owen Lattimore'un Çin İnkılâbı uğrundaki davranışı gibi. Harold Isaacs'ın *Harper's, Newsweek, New York Herald* gibi dergi ve gazetelerde çıkan makaleleri Fransa hakkında ne kadar düşmanca peşin hükümlerle dolu ise, Vietnam halkı lehinde de o kadar sempati ile dolup taşmaktaydı.

Vietnam İnkılâbı ile Amerika Birleşik Devletleri arasındaki münasebetler bir kaç yıl daha sürüp gitti. Vietnam - Amerikan dostluk Derneği, 1948 de bile, New York'ta bir ziyafet vermişti. Bu ziyafet, 1945 yılı sonlarında Strateji hizmetleri İdaresinde çalıştığını gördüğümüz binbaşı Robert Buckley tarafından düzenlenmişti (8). Ama, Amerikadaki komünist düşmanı stratejinin gerekleri, eski Paris büyükelçisi William Bullitt'in canlandırdığı Bao Dai taraftarı havanın baskısı, Fransız hükümetinin Vietnam'a yardımdan vazgeçme konusunda verdiği öğütler ve yaptığı sitemler Amerikan siyaseti üstünde ağır bastı. Her şeyden çok, Fransa'nın Atlantik andlaşmasına sadakatını sağlamlaştırmak kaygısile, Dışişleri bakanı Dean Acheson o zamanın Cumhurbaşkanı Truman'ı kandırdı, ve Ameri-

(8) Hilaire de Berrier, **Ho Şi Minh'e nasıl yardım edildi,** ds. **The Freeman,** 19 Nisan 1954.

ka'nın Hindi Çinî'deki ruzveltçi siyasete daha da köklü bir şekilde sırtını çevirmesini, ve Fransa'nın bu memlekette giriştiği savaş çabalarını desteklemesini sağlamıştı. Çin İnkılâbının Mao Tse - tung'un önderliğinde zaferi kazanması (1949) ve 1950 yılında patlak veren Kore savaşı bu eğilimi büsbütün kuvvetlendirdi.

Bu tarihten itibaren, Viet Minh'te çıkan gazeteler ve yayınlanan kitaplar, Bay Ho tarafından verilen söylevler, gönderilen mesajlar, gazetecilere verilen demeçler Paris'e de, Vaşington'a da lânet üstüne lânet yağdırmaktadır. Viet Minh kurucusu, Temmuz 1950 de, Leo Figuères'e şunları söylemişti :

— *...Amerikan müdahalesi saldırgan bir mahiyet taşımaktadır. Bu saldırgan hareket halk düşmanı bir hareket olduğu gibi, bunun gerçekten hiç te güzel denecek tarafı yoktur* (Orijinal metinde, Bay Ho *my* kelimesini kullanıyor. Bu söz hem *güzel,* hem de *Amerikalı* manasına gelir) (9).

Bay Ho, halka seslenen Ocak 1953 tarihli mesajında, daha ileri gitmiş, ve Fransız sömürgecilerini suçlıyarak, bunların *"kendilerini avuçları içine alan efendilerinin, Amerikan müdahalecilerin emrile ve yardımile"* hareket ettiklerini temin etmiş ve sömürgecilerden *" ayan üyeleri, casus, general, iş adamı, bankacıdan kurulu çeteyi ve hatta bu çeteden bir piskoposu"* şiddetle ittiham etmişti (10). Görülüyor ki, Eylül 1945 teki hava artık tamamile değişmiştir.

Bundan sonra, "müdahaleciler" "emperyalist", ve "savaş kışkırtıcılarının" ilham vericileri olarak hareket edeceklerdir. O kadar ki, Fransız düşman ikinci plana atılacak, ve meselâ, Vietnam Haber ajansına verdiği demeçte, Bay Ho, Viet Minh'in bundan sonra güdeceği hedef *"Amerikan emperyalistlerinin siyasetini başarısızlığa uğratmaktır"* diyecektir. Mütareke andlaşması imzalanmadan birkaç gün önce, hatta Viet Minh ordularının Fransızlarla hâlâ savaştığı bir sırada, Ho Şi Minh si-

(9) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler,** C. II, s. 190.
(10) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler,** C. II, s. 299.

yasî bir rapor yayınlamış, bunda *"Amerikan emperyalizmi bütün dünya halklarının en baş düşmanıdır"* demişti (11). "Fransız" savaşı daha sona ermeden önce çember yine daralmıştır.

Ngo rejiminin daha başındanberi, eski Lincoln çömezi, Wilson ve Roosevelt hayranı tarafından, Amerika Birleşik Devletleri aleyhinde söylenen acı sözler üstünde daha fazla durmağa lüzum yok. Yalnız şu ilgi çekici noktaya işaret etmekten kendimizi alamıyacağız: Amerikan hava kuvvetleri Kuzey Vietnam'ı bombardıman ettiği halde, Bay Ho Amerikan halkının erdemlerini ve ideallerini tanıdığını, ara sıra, hatırlatmayı biliyor.

Viet Minh kurucusu, 21 Mayıs 1964 tarihinde, *Minority of one* adlı Amerikan dergisine *"Amerikan dostlarıma hararetli bir çağrı"* adlı bir yazı göndermişti (12). Sonra, Amerikan uçaklarının 5 Ağustos 1964 günü Kuzey Vietnam'daki liman tesislerini bombardıman etmelerinden bir gün önce de *"barışa susamış bütün dünya halklarının, bu arada da Amerika Birleşik Devletleri halkının kendilerini desteklediklerine emin olduğunu"* bildirmişti (13).

Kasım ve Aralık 1965 te, ihtiyar lider James Cameron ve Felix Greene adlı iki İngiliz gazetecisini, birbiri ardından, kabul etmiş, ve kendilerine şunu anlatmak istemiştir: Vaşington savaşı durdurmak "kararını verir vermez", Hanoi da Amerikan siyaseti karşısındaki düşmanca tutumuna son verecektir. Bay Ho sözlerine, gülerek, şunları da eklemiş: *Onlar için yerlere kırmızı halı sereriz."* (14). Josef Stalin'in 1942 de Alman ordularına böyle bir şey söyliyebileceği tasavvur edilebilir mi?

Hanoi'dan Vaşington'a giden ve Paris'teki Vietnamlı diplomatlardan herhangi biri ile, ya da Prag'da Amerikan büyük elçiliğinin sözcüsü ile görüşen bir kimsede şu izlenim uya-

(11) Ho Şi Minh, **Seçilmiş eserler,** C. II, s. 464 .
(12) **Vietnam postası** gazetesi, 10 Temmuz 1964.
(13) **Le Monde** gazetesi, 10 Ağustos 1964.
(14) **Associated Press** Amerikan ajansı, 20 Aralık 1965.

nır: yan yana getirilebilecek fikirleri ve sözleri karşılıklı oturup konuşmak, iki görüşü ve iki dili "bağdaştırmak" kabiliyetinden son derece yoksun insanlar bunlar. Amerikalılar yüzyıldanberi Japonlarla ortak teknik araştırma ve sanayide çaba gösterme gibi birtakım mübadelelerde bulunmaktadırlar. Çinlilerle münasebetlerde misyoner geleneğine, Pearl Buck'un romanlarına, Berkeley, Columbia ve Harvard üniversitelerindeki Çin kültürü alimlerine, sosyologlara, dil alimlerine ve tarihçilere (az çok iyi bir şekilde) dayanabilirler.

Vietnamlılarla ortak bir yanları varsa, o da, ancak Abraham Lincoln'ün, on beş yıldır kendilerine karşı savaşan ihtiyar liderin şuurunda yer etmiş büyük gölgesidir. Bay Dean Rusk'ın budalaca siyaseti ve general Westermoreland'ın bombardıman uçakları bu gölgeyi hemen hemen silmiş gibidir, ama Lenin'in mirasçıları ile Sun Yat - sen'in mirasçıları arasındaki amansız kavgalar bu gölgeyi az çok değerli kılınağa belki de yardım edecektir.

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

SON SAVAŞ

"Çekirge bugün fille boy ölçüşmektedir. Ama, fil de yarın işkembelerini kaybedecektir.

Bay Kruşçef'teki mücadeleci manası olan atasözleri kullanmak zevki Bay Ho'da da vardır. Bunları tam yerinde kullanır. O bu atasözünü 1951 de Vietnam - Fransa savaşı sırasında söylemişti. O gün bugündür, fırsat buldukça bu atasözünü tekrarlar. Fil daha da büyümüştür. Çekirge de öyle.

Onca, savaş hiç durmuş mudur? 1950 denberi Amerikan müdahalesini suçlayışını evvelce anlattık. Bu suçlamalara göre, onca, asıl can düşmanı Amerika Birleşik Devletleridir. Viet Minh idarecilerine göre, Fransız orduları da bu devletin emirlerini yerine getirmektedir. Cenevre Konferansında da, Bay Ho, Vaşington'un düşmanca teşebbüsleri karşısında Bay Mendès France hükümetinin barışçı çabalarını örnek diye göstermişti.

Gerçekten, Bay Ho'ya göre olduğu gibi, dikkatli ve titiz tahlilcilerin birçoğuna göre de, mücadeledeki "keyfiyet" değişmesi, Cenevre ile dolaysız Amerikan müdahalesi arasında, Fransız düşmanın saldırgan Amerikalı haline gelmesile olmamış, belki, 1950 yılında, Paris tarafından yürütülen sömürgeci mücadele, Kore savaşına muvazi olarak, komünist düşmanı bir Fransız - Amerikan Haçlı seferi haline geldiği zaman olmuştur.

Foster Dulles'in Cenevre müzakerelerinde biraz uzak durması, (S.E.A.T.O. yu kuran) Manilla andlaşmasının yapılması, Güney mıntakasının kapitalizmin ve komünist düşmanlığının sergisi haline gelmesi, bütün bunlar Bay Ho ile çalışma arkadaşlarını 21 Temmuz 1954 te Cenevre'de varılan anlaşmanın sağlam olduğundan şüphe ettirecek mahiyette şeylerdi. Ama, anlaşmaların açıkça çiğnenmesinden - memleketin ayrılan iki kısmını barışçı yoldan tekrar birleştirmek düşüncesile yapılması beklenen seçimlerin reddedilmesinden - önce, 1954 ile 1956 yılında, Bay Ho tarafından söylenen sözlere bakacak olursak, bunlarda anlaşmaların, kısmen de olsa, uygulanacağına güveni olan bir insanın edası görülür.

Nitekim, 21 Temmuz 1954 Cenevre anlaşmasının imzalanmasından bir gün sonra verdiği söylevde, Bay Ho Güney Vietnamlıların kendi rejimlerini tayin etmeleri görüşü içinde kalarak konuşmuş ve şunları söylemişti :

—Vatanı kurtarma savaşına ilk atılanlar ve yüksek bir şuura sahip olduklarını ilk ispat edenler Güneyli hemşerilerimiz oldu. Ben eminim ki, memleketin menfaatlarını mahallî menfaatlardan, devamlı menfaatları günlük menfaatlardan üstün tutacaklar, ve halkımızın geri kalan kısmı ile elele verip, bütün kuvvetlerini barışı kuvvetlendirmek, birliği gerçekleştirmek, bütün memlekette bağımsızlığı ve demokrasiyi elde etmek emrine vereceklerdir. Vietnam Emekçi Partisi (Lao Dong), hükümet ve ben Güneyli hemşerilerimizin gösterdikleri çabaları her zaman yakından izliyeceğiz. Başarı kazanacaklarına hepimizin güveni var (1).

Sahte söz dalaşı mı bu? Yoksa propaganda laf ebeliği mi? Bay Ho sadece masum bir barışçı yüzü takınmak istemiş olsaydı, Hanoi'un dürüstlüğünü ve samimiliğini daha iyi belirtmek için, bu işe karışan bütün öteki teşkilâtları ve unsurları suçlaması pekâlâ mümkündü. Oysa, dokuz ay sonra, B. B. C. (British Brodcasting Corporation) muhabiri Bay C. C. Mayhev

(1) Ho Şi Minh, **Barış siyasetimiz,** Hanoi. 1955, s. 7.

tarafından kendisine sorulan "Uluslararası Kontrol Komisyonunun (2) çalışmalarından memnun olup olmadığı" sorusuna, ihtiyar lider müspet karşılık vermişti. O sırada, Bay Ngo Dinh Diem'in polis teşkilâtı Uluslararası Kontrol Komisyonunun Saygon'daki binasını yağma edip ateşe verme hareketlerine hayasızca katılmış bulunuyordu...

Şurası muhakkak ki, Kuzey Vietnam hükümeti, Cenevre anlaşmalarını kuzeyde uygulamak için bir araya toplanmış olan 80 - 100.000 savaşçıdan ancak onbeşte birini Güneyde muhafaza etmişti. Daha şimdiden en marifetli dalaverelerin çevirildiği, karşı hücuma geçmenin her an düşünüldüğü bir sırada, komünistlerin melaike gibi eli kolu bağlı durmalarını istemek, budalalık değil de nedir?

1955 yılında Bay Ho Şi Minh ve hükümeti idare edenler görüp anlamışlardır ki :

1. Mıntakalardan birine ya da ötekine "yeni" savaş malzemesi ya da asker sokulmasını yasak eden 21 Temmuz 1954 tarihli Cenevre anlaşmasının ruhunu da, sözlerini de açıkça çiğnemekle, Paris (15 Şubattan itibaren) bütün sorumluluklarını fiilen Vaşington'a devretmiştir.

2. Cenevre anlaşmasının "tarafsızlık" ruhuna aykırı olarak, Güney Vietnam Amerikan stratejisinin nüfuz mıntakası içine girmiştir.

3. Bay Diem ayrı görüşteki tarikatları ve Bao Dai'i ezerek, Güney Vietnam'a hâkim olmuştur. Bu hâkimiyet epey uzun sürecek gibi görünmektedir.

Uluslararası Kontrol Komisyonu ile her türlü münasebeti kesmekle, 1954 anlaşmalarını küçümser bir tavır takınmakla (oysa, bu anlaşmalar olmasaydı, Güneydeki rejim, Dien Bien Phu'dan sonra, birkaç hafta bile yaşıyamazdı), Kuzeyde "insan haklarının çiğnenmesini" suçlamakla, Güneydeki rejimin mem-

(2) Bu komisyon üyeleri Hindistan, Polonya ve Kanada temsilcileriydi, Hintli üye de komisyon başkanıydı.

leketin iki parçasını tekrar birleştirmek hedefini güden (anlaşmadaki) maddeleri uygulamamağa iyice karar verdiği açıkça görülüyordu. Zaten, Bay Foster Dulles'ın Diem rejiminin öne sürdüğü tezleri kayıtsız şartsız desteklemesi bunun en göze çarpan deliliydi. Birleşmiş Vietnam davasını Bay Nehru ve uluslararası kamu oyu nezdinde savunmak düşüncesile, Bay Ho, Bay Pham Van Dong'u Yeni Delhi'ye gönderdi. Hindistan başbakanı (Nehru) anlaşmaların uygulanması lehinde olduğunu açıkça söyledi. Saygon ise, bu söylenenleri pek umursamadı.

Memleketi tekrar birleştirmek için tespit edilen 20 Temmuz 1956 tarihinden üç ay önce, Fransa, askerî birliklerini geri çekmekle, Nisan 1956 da Kuzey Vietnam'ın durumunu tekrar kötü hale getirmiş oldu. Oysa, Fransa Viet Minh ile "Cenevre anlaşmaları" nı imza eden, anlaşma metnine kayıtsız şartsız bağlı bulunan tek devlet olduğu için, anlaşmayı da garanti etmiş bulunuyordu. 1956 yılı başlarında Güney Vietnam'da bulunan Fransız kuvvetlerinin, her ne pahasına olursa olsun, Kuzey ile birlikte seçimlere gitmek istemiyen Bay Diem'i bu teşebbüse girişmeyi kabule zorlıyabilecek güçte olduğunu düşünmek zordur. Oysa, bu baskı vasıtasını (askerî birlikleri) geri çekmekle, Fransa, Güneydeki diktatörü referandumu *belirsiz bir tarihe* atmakta tamamile serbest bırakmış oluyordu. Oynanan bu oyun hem Bay Diem'in, hem de - bu arada Hindi Çinî işlerini iyi bilen gözlemcilerin endişelerine rağmen - Amerikalıların pek hoşuna gitmişti. Dien Bien Phu zaferini kazananlara oynanan bu oyunun kötü sonuçlar doğurmaması mümkün müydü ?

Yapılması beklenen seçimlerin geriye bırakılmasını kendi halkına izah etmek zorunda kalan Bay Ho, Temmuz 1956 da, şunları söyledi :

— *Uzun sürecek sert ve karmaşık bir mücadele başlıyor...*

Aşırı bir kötümserliğin delili değildi bu sözler. Öyle ki, Hanoi'un haklarını değerlendirmek için ne Moskova, - *Halkın gazetesi*'nde sert ve şiddetli iki başmakale yayınlanmasına rağmen - ne de Pekin bu işe karıştılar. Bay Bulganin ile Kruşçef,

o zamanlar, albay Nasır'ın haklarını savunmakla meşguldüler... (3).

Kuzey Vietnam Millet Meclisi, Ocak 1957 de, *"birleşme uğrunda mücadeleye"* girişmeden *"önce"*, Kuzeyde sosyalizmin *"sağlamlaştırılması"* na karar vermek zorunda kaldı. Evvelce gördük ki, bu da toprak ıslahatında ıstıraplı bir buhranın doğmasına, Kasım 1956 da "yapılan hataları tenkit" toplantıları yapılmasına sebep oldu. Bunun üzerine, Bay Ho Parti genel sekreterliği görevini tekrar eline aldı. Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyetinin "amca"ya, onun taktik dehasına, halk kitlelerile senli benli ve aydın bir şekilde konuşmak sanatına hiç bir zaman, o günlerdeki kadar muhtaç olduğu olmamıştı: Zahmetli bir izah ve aydınlatma mücadelesi başladı.

Bu olup bitenler yüzünden hiç te cesaretini kaybetmiyen Hanoi birleşme işini sabırla tekrar ele aldı, başkan birtakım yolculuklar yapmayı göze aldı (en önemlisi, Bay Ho'nun Şubat 1958 de Yeni Delhi'ye yaptığı yolculuktur). Siyasî notalar kaleme alındı. Saygon'a karşı yapılan ve her zaman da reddedilen bu öğüt ve teşvik yaylım ateşi içinde, birkaç nota ilgi çekicidir. Özellikle, Mart ve Mayıs 1958 tarihli notada Kuzey Vietnam kabinesi Bay Ngo Dinh Diem'e "ticarî mübadelelerin tekrar başlaması" nı teklif etmişti. Tabiî, bu mübadeleler sebebile, Kuzey ile Güney arasında birçok kimselerin de gidip gelmelerine yol açılmış olacaktı. Kuzeyden Güneye gitmek istekleri Güneyden Kuzeye gitmek isteklerinden çok daha fazla olacağı için, yalnız Güneyin menfaatlarını düşünen Bay Diem kabinesinin Bay Ho kabinesi tarafından öne sürülen teklifi reddetmesi insanı haklı olarak hayrete düşürmektedir. Böyle bir tecrübeye girişmeyi reddettiğine göre, Saygon diktatörü bu mübadelelerin kendisine zararı dokunacağını her halde anlamış olmalı...

Güney rejiminin gösterdiği bunca budalaca inat Kuzeyin

(3) 26 Temmuz 1956 da Mısır'ın Süveyş kanalını millîleştirmesi yüzünden doğan uluslararası gerginliğe ima ediliyor (çev.).

teşebbüslerinde daha da sertleşmesine sebep oldu. Vietnam Emekçi Partisi Merkez Komitesinin 14 Mayıs 1959 da yapılan 15. toplantısında, memleketin kurtuluşu için "hep birlikte mücadele" edilmesine karar verildi. Bu "hep birlikte" sözünün ifade ettiği mana neydi? Bu mana şuydu : Güneyde Diem diktatörlüğüne karşı mukavemetçiler tarafından silâhlı mücadelelere girişilmişti. Netekim, Bay Hickey gibi bir gözlemci, daha 1958 de bir Vietnam köyü hakkında yaptığı o çok değerli soruşturmasında (4), köylüler arasında "Kurtuluş cephesi" adı ile tanınan bir teşkilâtın adam topladığını ve köylüleri isyana teşvik ettiğini anlatmıştı. George Washington Üniversitesi profesörlerinden Bay Harold Hinton Şubat 1967 de Şikago'da yapılan sempozyoma sunduğu raporda, Ngo Dinh Diem düşmanı İnkılâp hareketinin 1957 yılı başlarında başladığını öne sürmüştü.

Vietnam Emekçi Partisinin III. Kongresi bu olaylardan iki üç yıl, Parti Merkez Komitesi kararından on altı ay sonra, Eylül 1960 da Güneydeki gizli mukavemet hareketinin giriştiği mücadeleyi açıkça desteklemek kararını verdi. Ayrıca, Saygon ve Waşington'un sözcüleri, Kuzeyden Güneye gelenlerin pek az olduğunu kabul etmişlerdi. Verilen resmî sayılara göre, bu miktar 300 kişiyi buluyordu (5).

Kuzeyin bu ihtiyatlı davranışı Bay Ho hükümetinin tenkit edilmesine sebep oldu. Tenkit edenler arasında Partinin Hoang Quoc Viet, Le Duc Tho ya da Nguyen Şi Thanh gibi en mücadeleci unsurlarile, 1954 anlaşmalarından sonra Kuzey etrafında toplanıp, Nam-Bo (Güney Vietnam) daki kardeşlerinin giriştikleri mücadeleye yardım etmek için yanıp tutuşan güneyliler vardı.

Oysa, hiç bir şeyin Bay Ho'ya ihtiyatlı davranmak kadar pahalıya mal olmadığını hiç kimse inkılâpçı liderin kendisi ka-

(4) Hickey, **Vietnam'da köy,** Yale Üniversity Press, s. 10.

(5) Güney Vietnam Dışişleri bakanı Bay Tran Van Do'nun yaptığı basın toplantısı.

dar bilemez. Çünkü, İnkılâp için bundan daha değerli bir şey olamaz. Fırsat kollıyan bu adam, "elverişli anı" yakalamasını bilen insandır. Anlaşıldığına göre, hem Amerikalıların yeteri kadar korunamıyan Kuzeye hücum etmelerine fırsat verecek, hem de sosyalizme kazanılmış bir kısım Vietnam topraklarını savunma imkânlarından yoksun kılacak bir tehlikeyi önledi (6). 1961 ve 1964 yıllarında yıldızının biraz sönmesi, belki de, onun bu tutumu yüzünden olacak.

Ama, Bay Ho'yu inkılâpçı teşebbüsler karşısında bir engel olarak görmiyelim. Nisan 1945 te, Şubat 1946 da, Haziran 1954 te karşılaşılan tehlikeleri azaltmak için ağır basmışsa da, Eylül 1960 da, Güney'deki savaşçılara yardım edilmesine şiddetle taraftar olan Le Duan gibi yeni bir Parti genel sekreterinin tayin edilmesine de yardım etmiştir. Bay Ho diyalektik oluşum içinde kendi rolünü - değişebilecek bu rolü - oynarken, bu oluşumu da kendi akışına bırakmaktadır.

Hanoi'da, hükümet konağındaki büyük çalışma odasında, başbakan Bay Pham Van Dong, güneyli aydın çevreler üstünde hâlâ büyük etkisi olan Fransa'nın niçin siyasî bir hal şekli bulunmasını kolaylaştırabileceğini izah ediyor : *"Bizim halk kitlelerine, sizin de burjuvaziye güveniniz var. Güneyde temsilî bir hükümet kurulmasına doğru giden yolları açmak düşüncesile çabalarımızı birleştirebilseydik..."*, 1961 yılının Kasım ayındayız. Bay Dong, her zaman olduğu gibi, yine başkan Ho adına konuşuyor. Hatta, Ho amca nasıl konuşacaksa, *"öyle"* konuşuyor. Ona ne şüphe. İşte, Ho amca da geldi.

Kapı aralanıp, içeri süzüldü. On beş yıl önce olduğu gibi, yürüyüşü ipek hışırtısını andırıyor, o kadar hafif duyuluyor. Gülümsedi, elile yerimizden kalkmamamızı işaret etti. "Hükümet başkanı, siyasetimizi, benden daha iyi ifade eder. Ben sadece dost olarak geldim, geçmiş günleri anıp çene çalalım diye.

(6) Philippe Devillers, **Birleşme için yapılan mücadeleler,** ds.. **China Quarterly,** Mart 1962.

Eee, Paris nasıl, bakalım?" Bol bol güldü, ötekinden (her zaman olduğu gibi, Amerikan yapısı) bir cıgara yaktı.

Ho amca değişmiş. Bakışları insanın hemen gözüne çarpan o eski parlaklığını biraz kaybetmiş, yüzünde o fransisken papazlarının inceliği yok artık. Saçı sakalı ağarmış, ama keçi sakalı eskisi gibi pek seyrek değil. Kum rengi asker elbisesi içinde hep öyle eskisi gibi ince zayıf, ama yüzü söbüleşmiş. Yanaklarındaki penpelik ona biraz yapmacık müphem bir tazelik veriyor. Oysa, gözlerinde yine o kurnaz ifade var. Ekşimsi gülüşü, bilgeliğin zoru ile, yoksulluk erdemini keşfetmiş ihtiyar aydın kişinin portresini tamamlamaktadır. Kendini harikulade bir ciddiye almayış tarzı var. Hem elli yıldır öğrendiği o temas sanatının, hem de kapitalist toplumu dinamitle havaya uçurmak sanatının, belki de, eriştiği en yüksek nokta bu.

Bay Paul Mus'den duyduğum sözler aklıma geldi. Vietnamlı yaşlı bir aydın, birinci Vietnam savaşı sırasında, *Vietnam, bir savaşın sosyolojisi* yazarına şunları söylemiş: "Bao Dai yuvarlaktır, Ho Şi Minh ise sivridir. Buhran zamanlarında, sivriliği olana güvenmeli..." Bay Ho bugün yuvarlaktır (söbüdür). Ama, tarihi yaratan aydınların bilgeliği değildir. Bay Ho'nun "sivriliği" azalmışsa da, kurmuş olduğu Parti bu sivriliği, onun adına, muhafaza edecektir.

"Amca" ile çalışma arkadaşlarının en başta geleni Bay Dong şu Kasım 1961 de - beş yıldan fazla bir zamandan beri - biliyorlar ki, Vaşington tarafından desteklenen Güney rejimi Vietnam'ın referandum ve barış yolu ile tekrar birleştirilmesini kabul etmemeyi iyice aklına koymuştur. Yine de öyleyken, her iki lider de bana yalnız müzakerelerin, uyuşmanın sözünü etmişler, Bay Dong'un Saygon'a gönderdiği birçok mesajlarda gösterilen yoldan gidilerek, şerefli bir Saygon hükümeti ile memleketi adım adım birleştirmenin çaresi bulunacağını bildirmişlerdir. Birkaç ay sonra, daha 1962 yılı yazında, "Ho amca", memleketin iki parçasının birleştirileceği güne kadar, hiç olmazsa, Güney ve Kuzeydeki insanlar arasında münasebetler

kurulması için müzakerelere girişilmesini Bay Diem'e teklif etmişti. Ama, boşuna zahmet.

Ho Şi Minh ve arkadaşlarının yaptıkları tekliflere Güneyde komünist avına çıkmak ve Kuzeyi tamamile tek başına bırakmak suretile karşılık verildi. Oysa, biliyoruz ki, sömürge idaresi Kuzeyi, sanayi planında, bütün Vietnam'ı beslemek yükünü üstüne alan Güneyi tamamlıyacak tarzda şekillendirmişti. Güneyin pirincinden yoksun kalan Kuzey ancak vesikaya bağlı fecî bir beslenme pahasına ayakta durabilir, yaşıyabilir. Tehlikeli görünce, Viet Minh ile savaşmak istemiyen, sonra da Cenevre anlaşmalarını hiçe sayan Saygon ve Vaşington idarecileri, kendilerini rahatsız eden maddeleri reddetmek ve Kuzeyi aç bırakmağa yardım edecek maddeleri kullanmakla, gerçekte, bu anlaşmalardan asıl istifade eden kimseler haline gelmiş oluyorlardı.

Vaşington'da Hanoi "emperyalizmi" nin sözü edilmeğe başlandı. Bundan yüzyıl önce, Londra ve Paris gazeteleri (Amerika Birleşik Devletlerindeki) zavallı güneylilere saldıran kuzeyli Yankeleri de aylarca böyle suçlamışlardı. Vietnam'daki "saldırganlığa" son vermek üzre bu memlekete gönderilen Amerikan "uzmanları" savaşlarda bu suretle bol bol ölmeğe başladılar. Amerikalılarca bahtsız, hele pek beğenilmiyen, hatta bağımsız davranmakta aşırı giden Bay Ngo Dinh Diem'in de ölmesi yakındır. Birkaç hafta önce, Hintli diplomat Bay Goburdhun'u kabul eden Bay Ho ona şunları söylemişti :

— *Bay Diem de belki kendine göre vatanseverdir.*

Bay Diem'in ölümü, hemen o günlerde Cumhurbaşkanı Bay John Kennedy'nin öldürülmesi, Diem'in yaptığı gibi, Vietnam'da komünist avına çıkmak, büyük bir cezalandırma (Haçlı) seferine girişmek istiyen savaşı şiddetlendirme taraftarlarına diledikleri gibi serbest hareket etmek imkânını verdi. Vaşington'un savaş hedefleri 1964 yılı başlarında iyice belli olmuştur : Vietnam'daki müdahaleyi tarihî bir örnek haline getirmek, Amerika Birleşik Devletlerinin kefili olduğu bir mıntaka "dengesi" ni tekrar bozmak iddiasında bulunacak bütün az gelişmiş

halklara bir ibret dersi vermek. Brezilya burjuvazisinin, Rabat (Fas) sarayının, Manilladaki (Filipin'lerdeki) idareci çevrelerin rahatı için, demek ki, her gün binlerce Vietnamlı köylü ölecekti.

Bay Ho ile arkadaşları zayıf Kuzey Vietnam mıntakasını daha ihtiyatlı, daha ölçülü, ve daha hürriyet anlayışı ile idare edebilir ve değerlendirebilirlerdi, o muhakkak. Ama, Cenevre anlaşmasile memleketi birleştirme vaadlerinin yerine getirilmemesi, memleketin budanınası ve devamlı bir yoksulluğa mahkum edilmesi, Güneydeki dostların avlanmaları, hapse atılmaları, kurşuna dizilmeleri, sürülmeleri, en son, yabancı müdahalesini yasak eden Cenevre anlaşmalarını çiğniyerek Amerikalıların Vietnam'a asker ve savaş malzemesi yığmaları, çaresiz, "Ho amca" yı Kuzeyin ağırlığını 17. arz dairesinin güneyinde duyurmak zorunda bıraktı.

1964 yılı başlarında, Güney Vietnam'daki Millî Kurtuluş Cephesi (F. N. L.) nin yüz yirmi bin kişilik çete kuvvetine Kuzeyden üç dört bin savaşçı katılmıştı. Oysa, karşılarında general Khanh'ın 500.000 kişilik kuvveti ile 25.000 Amerikan "müşaviri" vardı. Anlaşmazlığı, çatışmayı hafifletmek, hatta durdurmak henüz mümkün müydü? Kasım ayında tekrar başkanlığa seçilen Lyndon B. Johnson'un bu işe bir son vermek kaygısında olduğu söylendi. Bundan sonraki aylarda, tekrar devletin başına geçmiş olan Bay Ho ile sık sık "temas" edildi.

Fransız televizyonu özel muhabiri tarafından, Mayıs 1964 te, sorulan : "General De Gaulle bu işte acaba hakem rolü oynıyamaz mıydı?" sorusuna Bay Ho şu karşılığı verdi :

— *Hakemlik etmek mi? Biz futbol takımları değiliz ki !*

Ama, Fransız devlet başkanı tarafından yapılan telkinlerin - Amerikanın savaşa karışmaması, Güney - Doğu Asya'nın tarafsızlaştırılması - *"dikkatle tahlil edilmeğe lâyık"* olduğunu türlü vasıtalarla bildirmişti. Amerikalıların 2 ve 4 Ağustos 1964 te Tonkin körfezine uçaklarla saldırmalarına rağmen, mü-

zakere yolu ile bir hal çaresi bulmak maksadile girişilmiş birçok teşebbüsleri, hele Bay Thant'ın teşebbüslerini ilgi ile karşıladı.

Birleşmiş Milletler genel sekreteri ilk teşebbüsünü Ağustos 1964 te Paris'e, Kahire'ye ve Moskova'ya yaptığı yolculuktan dönüşünde yaptı. Sonra, Vaşington'da başkan Johnson ve Bay Rusk tarafından kabul edilen Bay Thant barış görüşmelerinin özel ve yarı resmî temaslarla başlıyacağını bildirdi. Amerikan devlet adamlarının yanından ayrıldığı zaman cesareti kırılmış değildi. Bay Thant, Eylül 1964 te, başkan Ho'ya, Moskova vasıtasile, bir mesaj gönderdi. Bunda, bu türlü temaslara taraftar olup olmadığını kendisinden sormuştu. Kuzey Vietnam Cumhuriyeti başkanı verdiği karşılıkta, Vaşington temsilcisi ile görüşmek üzre bir elçi göndereceğini bildirdi. Bay Thant aldığı bu karşılığı, Birleşmiş Milletlerde, o zamanlar, Amerika'yı temsil eden Bay Stevenson'a gönderdi. Ama, Vaşington bu işin sonunu getirmedi.

Amerikalılar tarafından gösterilen tepkinin ne olduğunu genel sekreter, Ocak 1965 te, Bay Stevenson'a sordu. Şu karşılığı aldı : Vaşington, Kanada vasıtasile Hanoi'da zemini yoklatmış, ve başkan Ho'nun müzakerelere girişmek arzusunda bulunmadığı kanısına varmıştı.

Bunun üzerine, Bay Thant kibarca şunu anlatmak istedi : Tamamile özel görüşmelerde bulunulması dileğinde olan Kuzey Vietnam başkanının, Kanada da olsa, herhangi bir aracıya başvurulmasını iyi karşılayacağı beklenemezdi. Öte yandan, genel sekreter, Hanoi'daki Kanada temsilcilerinin Bay Ho Şi Minh ile doğrudan doğruya temasa geçmediklerini öğrenmişti.

Bu görüşmelerin ne şekilde olacağını Bay Stevenson kendiliğinden genel sekretere sordu. Bay Thant görüşmelere Rangoon'daki büyük elçiler kanalı ile girişileceğini anlattı. Bay Stevenson, 16 Ocakta, Birmanya'nın buna razı olup olmadığını sordu. Bay Thant bu soruya iki gün sonra müspet karşılık verdi. Genel sekreterin verdiği bu olumlu karşılık Bay Stevenson tarafından Vaşington'a bildirildi. Amerikan hükümeti, on gün

sonra, bu türlü bir buluşmanın Saygon hükümetinin (ama, *ne* hükümet ya!) düşmesine sebep olacağını bahane ederek, bu tasarıyı reddetmişti.

Şubat 1965 te Phnom - Penh'te "Hindi Çinî halkları konferansı" toplandı. Bu konferansın toplanmasına prens Sihanuk önayak olmuştu (7). Kuzey Vietnam temsilci heyeti üyelerinden olup, Hanoi'da aşırı gidenler arasında sayılan Hoang Quoc Viet yabancı bir gazetecinin sorusuna :

— *Vaşington'la müzakerelere girişmek mi ? dediniz. Niçin girişilmesin ?* diye karşılık vermişti.

Ertesi gün de, Amerikan uçakları Kuzey Vietnam'ı bombardıman etmeğe başlamıştı. Yetkili bir Amerikan şahsiyetinin bana söylediğine göre, daha geçen Eylülde yapılmasına karar verilen bu akınların hedefi Güneydeki "yetkili makamlara" cesaret vermekti. Oysa, birkaç ay sonra bu "yetkili makamların" hangileri olduğunu hatırlayan bile yoktu.

Asıl "akınlar", işte böylece, 7 Şubat 1965 te başlamış oluyordu. Bu akınların hedefi, bazılarına göre, bir misilleme yapmak ya da Kuzey Vietnam'ı dize getirmek (Dien Bien Phu zaferini kazananları dize getirmek!) maksadını güden bir strateji olmaktan çok, elinde oynıyacak kozu olmıyan Amerikan hükümetine "Kuzeyliler askerî birlikleri geri çekerlerse, biz de bombardımanları durdururuz" gibi sağlam bir koz kazandırmaktı. Bundan böyle, en başta gelen istek olarak hava akınlarının durdurulmasını öne sürmekle, Hanoi da bu oyuna kısmen katılmış oldu.

Burada, karşılıksız kalan bir soru akla geliyor. Bu akın şeklinden, uçağı olmıyan memleketlerinin böyle sistemli bir şekilde dövülmesinden, Amerikanın hiç eşit olmıyan silâhlarla dövüşmeğe dayanan bu şaşılacak derecede alçakça stratejiyi kullanmasından sonra, Bay Ho ve arkadaşları Kuzey Vietnam'

(7) Bu konferansta Kamboç'u Sangkum, Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyetini Vatan Cephesi, Laos'u Path ve Lao, Güney Vietnam'ı da Millî Kurtuluş Cephesi ile çeşitli tarafsız gruplar temsil etmişti.

ın Güney'e askerî müdahalede bulunduğunu inkâr etmekte niçin ısrar ettiler ?

Yeni Amerikan stratejisi memleket içindeki anlaşmaları öyle aşırı giderek çiğnemiş, 1954 anlaşmalarını öyle bir şiddetle yırtıp atmıştı ki, Hanoi ne yapsa, ne türlü müdahalede bulunsa, tamamile haklıydı. Güney'de Kuzeyli muntazam askerî birliklerin bulunduğu 1962 yılındanberi biliniyordu. Bu birliklerin asker sayısı 1966 da 50.000'i bulmuştu. Amerikan hava akınları Güney'e sızan asker sayısını iki yılda iki misline çıkarmak gibi bir sonuç doğurdu. Oysa, Kuzeyli idarecilerin hakikatı inkâr etmek yolunu seçmeleri, tuhaf doğrusu. Amerikalıların eline fırsat vermemek mi? Amerikalıların darbe indirmek için bahanaye filân ihtiyaçları mı var? Başka alanlarda olduğu gibi, bu alanda da hakikatı söylemek Bay Ho ile arkadaşlarının itibarını arttıracaktır.

Millî Kurtuluş Cephesi ile Saygon hükümetini bir yana bırakırsak, asıl iki hasım, yani Kuzey Vietnam ile Amerika, Nisan 1965 te, birbiri ardından siyasî oyunlarını oynadılar. Başkan Johnson, 7 Nisanda Baltimore'daki John Hopkins Üniversitesinde yaptığı bir konuşmada, Vaşington'un "kayıtsız şartsız müzakerelere girişmeğe hazır" olduğunu bildirdi. 8 Nisan günü, Hanoi başbakanı Bay Pham Van Dong, Bay Ho'ya göre, müzakere şartlarının neler olduğunu ilân etti. Bu şartlar şu ünlü "dört madde" idi : Bağımsızlık, müdahalede bulunmamak, memleketin birliği, Güney'deki siyasî düzenin Millî Kurtuluş Cephesinin programına uygun bir şekilde düzenlenmesi.

Vaşington "4 maddenin" neler olduğundan haberi olmadığını söylemekle işe başladı. Birkaç hafta sonra, bu maddeleri tahlil etmeğe koyuldu. "Sovyet Rusya işleri" nde uzman olan eski ve sonraki Moskova büyük elçisi Bay Thompson bu metnin hiç ilgi çekici olmadığını, hiç bir menfaat sağlamadığını bildirdi. Amerika Birleşik Devletlerinin Fransa, Kanada gibi bazı müttefikleri bombardımanları durdurmanın Hanoi'u tezlerini yumuşatmağa sürükliyeceğini telkin edince, hava akınları, Ma-

yısın onbeşinden sonra, dört gün kadar kesildi. Kuzey Vietnam'ın Paris'teki temsilcisi Bay Mai Van Bo, o zaman, Fransız Dışişleri bakanlığına gidip, "4 madde" *temel prensip* olarak kabul edidiği takdirde ancak müzakerelerin başlıyabileceğini, Ho amca adına, bildirdi. Vaşington bu teşebbüsün şumulünü anlamağa vakit bulmadan, hemen ertesi gün yine bombardımanlar başlamış, Bay Ho zaten azıcık olan güvenini büsbütün kaybetmişti.

Haziran ve Temmuz aylarında akınlar daha şiddetlendi. Güney ordusunda çökme alâmetleri belirdiği bir sırada, Danang'a Amerikan "deniz piyadesi" taburları çıkarıldı. Böylelikle, Vaşington Güney ordusunun Fransız ordusunun evvelce uğradığı Dien Bien Phu bozgununa benzer bir felâkete uğramasını önlemiş oldu. Ama, buradaki hava akınları önlenemez mi, bu akınlara karşı gelinemez mi?

Birinci Vietnam savaşını yazan Philippe Devillers'nin 14 Ağustosta sorduğu bir soruya, Bay Ho Şi Minh şu karşılığı vermiştir :

— Amerikan hükümetinin Vietnam Halk Cumhuriyeti hükümeti tarafından öne sürülen dört maddeyi kabul ettiğine dair kesin delilller vermesi şarttır. Bu dört madde Vietnam hakkındaki 1954 Cenevre anlaşmalarının siyasî ve askerî temel maddelerine de uygundur. Amerikan hükümeti Vietnam Halk Cumhuriyeti topraklarına yaptığı hava akınlarını derhal durdurmalı, memleketimizin Güneyine karşı giriştiği saldırgan savaşa derhal son vermeli, Vietnam'dan hem bütün askerî kuvvetlerini, hem de bütün silâhlarını çekmelidir. Şerefli barış ancak böyle olur. Bundan başka bir yol yoktur (8).

Bu demecin ilgi çekici noktası, o zamanlar, siyasî yorumcuların pek azı tarafından belirtilmişti. "Derhal" zarfı Amerikan kuvvetlerinin çekilmesine eklenmemiş, kuzeye yapılan hava akınlarının ve güneye karşı girişilen "saldırgan savaş" ın durdurulması isteğine eklenmişti. Başka bir deyişle, istenilen

(8) Le Monde gazetesi, 15 Ağustos 1965.

şey "hava akınlarının kesilmesi" ve bombardımanların durdurulmasıydı, o zamanlar uydurulan bir efsanenin aksine, Amerikan birliklerinin *önceden* gemilere bindirilmesi değildi.

Amerikan gözlemcilerinin bu konudaki dikkatsizliği, Macar bakanı Janos Peter'in demeçlerine az çok heyecanlı bir nitelik kazandırmıştı. Hanoi'da birkaç gün kalıp dönen Macar bakanı, Ekim ayında, şöyle demişti : "Kuzey Vietnamlı resmî şahsiyetler bana hiç bu *önceden* kelimesinin sözünü etmemişlerdir." Kasım ayında Kuzey Vietnam'da görevli olarak bulunup, komünist dışı dünyadan bir insan olan Floransa şehrinin eski belediye başkanı Profesör Bay Giorgio La Pira'nın görevi hakkında söylediği sözler bu dikkatsizliği daha da göze batar hale getirmiştir. La Pira Bay Ho Şi Minh ile en iyi anlaşacak insandı. Sakın Bay Ho'ya marksçı La Pira, La Pira'ya hıristiyan Ho Şi Minh demesinler ?

Hasılı, uyuşmakta usta olan bu iki adam 11 Kasım 1966 da buluştular. Tahmin edildiği gibi, "barış taraftarı" olduklarını açıkça söylediler. Bay Ho, barışı sağlamak için, "kimle ve nerde olursa olsun konuşmağa" hazır olduğunu bildirdi (9). Bay La Pira, bu konuda, o zamanlar Birleşmiş Milletler genel kurulunda başkan olan dostu İtalyan Dışişleri bakanı Bay Amintore Fanfani'ye güvenmişti. Bay Fanfani başkan Johnson'a gönderdiği bir mektupta, şu aşağıdaki hususlar yerine getirildiği takdirde, Bay Ho ile Dong'un müzakerelere başlanmasını mümkün gördüklerini bildirmişti :

a. Bütün Vietnam (Kuzey ve Güney Vietnam) topraklarında havada, denizlerde ve karada ateş kesilmesi. Bu ateş kesmenin bütün savaş harekâtında, hatta Güneye Amerikan askerî birlikleri çıkarılmasının durdurulmasında da uygulanması.

(9) Bay La Pira, bu konuda, bize şunları yazmıştı : "Bay Ho Şi Minh, kendi memleketinde, Asya'da, hatta diyebilirim ki, dünyada barışa açık olan bir insandır".

b. Yayınlanan bir bildiri ile 1954 Cenevre anlaşmalarının müzakerelerde temel olarak kabul edileceği bildirilecek. Bu bildiride, ayrıca, tarafımızdan ifade edilip, Cenevre metinlerini aydınlatan ve "Cenevre anlaşmalarının uygulanması" şeklinde bir noktada özetlenen dört madde de bulunacak.

Bay Fanfani mektubuna şunu da eklemişti: Hanoi'un, Amerikan askerî birliklerinin *önceden* çekilmeleri üstünde ısrar etmeksizin, müzakereye girişmeğe hazır olduğunu muhataplar evvelce Bay La Pira'ya hatırlatmışlardı.

Oysa, Bay Rusk bu öne sürülen teklifleri pek bayağı bulmuştu. Bay Rusk'un "antenleri" (aldığı özel haberler) kendisine Bay Ho'nun barışa karşı olduğunu söylüyormuş. Bay Rusk Bay Fanfani'nin raporunu her yere yaydı, bu raporun verdiği "uydurma" bilgiler, tabiî, Hanoi tarafından yalanlandı. Bay Ho, 1965 te Amerikalıların ne olduklarını öğrenmese bile, Amerikalıları idare edenlerin kimler olduğunu muhakkak ki öğrenmişti.

Birkaç gün sonra, İngiliz romancısı Graham Greene'in kardeşi Felix Greene'i kabul eden Bay Ho Vaşington'daki siyaset adamlarının çok acı bir dille sözünü etmişti :

— Bu savaşın sürüp gitmesini bizim istediğimizi söylüyorlar. Bunu söylemeğe nasıl dilleri varır? Memleketi gördünüz. Bombardımanların halkımıza ne türlü acılar, ıstıraplar verdiğini gördünüz. Bu korkunç ve iğrenç savaşın sürüp gitmesini insan nasıl istiyebilir? Amerikalılar bize mücadeleye devam etmekten başka bir çıkar yol göstermiyorlar. Bağımsızlığımızı hiç bir zaman feda etmiyeceğiz.

İngiliz gazetecisi eski bir Çin atasözünü anıp, "her zaman açık bir kapı bırak ki, düşman kaçıp gidecek yol bulsun" deyince, Bay Ho Şi Minh :

— Biliyorum, biliyorum, demiş, şu eski mesele, Amerika-nın görünüşü kurtarmasına imkân vermek meselesi... Eeee, siz de biliyorsunuz ki, kapı sahiden açık. İstedikleri zaman çıkıp gidebilirler... Yeter ki, gitmeğe karar versinler, biz onlara elden

gelen yardımı yaparız. Hatta, geçecekleri yollara kırmızı halılar döşeriz (10).

Vaşington, bu sırada, birçok dost hükümetlerin ve Vatikan'ın ısrarlarına boyun eğerek, Kuzey Vietnam'a yapılan hava akınlarını, 25 Aralıktan itibaren, ikinci defa durdurmağa karar verdi. Anlatılmak istendi ki, temaslara ya da karşılıklı bilgi edinmelere imkân vermek için, harekâtın durdurulması bu defa uzun sürecektir. Bu hareketin müthiş bomba sıkıntısı çekmek gibi maddî bir sebebi, birtakım art düşünceleri olduğunu bilmiyen yoktu. Ama, yine de öyleyken, dikkati çekti ve bazı umutlar uyandırdı. Bay Ho'nun tepki gösterip, bir şeyler söylemesi beklendi. Bu tepki Ocak ayında kendini gösterdi, ama "Ho amca" nın bundan önceki diplomasi teşebbüslerini hatırlıyanların umduğu gibi olmadı.

Kuzey Vietnam devlet başkanının verdiği demeç, bombardımanları durdurmanın aldatıcı ve hileli niteliğini açığa vurmuş ve suçlamıştı. Netekim, bu ateşkes sırasında, her iki taraf ta kuvvetlerini arttırmışlardı. Amerikalıların nasıl hazırlandıkları *New York Times*'ta James Reston tarafından anlatılmıştı. Ho Şi Minh ayrıca, şu noktayı belirtmişti : Amerikalılar müzakerelere girişmek istiyorlarsa, bunu "Güney Vietnam halkının biricik gerçek temsilcisi" olan Millî Kurtuluş Cephesi ile yapmalıdırlar. Bay Ho, kapıyı açık tutmak şöyle dursun, kapıya içeriden bir sürgü daha vurmuştu. "4 madde" Amerikalıların karşısına Millî Kurtuluş Cephesinin "programı" nı çıkarmıştı. Ama, bu program oldukça belirsizdi. Teşkilât ve sadece bu teşkilâtın temsil gücü üstünde ısrar etmekle, güçlükleri daha da keskin hale getirmiş, ve müzakerelere girişme ihtimalini geriye atmıştı.

Bay Ho bu durumdan niçin faydalanmak istememişti, neden sadece Amerikalıyı karşılık veremiyecek hale getirmekle yetinmişti ?

Bunun en cazip izahı şu olabilir: Başkan Ho 1965 yılının

(10) **Associated Press,** 20 Aralık 1965.

Kasım ayı sonlarile Aralık ayı başlarında Pekin'e gidecek, ve burada Mao Tse-tung tarafından kabul edilecekti. Misafirini "revizyonculuk" aleyhdarı mücadele tarafına bir türlü çekemiyen Çinli lider Hanoi'un Amerikalılara karşı sertleşmesini istemiyecek miydi? Bir faraziye, bu ama, doyurucu bir faraziye değil.

Çin Halk Cumhuriyetinin Vietnam'da "veto hakkı" yoktu. Mao Tse-tung Hanoi'da barış ya da savaş meseleleri üstünde sözü geçecek hâkim bir kimse değildi. Memlekette savaşanlar Çinliler değil, Vietnamlılardı. Zaten, maocu idareciler de "söz söylemek hakkının Vietnamlı yoldaşlarda" olduğunu açıkça kabul etmişlerdi. Ama, Çinlilere danışılsa, müzakerelere girişilmesini salık vermiyecekleri muhakkaktı. Bay Ho, bu öğütlere aldırış etmeyip, siyasî bir hal şekli aramak yoluna gitmek istiyorsa, Güney Vietnam'daki Millî Kurtuluş Cephesi kurmay heyetini de kandırması lâzım gelirdi. Meselenin doğru izahı, belki de budur.

Güneydeki inkılâpçı teşkilâtın Kuzeydeki rejime gerçekten ne dereceye kadar bağlı olduğu üstünde pek çok söz söylenebilir. Bu teşkilât kendi kendine doğmuş, Kuzey Vietnam Halk Cumhuriyeti bu teşkilâta sonradan katılmış, yardım etmiş, müdahale etmiş, ve bu teşkilâtı oldukça ağır basan himayesi altına almıştır. Taktik bakımından bağımsız, strateji bakımından kontrol altında olmak iyi bulunmuş bir formül müdür? Kim ne derse desin, Millî Kurtuluş Cephesi Vietnam çerçevesi içinde yer almış olmakla beraber, tepkisi ile, teşekkülü ile, güttüğü emellerile Güneyde doğmuş güneyli bir harekettir.

Bu konuda şu noktayı unutmamalı : Vietnamlılar yakın tarihi iyi bilirler ve bu tarihten titizlikle ders almasını bilirler. 1954 yılından itibaren, Hanoi Cenevre anlaşmalarını imzalıyan Fransa'ya güvenmemekte az çok haklıydı. Oysa, Güney Vietnam Fransa'ya güvenmemekte tamamile haklıdır. Çünkü, bu güvensizliği doğuran birçok ciddî deliller vardı. 1946 da Fransa ile Viet Minh arasında yapılan anlaşma güneyli çeteciler için zararlı olmuştu. Güneylilerin Vietnam Cumhuriyetine

bağlanmalarına imkân verecek bir referandum yapılsaydı, Bay Ho - bu yüzden - seçimi kaybederdi. Oysa, Güneyli insanlar Fransız ordusunun sıkı kontrolü altında kaldılar.

Güneyliler, 1954 ten sonra, kaderlerinin yine bir referanduma bağlı kaldığını gördüler. Zaten, bu referandum da hep geriye bırakılmış, yapılmamıştı. Güneylilerden en inkılâpçı olanlar silâha sarıldıkları zaman, Kuzeyin kendilerini desteklemesini aylarca beklediler. Demek oluyor ki, anlaşmazlığın siyasî safhaya geçmesini kolaylaştırmıyan tamamile Güneyden gelme aleyhte bir fikir var (11). Bay Rusk'ın hakikatı Amerikan halkından gizlemekte ısrar etmesine rağmen, 1965 yılı sonlarında beliren müphem temas imkânlarında Güneyden gelen bu aleyhteki fikir önemli bir rol oynadı. Öyle anlaşılıyor ki, Hanoi-Vaşington arasında doğrudan doğruya müzakerelere girişilmesinin mümkün olabileceğini dikkate alan Millî Kurtuluş Cephesi idarecileri, Bay Ho'dan Millî Kurtuluş Cephesi hakkındaki düşüncelerini açıkça ifade etmesini istemişlerdir. Ocak 1966 daki sert ve menfî bildiri, belki de, bundan doğmuştur.

Bombardımanlara tekrar başlamak, akınları şiddetlendirmek için bahane arıyan Vaşington'daki, hele Saygon'daki gerici ve menfaatçı çevreler bu bildiriden pek hoşlandılar. Kuzey Vietnam, 31 Ocak 1966 da, "bombalar altında yaşamayı" tekrar öğrenmiş bulunuyordu (12). Ama, diplomasi akımı yine de kesilmiş değildi. Savaşı çıkaran, devam ettiren Vaşington'du. Ama, Amerika Birleşik Devletlerinin müttefikleri vardı. Belki, bunlar vasıtasile siyasî bir hava yaratmak mümkün olabilirdi?

Bay Ho, 24 Ocak 1966 da, Fransa devlet başkanı general Charles de Gaulle'e bir mektup gönderdi. Bunda, 1954 Cenev-

(11) Millî Kurtuluş Cephesi Merkez komitesinden bir üye Ocak 1967 de bize şunları söyledi : "Müzakerelere girişmek için, Hanoi bombardımanların durdurulmasını şart koşuyor, ama Millî Kurtuluş Cephesi yalnız bu şartla yetinemez".

(12) Roger Pic ile Wilfred Burchett'in 1966 yılında Hanoi'da çevirdikleri güzel filmin adı.

re anlaşmalarının Vaşington ile Saygon tarafından çiğnenmesi üzerine savaşın patlak verdiğini hatırlattıktan sonra, Fransa'nın "Cenevre anlaşmaları tarafından kendisine yüklenen mükelleflikleri tamamile kabullenmesini" ve general De Gaulle'den "Amerika tarafından Vietnam'a ve Hindi Çinî'ye karşı girişilecek her haince yeni saldırıyı vaktinde durdurmak için kendi itibarını kullanmasını" istemişti (13).

Fransız devlet başkanı memleketinin verdiği sözleri tutmadığını, nezaketle de olsa, kendisine hatırlatmalarını pek sevmez. Ama, 8 Şubatta Bay Ho'ya verdiği karşılıkta "Cenevre anlaşmalarını uygulıyarak, Vietnam'ın anlaşmalarla güven altına alınan bağımsızlığına saygı gösterilerek, Vietnam'daki müdahalelere son vererek, Vietnam makamlarınca da tarafsız bir siyaset güdülerek" barışın sağlanabileceğini söylemek suretiyle, bu tepkiyi susturmağa çalıştı. General De Gaulle, ayrıca, şunları da eklemişti : "Askerî yoldan giderek, herhangi bir hal şekli aranmasını reddederiz, bu hal şeklinin savaşları uzatmak suretile elde edilebileceğini de doğru bulmayız."

Fransız devlet başkanı sözlerini şöyle bitirmişti : "Anlaşmazlığı çarçabuk sona erdirmek ve bu mümkün görüldüğü takdirde, anlaşmazlığın halline eylemli olarak katılmak için, Fransa istenilen yönde etki yapmak endişesini beslemektedir. Bununla şunu da anlatmak istiyoruz ki, hedefe varmak için, Fransa hükümetinizle faydalı olabilecek bütün temasları devam ettirmeğe hazırdır".

"Fransa ile temas kurma işi" bu mektuplarla kapanmış olmadı. Daha Phnom - Penh hükümet darbesinden önce, yüksek bir Fransız şahsiyeti Hanoi'a gitti : Jean Sainteny Kuzey Vietnam'a beşinci defa olarak görevle gönderilmiş oluyordu. Vietnamlıların bu tanınmış dostu birkaç gün de Pekin'de kaldı, general De Gaulle'ün yakını olduğundan ötürü, Çin makamları tarafından ilgi görmedi. 1946 da müzakereci, 1954 - 1956 da Fransa "genel temsilcisi" olan Jean Sainteny, Macar mülteci-

(13) **Le Monde** gazetesi, 1 Şubat 1966.

leri meselesi yüzünden çıkan 1956 "bozuşmasındanberi", ilk defa olarak, 7 Temmuz 1966 da başkan Ho tarafından kabul edildi.

Ho amca o eski usulünü yine kullandı : Jean Sainteny'nin başbakan Pham Van Dong ve Dışişleri bakanı Nguyen Duy Trinh ile konuştuğu odaya "ansızın" girdi. İki yakın çalışma arkadaşının şaşkın bakışları altında Jean Sainteny'yi kucakladı. "O güzel günleri, Deauville'i, Biarritz'i hatırlıyor musunuz?" dedi, ve göz kırparak: "Yarın bana geliniz, baş başa konuşalım" diye ekledi. Herkesi böyle pek alışılmadık bir teşebbüs karşısında hayretler içinde bırakıp gitti. Baş başa görüşmeler Kuzey Vietnam'da pek görülen bir şey değildi.

Bay Sainteny Bay Ho ile, gerçekten, iki defa baş başa görüştü, ama yeni meseleler ortaya atılmadı. Vietnam halkının çektiği acılar idarecilerinin müzakerelere girişme çabalarını haklı gösterdiği Sainteny tarafından öne sürülünce, Bay Ho *"bağımsızlık, şeref ve haysiyet"* üstünde hiç bir Vietnamlının, hele kendisinin hiç bir fedakârlıkta bulunamıyacağını anlattı. Bay Ho'ya göre, Amerikalıların Danang'tan Cam-Ranh'a kadar her yerde yaptıkları büyük hazırlıklar devamlı üsler kurmak azminden başka bir mana ifade edemezdi. Yoksulluktan başka bir şey görmiyen, bir meteliğe beş düğüm atan insanlar geçici üsler yapmak için milyonlarca dolar harcanacağını akıllarına sığdıramazlar. İşin doğrusu da zaten budur.

Jean Sainteny'nin bu ziyaretinden sonra, Ho Şi Minh ile general De Gaulle'ün karşılıklı gönderdikleri mektuplar yayınlandı. General De Gaulle'ün temsilci tarafından sunulan mektubuna Bay Ho Şi Minh şu karşılığı verdi :

"Bay Sainteny memleketimizin eski bir dostu olarak karşılandı, her zaman da böyle karşılanacaktır. Değerli temsilci ile bizi en çok meşgul eden mesele üstünde konuştuk. Biz kendisine dedik ki: Amerikan saldırısı karşısında, halkımız, her fedakârlığı göze alarak, son zafere kadar mücadele etmek azmindedir. Bu mıntakada 1954 Cenevre anlaşmaları temeline dayanan bir barışın kurulmasına eylemli bir şekilde yardım etmeğe

çalıştığından dolayı, Vietnam hakkındaki sözü geçen anlaşmaları imzalıyan Fransa'yı tebrik ederiz".

Bu, pek yeni bir şey değildi. Ama, eski Fransa temsilcisinin Kuzey Vietnam'ı ziyareti, ne olursa olsun: Bir yandan, Hanoi'un, Fransa sayesinde, Batıya doğru açık kapı bulundurmayı hararetle istediğini; öte yandan, müzakerelere girişmeden önce o ünlü "askerî kuvvetleri ve silâhları geri çekmek" şartının bir olta yemi olduğunu, ve Amerikalılar Güney Vietnam'ı *"boşaltacaklarına kesin olarak söz verdikleri"* takdirde, belki de, siyasî temasların başlıyabileceğini tahkik etmek imkânını vermiştir. General De Gaulle'ün Bay Sainteny ile görüştükten altı hafta sonra Phnom-Penh'te ortaya attığı fikir, yani belli bir tarihte boşaltma fikri işte buradan doğmuştur.

Bu sırada girişilen başka bir siyasî teşebbüs, bu teşebbüse girişenleri hayal kırıklığına uğrattı. Siyasî hayatının hemen hepsini Asya'da geçirmiş olan eski Asya işleri uzmanı Kanadalı diplomat Chester Ronning, Vietnam savaşının durdurulması için ötedenberi çabalıyan Kanada hükümet başkanı Bay Lester Pearson tarafından Haziran ayında Hanoi'a gönderilmişti. Uluslararası Kontrol Komisyonunda üye olan Kanada'nın Hanoi'da bir temsilcisi vardı; demek ki, temas ve zemini yoklama imkânlarına da sahipti.

Bay Ronning, Bay Ho tarafından kabul edilmedi, ve Kuzey Vietnam'a yapılan hava akınları durdurulmadıkça, yani bu şart yerine getirilmedikçe herhangi bir tartışmaya girişmenin faydasız olacağı kendisine bildirildi. Amerikan gazetelerinin, hatta *New York Times* gazetesinin (bu gazetenin Hong - Kong muhabiri olan değerli gazeteci Seymour Topping diplomat Chester Ronning'in damadı idi) o zamanlar tasvir ettikleri "reddin güttüğü amaç" bu muydu? Hava akınlarının durdurulmasını siyasî bir tartışmanın ön şartı olarak öne sürmekle, Bay Ho, bombardımanları durdurarak, Hanoi'nun teklifini hemen kabul edecek olan Amerika'ya bir teşebbüste bulunmak yolunu açmış oluyordu. Bay Johnson, bunu yapacak yerde, aksine, 29 Haziranda Hanoi ve Hayfong'taki akaryakıt depolarına hücum

etmeğe karar verdi. Hiç bir hareket, Kuzey Vietnam iktidarına Bay Ronning'in görevine benzer bütün görevleri reddetmek cesaretini bundan daha iyi bir şekilde veremezdi.

1966 yazı, Bay Ho ve arkadaşlarının psikolojik atılımlarile geçti. Hava sertleşti, bir kahramanlık edasına büründü. Bu eda, her zaman olduğu gibi, yine Bay Ho'dan yükseldi. 17 Temmuzda yayınladığı bildiri halkı kısmî bir seferberliğe çağırıyordu. Ama, olaylar bu seferberliğin büyük çapta olduğunu gösterdi. Bundan sonra, artık, Hanoi gazetelerinde ve radyo yayınlarında "saldırganlığa mukavemet" siyasetinin sözü edilecek, ve bu siyaset Ho amcanın şu sözlerile özetlenecektir : Yiğitçe savaşmak, Amerikan savaş makinasını devirmek, istihsal rekoru kırmak, köy okulu açmak *"Başkan Ho'nun 17 Temmuz çağrısına karşılık vermek"* olacaktır.

Amerika hava kuvvetlerinin halkı şiddetle bombardıman etmesi yüzünden doğan vatansever coşkunluk havası, az kalsın, Amerikan esirlerine karşı misilleme hareketlerine girişmek gibi üzücü taşkınlıklara sebep olacaktı. Amerikan esirleri kin ve nefretle dolup taşan halka birkaç kere gösterildikten sonra, savaş suçlularının muhakeme edileceğinden söz edildi. O zamana kadar kararsız görünen Amerikan kamu oyu alevlendi. Sam amcaya hakaret ha? Hava akınları şimdi ne şekil alacaktı? Esir edilen Amerikan havacılarını muhakeme tasarısının ne durumda olduğunu soran B.B.C. televizyonuna, 24 Temmuzda, verdiği karşılıkta, Bay Ho bu davanın "şimdilik geri bırakıldığını" söylemişti. Herkes rahat bir nefes aldı. Vietnamlı lider, yine bu sefer de, tam zamanında firenleri sıkmıştı. Aşırı Amerikan milliyetçiliğini tahrik etmek, Rusk-Lodge tayfasının düşmanca emellerine yağ sürmek demekti. Bunun Vietnam'a faydadan çok, zararı dokunurdu.

Demek ki, verilen bu karar Hanoi'un menfaatınaydı, öyle mi? Elbette... Bu karar 29 Haziranda Hanoi'a ve Hayfong'a yapılan akınlardan biraz sonra verilmekle beraber, bunun "hava akınlarını durdurmak imkânlarının tamamile ortadan kalkma-

dığını göstermek'' (14) gibi çok dikkate değer özel bir manası vardı.

Bu karar "atılmış bir adım", Bay Rusk'ın müzakere faraziyesini ciddiye almak için Hanoi tarafından ötedenberi atılmasını istediği bir adım değil miydi? Bu soruyu birkaç hafta sonra, Vaşington'daki birçok idarecilere sordum. Bana verilen karşılık şu oldu: Ho Şi Minh "Vaşington'un göstereceği tepkilerden ve uluslararası kamu oyunun esirlerin muhakeme edilmesini kabul etmemesinden korktuğu'' için bunu yapmıştır.

İyi ama, o zaman da, Bay Ho, hasımlarının zaaf diye damgalamıyacakları ne yapabilir, ne yapabilecektir? Bu türlü bir yorum onun itidalinden geliyorsa, Ho amca için bir tek yol kalıyor, o da: Sertleşme, uzlaşmama, büyük bir sabır, en son dakikaya bel bağlama.

Millî Kurtuluş Cephesi Şubat 1967 deki ateşkesin uzatılmasını istediği halde, Vaşington, akınları birkaç gün durdurduktan sonra, tekrar bombardımana başlayınca, Bay Ho'nun elinden ne gelebilirdi ?

Hatalarını kabul edip, Çin'le ve inkılâpçı üçüncü dünya ile barış içinde yaşanılacağı güne kadar, şimdiden "zengin'' sosyalist âlemle çok büyük bir işbirliği yolunu açan derin bir diplomasi değişikliği yapacak yerde, tarihin en denk olmıyan, en alçakça, en boş ve manasız savaşlarından birinde sancaklarını lekelemeyi göze alan düşmanlar karşısında, Bay Ho'nun elinden ne gelir ?

Noel bayramlarında, yortularda, Vietnam dinî bayramlarında ateşkesi uygulamak suretile, kapıyı aralık bırakarak, tutunmak. Bay Thant'tan, Vatikan'dan, Varşova'dan, Paris'ten geçen yolları açık tutarak, tutunmak. Amerikan halkındaki adalet ve realizm anlayışının Rusk, Rostow ve Spellman gibi yalancı, beceriksiz ve sapık kimseleri silip süpüreceği günü bekliyerek, tutunmak. En son, Sovyet yardımı sayesinde uçak-

(14) **Le Monde** gazetesi, 26 Temmuz 1966.

savar savaşının Amerika'ya, Vaşington'u ciddî telaşa düşürecek kadar, pahalıya mal olacağı güne kadar, tutunmak .

Bay Ho'nun giriştiği son savaş işte budur. Bu suretle, tarih bu "en uygun saatı" seçmesini bilen adamı, bütün rüzgârlara açık ince zekâlı, bu karmaşık adamı bir kaya, makina ve para gücünün gelip çarptığı Hanoi kayası haline getirdi. Başka bir yol mu tutmalı, Vietnam'ı oldum olası parçalanmış bir halde mi bırakmalı, Kuzey'i açlığa, Güneyli kardeşlerini de katliama mı mahkûm etmeliydi ?

İstediği kadar metin, göründüğü kadar sağlam olsun, ihtiyar lider ortaya birtakım meseleler koymamazlık edemez. Sürüp giden bu savaş, eninde sonunda, bir Çin - Amerikan çatışmasına varmak tehlikesini doğurmıyacak mı? Böyle bir durumda Vietnam'ın bütünlüğü meselesi tehlikeye düşer. Ya da bu savaş Kore örneğine benzer bir Çin müdahalesine yol açmıyacak mı? Vietnamlı sosyalistler büyük Çin İnkılâbına ne kadar büyük bir hayranlık duyarlarsa duysunlar, Vietnam vatanseverliği böyle bir müdahaleyi kabul edemez. Bay Ho bu vatanseverliğin timsali ve bekçisidir .

Ho amca, bunca acılara ve ıstıraplara katlanmış bir halkın tarihin ilmî zorunluklarına güle oynıya feda edilebileceğini, tabiî ki, düşünemez. Amerikalı ciddî katolik araştırıcılara göre, bir milyona yakın Vietnamlı çocuğu şimdiden ya ölüme ya da sakat kalmağa mahkûm eden (15) bir katliâm karşısında, ömrünü çocuklara muhabbet beslemekle geçirmiş bu adam öfkeden büsbütün başka bir şey duymaktadır.

Meseleye inkılâpçı bir gözle bakıp, siyasî bir tahlilde, halkın çektiği acıları ihmal edilecek bir unsur sayan kimselerden değildir diye Bay Ho Şi Minh'i yermeli mi? Elli yıldır vatan ve İnkılâp uğrunda savaşan bir insanın fırsat kollıyan bir siyaset güttüğünden şüphe edilemez. Kuzey bombardımanlarını kayıtsız şartsız durdurmak, Güneydeki Millî Kurtuluş Cephesini siyasî - askerî bir teşkilât olarak tanımak, savaşı durdurmak ve

(15) **Pepper raporu,** ds. **Le Monde** gazetesi, 23 Aralık 1966.

memleketteki askerî kuvvetleri çekeceklerine söz vermek suretile, Amerikalılar Vietnam'da gerçekten barışı sağlamak istediklerini ispat ettikleri gün, 1946 ve 1954 yıllarında siyasî talihlerini sonuna kadar denemesini bilmiş olan ihtiyar liderle arkadaşları, inanmalıdır ki, bu barış yolunu seçeceklerdir.

"İnkılâptan alınan derslerin", o zaman, Tours Kongresinin, Dien Bien Phu'nun ve inatçı Vietnam mukavemetinin adamını mazur göstereceği umulur.

1966 yılı Eylülünde, Vaşington'da en zeki ve Asya meselelerinde, hele Hindî Çinî meselelerinde en bilgili Amerikalılardan biri ile görüştüm. Bu adam uzlaşma taraftarı görünüyordu. Bay Ho'nun lafını ettik. Görünüşte, benden farklı düşünmüyordu. Bu kültürlü ve duygulu adam, ansızın, Amerika Birleşik Devletlerinin o dev iktidarı ile ürperir gibi oldu:

— Bay Ho Şi Minh'e ben de hayranım, dedi. Dikkati kendine çeken, hatta insanı büyüliyen bir adam, hiç bir menfaat kaygısı olmıyan bir vatansever. Ama, bütün ömrünce hayal ettiği şeyi, bütün Vietnam'ı kendi otoritesi altında birleştirmek işini gerçekleştiremiyecek. Biz Vietnam'ın birleştirilmesini kabul etmemeyi iyice aklımıza koyduk. Güneyi ele geçirmesine göz yummıyacağız... Onun hesabına ben de üzülüyorum, ama, ne yazık ki, bu böyle...

Kim bilir? Ho amca şimdi ihtiyar bir adamdır. Ömrünün elli yılı inkılâpçı mücadele ile geçmiştir. Küçük Cung, sonra sırasile Nguyen Tat Thanh, Ba, Nguyen Ai Quoc, Vuong, Line, Ho Şi Minh olan adam Çin kapılarından Camau burnuna kadar uzayan Vietnam'ın tekrar birleştiğini ve bağımsız hale geldiğini görmese bile, bu birleşme ve bağımsızlık uğrunda dövüşsünler diye kendi elile yetiştirdiği ve bu uğurda çok dövüşmüş kahramanlar o mutlu günü, büyük inkılâpçı Bay Ho Şi Minh hesabına, mutlaka göreceklerdir.

BAY HO'NUN HAYATINDA ÖNEMLİ TARİHLER

1884 Fransız himaye rejiminin kurulması.
1885 Aydınların isyanı.
1890 Nguyen Tat Thanh'ın (Ho Şi Minh'in) doğması.
1901 Pham Boi Şo tarafından (vakitsiz) çıkarılan isyan.
1911 Nguyen Tat Thanh'ın *Latouche-Trèville* şilebine aşçı yamağı olarak girmesi.
1915 Amerika Birleşik Devletleri limanlarında.
1917 Paris'te yerleşen genç denizci Nguyen Ai Quoc adını aldı.
1919 Nguyen Ai Quoc'un Versailles Barış konferansına bir dilekçe sunması.
1920 Tours Kongresine katılma.
1922 *Le Paria* gazetesinin çıkarılması.
1923 Moskova'ya hareket.
1924 Komünist Enternasyonalinin V. Kongresine katılma.
1925 Borodin ile birlikte Çin'e gidiş.
1926 İnkılâpçı *Thanh nien* teşkilâtının kurulması.
1928 Siam'a gidiş, Moskova'ya ve Batı Avrupa'ya uğrama.
1930 *Hindi Çinî Komünist Partisi*'nin kurulması.
1931 Hong-Kong'ta yakalanma.
1933 Moskova'da yerleşme.
1935 Komünist Enternasyonalinin Moskova'da toplanan VII. Kongresine katılma.
1936 Halk Cephesi rejimi. Hindi Çinî Komünist Partisinin kanun çerçevesi içindeki faaliyet devresi.
1939 Partinin tekrar gizli faaliyete dönmesi.

1941 Viet Minh'in Pac Bo'da (Kuzey Vietnam'da) kuruluşu.
1942 Nguyen Ai Quoc, Ho Şi Minh adını alıyor. Çin'de yakalanma.
1943 Kuzey Vietnam'da tahriklere başlanılması.
1944 Lieu Çeu'da milliyetçilerle anlaşma.
1945 Japonlar Fransız rejimini deviriyorlar.
Viet Minh geçici bir hükümet kuruyor.
Ho Şi Minh Vietnam bağımsızlığını ilân ediyor.
Hindi Çinî Komünist Partisinin kapatılması.
1946 Fransa ile müzakere. Ho Şi Minh Paris'te.
Müzakerelerin kesilmesi, çatışmaların başlaması.
1950 Fransızların Lang Son'da ve Cao Bang'ta bozguna uğramaları.
Yeni kurulan Çin Halk Cumhuriyeti Ho Şi Minh rejimini tanıyor.
1951 Hindi Çinî Komünist Partisinin yeni şekli olan Lao Dong'un (Vietnam Emekçi Partisinin) kurulması.
1953 Ho Şi Minh Fransa ile müzakerelere girişmeğe hazır olduğunu bildiriyor.
1954 Dien Bien Phu zaferi, Fransızların Kuzey Vietnam'dan atılmaları.
Cenevre Konferansı, savaşın durdurulması.
Vietnam'ın (1956 yılına kadar) "geçici" olarak ikiye ayrılması.
Ho Şi Minh'in tekrar Hanoi'a gelişi.
1956 Saygon memleketi tekrar birleştirmeğe yol açacak seçimleri yapmak istemiyor.
Kuzey'de girişilen toprak ıslahatının başarısızlığa uğraması.
1957 Ho Şi Minh Vietnam Emekçi Partisini yeniden teşkilâtlandırıyor.
1958 Güney'de Diem rejimine karşı dövüşecek gizli çete teşkilâtının kurulması.
1959 Vietnam Emekçi Partisi Güneyli çetecilere yardım edeceğini bildiriyor.

1960 Ho Şi Minh Vietnam Emekçi Partisinin III. Kongresine başkanlık ediyor.

Le Duan Parti genel sekreteri oluyor.

Ho Şi Minh 81 komünist partisinin Moskova'da toplanan konferansına katılıyor.

Güneyde "Millî Kurtuluş Cephesi" kuruluyor .

1962 Amerikan müdahalesi dolaysız askerî müdahale şeklini alıyor.

1963 Ngo Dinh Diem'in öldürülmesi ve Diem rejiminin yıkılması.

1964 Amerikan uçaklarının Kuzey Vietnam'daki deniz ve hava üslerine akınları.

Başkan Lyndon Johnson'un tekrar seçilmesi.

Bay U-Thant tarafından hazırlanan temas imkânlarının Hanoi tarafından kabul edilmesi, Vaşington tarafından reddedilmesi.

1965 Kuzey Vietnam'ın bombardıman edilmesi. Vietnam'a çok sayıda Amerikan askerinin gelmesi.

1966 Bay Sainteny ve Ronning'in Hanoi'daki görevleri.

Ho Şi Minh'e göre, görüşmelerin başlaması için, bombardımanların durdurulması ve "Millî Kurtuluş Cephesi" nin tanınması şarttır.

1967 Hava akınları devam ediyor. Hanoi ve Millî Kurtuluş Cephesi tutumlarını devam ettirmektedir.

Bay Ho Şi Minh, 19 Mayıs 1967 günü, doğumunun 77 inci yıldönümünü kutlamıştır.

1968 Amerikan saldırısı, bombardımanları devam ediyor. Müzakere umutları beliriyor.

KISA BİBLİYOGRAFYA

Burchett, Wilfred, *Au nord du 17e parallèle* (17. arz dairesinin kuzeyinde), Hanoi. 1958.

Burchett, Wilfred, *La seconde resistance : Vietnam 1965* (İkinci Mukavemet : 1965 te Vietnam), Paris. 1965.

Chesnaux, Jean, *Contribution à l'histoire de la nation vietnamienne,* (Vietnam milletinin tarihi), Paris. 1955.

Devillers, Philippe, *Histoire du Vietnam : 1940-1952* (Vietnam tarihi : 1940-1952), Paris. 1953.

Fall, Bernard, *Le Vietminh : 1945-1960* (Viet Minh : 1945 - 1960), Paris. 1960.

Fischer, Ruth, *Von Lenin zum Mao* (Lenin'den Mao'ya), Düsseldorf. 1956.

Ho Şi Minh, *Seçilmiş eserler,* 3 cilt, Hanoi. 1962.

Ho Şi Minh, *Millî Kurtuluş Savaşımız* (bir ciltlik *Seçilmiş eserler*'in çevrisi), Murat Devrim çev., Ankara. 1968.

Ho Şi Minh, *Şiirler,* Paris. 1963.

Honey, P., *North Vietnam to-day* (Bugünkü Kuzey Vietnam), New York. 1963.

Le Thanh Khoi, *Le Vietnam: Histoire et civilisation* (Vietnam : Tarihi ve medeniyeti), Paris. 1955.

Marty, P., *Contribution à l' étude des mouvements politiques à l'Indochine française* (Fransız Hindi Çinî'sindeki siyasî hareketler üstünde inceleme), Paris. 1933.

Mus, Paul, *Vietnam : Sociologie d'une guerre* (Vietnam : Bir savaşın sosyolojisi), Paris. 1952.

Nguyen Kien Giang, *Les grandes dates du Parti de la classe ouvrière du Vietnam* (Vietnam işçi sınıfı Partisinin bü-

yük tarihî merhaleleri), Hanoi. 1960.

Pham Van Dong, *Le président Ho Chi Minh* (Başkan Ho Şi Minh), Hanoi. 1961.

Riffaud, Madeleine, *Vietkong çetecileri arasında,* çev., İstanbul. 1967.

Russell, B., vd., *Vietnam'da savaş ve zulüm,* Şahin Alpay ve Nuri Çolakoğlu çev., Ankara. 1966.

Sainteny, Jean, *Histoire d'une paix manquée* (Yarıda kalmış bir barışın hikâyesi), Paris. 1953.

Shapleen, Robert, *The Lost Revolution* (Kaybedilmiş İnkılâp), New York. 1965.

Truong Chinh, *Le président Ho Chi Minh, leader vénéré du pouple vietnamien* (Vietnam halkının saydığı lider başkan Ho Şi Minh), Hanoi. 1966.

Vo Nguyen Giap, Hoang Quoc Viet, Nguyen Luong Bang, vb., *Souvenirs sur Ho Chi Minh* (Ho Şi Minh hakkında hatıralar), Hanoi. 1960.

Vo Nguyen Giap, Nguyen Van Vinh ve Van Tien Dunh, *Echec à l'agresseur americain : Vietnam 1967* (Amerikan saldırganı bozguna uğrıyacaktır : Vietnam 1967), Paris. 1967.

İÇİNDEKİLER

«...Eylemle, kurnazlıkla ve güçle bu kadar perçinlenmiş bir kimsenin eşi bulunmaz bir görünüşü vardır. Böyle bir insanın yetişmesi için, sayısız tecrübeler, tehlikeli durumlar, düşkün bir çevrede duygulu ve az gelişmiş bir ziraî toplumda sert bir çocukluk devresi geçirmek gerekir. Ayrıca savaş sonrasının o harika, facialarla dolu, kardeş Paris'ini keşfetmek, hem «1848 İnkılâbının son kahramanları» hem de «lenincilerin» ilki olan insanlarla düşüp kalkmak, uzun bir sürgün hayatı yaşamak, hapisten, açlıktan, Çin enrikalarından yılmamak, yüce dağ tepelerinde çete savaşları vermek, tethişin türlüsüne katlanmak ister... Ancak ondan sonra, böyle bir insan halkını zaferlere, toplumunu sosyalizme doğru götürebilir, insanlık tarihinin görmediği mükemmel silâhlarla donanmış Amerika Birleşik Devletleri gibi halk düşmanı bir saldırgana karşı koyabilir...»

Jean LACOUTURE'ün usta kaleminden, yarım yüzyıldanberi Vietnam için mücadele eden HO Şİ MİNH'in efsanevî hayatını ve Vietnam'daki mücadelenin günümüze kadar süren gelişmesini bütün yönleriyle okuyacaksınız.

12,5 Lira